IOAN - VICTOR PICA

VEGHEAM LA STYX

EDITURA DEALUL MELCILOR BRAŞOV 2000

A.

IOAN-VICTOR PICA

VEGHEAM LA STYX

Vol. II

"TRILOGIA MORȚII ȘI A ÎNVIERII"

"Trilogia morții și a învierii" cuprinde:

1. "Libertatea are chipul lui Dumnezeu"
(Lupta anticomunistă din țara Făgărașului)
2. "Vegheam la Styx"
(Memorii din temniță)
3. "Călăuza pustiurilor"
(Jurnal 1964-1989)

Coperta: "ROMÂNIA RĂSTIGNITĂ"
De Leonard George PICA
Editor: Ion Topolog Popescu
Lector: Gabriela Daraban
Tehnoredactare: SC Priograph srl
ISBN: 973-9465-12-9

SC EDITURA „DEALUL MELCILOR" SRL
Director: Ion Topolog Popescu
Director economic: Gabriela Daraban
Brașov - 2200
Str. Apollonia Hirscher 12
Tel.: 095070793, 095051534, 132884, 414346

TIPARUL: SC PRIOGRAPH, TEL.: 068/416181

IOAN-VICTOR PICA

VEGHEAM LA STYX
Vol. II din
"TRILOGIA MORȚII ȘI A ÎNVIERII"

***Mulțumesc și pe această cale fratelui meu de suferință, poetul Ghiță Stănescu, care a suportat o bună parte din cheltuielile legate de publicarea acestei cărți.
De asemenea, mulțumesc copiilor mei: Gelu, Leonard și soției acestuia Anisia, pentrul efortul depus în apariția cărții.***

"Fraţilor mei de luptă şi suferinţă.
Cei mai nefericiţi oameni de pe pământ."

Autorul

IOAN - VICTOR PICA: "Vegheam la Styx"

(Memorii din temniţă)

Ioan-Victor Pica s-a născut la 22 martie 1933, în satul Râuşor, lângă Făgăraş. A fost arestat la 16 noiembrie 1950, pentru organizaţie anticomunistă, dar şi pentru legături cu luptătorii din munţi. Deşi condamnat la opt ani, a ieşit din închisoare abia în mai 1964. Până în decembrie 1989, a fost mereu perchiziţionat şi anchetat, confiscându-i-se numeroase manuscrise.

Cartea evocă anii de luptă şi suferinţă, transfiguraţi epic, prin analiză şi mărturisire, într-un ritual al purificării. Este bine să reţinem că Ioan-Victor Pica n-a semnat niciodată pactul cu regimul comunist, nici măcar formal, cum se obişnuia când ieşeai din închisoare.

A preferat să trăiască şi "după" în condiţii de temniţă, cu securiştii şi armata de informatori pe urmele sale. Aşa mi-l amintesc din anii când am fost profesor la Liceul "Radu Negru" din Făgăraş: mereu hăituit, alungat, ca o umbră singuratică pe străzile oraşului, destul de grav bolnav şi probabil traumatizat de spaimă, dar purtând în ochi o privire dârză şi caldă în acelaşi timp, complice la adevăruri pe care, atunci, numai el le ştia cu claritate. Cred că aşa "controlat" cum era, a făcut multe şicane "eroilor" de pe strada Inului, sediul de tristă amintire şi josnică faimă, al fostei securităţi făgărăşene. Arma lui secretă era de acum arma Spiritului. Nu-mi iese din minte o scenă din primăvara anului 1976. O haită de câini poliţişti împreună cu securiştii însoţitori trec prin curtea liceului, îndreptându-se somnambulic peste gardurile şi grădinile caselor din jur, într-o direcţie necunoscută.

Căutau, aveam să aflu ulterior, manuscrisele lui Ioan-Victor Pica. Era în perioada când "locuia" mai mult în beciurile Securităţii decât acasă la el.

Apărea tot mai mult pe stradă şi evita orice contact direct. Era pentru noi ceilalţi mai mult o legendă, care nu s-a trădat niciodată, nici măcar printr-un singur cuvânt. Dacă ţi se întâmpla să-l întâlneşti, ţi se "adresa" mut, numai din priviri. De fapt, el ne proteja. Presimţea că din umbră ne pândesc primejdii la care cu greu vom reuşi să le facem faţă. Ar trebui acum să-i mulţumesc pentru discreţia şi grija cumva părintească de atunci, din acele zile, confuze încă şi în prezent pentru mine şi extrem de periculoase, al căror gust amar nu poate fi uitat vreodată. Şi nici iertat.

CORNEL MORARU

*"Omul nu este numai social.
Cel puțin moartea sa îi aparține."*

ALBERT CAMUS

Argument

Orice carte despre închisori, deportări și lagăre de concentrare este un mic infern.

Indiferent de înțelesul pe care îl vom da acestui cuvânt, asupra unui lucru, sper, vom cădea cu toții de acord: infernul este o stare dezumanizantă, negatoare a ființei.

Dar această forță de negație a sa nu poate și nu trebuie înțeleasă, ca stând într-un raport dialectic, față de o anumită stare de "pozitivitate" a vieții. În acest caz, rolul infernului în existență devine infinit mai stimulator decât am crede.

Infernul ca factor negator are o singură funcție ireversibilă, ilogică, aceea de a submina la nesfârșit bucuria propriei noastre existențe.

Astfel poate fi explicat faptul, de ce o dată trecut prin închisoare, sau lagăr de concentrare, le porți în tine pentru tot restul vieții.

Marea dificultate pe care o ridică orice carte de acest gen e aceea de a nu putea cuprinde în cuvinte întregul conținut al fenomenului. Mai mult, "infernul" trăit în condiții similare, capătă un înțeles aparte pentru fiecare om.

Iată câteva motive care fac ca o asemenea întreprindere să nu fie scutită de deficiențe privind fondul chestiunii, uneori foarte serioase.

Memoria închisorilor și a supliciului nu aparține politicii. N-am scris de pe pozițiile nici unei ideologii sau grupări politice.

Astăzi, când "sociabilitatea" excesivă e o tendință generală, nu există altă șansă de reabilitare a individului, decât principiul democratic de coexistență, în cadrul căruia aristocrația spirituală să-și regăsească adevăratul concept de valoare. Deși întâmplările pe care le povestesc aici, sunt cuprinse între anii 1950-1964, perioada de persecuție s-a prelungit pe tot parcursul dictaturii lui Ceaușescu.

Securiștii, mai numeroși acum, erau mereu la datorie. Anchetele repetate și perchezițiile pe care aceștia mi le efectuau, aveau drept scop confiscarea manuscriselor mele și în același timp cooptarea mea ca informator al odioasei instituții. Astfel se face dovada că dictatura a avut continuitate în România și că securitatea a fost permanent o instituție de care această dictatură s-a folosit, promovând teroarea și samavolnicia asupra populației.

Am scris această carte din cea mai profundă iubire față de această țară, unde mi-a fost dat să văd lumina zilei și sub glia căreia dorm moșii și părinții mei. Iată cel mai profund argument să nu confund niciodată țara cu un partid politic sau altul. Recunoscând faptele meritorii, de oriunde ar veni, suntem obligați în aceeași măsură să demascăm nelegiuirea ori de unde ar veni ea.

Memoria infernurilor din istorie este poate dezgustătoare, aruncând însuși conceptul de om într-o postură dilematică, dar e absolut necesară, întrucât prin ea se exprimă acel apetit unic al umanității pentru echitate. A confesa nu e numai un principiu religios, sau moral, ci în aceeași măsură o dovadă de coerență socială, un act de curaj "revoluționar". Și dacă pretutindeni în lume de nimic nu se duce lipsă mai mult decât de adevăr, orice carte ca aceasta, izvorâtă din simț de răspundere și obiectivitate, poate constitui un prilej de meditare și un imbold spre mai bine.

Țelul ei devine astfel o normă etică: nu confruntarea politică, ci refuzul abuzului și al nedreptății.

Astfel ne-a fost îndreptățită speranța ca această carte să devină un triumf al adevărului.

"Dacă am vorbit rău, dovedește că este rău, iar dacă am vorbit bine, de ce mă bați ?"

(Ioan cap. 18 ver. 23)

CAPITOLUL 1

FAȚĂ ÎN FAȚĂ CU SECURITATEA STATULUI

1. Arestarea

Începutul acestor întâmplări a fost cu mulți ani în urmă, într-o noapte din adolescența mea îndepărtată. Nu-mi aduc aminte nici cât am dormit, nici ce vise am avut. Când m-am trezit, la căpătâiul meu am zărit, ca prin ceață, chipul mamei.

- Ce e mamă, ce se aude ?

Sărmana de ea, nu închisese ochii o clipă până la ora aceea târzie. A vegheat singură, cu urechea lipită de fereastră. Acum, că a biruit-o teama l-a trezit întâi pe tata, apoi pe mine.

- De mai bine de un ceas se aud mitralierele, parcă am fi pe front, zise ea aproape șoptit. Tata a scos capul prin crăpătura geamului.

- E ceva în capătul satului dinspre munte, zise el retrăgându-se încet și căutându-și hainele pe bâjbâite.

Era trecut de miezul nopții. După ce ne-am echipat sumar, am ieșit amândoi în stradă. La fereastra de vizavi prinse a luci o luminiță.

- Uite-l și pe vecinul Ștefan, arătă tata cu mâna într-acolo. Retrași după dunga zidului, ne chioram amândoi de-a lungul uliței. Tocmai în fund, dungi ascuțite și lucii despicau întunericul. Din loc în loc se vedeau trupuri fumurii, apărând și dispărând în umbra zidurilor. Satul întreg se trezise și forfotea pe întuneric. Un zgomot de motor se auzi apropiindu-se. Apoi altul și altul învăluiră satul într-un cântec sinistru.

Înspre ziuă se mai auzeau detunături îndepărtate și răzlețe. Apoi bubuiturile s-au rărit tot mai mult.

Era în 15 noiembrie 1950.

Dis-de-dimineață se porni o ploaie măruntă și deasă. Grupuri de gradați și ostași înarmați mărșăluiau pe stradă.

Civilii parcă dispăruseră cu desăvârșire. Arar mai apărea câte unul grăbit și mahmur. Toată dimineața tata a stat retras în fierărie, singur. Nici un

client nu apărea. Abia pe la amiază un bătrânel cu mustața albă ca laptele intră în curtea noastră cu un fier de plug sub braț.

- Trebuia să am ceva în mână, nu-i cuminte să circuli așa fără treabă. Avea căciula trasă pe sprânceană și ochii surâzători. Mai târziu mai veni un vecin, apoi încă unul și încă unul. Acum fierăria era din nou plină de oameni. Unii veniseră fără nici o treabă, doar așa, să discute și să comenteze. La moară și la meșter întotdeauna auzi ceva.

- Măi, măi, ce-au mai pușcat azi-noapte, zise unul.

- Bătaie în toată legea, îl aprobă altul.

Dintre toți badea Molă părea cel mai la curent. Povesti cum un grup de partizani a fost încercuit de securitate într-o casă, chiar aproape de capătul din sus al satului."Ce mai, i-au luat ca din oală. Dar să vedeți minune", continuă el. "Cu toate puștile lor, nu au reușit să înhațe decât unul, un țăran mai în vârstă, care stătea de strajă. S-au luat toți după unul ca proștii și au lăsat terenul descoperit."

- Am auzit și eu, a sărit alt țăran, că au scăpat cu toții în afară doar de băiatul popii din Berivoi, Socol, sau cum îi zice. Unii zic că a fost prins într-o pivniță în Toderița, după ce îi păcălise pe securiști în satul nostru.

Altul povesti cum în celălalt capăt al satului, a fost prins dormind într-o casă alt partizan.

- De, zise unul, cine își caută își găsește.

- Ba să ne fi lăsat așa cum am fost. Crezi că cineva pleacă de bunăvoie la pădure ?

- Asta e revoluția. Lucrurile merg înainte, ori vrem noi, ori nu vrem, sări Vichente, cu vocea puțin voalată de băutură, care tocmai sosise de câteva clipe.

Intervenția sa a avut darul să-i indispună pe unii.

Mulți ziceau despre Vichente că e omul securității și că la o adică e în stare de orice.

- Eu văd că e bine așa, a continuat el. O dată prinși ăștia, noi o să fim liniștiți.

Când am părăsit ușa fierăriei, discuția era în toi. După-amiază am aflat că satul este încercuit de securiști, și că peste tot raziile te caută la acte. Spre seară, ploaia mai conteni. Ulița satului era numai băltoace și noroi. Mașinile și pașii ostașilor îl frământau fără încetare. Câteva femei au venit la noi cu furca. Nu mai cântau și nu mai glumeau ca altădată. Una dintre ele șopti cu taină: "Ion al meu a fost ridicat." Mama, albă ca varul o privi complice. Am adormit după miezul nopții, în tropot de pași și zumzet de motoare. Abia a doua zi, în jurul prânzului ,am aflat câteva lucruri mai sigure. Prin oraș unde fusesem la școală ca de obicei, m-am întâlnit ba cu unul, ba

cu altul, din satele vecine. În aceeaşi noapte, securitatea dăduse atacul în toate satele dimprejurul Făgăraşului. Se zice că totul fusese studiat şi urmărit de luni de zile. În comuna Mândra, de exemplu, partizanii au schimbat focuri de armă cu securitatea o jumătate de noapte. În altă comună, Părău, chiar în casa învăţătorului, dintre doi partizani care dormeau alături, unul a fost împuşcat şi altul a fost ridicat. Cel împuşcat era un student la farmacie, Cornea Marcel. În Făgăraş un alt partizan a fost împuşcat în umăr şi capturat de pe stradă, după ce mai întâi reuşise să scape din ghearele securităţii, sărind pe fereastră.

Una din cele mai palpitante poveşti adevărate cu partizani, mi s-a părut însă aceea a lui Gelu Novac, băiatul profesorului de matematică de la liceul Radu Negru. Acesta, după ce se aflase în noaptea cu pricina încercuit de securitate, se târî pe brânci şi cu mare dificultate ajunse într-o şură vecină. De nenumărate ori securitatea a cercetat locul unde se afla ascuns, înţepând cu baionetele fânul. După câteva zile a reuşit să scape, strecurându-se printre securişti, ajutat de mine.

Între timp, în sat, securitatea execută nenumărate perchiziţii şi arestări. Câteva familii au fost ridicate în întregime, rămânând casele goale. Uneori, rămâneau încuiaţi în casă doar copiii mici. Aşa s-a întâmplat în gospodăria lui Juncu, poreclit în sat "al lui Dragoş", de unde au fost ridicaţi cei patru membrii vârstnici ai familiei, rămânând cei trei copii mici încuiaţi în casă. Aşa se face că numai într-un interval de două zile, dintr-un sat mititel ca al nostru, au fost arestate în jur de 30 de persoane.

În dimineaţa zilei de 16 noiembrie, am aflat că nişte "domni în civil" m-au căutat la şcoală. Din clipa aceea o nelinişte tot mai mare a început să pună stăpânire pe mine. Aveam o senzaţie stranie, de suspendare în gol. Voi fi arestat ? Ce înseamnă să fii arestat ? Nu, nu ştiam nimic atunci despre arestare. Era uitare, singurătate, moarte, sau toate la un loc ? Şi dacă era aşa ceva, cum aş fi putut să ştiu, când eu nu făcusem nici una din aceste experienţe ? Şi totuşi, îmi era teamă. Era pentru prima oară când în mine se dădea o luptă necunoscută. Mă îndepărtam încet, dar sigur, de propii mei părinţi şi parcă auzeam undeva în adânc cum unul după altul firele care ne legaseră se rupeau. Ei nu mă mai puteau păstra. Nu mai eram al lor. Cum ? Cei care te-au adus pe lume nu mai au dreptul să dispună de tine ? Singurul lucru pe care puteam să-l fac pentru ei era să dispar. Să mă ascund într-un culcuş fără urme. Dar aşa ceva, înţelegeam, nu mai era cu putinţă.

În dosul şurii, câinele meu ciobănesc "Brezoi" se agita şi urla fără încetare. M-am oprit în faţa lui. S-a apropiat de mine şi mi-a lins mâinile. Sus, pe dealul din spatele satului, trecea o patrulă de ostaşi, înconjuraţi de câini.

După prânz, începuse să burniţeze mărunt. Întâi s-a auzit un zgomot de motor, apoi un jeep frână brusc în faţa casei noastre. În spatele lui s-a oprit un camion, din care unul după altul săreau ostaşi. Era ora două după-amiaza. Dinspre grădină, un pluton de securişti, în frunte cu securistul Alexandrescu, au năvălit în curte, cu pistoalele întinse. Eram singur în mijlocul curţii. Dinspre stradă, alte guri de foc se îndreptau spre mine. Ai fi zis că se pregăteşte o luptă pe viaţă şi pe moarte. "Sus mâinile, banditule !" ţipă un gradat. De jur împrejurul meu se făcuse un cerc de uniforme şi pistoale. Poate întotdeauna aşa mi-am închipuit singurătatea. La uşa casei şi a fierăriei au fost puse santinele. Pentru o clipă, chipul mamei apăru în geam, în spatele masiv al unui ostaş. Un ofiţer cu mustăcioară neagră îşi răsfrânse buzele a rânjet: "Am pus mâna pe tine, bestie". În aceeaşi clipă, un ţipăt de femeie îmi răsună în urechi. Sora mea Maria, mai în vârstă decât mine cu 6 ani, luptându-se din răsputeri cu clanţa uşii blocată de un ostaş, reuşi să-l împingă cât era de lung peste trepte, iar ea se repezi scoasă din minţi spre cercul de uniforme: "Aţi venit o armată, tâlharilor, să arestaţi un copil de 17 ani." Apoi se prăbuşi la pământ. Doi soldaţi o cărară în casă. Doi ofiţeri m-au dus cu ei, în camera din faţă, sub pretextul percheziţiei. Acolo au început să mă izbească cu pumnii pe unde apucau, întrebându-mă de "fugari" şi de bombe. Şi pentru că am răspuns că nu ştiu, unul m-a lovit peste faţă, trântindu-mă pe podea şi lămurindu-mă că de acum încolo sunt un bandit şi un bandit ori de câte ori este întrebat răspunde "da". Unul dintre ei, după ce îmi răsturnă un raft cu cărţi, rupse o filă dintr-o carte şi se apropie cu ea de mine: "Ce caută legionarul ăsta aici ?"

"Este poetul Goga", am lămurit eu.

"Îţi arăt eu Goga, banditule !"

Tata intră ca fulgerul, gâfâind: "Dacă vă atingeţi de băiat, fac moarte de om !"

"Vezi-ţi de treaba ta, zise unul dintre ei, la noi nu se bate ca în vremea burgheziei voastre".

În sfârşit, flancat de doi securişti, părăseam curtea, în timp ce tata în chip de paravan în faţa a patru guri de foc se îndrepta spre şopron, unde probabil se spera o confruntare cu duşmanul. Jeepul s-a pus în mişcare, în timp ce securistul de alături şi-a încărcat arma.

De câtva timp, securitatea se mutase în casa Dr. Giurca, în spatele Cetăţii Făgăraşului. Nu era o clădire prea arătoasă, dar corespunzătoare noilor scopuri destinate, dacă avem în vedere spaţiul său destul de redus. Avea însă beciul pretabil anumitor intenţii josnice şi asta era important.

Am fost condus la parter, prima uşă pe dreapta. Un ofiţer îmi făcu percheziţia de rigoare şi îmi întocmi primele formalităţi de încarcerare. După

ce mi-au fost luate pe rând şireturile, cureaua, cravata, acesta îmi ordonă să scot portmoneul.

- N-am.

- Obiecte de valoare.

- N-am.

- Ceas, stilou, inel, continuă percheziţionerul. Cască gura. N-ai nici măcar dinţi de aur, bă Cristoase, şi în acelaşi timp îmi făcu vânt pe uşă, izbindu-mă cu cizma în noadă.

Biroul de anchetă, în care am fost condus, era aşezat cu faţa înspre miazăzi, înspre munţi. Sus pe creastă deja ninsese. Ochii mi s-au agăţat de pata albă şi îndepărtată. Acolo aş fi liber. Dacă aş fi acolo şi dacă aş putea ţipa, să se audă până aici, le-aş spune că acesta este singurul meu lucru de valoare, acesta pe care l-am pierdut pe drum până aici – libertatea.

- Nu fi trist, îmi zise în sfârşit soldatul care mă păzea, privindu-mă cu condescendenţă. Azi e joi. Îţi promit că duminică să fiu la voi în sat, la horă. Ce D-zeu, sunt şi eu om. Ce zici, vii ? îmi mai zise el văzându-mi ezitarea. Îmi puse mâna pe ceafă, învăluindu-mă într-o privire caldă. Nu ştiu, bănuia măcar, ce săvârşea el atunci ?

2. Prima anchetă

După circa o jumătate de oră intră în încăpere un civil blond, cu ochii decoloraţi, dar oţeloşi, cu păr ţepos şi fără o jumătate de mână. Ciungul acesta cu mâneca introdusă în buzunarul hainei era căpitanul Stoica, comandantul Securităţii din Făgăraş. Pentru o clipă s-a instalat la birou, sfredelindu-mă cu privirea.

- Şi zii cum este cu bombele ?

Despre aşa ceva chiar că nu aveam cunoştinţă.

- Eu nu ştiu nimic.

- Bun, cântă el, ridicându-se şi deretecând prin birou. Într-un colţ a îngrămădit nişte lanţuri, în altul nişte cătuşe. În sfârşit, a aşezat pe masă un aparat de care atârnau două sârme. Pe sală se auzi zgomot de paşi. Uşa s-a deschis brusc şi 6 indivizi au invadat încăperea. Toţi purtau uniforme de ofiţeri, în afară de cel mai masiv dintre ei, care era "în civil". Acestei namile cu mişcări de automat i-a fost rezervată onoarea de a se aşeza în faţa aparatului. La un semn, doi ofiţeri s-au repezit şi după ce mi-au smuls ghetele din picioare, mi-au agăţat de degetele mari cele două sârme ale aparatului.

- Aşa, zise civilul înveselit. Şi acum să-i dăm legătura … a, nu cu

Hitler, ăsta este mort. Să-i facem legătura cu Tito. Toţi au pufnit în râs. Gluma şefului era savuroasă.

- Alo, alo. Manivela se învârti de câteva ori. Am simţit ca o izbitură în tot corpul. Apoi am avut senzaţia că toate oasele mi s-au rupt. Din ochi îmi împroşcau stele verzi, iar inima mi se zbătea ca într-un cleşte. M-am rostogolit de pe scaun şi am început să mă învârt pe podea. Colonelul Kalosek, şeful securităţii pe regiune, căci despre el era vorba, opri manivela şi îmi ordonă să mă ridic. Degeaba, picioarele nu mă mai ţineau. După ce am fost ajutat să mă restabilesc pe scaun, ciungul, precaut, mi-a înfipt mâna în chică, ţinându-mă strâns. Inutil, căci la o nouă serie de învârtituri, am ajuns iar pe podea, încurcând sârmele şi răsturnând scaunele. Iar am fost restabilit pe scaun, şi iar impulsionat cu curent electric. După mai multe şedinţe de acest fel, colonelul împinse plictisit aparatul deoparte şi răbufni: Unde-s bombele? Pentru a evita alte serii de torturi, m-a păscut tentaţia să le răspund pe plac: "Da, ştiu, sunt în cutare loc." Desigur se vor duce la faţa locului şi nu vor afla nimic. Atunci mă vor învinui de inducere în eroare şi va fi vai şi amar.

- Nu ştiu, d-le şef !

- Cuum, cuuum ai zis ? Eu îs colonel, bă ! Care va să zică nu ştii. Te fac eu să ştii, ţipă el învârtind manivela nervos.

Acum a împins iar aparatul. Uite, acum face semn la doi ofiţeri care dispar deodată. Se aude zgomot de lanţuri. Acum ofiţerii au revenit, târând de braţ un om care poartă lanţuri de mâini şi de picioare şi care are bandajul capului îmbibat de sânge. Acum a fost aşezat pe un scaun, în faţa mea.

- Vorbeşte, Socole, că altfel reluăm exerciţiile de la început!, îl îndemnă ciungul. Sau îl aduc pe Vlad ? Cu locotenentul-major Vlad, Socol, capturat în comuna Toderiţa, se luptase cu ocazia prinderii. Un securist care era de faţă, l-a izbit de mai multe ori cu patul puştii în cap, până şi-a pierdut cunoştinţa. Prezenţa lui în faţa mea avea deci scopul să mă deruteze şi să mă înspăimânte. După Socol, a fost adus Duminică, un student oltean, care şi el era în lanţuri şi bandajat la cap. A fost luat şi acesta. Deocamdată era de ajuns. Colonelul se răsti: "Luaţi-l !"

Uşa se deschise larg. În biroul de vizavi, o fată subţirică, cu ochii precum cerul, privea aproape impasibilă spre noi. Am fost dus pe braţe până într-o încăpere vecină. În faţa mea stătea un locotenent scund cu chipul blond şi întrucâtva atrăgător.

- Cum te simţi după toate cele întâmplate ? îmi zise el puţin surâzător. Numai dumneata eşti de vină, continuă el. Să zicem că n-ai ştiut nimic de bombe, dar de ascunzătoarea lui Mogoş şi Mazilu, pun pariu că ştii. De ce nu i-ai zis tovarăşului Colonel "eu ştiu asta şi asta"? Şi chiar vrei să zici că nu ştii nimic ? întoarse el capul spre un pat de scânduri. Mai sunt şi alte metode,

mai ale dracului. Eu însă vreau să tratez cu dumneata civilizat, însă şi asta e adevărat, nu sunt numai eu aici.

Pe patul de scânduri se afla o blană masivă de brad, iar pe aceasta un baros. Victima era întinsă pe pat. Peste trup i se aşeza scândura. Cineva izbea cu barosul în ea, mai tare sau mai încet, după caz. Îmi închipui că după o astfel de tortură, o hemoragie internă era inevitabilă. În orice caz, pentru mine totul nu a fost decât o sperietoare. Între timp, ofiţerul desfăşură nişte hărţi pe masă, unde îmi cerea să indic anumite zone din munţi unde îşi aveau partizanii depozite. "Nu cunosc nimic, d-le locotenent."

- Fantastic mai poţi fi. De ce nu vrei să înţelegi că libertatea d-tale atârnă de sinceritatea dumitale. Dacă, să zicem, ţi-ai lua angajamentul să ne pui în mână niscai fugari, chiar azi ai fi pus în libertate.

Mă privi un timp zâmbitor, apoi zise: "Cum crezi, nu mai insist. La noi ai timp să te răzgândeşti, să cugeţi."

Am coborât în beci, sprijinit de umărul unui sergent. Chiar în stânga uşii de la intrare, am descoperit un om întins pe cimentul gol. Avea capul descoperit şi pătat de sânge. Gemea înfundat, ca o sălbăticiune răpusă de gonaci.

Într-un colţ, un tânăr zăcea cu capul proptit în perete. Avea ţeasta înflorită de cucuie. Pe nişte dreve de fier gemeau doi oameni, legaţi cu cablu de mâini. Din celula partizanilor, atunci patru la număr, veneau gemete şi zgomote de lanţuri. Totul aducea aici a colţ fabulos de infern. Mi s-a ordonat să mă aşez pe o bancă lungă, alături de alţii, cu faţa la perete. Mâinile mi-au fost răsucite la spate şi încuiate în cătuşe americane. Un soldat cu pistolul-mitralieră atârnat de gât se plimba încoace şi încolo. Un ofiţer voinic se apropie de noi. Avea fruntea îmbrobonată de sudoare şi cizmele pline de noroi.

- Ăsta-i noroi de pe coclaurile voastre, i se adresă el lui Pop Zachiu, un ţăran din comuna mea, care se afla lângă mine.

- Dezleagă-l ! îi ordonă ostaşului. Le vezi ? Lună să le faci, i se adresă apoi ţăranului. Îşi întinse un picior în chiuveta de apă. Cizmele au fost spălate, şterse şi hainele frecate de noroi.

- Tu vii cu mine. Îmi place cum cureţi noroiul, i-a zis el ţăranului.

A revenit la locul său de pe bancă abia seara. Era tulburat la culme.

- Nu te superi dacă te întreb, ce a vrut de la dumneata ?

- Am declarat la anchetă că am ascunse nişte bombe în coteţul de găini.

- Ce cap la dumneata, va să zică asta-i povestea cu bombele ! Toate anchetele din ziua aceea, care de la caz la caz au continuat şi în cursul nopţii, s-au redus doar la torturi, în vederea smulgerii de mărturii în legătură cu existenţa partizanilor. Abia la prima anchetă de a doua zi dimineaţa am

fost întrebat despre membrii organizaţiei noastre anticomuniste, care erau elevi la liceul Radu Negru. După cum am aflat mai târziu, unul dintre aceştia a devenit informatorul securităţii. De altfel, acesta nu a fost arestat niciodată.

Prima declaraţie pe care am scris-o a fost ruptă în bucăţi, fără a fi citită. Câteva declaraţii la rând au avut aceeaşi soartă.

A doua seară mi-am petrecut-o tot pe vechiul meu loc, cu faţa la perete. Lângă mine zăcea fostul plutonier-major Cosma Partenie din sat cu mine. Era de nerecunoscut. Creştetul, faţa, peste tot erau numai răni şi cucuie. Fusese pus la curent electric de şase ori şi apoi torturat într-un chip de care eu nu aveam habar. Vorbea de un par pe care ar fi fost răsucit cu ajutorul unei sfori, în felul acesta răsucindu-i-se tendoanele. N-am putut să-i urmăresc povestea până la capăt.

Peste noapte cătuşele ne-au fost înlocuite cu cabluri telefonice. Mâinile erau puse cruce la spate şi înfăşurate de câteva ori, apoi strânse bine. Pentru a nu-ţi solicita prea mult mâinile la strânsură, era nevoie ca acestea să fie întinse din umeri, cât mai mult cu putinţă. După foarte mult timp însă poziţia aceasta a devenit de neîndurat. Mă balansam într-o parte şi alta, mă răsuceam, însă degeaba. Şi totuşi pentru câteva clipe, extenuat, am aţipit. Se făcea că cineva îmi reteza mâinile cu un cuţit. În clipa următoare m-am trezit urlând. Cine ştie ce asociere se făcuse în mintea mea, între scena din curtea noastră, din ziua arestării. Întâi am simţit o izbitură între omoplaţi, apoi o altă lovitură de ţeavă de pistol în cap. Ofiţerul de serviciu a venit în fugă. După o scurtă discuţie cu santinela, acesta îmi dezlegă mâinile şi îmi făcu o nouă legătură, mai lejeră. La schimbul de dimineaţă, cei doi ostaşi au discutat şi incidentul de peste noapte. Aşa aveau desigur instrucţiunile. Noul supraveghetor, o namilă de om, după accent maghiar, a pus ochii pe mine. Mă invită, aşa legat la mâini cum eram, să-l urmez. Ne-am oprit pe treptele de la intrare.

- Vezi frunza asta ? Lună faci fascist. (Vântul îngrămădise de-a valma frunze de castani, de paltini, şi murdărie lângă uşă.) Obiecţia mea, că aveam mâinile legate, a avut următorul răspuns: "Io nu legat la tine." De-abia ofiţerul de serviciu dădu ordin să fiu dezlegat. Când cablul a fost înlăturat, dungi vinete mi-au rămas adânc înfipte în carne. Mâinile le simţeam atârnând de umeri ca pe nişte obiecte străine şi dureroase. În beci supraveghetorul m-a luat la bătaie fără nici un motiv.

Şi totuşi el avea motivul lui: "Aţi vrut omorât la noi. Omorâm noi acum la voi." Care "noi" şi care "voi"? Aceasta este întrebarea. Toată ziua mi-am petrecut-o în anchete şi declaraţii. În intervalul aceleiaşi zile am fost pus la curent de încă patru ori. Peste noapte am fost vârât într-o celulă a cărei fereastră dădea la solul curţii. Împreună cu mine erau încă doi, armurierul Ion

Munteanu şi contabilul Vasile Guraliuc. Celula avea zidurile îmbibate cu urină, iar pe jos stăteau înşirate mormane întregi de murdărie de om. Ceva mai târziu uşa s-a deschis şi paznicul ne-a invitat la WC. A ieşit Vasile Guraliuc. Am auzit gemete şi lovituri înfundate. Când s-a reîntors, avea faţa scăldată în sânge. “Să nu ieşiţi că vă omoară !“ Oricât a insistat ostaşul nu ne-am mai mişcat din loc. Ne-am făcut nevoile la fel ca toţi ceilalţi, acolo în celulă. Aici fiecare celulă era destinată unui anumit specific de tortură şi paznicii le ştiau pe toate, pe de rost. Oricum, aici, fără cablu la mâini, ne simţeam pe jumătate în rai. Libertatea era la un pas de noi. Prin geamul deschis venea aer proaspăt, licăr de stele şi frânturi cântate de vis. Din când în când, boturi umede de câini lupi se introduceau printre zăbrele, făcându-ne să înţelegem că totul nu este decât o amăgire, cea mai mare amăgire.

3. Superbomba

Dis-de-dimineaţă, pe sală a început o forfotă neobişnuită. Ofiţerii urcau şi coborau scările beciului, cu hârtii şi cătuşe în mâini. Eram trecuţi în pas alergător prin faţa lor, pentru diferite completări. Apoi treptele au fost inundate de zeci de tropote. Securitatea acaparase o nouă recoltă. Era clar că noi, cei vechi, trebuia să părăsim încăperea. Aici, la Făgăraş, era primul punct de triere. Foarte rar, câte unul, pleca acasă. Restul luam drumul vremelnic al Cetăţii Făgăraş, apoi securitatea din Braşov. Un ofiţer citi o listă de nume. Duba, un obiect mişcător de metal, cu o carcasă enormă, fără nici o răsuflătoare în afară, fusese trasă lângă trepte. Unul câte unul, urcam în pântecele ei, ajutaţi de bâtele ofiţerilor de alături.

Doar o curbă am făcut şi ne-am oprit din nou. Iată-ne în faţa porţilor de Cetate Medievală a lui Mihai Viteazul. Din nou am fost daţi jos. Întreaga garnitură a fost reîntregită de grupul celor aflaţi în cetate.

Doi câte doi am fost legaţi laolaltă cu cătuşe. Un ofiţer îi ordonă armurierului să facă doi paşi în afară. Apoi a luat capul acestuia între mâini şi l-a scuipat de mai multe ori pe frunte. Avea o frunte lată, prelungită cu o chelie până în creştetul capului. Cu un creion chimic, ofiţerul a scris cu litere mari, citeţ “superbombă“. Auzisem că el fusese proprietarul unei carcase de bombe pe care securitatea o găsise la el. O dată gata îmbarcaţi, un ofiţer tună: “La Olt cu ei. Îi împuşcăm şi îi aruncăm în apă. Sau îi băgăm aşa, de ce să mai stricăm gloanţele pe ei ?“

În clipa aceea, câţiva ofiţeri au tăbărât în maşină, înarmaţi cu nişte capete de scânduri; izbeau pe apucate, apoi au coborât jos, înjurând enervaţi. Uşa dubei s-a închis, cufundându-ne într-o beznă desăvârşită şi hardughia s-a pus în mişcare.

Cine cunoaşte traseul de la Făgăraş la Braşov ştie câte peisaje minunate îl însoţesc. Pentru noi însă nu existau privelişti şi frumuseţe. Măsuram curbele drumului cu intensitatea izbiturilor trupurilor noastre, într-o parte şi alta. Măsuram distanţa parcursă cu profunzimea înăbuşelilor pe care le simţeam.

Câţiva din preajmă au început să vomite. Am ajuns la Braşov mai mult morţi decât vii. Când uşa dubei a fost deschisă, au început să plutească în aer noruleţi de fum. Toate gazele de la carburatorul maşinii intraseră înăuntru. De aici până la uşa beciului treceam printr-un culoar, format din uniforme şi câini. Fiecare ne cerceta cu multă curiozitate. Câte unul ne împingea dintr-o parte în alta, ajungând la uşa beciului în zig-zag, ca o minge din şut în şut. Punctul cel mai atractiv l-a constituit însă fruntea armurierului. Unul îl izbeşte cu palma.“Păzea“, zice altul, “să nu explodeze“.

Când am ajuns în faţa scărilor care duceau în fundul beciului, ofiţerul care îmi desfăcuse cătuşele, mă trage spre el: “Câţi ani ai tu, mă ?“ Îi spun, 17.“Ai luat-o devreme, ca să ai timp“, şi poc, îmi trânteşte o cizmă în noadă, de m-am dus de-a berbeleacul până jos.

4. Celula nr. 11

Beciul acesta în care aveam să ne petrecem aproape o lună şi jumătate se deosebea în multe privinţe de cel pe care îl lăsasem la Făgăraş. Las la o parte considerentele de spaţiu. Culoarul era o linie frântă, alcătuită din trei segmente. Celulele aflate de o parte şi de alta a acestei linii erau închise ermetic.

Aflate sub nivelul solului, ferestrele nu erau posibile. Aerul se primenea prin trei găuri de burghiu dat la nivelul cel mai de jos al uşii. La Făgăraş mai era posibilă o zare de lumină, aici nici una. Tăcerea era de mormânt. “Psst !“ era singura formă de comunicare admisă. Bezna, la fel, era aproape neîntreruptă, din celulă până la biroul de anchetă. Ochii îţi erau astupaţi cu nişte ochelari orbi. Lucrul acesta constituia şi un punct de atracţie pentru însoţitori. Executând mişcări numai la comandă, care erau intenţionat greşite, riscai să te izbeşti în zidurile dimprejur, sau să calci cu piciorul în gol, uneori te rostogoleai sau făceai cucuie la cap. O singură dată îţi era îngăduită lumina, atunci când te aflai în faţa anchetatorului. Celula în care am ajuns eu şi Pop Zachiu purta nr. 11 şi se afla chiar la intersecţia laturilor celularului.

La început ne-a fost imposibil să distingem cât de cât lucrurile, folosind în acest scop simţul pipăitului. Aşa am descoperit priciurile, lăţimea

pereților și pe cei doi locatari mai vechi. Într-o celulă de închisoare, regulile ospitalității sunt inversate. Locurile cele mai bune sunt ocupate în ordinea vechimii, astfel am ajuns la etajul priciului, unde era o căldură de iad. Prin celula noastră, chiar pe deasupra priciului, trecea burlanul sobei care dădea prin perete afară.

În cele circa trei săptămâni cât am rămas aici, mi s-au făcut fâșii cele două cămăși pe care le aveam asupra mea.

Conversația dintre noi și ceilalți locatari s-a închegat cu destulă ușurință, datorită unuia dintre ei, care avea un dar deosebit de a descoase omul. Era un fost polițist, basarabean de origine, care făcuse serviciul chiar în Făgăraș. Acest fapt i-a facilitat cunoașterea a o serie de oameni din preajma locului. Băbuț acesta îmi vorbea cu multă nostalgie de o vecină a mea, Maria, care pretindea el că i-a fost amantă. Aveam deci cunoștințe comune, lucru ce mi-a făcut posibil să-mi deschid de la început inima.

Numai când îl copleșea foamea, se făcea foc pe noi și ne înjura cu năduf, pentru că, zicea el, de la venirea noastră aici "mâncarea s-a stricat de tot".

Într-adevăr, ciorba de varză și cea de gogonele acre erau singurele feluri de mâncare. El, Băbuț, mai avea însă și alte portițe de scăpare. Om cu vechime, după cum motiva el, fusese ales planton pe sală. Deși aici misiunea plantonului era destul de redusă, pe ici pe colo mai ciupea câte ceva, o coajă de pâine, un muc de țigară. Apropo de țigări. Am rămas surprins când am descoperit la Băbuț o "brichetă" în toată legea, o cutie goală de cremă de ghete, un nasture de porțelan cu o sfoară și o cârpă arsă. Nasturele învârtit cu viteză, era izbit de marginea cutiei. Scânteile care săreau, aprindeau cârpa din interior. Cutia era apoi închisă la loc și pusă bine. Așa am descoperit prima ustensilă de pușcăriaș. Ceea ce m-a uimit iar la cei doi, era extraordinarul lor simț de adaptare. Poate acest lucru le-a asigurat în bună parte supraviețuirea. Băbuț, în vârstă de aproape 60 de ani, zăcea aici de vreo doi ani. Celălalt, un avocat de vreo 65 de ani, avea și el un stagiu de un an și jumătate. Această veste a avut darul să ne deruteze de-a binelea. Să stai aici, în aceste condiții ani de zile ? Orice zgomot, care pe mine mă lăsa rece, pentru ei însemna ceva. De pildă hârdăul cu mâncare, într-un fel suna când conținutul său era apă chioară și altfel când mâncarea era groasă. Într-un fel suna cizma supraveghetorului pe sală și în alt fel a altuia străin. Tot după zgomot apreciau de la ce celulă a fost scos cineva la anchetă.

Comunicările cu celulele vecine se făceau prin diferite semnale. O bătaie în perete însemna masa, două, o inspecție, trei, percheziție. Preocupări dezgustătoare pentru un om liber, antrenat în treburi serioase. În această moară de tocat nervii, ele însemnau însă mult.

Aici, viața era o nesfârșită așteptare. Așteptai pâsâitul, ușa deschisă, degetul îndreptat spre tine. Zgomotul de orice fel îți oprea respirația. Într-un timp relativ scurt de anchetă, nu te mai preocupa câtuși de puțin în ce mod ți se alcătuiește dosarul. Rămânea numai supliciul în sine, al anchetelor. Ori de câte ori te întorceai de sus, aveai sentimentul ciudat că încă o dată ai supraviețuit catastrofei. Așa se explică de ce abia după o săptămână, ajunsesem la limita puterilor. Avusesem și ghinionul ca partenerul meu de prici, să fie un om extrem de afectat și prăpăstios. Dar ghinionul meu cel mai mare era anchetatorul. Acest om de statură potrivită, bine legat, brunet, cu părul negru și lins, cu o mustăcioară lipită deasupra unei buze mereu rânjite, acest om zic, era o bestie cu chip omenesc. Nici un dialog nu era posibil, între noi. Nici o vorbă, nici un gest cât de cât omenesc. Comunica prin înjurături și bătaie. M-am considerat mult timp cel mai nenorocit om de pe pământ, pentru acest motiv, de a fi avut anchetator tocmai pe locotenentul Dumitrașcu, bătăușul numărul unu al instituției. Abia mai târziu am aflat că așa era obiceiul pământului. Noviciatul se începea cu el. Rupea cu furie de monstru declarațiile, se repezea ca un erete înfuriat de îndată ce ușa biroului său era deschisă. Fără întrebări, fără răspunsuri, fără explicații. Uneori, doar după prima lovitură erai la pământ. Alteori, începea ponderat, apoi loviturile creșteau în intensitate până la abandonarea victimei. Nu era nevoie să fie prea excitat la început. Se aprindea progresiv, ca focul de paie, pe măsură ce lovea. De obicei lovea cu cizma în fluierele picioarelor, sau în fese. Câteodată, prea obosit poate de antrenament, isprăvea repede, cu o lovitură de scaun între omoplați.

Cu dunga palmei sub maxilare, bătea când dorea să se amuze. Și adesea avea poftă de amuzament. Într-o zi m-am întors din biroul său de anchetă, după o astfel de bătaie sub maxilare. "Ce ai bre de arăți așa opărit ?", m-a întrebat Băbuț. "Bine, măi, omule", continuă el, "de ce nu vrei să isprăvești o dată cu povestea asta ?"

"Cum adică să isprăvesc ? Eu îi rog să mă bată ?"

"Puștiule, eu îți spun ca omul mai bătrân, n-are rost să faci pe eroul. Când ai apucat aici, tot aia e, ori spui tot, ori pe jumătate. Și apoi, într-un lot ca al vostru, cu sute de oameni, nu-i lucru greu să se descopere. Unul zice una, altul alta."

De când veniseră aici, partenerii noștri de celulă nu fuseseră deranjați nici măcar cu o anchetă, în timp ce noi eram zdrobiți. Într-o astfel de stare deprimantă, Zachiu se abandonă cu totul în brațele lui Băbuț.

- Spune-mi mie, Zachiule, ca la popa sub patrafir, tăt, tăt, cum și ce și eu o să-ți spun cum și ce o să pățești. Și acesta i-a spus absolut tot ce și-a adus aminte. Minune, acum polițistul era chemat la anchetă. El zicea, tot în legătură cu cazul său.

Vecinul meu de prici însă nu se putea dumiri, de unde până unde anchetatorul său devenise atât de informat.

- Eu v-am spus că în lotul vostru, până la urmă se află tot, îi zice Băbuţ, văzându-l pe Zachiu supărat.

Noi nu pricepeam însă mişcarea ocultă a acestui colţ de infern. Peste puţin timp însă aveam să ne dumirim.

În bezna din beciul securităţii, liniştea sfida totul: cuget, supliciu, vis. Cu toate acestea, fiecare celulă însă este un univers de drame şi întâmplări neobişnuite.

Ştiam că în apropierea noastră erau închise două femei. Le urmăream printr-o crăpătură discretă a uşii cum erau duse la anchetă sau la closet. Într-o seară, acest mister se dezvălui tuturor. Supraveghetorul, prinzând momentul când una dintre femei lipsea din celulă, a dat buzna peste cealaltă, cu intenţia vădită de a o viola. Întorsătura lucrurilor a fost poate neaşteptată pentru el. Femeia a ţipat şi l-a lovit. Mai târziu, se zice că victima a raportat cazul mai sus, dar lucrurile au ieşit tocmai pe dos. Ea era vinovată, pentru că "încercase să corupă un cadru".

Adesea ajungeau aici şi copii. Nu li se intenta proces, fireşte, pentru ruperea vreunui afiş sau pentru cine ştie ce expresie "reacţionară", dar erau bătuţi şi torturaţi să-şi bage minţile în cap. Am auzit despre copiii unui partizan, din regiunea Vrancei, care au zăcut la securitate săptămâni în şir.

5. Anchete şi idile

Într-o dimineaţă sunt condus ca de obicei spre biroul de anchetă. Ştiam acum din instinct direcţia şi paşii pe care trebuia să-i fac până în dreptul biroului. Încercând să mă opresc, însoţitorul îmi făcu vânt înainte. S-a deschis o uşă, mi s-au ridicat ochelarii. În faţa mea stătea acum un om blond, surâzător, cu părul ondulat şi mirosind a apă de colonie."Nu mă cunoşti, ai? Să facem cunoştinţă", îmi întinse el mâna."Sunt lt.-maj. Sitea." Noul anchetator mi s-a părut un temperament cu totul opus lui Dumitraşcu. Nu se repezea una două la bătaie. Era dispus să discute, să comenteze, să facă glume. Uneori îţi dădea voie să aduni mucuri de ţigară, sau îţi oferea el însuşi o ţigară. Pentru toate aceste concesii avea o singură pretenţie: să fii sincer. Aşa se petreceau lucrurile cel puţin în prima fază a anchetei. De abia în faza următoare devenea şi el nervos, după împrejurări. Atunci trecea şi el la represalii. Folosea destul de rar piciorul sau mâna. Pentru el "poziţia de pedeapsă" părea mai eficientă şi în acelaşi timp, mai puţin obositoare.

Cea mai obişnuită era statul într-un picior, cu mâinile ridicate în sus. Abia după o jumătate de ceas, sau mai mult, când mâinile îţi alunecau exte-

nuate în jos, intra în funcţiune piciorul. Izbea de preferinţă în fluier. Poziţiile de pedeapsă se succedau pe toată durata anchetei: o jumătade de zi sau mai mult. Îl auzeai: "mâinile sus, leat", sau "capul între picioare", cealaltă poziţie de pedeapsă. După caz, el dispunea suprimarea unei mese pe zi sau mai multe. Când Sitea m-a luat în primire, eram extenuat. De altfel, misiunea lui devenise acum minimă. În linii mari, dosarul îmi fusese întocmit de Dumitraşcu. Poziţii de pedeapsă am executat destule, dar de lovit în fluierele picioarelor, m-a lovit mai rar. Şi apoi când cereai hârtie şi cerneală să scrii o declaraţie, totul înceta. Din acest punct de vedere era un noroc să fii anchetat de Sitea. Exista în biroul alăturat o blondină care îl costa mult timp pe locotenent. Se vizitau frecvent şi cu regularitate luau masa împreună. Dacă în acest răstimp te aflai în anchetă, profitai uşor de o oră de întrerupere. Dacă se instalau cu masa în biroul fetei, cu atât mai bine. Erai spionat prin crăpătura uşii, de regulă de fată. Atunci erai salvat. Fata nu te divulga dacă nu mai respectai poziţia de corvoadă. O dată „demisionat" din postura sa de amorez, Sitea devenea de obicei agresiv, poate ca o răzbunare pe propria sa slăbiciune. Pe măsură ce trecea timpul, aceste atitudini contradictorii s-au înmulţit. Odată m-a pus la colţ, cu capul între picioare, pentru a căpăta el răgazul să dezmierde fata. Şi pentru că s-a crezut spionat, s-a repezit la mine, izbindu-mă cu cizmele. Apoi, ca şi cum nimic nu se întâmplase, s-a întors surâzător la fată. Uneori rămâneam singur în birou cu fata, în chip de paznic. Într-o astfel de ocazie, blondina s-a apropiat de mine şi mi-a trecut cu un gest matern mâna prin păr. Apoi cu un gest grăbit îmi strecură în buzunar o bucată de pâine, împreună cu două bucăţele de ficat prăjit.

- O să treacă şi asta, am auzit o voce, venită parcă din sferele cereşti.

6. La comun

Repercursiunile acestor şocuri, asupra organismului erau inevitabile. Ameţelile, durerile de cap deveniseră un sindrom permanent al dărâmării mele fizice. Această stare de lucruri am adus-o adesea la cunoştinţa anchetatorului.

- Pension n-avem să-ţi dăm, îmi răspundea el. Şi totuşi se pare că desele mele intervenţii n-au rămas fără efect.

Într-o seară de duminică, căpitanul Olteanu, îi reţin ochii albaştri-lăptoşi, dacă nu mă înşel, pe atunci şeful Biroului de Anchetă şi care, după aparenţă părea mai ponderat, a trecut, în inspecţie, pe la celule. De cum m-a văzut, a dat ordin să fiu mutat la comun. Camera comună se afla în partea opusă a beciului, într-un alt grup de celule, separate de acestea. Noua locuinţă, după

iadul meu, mi s-a părut mană cerească. Era lumină, puteam privi chipuri de oameni, puteam şti când cade noaptea şi când se face ziuă. Înspre curte dădea o ferestruică la nivelul solului, prin care se vedeau carâmburi de cizme, boturi de câini şi, uneori, câte o frântură de stea. Câteodată, seara, mă retrăgeam aici să mă rog, privind zdreanţa de cer ce îmi era accesibilă.

În faţa priciului existau o masă şi o bancă. Pe masa acoperită cu tablă era zgâriat un câmp de şah. Vechii locatari m-au informat că piesele de şah, singurele existente aici, frământate din pâine, erau opera părintelui Arsenie Boca, de la mânăstirea Brâncoveanu-Sâmbăta. În răstimpul dintre anchete, oamenii discutau, priveau pe fereastră, jucau şah, într-un cuvânt se reconfortau cât de cât. Din când în când, câte un proaspăt venit ne aducea veşti de afară. În treacăt fie spus, noi şi aici aşteptam veşti despre debarcarea americanilor, despre capitulări şi căderea regimului.

Chiar a doua zi după mutarea mea aici, fusese adus dintr-o clinică de la Cluj, un ţăran dintr-o comună vecină, Ileni, care suferea de hernie de disc. Suferinţa lui a înăsprit simţitor atmosfera camerei.

Era prieten bun cu Marcu Vichente şi Roşca Matei, de la noi din sat,care erau aici.

Într-o seară, sosi un domn proaspăt arestat, după spusele lui, chiar de pe stradă. Era bine îmbrăcat, chiar elegant. După salutul său respectuos, urmă un moment de derută. Noi nu ştiam de unde să-l luăm, el nu ştia de unde să înceapă. Privea încurcat în jur şi nu era chip să-şi afle un loc pentru pălărie şi fularul său de mătase. În faţa lui nutream sentimente contradictorii. Pe de o parte parcă îl invidiam pentru prospeţimea minei şi hainelor sale elegante, pe de alta ni se făcuse milă de ochii săi uimiţi, care căutau, în zadar, o ancoră.

- Luaţi loc, îl invită în cele din urmă avocatul Miloşan, un om inteligent şi spiritual.

- Nu pot, sunt într-o situaţie …, zise străinul.

- Trebuie să vă liniştiţi, insistă avocatul. Aici trebuie să începeţi prin a avea răbdare.

- Răbdare ? De ce ? Mie trebuie să-mi dea drumul.

Apoi străinul se puse, pe nepregătite pe destăinuiri. Era inginer, locuia în Braşov, şi se căsătorise proaspăt.

- Chiar acum câteva zile, preciză el. Marele său regret era soţia.

La numărătoarea de seară, ceru să iasă la raport.

- Răbdare, îi zise gardianul. Acum e noapte. Mâine.

Cum o să stea el o noapte în „bordeiul" ăsta ? N-a dormit toată noaptea. A doua zi s-a plimbat agitat tot timpul, de la uşă la geam. N-a fost scos la raport, nici la anchetă, nici în prima zi, nici în a doua, nici în a treia. După primele nopţi nedormite, a urmat o toropeală binefăcătoare. Acum începuse

să doarmă şi chiar să aibă poftă de mâncare. Devenise partenerul preferat de discuţii al avocatului Miloşan. În scurt timp hainele i s-au ponosit, iar manierele s-au retras speriate în faţa noilor obişnuinţe. Devenise un om ca noi toţi, suferind de foame şi de gândul unei libertăţi ce va să vină. Odată i s-a destăinuit unuia dintre noi, că el în viaţa sa nu s-a interesat de politică.

- Aşa discuţii literare, sau de alt gen, am mai avut, preciză el, dar politică, nici pomeneală.

- Aţi avut discuţii literare şi alte discuţii ? îl ironiză celălalt. Atunci de ce susţineţi că nu aţi făcut politică ?

În întreţinerea unei atmosfere cât mai agreabile, în această cameră, a contribuit într-o măsură covârşitoare avocatul Miloşan. Venise de prin părţile Clujului şi se afla în anchetă de vreo doi ani. Adesea glumele sale mă indispuneau, în loc de a-mi crea buna dispoziţie scontată. Nu puteai admite ca atunci când alţii suferă bătăi şi umilinţe, tu să te distrezi pe socoteala lor. Era un fel de a pune problema, dar nu cel mai fericit, după cum aveam să-mi dau seama mai târziu.Într-o celulă de temniţă, un om spiritual, optimist, e o comoară. Glumele, oricât de nesărate, aici îţi sunt absolut necesare, dacă vrei să uiţi, să te sustragi mizeriei, într-un cuvânt să pluteşti peste necazuri.

În calitate de şef de cameră, avocatul Miloşan ieşea adesea la raport, zicea el, pentru a ne face cunoscute doleanţele, conducerii. Atunci era primit, de regulă, de căpitanul Olteanu. Nu era deloc uşor să descoperi toate firele, în care ştia să te urzească acest om instruit, pentru ca în cele din urmă, să-i afli intenţia nemărturisită de a te trage de limbă. Şi avocatul Miloşan şi Băbuţ erau informatori. Şi totuşi, câtă deosebire între firea şi felul lor de a lucra. Poliţistul era grosolan, incult şi adesea impulsiv, celălalt, avocatul, dimpotrivă, era instruit, cu excese de bun simţ şi tact. Şi totuşi, dincolo de aceste considerente, exista ceva care îi făcea nu numai asemenea, dar şi părtaşi la acelaşi destin. Căci "turnătoria" era în acelaşi timp o monstruozitate şi un destin. Undeva, foarte în adânc, e absolut sigur că există o asemănare între afiliaţii acestei tagme. Dacă nu în altceva, cel puţin în vocaţie.

Atunci nu mi-am dat seama şi nici măcar nu bănuiam că aveam în faţă un filon inepuizabil al unei noi norme etice, după care va trebui să delimitezi oamenii de acum înainte: informator sau nu. Mult timp m-am întrebat şi mă întreb şi azi, de ce faptul de a "turna" a trecut atât de neobservat până acum? De ce în şcolile noastre, pe lângă atâtea discipline, poate unele mai puţin utile, nu s-a introdus şi o disciplină unde să se discute, să se exemplifice şi să se combată această racilă atât de răspândită la noi ? De ce a fost necesar să străbatem o asemenea mizerie spirituală, pentru a redescoperi valoarea numai simbolică, a "Da"– ului şi "Nu"– ului biblic ?

După circa o lună de la arestarea mea, a fost arestat şi tata. A fost ceva neaşteptat pentru mine, tocmai pentru că nu aveam cunoştinţă de nici un

fel de complicitate a sa. Faptul de a nu mă fi divulgat pe mine, e poate singura bază "legală" pentru arestare. Prezența în celulele securității i-am semnalat-o după bronșita lui cronică. Celula lui se afla chiar în fața chiuvetei, unde noi ieșeam să ne spălăm în fiecare dimineață. Din când în când reușeam să ne furișăm frânturi de cuvinte, prin aerisitoarea de la ușă. Acum ancheta mea devenise subit drastică. Dar nici după depoziția mea în legătură cu cazul lui, lucrurile nu s-au liniștit.

Anchetele și în general întregul tratament care ni se aplica erau condiționate de o sumedenie de factori externi. Pe noi, deocamdată, ne vizau în mod direct evenimentele petrecute acolo în munte, unde se aflau partizanii. Un exemplu îmi pare concludent în această privință. Prin august 1950, au fost uciși în munte de către grupul Arnăuțoiu circa cinci securiști travestiți în turiști, urcați acolo în depistare de partizani. Știu că șeful acestui grup, plutonierul Băiș, era originar chiar din satul nostru. Pentru a părea și mai plauzibilă această "escapadă" ei au introdus în grup și o femeie. După ce au fost prinși, toți au fost executați. Unul singur, plutonierul Bârsan, a fost lăsat în viață, care după ce asistase la execuție, avea misiunea de a relata cele văzute confraților de jos. Securitatea era în dubiu dacă grupul Gavrilă a participat sau nu la această acțiune. Nici nenea Gheorghe, ciobanul muscelean, care a furnizat lui Arnăuțoiu știri despre așa-zișii turiști, nici plutonierul Bârsan, care între timp fusese arestat pentru complicitate, nedovedită de altfel, cu dușmanul, n-au putut depune vreo mărturie pro sau contra în acest sens. Ei bine, până când neparticiparea grupului Gavrilă, la această acțiune, a fost dovedită definitiv, represaliile împotriva întregului lot n-au cunoscut margini.

Într-o noapte, cineva mă trezește din somn. Îmi face apoi semn discret să-l urmez. Eram neliniștit pentru că era pentru prima oară când eram chemat noaptea la anchetă. Am fost introdus undeva sus la etaj într-o cameră "oarbă". Aici am descoperit un singur pat de fier numai cu drevele și o grămadă de lanțuri, într-un colț. Privii atent și descoperii pe ciment pete mari de sânge, peste tot. Așteptam… După circa o jumătate de oră, se crăpă ușa discret. Nimeni nu intră, dar am acces la o conversație.

- Te ocupi de el, zise unul. Dar ușa se lipi din nou, fără alte explicații. Eram conștient că undeva e poate numai un joc și totuși tremuram de mi se zguduia tot corpul. De ce dacă ne e atât de frică de moarte, de necunoscut, uneori riscăm atât de mult ? Mult timp după ce m-am întors în celulă, tremurul nu m-a părăsit. Toată lumea dormea. Nimeni, absolut nimeni, nu știa nimic. Această spaimă, această deznădejde era numai a mea. Ce cumplit poate fi să fii singur cu desăvârșire în fața suferinței. M-am apropiat de fereastră. Cu ochii atârnați de o steluță albastră, am început să mă rog.

La ancheta de dimineață, am rămas surprins de faptul că anchetatorul "nu aflase" nimic despre cele petrecute peste noapte. Speram să deschidă discuția despre asta, pentru a putea cât de cât trage o concluzie asupra intențiilor lor. Abia mai târziu, la închisoarea Cetățuia Brașov, vorbindu-i lui Socol, despre noaptea aceea, mi-a destăinuit că și el trecuse prin camera cu pricina. Și că totul s-a petrecut în același scenariu. Aici de pildă, i s-au făcut pregătirile pentru a-i însoți pe securiști pe munte. Îl ferecau bine, cu lanțuri de mâini și de picioare. O dată ajunși sub poale, la marginea unei păduri, astfel ferecat, îl ancorau cu un lanț lung de un copac, iar ei se retrăgeau într-un semicerc larg. În această capcană pregătită partizanilor, Silviu Socol constituia momeala.

- E de remarcat faptul, spunea Socol, că în ciuda antrenamentului pe care-l posedau, însoțitorii mei niciodată nu s-au aventurat prea adânc în inima munților.

În ceea ce mă privește, el credea că mi se pregătește o altă surpriză. Cam în perioada aceea, fuseseră omorâți în Pădureni, lângă Timișoara, cei doi partizani fugiți de la Făgăraș, Mogoș și Mazilu. Trădați de un prieten, băiatul unui notar, într-o noapte au fost surprinși dormind în casa unui țăran, pe nume Muraru Traian. Trezit de zgomot, Mogoș a încercat să se apere, descărcând un foc de revolver înspre șeful de post din comună, conducătorul acestui pluton de atac. În clipa aceea securiștii s-au repezit cu baionetele și i-au sfâșiat pe cei doi. Povestea s-a terminat cu condamnarea la moarte a țăranului Muraru. Socol credea că inițial intenția lor fusese să fiu dus la fața locului pentru intimidare.

Trecuse o lună de când mă aflam în anchetă. Venea Crăciunul, un Crăciun cum altul n-a mai fost. Cum voi petrece aceste zile de sărbătoare, când eu nu mai eram în stare de nimic frumos?

7. Singurul paradis posibil

Dați-mi un punct de sprijin și voi răsturna universul. Cine poate înțelege câtă nefericire poate cuprinde această căutare ? Dați-mi și mie un punct de sprijin, nu vreau să răstorn universul, ci doar să-mi aflu propiul echilibru.

Din toate câte au fost a rămas singură căutarea. O trestie, un fir oricât de subțire mi-ar fi fost suficient pentru întregul suflet. Totul se depărtase infinit de mine. Eram gol, ca după un dezastru. Gândul se întorcea pretutindeni cu spaimă. Și totuși, orice ființă pentru a supraviețui are nevoie de o coeziune a sufletului, de un echilibru interior, pe care nu i-l poate da senzația de dărâmătură din el.

În aceste spasme ale propriului suflet, mi-a fost posibilă o descoperire, atât de frumos exprimată de Plotin, în Enneade: "Unde ar fi frumosul dacă ar fi lipsit de fiinţă ? Unde ar fi fiinţa dacă ar fi lipsită de frumuseţe ?"

Nopţi de-a rândul în ceasuri lungi de insomnii, călătoream cu gândul departe într-o lume de vis, care se afla dincolo de hotarele acestei mizerii. Din aceste fragmente de amintiri, din ceea ce fusese altădată adevăr şi chip pur în viaţa mea, încet, încet, am început să clădesc un edificiu interior.

Astfel mă apropiam de paradisul de unde cândva pornisem.

La început de lume era mama. Imagine unică între toate imaginile de pe pământ. Numai sub această zare sublimă a mamei, cu pruncul la sân, părintele Suciu putuse să scrie atât de minunat: "Cine leagănă copilul stăpâneşte lumea."

Cu acest dor mă întorceam spre obârşia mea. Mama avea un chip adânc, adânc, pe care îl scrutam cu teamă. Avea o frumuseţe stranie, ireală care mă durea. Ea purta în ochi o spaimă mare şi o tăcere vinovată. Cea mai grandioasă operă a ei, era plăsmuirea hazardului. Am trecut pragul lumii la echinocţiu. Mama a stat între viaţă şi moarte două zile şi două nopţi. Dacă ar fi să dăm crezare fabulosului mit al reîncarnării, atunci naşterea mea, care a coincis cu moartea străbunicii mele, n-a însemnat altceva decât perpetuarea unui destin, o deşertare de conţinut dintr-un vas într-altul.

Bucuria unei împliniri a inundat casa noastră o dată cu zorile. Copilăria mi s-a împlinit în geografia unui văzduh încărcat de soare şi de bondari. Despre satul nostru, răsfirat de-a lungul unui cristal de râu, care coboară din munţii Făgăraşului, am crezut la început că e centrul lumii. Aici, în spatele acestui sat, exista un deal, unic în lume, unde ne adunam toţi copiii din sat, să ne jucăm. Iarna aici ne dădeam cu săniile sau cu schiurile, primăvara pe coastele însorite, culegeam brânduşe şi toporaşi. Toamna, tot pe aici, veneam cu vitele la păscut. Din acele zile îndepărtate port şi azi în mine un dor unic, o chemare a colinelor domoale. După ce m-am făcut mai mare, am început să descopăr satul, acel mic univers al nostru, din obiceiurile şi tradiţiile sale. Astfel am aflat destul de timpuriu că satul nostru este împărţit în două tabere: ortodocşi şi uniţi.

Faptul că m-am născut unit, mi-a adus multe neplăceri de-a lungul copilăriei.

Copiii ortodocşi erau mai mândri decât noi, şi pentru că erau mai numeroşi, şi pentru că erau mai înstăriţi.

Odată m-am bătut cu un "ortodox" în curtea şcolii până ne-am umplut de sânge, pentru că acesta mi-a zis că sunt "botezat cu lapte acru".

O ceartă la care am asistat, între vărul meu, mai în vârstă decât mine, şi un "ortodox", le-a pus însă capac la toate.

Atunci am auzit pentru prima oară faptul că biserica "unită" a luat naştere printr-un act de trădare, că noi catolicii nici măcar nu suntem români, că "voi nu vedeţi că toată România e ortodoxă ?"

Revoltat la culme, mi-am jurat să le demonstrez că eu sunt mai român ca ei.

Naşul meu, badea Samoilă, un om falnic, cu mustaţă lungă şi albă, cânta de când îl ştiam în strana bisericii ortodoxe.

Auzindu-mă odată la o şezătoare cântând, i-a plăcut glasul meu şi mi-a propus să merg cu el în strana bisericii, să mă înveţe să cânt.

Am aprobat, mai ales că eram frământat de gândul, cum să le arăt eu ortodocşilor ce pot.

Dar cu toate insistenţele naşului, eu mergeam în strană numai la utrenii, când era lume puţină, pentru că mi se părea că toată biserica priveşte numai spre mine.

Din această prietenie a noastră, până la urmă m-am ales doar cu un caiet de "cântece bătrâneşti", pe care el mi le dicta în serile lungi de iarnă.

Iubirea mea pentru acest moşneag vrednic a stăruit până când m-am făcut mare. Era un model de părinte şi gospodar. Avusese nouă copii, din care jumătate au învăţat la şcoală. Cel mai mare era doctor, Alexandru învăţător, Iosif, cel care a luat calea pribegiei şi azi trăieşte pe undeva prin America, este inginer, Victorel, cel mai mic, este preot în sat.

Trei feciori i-au murit în război, acest lucru provocându-i suferinţe cumplite. Politică nu făcea, deşi în tinereţe ţinuse partea lui Iuliu Maniu din motive mai mult sentimentale decât politice.

În ceea ce mă privea pe mine, mama avea o singură obsesie: apa. Spaima ei de apă se întemeia pe o întâmplare, care era să-mi curme viaţa încă de pe la vârsta de doi ani.

Era în toiul verii. Părinţii mei, ocupaţi până peste cap cu treieratul cerealelor, m-au dat în custodia sorei mele, Maria. Aceasta s-a luat la joacă cu alţi copii de seama ei, uitând cu desăvârşire de mine. De unul singur, dolofan cum eram, am pornit-o tiptil pe cărarea grădinii, până am ajuns la Iazul Morii.

Ce s-a întâmplat este uşor de ghicit. Căzut în apă, m-am dus de-a rostogolul până la a treia grădină, aici am fost pescuit de o vecină, lelea Raveca, care tocmai ieşise la spălat cânepa. M-a învârtit de picioare până am deşertat toată apa din burtă. Maria, ce bătaie i-a fost dat să mănânce ! Pentru că eram mezinul familiei, părinţii mei aveau pentru mine o afecţiune deosebită. De aceea, sora mea plătea întotdeauna oalele sparte.

Dar apa, obsesia mamei, nu s-a dovedit un lucru întru totul neîntemeiat. La o scaldă la Olt, unde mergeam în zilele de sărbătoare împreună cu alţi

copii, m-a apucat o vâltoare și era cât pe aci să mă înec. Norocul meu a fost că un flăcău din sat, a văzut scena și m-a salvat.

Și încă o dată era să mă înec pe Bărăgan, lângă comuna Lătești, unde mă aflam cu domiciliul obligatoriu, în apa Borcei.

Dar despre asta voi avea ocazia să vorbesc poate mai încolo.

Oricum, apa constituia pentru mine o adevărată fascinație. Mă atrăgea ca o poveste fabuloasă.

Stăteam ceasuri întregi pe mal, la umbra unei tufe, și priveam pe luciul apei umbletul norilor sau jocul umbrelor. Mi se părea că apa e un cer, tot atât de adânc ca celălalt. Uneori, îmi închipuiam că libelulele care se jucau pe lângă maluri erau zâne prefăcute în păsări mici, iar apa și tufele erau cadrul lor de poveste.

O adevărată minune a constituit pentru mine descoperirea unui cuib de rață sălbatică într-o margine de heleșteu.

Mult timp, în copilăria mea am crezut că minunile nu erau numai posibile, dar și accesibile oricui. Principalul era să crezi în ele și să le cauți.

În acest sens, îmi aduc aminte de două întâmplări simple și naive, dar adevărate.

Într-o seară, pe când mă aflam pe malul apei, am pierdut prin iarbă o undiță, adusă de mama de la oraș, toată din ață de mare. Pentru mine, atunci, o astfel de undiță constituia o mare valoare. Am căutat-o zadarnic, puricând iarba din preajmă de câteva ori, la rând. Eram disperat. În această disperare a mea s-a născut în mine gândul că numai rugăciunea mă va ajuta să-mi găsesc undița. Așa s-a și întâmplat. După ce m-am rugat lângă o tufă, am aflat în iarbă, numai la doi pași de mine obiectul râvnit.

O altă întâmplare, tot de acest gen, datează tot cam de pe atunci. Părinții mei isprăviseră de treierat și cum era pe atunci, un tractor trăgea după el o hardughie de batoză spre poarta curții noastre. Cum curtea era în pantă și batoza uriașă, roțile din spate ale tractorului au prins a se învârti pe loc, afundându-se tot mai tare în pământ. Afectat peste măsură de această întorsătură a lucrurilor, mai ales că mama devenise extrem de neliniștită, am avut pentru o clipă credința că numai eu, prin rugăciune pot săvârși "minunea"evacuării mașinii.

M-am retras în grădină și m-am rugat neștiut de nimeni, la tulpina unui măr. Când m-am întors, câteva clipe mai târziu, curtea era goală.

Pe vremea aceea a fragedei copilării, aveam o mare nedumerire: de ce oamenii mari nu știu să se joace așa cum știam noi, copiii ? Întotdeauna când mă jucam aveam senzația că eu săvârșesc lucrul cel mai important de pe lume și că tot ce există în jur, oameni și lucruri, există numai pentru a

servi drept cadru jocului meu. Nu pricepeam, de asemenea, de ce oamenii mari, când se culcă, nu-și sug degetul mare, ca mine.

Niciodată n-am știut ce-i somnul, decât din dulceața degetului.

Nu puteam suporta să văd cum curge sânge.

Când adesea mă tăiam la deget, cu cuțitul, cioplindu-mi diferite jucării, toată problema pentru mine era opritul sângelui. Îmi puneam la repezeală un pumn de sare pe rană, sau urină, fără să-mi pese de usturime. Cred că tot din acest motiv evitam bătăile cu alții. Cu toate acestea, în copilăria mea m-am bătut de nenumărate ori, mai ales cu un văr al meu, Mironică, care parcă era croit pe calapodul bătăii.

În sat la noi era o fetiță, căreia lumea îi zicea "buricul pământului". Împinși de curiozitatea de a vedea ce fel de buric are, de i se zice așa, eu și vărul meu am prins fetița într-una din zile la marginea satului, pe izlaz, și în timp ce unul o ținea de mâini și picioare, celălalt i-a dezvelit burta.

Altădată, era pe vremea când dudele erau coapte, am mers cu vărul meu și cu un alt văr de grad mai îndepărtat să mâncăm dude, la un vecin.

După ce ne-am făcut cum se zice plinul, ne-am apucat să-i mânjim omului pereții cu dude.

Desigur, vecinul a mers și ne-a reclamat părinților. Noi, bănuind consecințele acestei isprăvi, am ascultat de la oarecare depărtare discuțiile. Și cum părinții i-au promis că ne vor pedepsi, am hotărât să plecăm împreună și să nu ne mai întoarcem acasă. Ne-am oprit într-o vâlcea, departe pe câmp, căreia i se zicea "Valea Gardului".

Aici ne-am făcut un culcuș între niște tufe de răchită și am așteptat noaptea. Țin minte, cum simțindu-ne complicii unei mari isprăvi, ne-am jurat să nu ne mai despărțim niciodată și crestându-ne degetele cu briceagul am pus rană peste rană.

Acesta n-a fost însă singurul legământ al meu, făcut în copilărie. Poate aveam vreo zece, doisprezece ani, când împreună cu Mironică ne-am îndrăgostit de două fetițe din sat. Dar și aici a existat o pricină de discordie. "Iubita" mea, Cornelia, era o fetiță blondă, cu niște ochi mari lăptoși și cu codițele galbene, aproape albe, ca fuiorul de cânepă. Pe a lui o chema Chiva și era neagră ca ceaunul și la ochi și la păr și la nas. Nu puteam cădea în nici un chip de acord care sunt mai frumoase, "albele" sau "negrele". Pe acest motiv ne-am bătut adesea, fiecare din noi luând partea culorii "iubitei" sale.

Cu toate acestea ne-am jurat solemn unul altuia să rămânem credincioși până la moarte acestor "iubiri". Ne imaginam cum lumea va dispărea cu desăvârșire și pe întreg pământul vor rămâne doar două perechi fericite: eu și Cornelia, el și Chiva.

Fratele mai mare al vărului meu, Victor, poseda cu totul o altă fire.

Ambiția lui era să învețe carte. Fiind cu vreo șapte ani mai mare decât noi și pe deasupra și elev la liceu, ne spunea multe lucruri interesante, care nouă, pe vremea aceea, ne intrau pe o ureche și ne ieșeau pe alta.

Într-o noapte, mergeam la pădure după bușteni și mă aflam împreună cu vărul meu, Victor, culcat pe "maja" de fân din căruță. În clinchetul de clopoței și tropotul ritmic al cailor, priveam uimit bolta înstelată, în timp ce el îmi vorbea despre Carul Mare, Cloșca cu puii și altele. Atunci am aflat că luceferii au o lumină stinsă, nepâlpâitoare, în timp ce stelele tremură mereu, fără astâmpăr, și că stelele căzătoare nu-s stele, ci niște "corpuri". Pentru mine stelele nu erau niște simple "corpuri" ca toate celelalte, ci niște "corpuri cerești", ceea ce era cu totul altceva.

Tot de la vărul meu am aflat atunci că locuința lui Dumnezeu nu este cerul acesta vizibil, împodobit cu astre strălucitoare, ci un alt cer, invizibil, fără nici o legătură cu celălalt. Pentru mine era un lucru uimitor și în același timp dureros. Unde să mai privești când te rogi, dacă Dumnezeu nu locuiește acolo sus ?

Muntele a fost și a rămas una din spaimele mele nedefinite. Crestele, văile prăpăstioase, văile fără fund și urletul neîncetat al apei care cade, toate îmi dădeau o înfiorare magnifică. De nenumărate ori am colindat pădurea, la cules de afine sau mure, am văzut iepuri, veverițe, urși, dar niciodată nu am putut ajunge în lumea de taine.

Când mergeam la munte după bușteni, noi copiii aveam o treabă precisă: hrănitul și îngrijirea vitelor. Odată, țin minte, am rămas cu Mironică în plină noapte, singuri în inima muntelui. Nici caii, în mijlocul cărora ne-am petrecut o bună parte din timp, nici focul înalt până la ramurile copacilor, care ardea alături, n-au fost în stare să alunge spaima care ne-a copleșit. Fiecare licurici din tufele vecine era un ochi de lup îndreptat spre noi, fiecare pocnet era o creangă frântă de laba uriașă a unui urs.

Și pentru ca totul să fie cu vârf și îndesat, lucrurile s-au petrecut în așa fel ca noi să rămânem două nopți în pădure, să ne hrănim cu mere pădurețe și mure și să dormim în pădure pe pat de iarbă, înveliți cu raze de lună.

Intrasem din plin în zilele senine ale copilăriei, amestecându-ne sufletul cu bucurii și tristeți copilărești și nu luam aminte că trăim într-o lume plină de frământări și nenorociri. Venise dictatura antonesciană, venise războiul și eram obligați să ne petrecem nopțile pe întuneric, să ne dăm vitele la armistițiu, să purtăm ghete cu talpă de lemn, să mâncăm mămăligă de orz, sau marmeladă de lobeniță.

În acele vremuri tulburi, poate ca o consolare, familia mea și a vărului Mironică trecuseră la credința baptistă. Acest lucru a constituit prilejul unei întâmplări neplăcute, de care îmi aduc aminte. În timpul unei întâlniri pentru rugăciune din casa noastră, au intrat doi jandarmi înarmați.

Aceștia, după ce ne-au pus cu fața la perete, au început să scotocească peste tot, confiscându-ne câteva cărți de cult. De atunci, am rămas cu o teamă neînvinsă până azi, de jandarmi, oamenii care poartă uniformă și pușcă. Mai târziu, la această teamă a venit să se adauge cealaltă spaimă, care a dăinuit, a păsărilor de fier, care alergau prin văzduh cu bombe în pântece. Fiecare urlet al sirenei însemna atunci un semnal de fugă înspre râpile satului, ca la o competiție pe viață și pe moarte.

Prima escadrilă de avioane americane a zburat pe deasupra munților Făgărașului chiar în ziua de Înviere din anul 1944.

Toți copiii din sat ne aflam la marginea satului la joacă. Întâi s-a zărit o dungă argintie la coada muntelui, apoi văzduhul s-a încărcat de un zgomot înăbușitor. Mamele satului au alergat în păr să-și culeagă plozii de pe câmpuri. O fetiță blondă, cocoțată pe o ridicătură de pământ, plângea cu sughițuri privind spre norul de plumb: "Nu la Brașov, la mămica și la tăticul meu".

Făgărașul, cu toată fabrica sa de exploziv, a rămas neatins. Brașovul în schimb, spre marea durere a fetiței, n-a fost cruțat. Din depărtare se auzeau detunături și se vedeau trâmbe de fum țâșnind în aer.

În ziua de 24 august 1944, sirenele au prins a răsuna prelung. Se anunța pacea.

Amenințătoarele păsări de fier au mai persistat o bucată de vreme pe cerul țării. Acum ele purtau pe cozi zvastica și șuierau turbate prin aer. Se repezeau în picaj, spre oamenii ieșiți la munca câmpului, spre ceata de copii care se jucau, spre mașini și coloane militare. Nu existau nici un fel de opreliști sau preferințe. În spatele satului nostru era instalată o baterie antiaeriană grea, care a dat mult de furcă știucasurilor germane. Panica era de neînchipuit. Odată, eram cu tata la câmp. Un avion de vânătoare german cobora ca un fulger spre noi. "Culcă-te la pământ !" urlă tata. Gloanțele se auzeau șuierând prin preajma noastră. Apoi dihania se îndepărtă, urcând în pantă văzduhul.

"Putea să ne omoare drăcia", zise tata scuturându-și hainele de pământ. Cum să ne omoare ? De ce ? Auzisem de alții, cum au fost mitraliați pe câmp, eu însumi m-am culcat înspăimântat la pământ, dar de ce să mor ? Tocmai eu să fiu acela care să mor ? Era un lucru pe care nu-l pricepeam.

Urmărirăm patru veri neîntrerupte mărșăluirea coloanelor blindate nemțești spre răsărit, ducând cu ele un sens al istoriei și un dor de izbândă. De ce acum schimbarea aceasta de sens ?

Mândrele uniforme de altădată erau acum ponosite, iar soldații păreau o adunătură hăituită.

Cei răzleţi erau denunţaţi, li se smulgeau cizmele din picioare, li se sfâşiau hainele sau erau ucişi.

Pe urmele acestui alai sinistru veneau acum învingătorii, norocoşii, şi noi le ieşeam în întâmpinare, lor, celor pe care până mai ieri îi urâsem de moarte. Ce era de înţeles din toate acestea ?

Până nu de mult, învăţătoarea, Doamna Ciora, soţia unui preot care plecase să miruiască ostaşii războiului sfânt, ne proslăvea lupta împotriva bolşevismului şi faptele de vitejie ale celor două ţări înfrăţite, Germania şi România, acum ideea de război sfânt devenise subit o mare eroare.

Văzându-ne nedumerirea, tot învăţătoarea crezu de datoria sa să ne lămurească:"Noi suntem o ţară mică, mereu la cheremul altora. Aşa se face că ieri am fost cu nemţii, azi suntem cu ruşii". Lucrul acesta era greu de înţeles pentru mine, dar nu puteam să mă dumiresc cum poate fi atât de uşor schimbat sensul adevărului şi al dreptăţii. Aşa e făcută lumea, ca numai învingătorii să aibă acces la adevăr şi dreptate ?

Ruşii au intrat în ţară tumultuos, mânaţi parcă de o sete de aventură neistovită. Au fost violuri, au fost spargeri de localuri, beţii crunte, furturi de cai şi tot felul de abuzuri pe care aproape întotdeauna o armată învingătoare e tentată să le săvârşească. Nu-i important să-mi aduc aminte aici lucruri pentru toată lumea cunoscute.

La scurt timp au urmat exproprierile saşilor şi concentrarea lor la muncile de "reconstrucţie" din Rusia. Casele şi gospodăriile furate de la saşi au fost făcute cadou ţiganilor satelor. Dar multe din moşiile acestor pribegi au devenit proprietăţi vremelnice ale unor combatanţi de pe frontul de vest.

Aşa se face că soţul sorei mele Maria, a fost pricopsit cu o tarla de fâneaţă tocmai pe dealurile îndepărtate ale Bărcutului, iar eu am ajuns să colind dealuri şi păduri prin care mişunau încă oile, căprioarele şi mistreţii.

Ziua coseam şi uscam fânul înmiresmat cu flori de lucernă şi trifoi, noaptea ne retrăgeam întinşi pe căpiţe de fân, sub sălcii uriaşe.

Cu ani în urmă, auzisem vorbind pe cineva de Sighişoara ca despre un loc de basm. Dealuri şi păduri fermecate coborau pe furiş până la margine de ziduri şi turle medievale. Sunt sigur că de atunci purtam în mine, imaginea de vis a acestui oraş străvechi, ideal străbun, care a supravieţuit până în zilele noastre.

Acum, atât de aproape de tot ce visasem, eram cuprins de neastâmpăr. Într-o dimineaţă senină, mi-am pierdut urma pe dealuri în sus. Am alergat o zi lungă de vară, suind şi coborând coline, lăsând în urmă păduri şi vâlcele. Amurgul m-a ajuns undeva departe, pe vârful unui deal cu iarbă mătăsoasă. Departe în fund, spinări de case şi turle scânteiau în purpura stinsă a serii.

Priveam uimit, asemănând totul în mintea mea cu oraşul de vis al copilăriei.

Dar, fără să iau seama, încet, cerul se încărcă de nori ameninţători. Câteva păsări au fâlfâit grăbite peste creştetul meu. Începuse să mă cuprindă teama, de singurătatea din jur. Mă va ajunge noaptea aici, fără adăpost. Înspăimântat, am prins a alerga nebuneşte înapoi. Arar mă opream şi trântit cu faţa la pământ ascultam, ba un ţârâit de greiere, ba un ţipăt îndepărtat de pasăre.

Când mai aproape, când mai îndepărtat, se auzea lătrat de câine şi sunet de talangă. Înspre apus, dungi lucioase au prins a brăzda negura. Stropi rari de ploaie au început să cadă. În goana mea nebună, nici nu ştiu câte dealuri şi văi lăsasem în urmă. În sfârşit, iată salcia ocrotitoare, unde altădată ne adăposteam deavalma oameni şi vite. Nicăieri, nimeni. Prin bezna dimprejur, fulgerele alergau încoace şi încolo ca nişte săgeţi uriaşe. Slava răsuna sinistru, ca o oală imensă, dogită, gata să cadă în ţăndări peste pământ. Câteva clipe am rămas sub trunchiul enorm şi aplecat, făcându-mi cruce cu limba. Am închis ochii şi mi-am înfundat urechile, cu gândul de a-mi petrece noaptea aici. Nu mi-a fost cu putinţă să-mi înfrâng teama. Am prins din nou a alerga, de data aceasta pipăind cu talpa goală ogăşile drumului. În sat, la casa saşilor, gazda noastră, am ajuns după miezul nopţii. Am fost dezbrăcat la pielea goală, frecat cu prosoapele şi întreţinut tot restul nopţii cu ceaiuri şi băi calde la picioare. Abia a doua zi, pe la prânz, am poposit din nou pe dealuri. Cerul era senin ca lacrima. Peste tot, tăişul ploii brăzdase pământul. Am căutat din depărtare cu privirea coroana falnică a copacului lângă care acum câteva ceasuri petrecusem clipe de groază.

Zarea dintr-acolo era goală. Un trăsnet îi lovise trunchiul, despicându-l în două.

Amintirea acelor vremuri îndepărtate, pline de zbucium, prelungite cu dărnicie, prin anii care au urmat războiului, o păstrez nealterată şi astăzi.

Chipurile suferinţelor de atunci le-am asemănat întotdeauna în mintea mea, cu două destine de oameni, care au aparţinut generaţiei mele.

Unul, un flăcău din satul nostru, Gheorghe al Saftei, se afla încorporat proaspăt, când a început războiul. După ce ani de zile şi-a târât fărâma de viaţă prin tranşeele liniei întâi, a reuşit într-un suprem efort să şi-o păstreze, evadând din încercuirea de la Crimeea, plutind pe mare, călare pe o scândură. Puţin timp de la întoarcerea sa acasă, întregul sat se adunase într-o zi de sărbătoare să joace la nunta sa. Un soldat rus, ameţit de vodcă, în timpul jocului său sălbatic, a tras câteva focuri de revolver, unul din ele oprindu-se în piciorul mirelui. O rană pentru alţii banală, pe bădia Gheorghe l-a costat viaţa. Aşa a sfârşit omul care a înfruntat de atâtea ori moartea, stupid şi nejustificat.

În vremurile acelea întunecate ale războiului, în fiecare zi trecea pe ulița satului spre școală, purtat de un ostaș pe bicicletă sau în cărucior, un băiețel cu picioarele strâmbe. Era un "copil de trupă", întreținut de compania de artilerie aeriană, de pe lângă fabrica de exploziv. Fără mamă rămăsese de mult, iar acum i-a pierit și tata, pe linia întâi.

Au trecut anii și băiatul s-a făcut mare. L-am regăsit după ce m-am întors din închisoare, pe străzile Făgărașului. A crescut mare, mai voinic decât mine, dar a rămas tot trist și infirm.

Niciodată nu m-am oprit să-l întreb ce face și cum o duce.

Poate n-am făcut-o din lașitate, sau poate dintr-un respect pentru o suferință niciodată întreruptă.

Anul 1944 a adus cu el mutații esențiale, atât la nivel de țară, cât și la nivel de destin.

În acel an mă înscrisesem la examenul de admitere în liceu, împotriva voinței părinților mei. Conform obiceiului locului, unicul băiat al familiei moștenea casa și acareturile părintești. Poate de la vărul meu mai mare, Victor, poate de aiurea, moștenisem și cultivasem cu grijă ideea că eu "trebuia" să mă fac "domn". Am fost luat de părinții mei în toate chipurile, ba cu binișorul, ba bătut aprig. Totul a rămas fără rezultat. Într-o zi, mama nemaiaflând altă ieșire a încercat marea cu sarea și luându-se după gura mătușii Maria, au făcut împreună o vizită unei ghicitoare.

Astfel a aflat mama din gura unui "oracol" că "băiatul ăsta e plin de noroc, dă-l le la școală".

Mult și-a mai imputat mama această nesăbuință a sa de a se lua după gura unei țigănci, pas care zicea ea, m-a pierdut pentru totdeauna.

Zadarnice au fost toate încercările mele de a o lămuri că nu "școala" m-a "pierdut", ci vremurile și poate destinul meu. Mama a rămas până astăzi cu credința nestrămutată, că singur anturajul meu de la oraș a jucat un rol nefast asupra mea și complicațiilor vieții de mai târziu.

Vara anului 1944 avea să aducă transformări radicale și în înfățișarea gospodăriei noastre. Casa bătrânească a fost rasă din temelie și în locul ei a răsărit alta, mai falnică, dar lipsită de farmec și amintiri. Întotdeauna mi-am adus aminte cu nostalgie de vechea curte a copilăriei mele. Casa noastră moștenită de la bunici, clădită din bârne de lemn și lipită cu lut era modestă, simplă și curată. În fiecare an de Paști, mama o văruia frumos pe dinafară cu alb, galben și vânăt. În față era camera de "dinainte", mare, spațioasă, singura pardosită cu scânduri. De grinzile din tavan atârnau veșnic fuse, blide de pământ și ulcioare cu busuioc. Din zestrea mamei mai dăinuia o canapea de culoarea untdelemnului, cu doi cocoși pe capac, un pat plin până la tavan cu perne și o masă scâlciată care stătea gătită cu o față de in

albă, între scaune, ca o "Albă ca Zăpada" între pitici. Tot aici, într-un colț era o plită, zidită cu cărămidă, împrejurul căreia de-a lungul peretelui se întindea vatra, unde noi copiii ne vâram când veneam iarna, uzi și înfrigurați de la joacă.

În tinda din spate era o "sobă cu căhăli", unde se făcea foc sub câte o oală atârnată. Aici dădea ușa cuptorului unde mama cocea douăsprezece pite odată.

Primăvara, pe acest cuptor, cloștile își scoteau puii. În partea de vizavi a curții era grădinița de flori, plină de straturi de bujori, stânjenei mov și calapăr.

Sub mărul singuratic, din margine, există o bancă dintr-un trunchi de nuc, unde bunicul dinspre mamă ne-a spus cele mai frumoase povești, pe care le știa.

În fiecare duminică, când bătea toaca la biserică, noi, copiii, ieșeam în uliță să-l așteptăm pe bunicul. Îl vedeam de departe, venea agale, pufăind dintr-o pipă lungă și sprijinit într-o măciucă. Străbătuse până aici peste trei km, dintr-o comună vecină, Ileni, unde locuia cu sora mamei, să ne aducă o pungă cu bomboane, o turtă "cumpărată atunci de la boltă", sau un pumn de alune.

În zilele când rămânea la noi peste săptămână, îl vedeam în fiecare dimineață cum își lua ștergarul pe umăr și ieșea cu mânecile suflecate, răsfrânte la fântână. Operația aceasta era săvârșită de bunicul cu o meticulozitate de ritual. Cu fața udă și prosopul întins pe mâini, se întorcea cu fața spre răsărit și în timp ce-și freca fruntea, ochii, grumazul, își murmura în taină rugăciunea de dimineață.

De jur împrejurul curții, acareturile au crescut ca din apă. Pe nesimțite, soarele și mireasma grădinii au fost alungate. În locul lor, o umbră groasă de ziduri și-au revărsat fețele de tristețe și regrete.

Primul an de liceu, începea cu un nou tumult de evenimente. Păstrez din ziua aceea îndepărtată, când pentru prima oară porneam spre un destin nou, școala, lacrimile mamei, undeva închise în suflet, ca și sentimentul prematur al despărțirii pentru totdeauna de paradisul copilăriei. Aveam sub braț o traistă nouă, înflorată, țesută de mama în război, și perechea de sândăluțe cumpărate proaspăt, când am ieșit în uliță, urmărit de cele două umbre ale ființei mele, mama și sora mea Maria.

O pală de vânt a spulberat în urma mea frunzele veștede de castan din cărare. Cu acest alai mă aflam pe drumul primei singurătăți. Ea s-a confundat mult timp în mintea mea cu sunetul îndepărtat al goarnei de la cazarmă, care răzbătea până la mine în serile ploioase și lungi, care au urmat acelei zile stinse de septembrie.

Dar peste acele amărăciuni simple și curate de copil, s-au suprapus încet și s-au amestecat nenorocirile și amărăciunile celelalte, pe care le trăia întreaga țară.

Pe străzile orașului fluturau lozinci și plancarde și oamenii prindeau tot mai mult gustul râsului, un râs sfidător și strident.

În sălile de curs, expresia clară, modestă, a fost abandonată, înstăpânindu-se pretutindeni limbajul bombastic și orgolios.

Noțiunea de "superlativ" se confunda cu cea de "sovietic", iar în vârful acestui superlativ trona un cuvânt magnific: "Stalin".

Cultura românească nu mai rămăsese decât o fărâmă, o biată anexă minusculă a hiperblocului concept realist socialist al sovieticilor. Triumfase panslavismul ?

Acolo, la țară, exista încă o lume a bunului simț și a modestiei, diametral opusă acesteia.

Nimănui din țara aceasta nu i-a fost cu putință să înțeleagă lupta de clasă, mai bine decât țăranului. El n-a avut cultură, dar a avut pământul țării. El n-a avut rafinamentul și instruirea, dar a avut bunul simț.

Când i s-au luat și acestea, țăranii noștri au rămas goi, săraci lipiți pământului.

La țară a triumfat în primul rând spaima, nesiguranța zilei de mâine. Era vremea cotelor, a monstruoasei dijmuiri a muncii și sângelui țăranilor; activiștii de partid și propagandiștii invadaseră satele.

Dar ochii iscoditori ai țăranilor nu se lăsau înșelați. Ei mai credeau încă într-o minune, care să răstoarne orice evidență. "Venirea americanilor" n-a fost numai un strigăt de disperare, ci și o credință. Mulți pe această carte și-au jucat propria viață.

Câți n-au murit cu regretul înghețat pe buze de a nu mai putea fi părtași la această împlinire.

De dragul americanilor și al zilelor care aveau să vină, mulți apucau calea muntelui, devenind partizani; astfel în scurt timp țara a fost transformată într-o imensă moară, unde ferocile pietre ale luptei de clasă striveau destine și visuri.

Nimeni nu știa împotriva cui este și nimeni nu bănuia că într-o zi va fi poate împotriva propriei conștiințe.

Vorba bună a ținut extrem de puțin. Nimic nu era făcut să dureze, în fața torentului revoluționar. Acum venea duba."Duba"a fost strigătul de alarmă, duba a fost strigătul de groază care a supraviețuit peste ani.

Mult timp dubele au fost destinate chiaburilor. Când revoluția a ieșit biruitoare și din această afacere a chiaburilor, duba nici pe departe n-a putut să-și piardă strălucirea, a rămas carul de triumf al altor lupte care aveau să vină.

Gesturile de împotrivire se răzlețiseră, se răriseră simțitor. Au rămas în urmă nopțile când o bună parte din gospodarii satelor pândeau ascunși prin căpițe de fân și păraie adânci, pe câmpuri.

Lecția revoluției dădea încet roade. Acum începea vremea despărțirilor esențiale și radicale. Cine a plecat la codru să rămână în codru, cine e încă acasă și are vreo obiecție să aștepte, "duba" va veni curând.

Rămăsese ca într-o legendă frumoasă, seara de neuitat când un flăcău în jur de nouăsprezece ani, neposedând alt argument decât dragostea și bunul simț, a urcat în fața sătenilor săi la tribună să înfrunte demagogia și insultele activiștilor. Pentru aceasta, Porâmbu – pe numele său adevărat Toma Pirău – a trebuit să ia calea muntelui, unde o vară întreagă duba nu l-a putut ajunge. Mult timp apoi, în comuna sa natală, Ileni, și aiurea, numele său a fost rostit ca numele unei speranțe adânci, care a trebuit încet, încet să se stingă și ea.

La începutul revoluției "au fost deci rușii", apoi a venit duba și, în sfârșit, timpul răfuielilor totale.

Colectivizarea și deportările veneau deci nu să încheie o operă, ci să confirme un sens. Astfel, țăranii au rămas singuri și dacă e să formulez întrebarea de grație la capătul acestui alai de întrebări, întrebarea totală, ea ar fi aceasta: care sunt cei doi piloni ai spiritualității noastre românești care ni s-au retezat ? Și răspunsul: Cultura și țăranii.

Din dezamăgire în dezamăgire, acest popor sucomba în propria-i uitare. Ce-i adevărul ? Ce-i conștiința ? Sunt întrebări care nu se mai puneau pentru că nu-și mai aflau un sens. Așa a fost posibil să uităm cu toții că din istoria de sucombare în sclavie, a acestui popor n-a rămas nimic, decât frânturile răzlețe de strigăte de disperare, otrava lui Decebal, roata lui Horia, nebunia lui Iancu.

Nu de la oraș, cum crezuse mama, venea așadar "pierzania" mea, ci tocmai de acolo, de la ei, din nopțile petrecute cu țăranii pe câmp, în acei ani întunecați.

Visul pur, paradisul, mi se închisese demult, poate mai repede decât crezusem, chiar dacă el a continuat să dăinuie încă printre coșmare și spaime.

Anii de școală care au urmat nu mi-au mai putut da nici un reazim solid. Profesorilor li se interzisese absolut totul, la ceea ce singură mama mai avea acces. Din zările înmiresmate ale satului adusesem aici un strop de credință și iubire curată.

Trebuia să fac așadar totul, să le păstrez pe acestea. Dragostea pentru Olguța, fata învățătorului din sat, a rămas până foarte târziu unică, ca orice

taină. Vis însuflețit din înfiorări, flori de măr și cristalinul unor cuvinte.

Așa i-a fost zic cu putință să dăinuie acestei iubiri, alături de cealaltă mare, nu numai atunci, dar și aici, la aceste mari confluențe ale întunericului cu absența.

Va fi ea, această zestre a mea capabilă să înfrunte chipul dezastrului care mă pândește ?

Va putea această zestre să creeze acel echilibru indispensabil pentru o supraviețuire ?

Las timpul să vorbească.

CAPITOLUL 2

PREVENTIV ÎN DEPOZITUL M. A. I.

1. Noaptea de Crăciun

Beciul securității devenise în ultimul timp neîncăpător. Era vădit că noi, cei vechi, trebuia să cedăm locul noilor sosiți, în majoritatea lor din părțile Făgărașului. Veteranii camerei, printre care și avocatul Miloșan, ne fericeau că am scăpat atât de "ușor". O iluzie ca multe altele. Cine scapă de securitate vreodată ? Și apoi să lăsăm la o parte aluzia de mai sus, mai mult sau mai puțin vagă, fiecare securitate avea pe lângă ea un depozit, unde puteai rămâne ani de zile, la dispoziția directă a cadrelor M. A. I. În Brașov existau două asemenea "depozite" : penitenciarul central, situat sub Tâmpa, vizavi de piața centrală, și Cetățuia, aflată undeva sus, pe o colină în centrul orașului.

Astăzi se știe, penitenciarul central a fost transformat în cămin studențesc, iar "Cetățuia" într-un fel de stație de amplificare radio. Mai târziu aceasta din urmă a fost făcută restaurant.

Lotului nostru i-a fost destinată aceasta din urmă. Drumul spre cetatea Mariei Tereza urcă la fel ca orice drum de munte în serpentine, printre fagi și pâlcuri de brazi răzleți.

Construcția are formă de cerc, așezată la două nivele.

Primul cerc care închide o curte umedă și umbroasă, toată din lespezi masive de piatră, a fost destinată în timpurile acelea deținuților politici.

Încăperile au ziduri groase, de circa 2 m, la parter și circa 1,5 m la etaj.

Împrejurul acestui "turn" singuratic se află curtea dreptului comun cu bucătăria, dormitoarele și celularul condamnaților la moarte.

Zidul de apărare al Cetățuii este foarte gros, rupt din loc în loc de creneluri. Astfel, pentru a ajunge în "inima" Cetățuii, trebuia să străbați trei porți, ferecate cu straşnicie.

O primă schimbare de decor, pe care am descoperit-o chiar la evacuarea dubei, a fost aceea că locul uniformelor kaki a fost luat de cel al uniformelor albastre. Treceam în administrația miliției.

În fața porții ne aștepta o mulțime de milițieni, toți cu mâinile pe trăgaci. Un sublocotenent de statură potrivită, dar bine legat, foarte blond și cu nasul roșu ca purpura – comandantul închisorii – ne făcea prima“primire“, printr-o izbitură cu cizma în noadă. Personalul închisorii părea cuprins de panică. Eram probabil o captură grasă, cum nu mai avuseseră. De la prima poartă la a doua și de la a doua la a treia, am trecut numai prin culuoare de pistoale. Pentru început, am fost introduși în prima cameră, dreapta, la parter. Încăperea avea un aspect de magazie dărăpănată. Un teanc de paturi de fier ruginite și câteva tinete alături cu murdăria fermentată, înăuntru, ocupau mai bine de jumătate din spațiu. Am fost încolonați pe două rânduri și iscodiți pe rând de ochii, pe jumătate însângerați, ai comandantului.

După câteva înjurături și pumni răzleți, a ordonat dezbrăcarea la pielea goală. Treceam pe rând cu hainele prin fața grupului de milițieni. În timp ce fiecare colțișor al hainelor era pipăit cu grijă, tu trebuia să stai în poziția de drepți, până la noul ordin al perchiziționerului tău.

O dată controlate, hainele erau aruncate pe podea, unde nu arar nimereau în hârcile “cadrelor“ sau în petele de urină prelinse din tinete.

După dispoziție, cizmoacele milițienilor mai jucau de câteva ori pe boarfe, apoi se trecea la perchiziția corporală. Erai cercetat pe rând în nas, urechi, gură. Marțial, milițianul ordona: “Belește !“. Dacă cumva ezitai dintr-un motiv sau altul, vârful cizmei lui îți arăta locul cu pricina. Se ordona apoi “aplecat“ și cu aceeași “vigilență“ erai percheziționat în partea opusă. De aici, cu boarfele în brațe și tot în pielea goală – să nu uităm, eram în ajunul Crăciunului, - ieșeai în curte pentru a fi în sfârșit îndreptat spre camera vecină. De o parte și alta a unui culoar care ducea până la fereastră, erau așezate două rânduri de paturi de fier, echipate cu niște saltele de hârtie, din care veșnic curgea pleavă și murdărie.

Pe acest culoar trecea majestuos în fiecare dimineață și seară, șeful de secție cu un ciocan de lemn în mână, cu care izbea de câteva ori zăbrelele.

Fiecare alergam încoace și încolo în căutarea unui loc liber. Deodată, în cadrul ușii, răbufni un urlet:“drepți !“. Un plutonier major, însoțit de o suită de milițieni, cu un păr blond și lins, care i se revărsa de sub capelă, roșu ca racul, făcu un salt drept în vârful patului de alături. Câteva clipe scrută camera ca pe un câmp de luptă închipuit. O poziție de drepți impecabilă, pieptul mult bombat înainte, picioarele crăcănate, lipite la călcâie și mâinile la vipușcă. Astfel, el probabil se închipuia un ostaș model. “Crăcănel“ sau “Cocoșel“ cum l-am poreclit mai târziu – întâi pentru că avea

picioarele cum le avea și doi pentru că îi plăcea să sară pe paturi, avea o predilecție irezistibilă pentru discursuri. N-a pierdut niciodată nici o ocazie să ne vorbească, absolut întotdeauna numai din poziție cocoțat pe pat.

Avea două subiecte preferate: înfrângerea pentru totdeauna a imperialismului american – lucru ce țintea desigur distrugerea în noi a oricărei speranțe de salvare și metamorfozarea noastră în bandiți, adică în niște ființe care nu-și mai au loc în societate.

Mai trebuie adăugat la aceasta alaiul de lozincăraie și elanul său volubil în care își îneca cele două idei fundamentale de mai sus.

De bine, de rău, ne stabilisem fiecare undeva și începusem să comentăm răstimpul petrecut la securitate. Asta ca să mai uităm foamea și frigul.

O lovitură de toacă anunță masa; ca la comandă, fiecare și-a scos gamela și și-a pus-o alături.

Deodată, ușa celulei s-a izbit de perete:“Pentru astăzi n-ați fost trecuți la rație “anunță milițianul. Toți parcă am fost loviți în moalele capului, un murmur de protest colinda camera dintr-o parte în alta. Fiecare comentam evenimentul în termeni cât mai tragici.

Ușa se deschise din nou: “Treceți la masă“, se auzi iar vocea milițianului, un țigan cu fața ca ceaunul și buzele vinete. Am trecut pe rând prin fața hârdăului cu gamelele întinse, o dată, de două ori, până ne-au fost umplute ochi. Așa mai zic și eu, o ciorbă de gogonele sărată ocnă, dar oricum era “mâncare“ cu care puteai să-ți umpli burta.

Neînțeles rămânea însă gestul. De unde mărinimia asta ?

Puțin mai târziu ne-am îngrămădit pe hârdăul cu apă. Și apă aveam cât pofteam. Am băut tot până la stingere.

Venise de mult noaptea și îndărătul gratiilor cădeau fulgi mari de zăpadă. Dincolo, mai jos, printre copaci, se zărea un geam luminat. Uite, câteva steluțe colorate au început să lucească. A apărut un cap de copil, două. Poate își privesc cadourile și cântă: “O brad frumos“. Ceva mai la vale, un alt geam luminat și un alt brăduț.

Ce frumos era acolo! Dintr-o dată, lumea se făcuse basm. Lucrul fermecat pe care orice atingere l-ar preface în scrum. Gândul îmi alunecă peste ani, la o seară de Crăciun rămasă în negura anilor ca o pată de lumină.

În atelierul tatii aflasem sculele necesare pentru confecționarea unei săniuțe, ba a unui avion sau țurcă. În iarna aceea, gândul meu era la o săniuță cu tălpici de salcâm, despre care se spunea că lunecă minunat pe zăpadă. Lucram toată ziua, fără hodină. Într-o bună zi, palma a început să se umfle și să zvâcnească. Încet, umflătura a urcat până la cot. În acel ajun de Crăciun, “fierbințeala“ crescuse brusc, ceea ce a făcut să-mi pierd cunoștința.

Mama m-a înfășurat într-un cearșaf ud, iar rana mi-a legat-o cu foi de ceapă, care trebuia să-mi grăbească “coacerea“.

Lângă fereastră sora mea gătise pomul de Crăciun cu bomboane, steluțe și nuci aurii. Totul era gata, numai eu nu eram acolo. După lăsatul serii am căzut într-un somn adânc, vecin cu moartea. M-am deșteptat aproape de miezul nopții, ud de transpirație din creștet până în tălpi.

Împrejurul meu tata, mama, sora, toți mă priveau înfrigurați. Acum nu mai vedeam ca prin ceață. Tata a adus brăduțul lângă pat. Pipăindu-mă la gât, mama își făcu o cruce cucernică, îngânând:"Doamne mulțumescu-ți".

Deodată se auzi larmă în curte și câinele prinse a lătra. Glasul colindătorilor se amesteca cu sunet de clopoței.

"Domnilor, doamne – acestei case
Dalbe și frumoase"...

Am fost dus pe brațe la fereastră. Fulgi de zăpadă cădeau încet pe hainele colindătorilor. Toți erau fericiți. Moartea fugise departe de casa noastră.

Atunci, cât a fost de trist și de frumos. Tristețea unui paradis pe care nu știam că-l locuiesc. Uite, chiar acum, acolo, dincolo, e un paradis aidoma cu celălalt. Și poate numai tu știi că el există. Da, da, numai tu știi de existența sa.

De câtva timp, unul câte unul, oamenii se furișau la tinete de murdărie, pradă unor dureri acute de burtă. În scurt timp, vasul a fost umplut de urină și fecale. De abia acum am observat cât de neîncăpător era. Am bătut în ușă să facem cunoscută situația. Nici un răspuns. Nu exista nici o ieșire. Un pârâiaș subțire înainta văzând cu ochii pe podea, printre paturi. Câțiva dintre noi, care posedau cizme de cauciuc, le-au pus la dispoziția camerei. Au fost umplute și acestea. Cineva a avut strania idee de a urina în gamelă. După el s-au luat și alții. Acum se urina pe rupte în vasele de mâncare.

Un bătrânel se apropie de fereastră și își aruncă conținutul afară. În clipa aceea, soldatul de pe zid începu să bată alarma. Cât ai bate din palme, camera ne-a fost inundată de milițieni. După o anchetă sumară au fost scoși doi dintre noi și cu sacul în cap duși la izolator. Când s-au întors dimineața, erau bătuți măr.

Când în sfârșit sosi și terciul mult așteptat, am tăbărât cu toții la WC să ne deșertăm gamelele. N-a fost chip să le spălăm, dată fiind graba milițianului și cu o mână de zăpadă le-am șters simbolic pe fund, cine bineînțeles a apucat să facă și acest lucru.

2. Percheziția

Percheziția constituie un punct sfânt din programul de detenție și se execută cel puțin în stare preventivă cam o dată la săptămână. O percheziție bine făcută nu trebuie să țintească numai depistarea corpurilor declicte posedate de deținuți. Însăși periodicitatea ei trebuie să aibă o funcție demoralizatoare. Operația în sine, mai în toate cazurile, capătă amploare, transformându-se într-un mod de tortură complex.

De la timorare la umilință și, în sfârșit, la tortura fizică.

Dacă scăpai nelovit în răstimpul executării percheziției, era foarte probabil să ți se aplice o pedeapsă programată, dintr-un motiv oarecare.

Deși sosiți proaspăt, iată-ne din nou scoși în curte cu hainele în mână și dezbrăcați.

Hainele fluturau una după alta în aer, sudalmele curgeau. Singurul rezultat practic al acestei vânzoleli a fost găsirea la unul dintre noi a două mucuri de țigară și a unei cutii cu nasture de aprins.

Minune, după isprăvirea percheziției, au apărut ca din pământ alte trei aprinzătoare de mucuri.

Era o performanță. Desigur, eram departe de ceea ce aveam să descoperim mai târziu la Jilava sau la Aiud, dar nu-i mai puțin adevărat că noi nici nu aveam această pretenție. Acolo existau deținuți care deveniseră experți în manevrarea "corpurilor delicte", reușind să le agațe de centurile și tunicile milițienilor, unde rămâneau atârnate pe toată durata percheziției.

Oricum pentru noi care abia acum învățam să cioplim oase cu vârfuri de ace sau să ne ascuțim cozile lingurilor, acest lucru însemna totuși ceva. Începusem să riscăm. Și asta era un lucru îmbucurător.

3. Întâlnirea cu tata

Cu toate mizeriile ei, noua schimbare de decor ne-a readus în viață, câteva lucruri elementare pierdute. Mai întâi era lumina soarelui pe care îl surprindeam pe cer întreg, neatins.

Depărtarea care venea tulburătoare până lângă fereastra noastră din zări calde și line.

Printre gratiile ruginite, privirea putea alerga până departe, pe câmpul cu drumul de fier, care își pierdea urma spre șesurile noastre natale.

Ore întregi mă învârteam în preajma ferestrei. Acum, că îmi era din nou permisă această infimă bucurie, dorul de casă începuse să mi se înstăpânească în suflet.

Nu neg, fusesem un copil răsfățat, posedând chiar o doză de teribilism adolescentin, dar de o duioșie maternă întotdeauna am dus lipsă.

E greu de explicat și poate nesuferit lucru pentru lumea din afara temniței, dar aici, la noi, totul devenea nostalgie amară, uneori bolnăvicioasă. Basm se făcuse grădina casei părintești, merii, râul. Câinele și motanul erau ființe de basm. Gândul că tata părăsise și el această lume de poveste îmi producea o durere infinită.

O luptă de sentimente și dorințe contradictorii pusese stăpânire pe mine. Doream și nu doream să mă reîntâlnesc cu tata. Exista o pornire fierbinte de a-l ști aproape și de a-l ocroti. În același timp însă îmi era insuportabilă ideea că tatăl meu e un om cu slăbiciuni, care aici se amplificau, luând uneori forme grotești. Eram eu în stare să asist la spectacolul unui biet bătrân, pe deasupra umilit și jignit de niște oameni fără inimă și compasiune pentru suferințele altora ?

Cu toată vigilența milițienilor, acum eram cât de cât la curent cu stările de fapt din jur.

Aici, în afară de noi, “făgărășenii“, exista un lot de țărani maghiari de la Trei Scaune. Au fost arestați de-a valma, uneori toți membrii unei familii. Soțiile lor, uneori împreună cu fetele se aflau undeva într-o cameră la etaj. Ei, bărbații, fuseseră comasați în prima cameră, parter, stânga.

La început, au fost arestați fără nici un discernământ și criteriu de selecție. Pe parcurs, au fost însă eliberați și la Cetățuie au fost aduși așa zișii “capi“, cărora urma să li se intenteze proces.

Firesc ar fi fost ca femeile să aibă un supraveghetor de același sex. N-au beneficiat de așa ceva, deși închisoarea avea și asemenea posibilități. Dar într-o dimineață, întregul efectiv feminin a părăsit Cetățuia. Le-am zărit prin crăpătura ușii încolonate, numărate și îmbrâncite de gardieni. Mâinile lor fluturau disperate prin aer, spre încăperea unde își lăsau soții și tații. Se frângeau inimi, se întunecau amintiri, curgeau lacrimi.

La scurt timp, după aceasta noi am fost strâmtorați la etaj în camera locuită de femei. Dacă pentru un bărbat uneori, chiar condițiile cele mai elementare ale igienei pot lipsi cu desăvârșire, pentru o femeie acestea sunt întotdeauna absolut indispensabile. Saltelele urât mirositoare erau pătate de sânge, iar prin colțurile paturilor am găsit bucățele de cârpe cu sânge, închegat.

Noua noastră locuință avea marele avantaj că se afla la etaj. De aici, prin cele trei ferestre, așezate la distanță egală, pe peretele semicircular, se deschidea în fața noastră o panoramă cuprinzătoare. O bună parte din centrul Brașovului, Aro, Parcul Poștei, turlele Bisericii Negre, serpentinele care suiau la Poiană, cu întregul masiv al munților din față. De partea cealaltă

aerodromul cu pistă, fabrica de avioane și mai ales gara, de unde trenurile porneau spre Măgura Codlei, pierzându-se înspre Făgăraș, în fumul zării. În scurt timp totul a fost cercetat cu de-amănuntul. Astfel am descoperit, lucru de mare importanță, două găurele prin ușa prin care aveam acces direct la poartă.

Primul lot de la securitate, după al nostru a sosit chiar în după-amiaza aceea. Uite-l pe învățătorul Ciurilă, pe doctorul Halmaghi, pe căpitanul Mazilu. Acum trece tata, adus de spate, privește în pământ încruntat, abia târând parcă după el sacul cu haine.

Ca și noi, au fost masați în camera din stânga, parter, percheziționați și depozitați apoi în camera vecină.

Ne-ar fi fost posibilă oare o întrevedere ?

Chiar a doua zi, de dimineață, s-a întâmplat minunea. De ce oare atât de repede ? Era de serviciu “cărbunarul“, cel de care am amintit când cu ciorba de gogonele. Vigilent foc, dar în același timp grăbit să-și isprăvească programul, a încurcat borcanele, dându-ne drumul la closet, la mai multe camere deodată.

Closetul, una dintre cele mai interesante construcții de aici, căreia noi îi ziceam “ringhișpil“, semăna cu leagănele de circ, atât de râvnite de toți în copilărie. Un vas enorm de formă conică, pe a cărei buză se aflau fixate scăunelele. Despărțiturile între locuri, formau niște raze simetrice. Aci ne așezam în echipe de câte zece și întotdeauna numai cu picioarele pe scăunele. Mai întotdeauna era vârâtă aici întreaga cameră, cei fără locuri așteptând în fața celor de pe closet. În felul acesta e ușor de închipuit cât de dificil și ingrat devenea totul. Uneori lucrurile se complicau și din alt punct de vedere. Când nu exista scăunel, erai obligat să te așezi cu picioarele direct pe marginea conului, situație în care era greu de păstrat o poziție de echilibru. Au fost cazuri când oameni mai vârstnici au scăpat cu picioarele în hazna.

În această încăpere a WC-ului l-am întâlnit pe tata. El intra tocmai când eu mă pregăteam să ies. Din sutele de întrebări pe care doream să i le pun, n-am fost în stare să închег măcar una.

De altfel, nici timpul nu ne-ar fi permis acest lucru.

Pe dată am fost depistați de milițian și somați, cum și ce am discutat. “Nimic“, zise tata. Pumnul sergentului se ridică amenințător deasupra creștetului meu.“E băiatul meu, nu admit să-l loviți“.

“Cum ?“ făcu el mirat, “o familie de reacționari ?“

4. Deveneam pușcăriași. Foamea

Au trecut destul de repede gândurile bune și bucuria revederii, când din izolatoarele pline de beznă, eram din nou puși laolaltă.

Un timp, ne-am povestit unii altora păţaniile prin care am trecut, apoi, terminând şi cu acestea, am început să ne răscolim amintirile din civilie. Nimic nu era însă făcut să aline şi să dureze. Pe nesimţite, ne metamorfozam, deveneam încet şi ireversibil altceva, oameni cu tabieturi şi obsesii noi. Acum, că scăpasem cât de cât de coşmarul anchetei, gândul nostru se îndrepta, cu îngrijorare spre viitor. Începusem să facem pronosticuri, cum şi cât vom primi la proces.

Lotul "colectiviştilor" maghiari fusese judecat nu de mult. Ştiam că aceştia au primit pedepse între 1 şi 5 ani. Era un ghid şi un punct de referinţă. Unii, cei mai optimişti, erau de părere că nici pe noi nu ne aşteaptă surprize, prea mari. Aceştia credeau, în naivitatea lor, şi din categoria aceasta făceam aproape toţi parte, că e acelaşi lucru să nu-ţi dai de bună voie pământul la colectiv, cu o organizaţie anticomunistă.

Cel mai sceptic din camera noastră era un fost plutonier major, Partenie Cosma.

"Colectiviştii sunt floare la ureche pe lângă noi", zicea el. Se mira cum de a fost cu putinţă să aresteze nişte oameni pentru nimic. Nici o lege nu spune că eşti obligat să-ţi dai de pomană averea statului. Dar după cum aveam să aflăm, se zice că aceşti oameni nici măcar vina acestui refuz n-o purtau. Ei n-ar fi refuzat să se înscrie în colectiv. Rostul arestării lor trebuie căutat în altă parte. Ei erau victimele, căci timorarea oricum trebuia să existe.

Şi dacă totuşi s-au găsit şi pentru ei articole de lege, cum să nu se găsească pentru noi ?

"Dacă bătrânelul acela gras, bolnav de inimă, a primit cinci ani, eu o să primesc 25 sau viaţa" era părerea plutonierului major. Condamnarea la moarte o excludea, pe bunul motiv că nu avea crime la activ, sau măcar intenţii. Mă întreb totuşi dacă nu cumva acest om, de altfel extrem de realist şi lucid – nu era încercat de gândul morţii, dar pe care totuşi îl evita dintr-o neputinţă firească de a-l suporta ?

Odată cu trecerea timpului, deveneam din ce în ce mai nervoşi. În scurt timp, irascibilitatea devenise o constantă în relaţiile dintre noi. Micile mizerii de tot felul, ne creau indispoziţii, ne împingeau ceas de ceas, clipă de clipă la hărţuieli banale. Orice neînţelegere aproape degenera într-o discuţie în contradictoriu, care uneori privea o bună parte din cameră.

Spre exemplu, mulţi dintre cei mai în vârstă doreau ca ferestrele să rămână fără excepţie închise pe tot parcursul zilei, noi, ceilalţi, mai tineri, susţineam contrariul, că aveam nevoie de aer. Veşnica problemă a camerei rămânea însă tineta. Cum şi când trebuia folosită ? Existau unii care nu admiteau deschiderea capacului ei decât în serii de trei, de patru ori pe zi, când trebuia să trecem la urinat întreaga cameră. Alţii, nu puteau fi de acord

cu asemenea "absurdităţi", după care omul să devină robot sadea, chiar dacă aerul se încarcă cu mirosul înecăcios şi acru. Nu mai vorbesc de cazul, de altfel destul de frecvent, când mulţi dintre noi solicitau tineta pentru treaba mare, din motive independente de voinţa noastră, diaree, emoţii etc. Nu se poate cuprinde în cuvinte simţământul pe care îl încerci, când te aşezi cu fundul pe tinetă, disperat de suferinţa ta şi ştii că alţii îţi suspicionează fiece mişcare.

Oricum, era vădit, intrasem într-o nouă fază a acestei existenţe mizere: faza tristă a intoleranţei reciproce. Poate e prea mult spus "intoleranţă", dar în orice caz, devenisem într-un fel saturaţi unul de celălalt.

Dar orice pricini aparente ar fi avut această irascibilitate a noastră, în fond cauza esenţială era foamea. De acum veşnic ne era foame. Foamea noastră devenise maladie şi obsesie. O obsesie de care poate mulţi nu aveam să ne mai vindecăm vreodată. Mi-ar fi imposibilă o definiţie, nu a foamei în general, ci a foamei noastre. Se zice că foamea fobie, foamea ruinătoare, ar începe relativ curând, după circa trei săptămâni de înfometare sau o lună. Atunci rezervele corpului, depuse mai ales în ficat, s-ar epuiza total.

Din acest punct de vedere, perioada de anchetă a fost arhisuficientă. Acolo exista însă tensiunea specifică anchetelor care nu anihila, ci numai disimula într-o bună măsură spectrul foamei.

Astfel, torturaţi clipă de clipă cu acest monstru, încercam fiecare fel de fel de subterfugii. Unii îşi turnau peste lingura de terci sau ciorbă primită, apă de la hârdaie, până îşi umpleau gamela, alţii, dimpotrivă, susţineau că gamela de apă e bine de băut pe stomacul gol pentru a anihila sucurile gastrice şi procedau în consecinţă.

Parcă eram cele şapte vaci slabe din visul faraonului, fără nici un saţ, fără nici o alinare.

Mare ne-a fost surpriza când, într-una din zile, a poposit în camera noastră un coş mare de cartofi cruzi, cu ordinul de a-i curăţa. Desigur, fiecare ne-am făcut câte o provizie de coji de cartofi – cartofi întregi ne-a fost imposibil să şterpelim - pe care apoi, seara ne-am îngrămădit să ni le coacem.

Surprinşi de către supraveghetor, am fost drastic percheziţionaţi şi deposedaţi de coji. Şeful camerei, Dl. Cosma Partenie, a fost dus la carceră. Iată cum a motivat miliţianul această interdicţie: Orice aliment în plus, peste raţia prevăzută de regulament sporeşte caloriile deţinutului, care sunt astfel calculate încât deţinutul să poată trăi, fără însă a gândi prea mult şi a avea prea multă forţă.

De altfel, problema caloriilor a fost frecvent dezbătută de puşcăriaşi. Orice obiecţii în acest sens, făcute administraţiei, avea următorul răspuns: "Acestea vi-s caloriile aprobate". Însă, foarte de puţine ori,

administrația și-a pus întrebarea dacă acele calorii - multe, puține, câte erau-ajungeau totuși întregi, până la noi. Erau în primul rând cei de drept comun, prin mâna cărora treceau alimentele, apoi milițienii, care le dijmuiau. Nu odată am surprins prin gaura ușii milițieni alergând cu polonicul pe fundul hârdăului după carne. Era în special un sergent înalt și bălan care la orice vorbă repeta "lofos" și care aproape regulat își făcea plinul din rația noastră. Las la o parte că pe lângă aceasta își avea preferințele lui dintre noi, în funcție de care împărțea conținutul hârdăului.

Consecințele acestei înfometări au început firește curând să-și spună cuvântul. Acum, orice efort era resimțit înzecit. Inima parcă își pierduse frânele, bătea să-mi spargă pieptul. Orice așezare sau ridicare de pe pat erau însoțite de amețeli și uneori chiar de pierderea totală a echilibrului. De pe mâini, de pe picioare, pielea îmi curgea în tărâțe fine. Începuseră să mi se clatine mai toți dinții din gură.

În sfârșit, sunt scos la medicul civil."Puștiule, ție îți trebuie mâncare. Asta e leacul tău. Cele câteva polivitamine pe care ți le dau eu, nu-ți folosesc la nimic".

Clipe grele, clipe de luptă acerbă cu propriile noastre instincte, pe care le purtam în noi, fără să știm de ce sunt în stare.

Și dacă în aceste clipe îmi aduc aminte de ele, o fac nu numai din convingerea că memoria urâtului e o chezășie a frumuseții, dar și pentru că atunci, acolo, au existat totuși oameni despre a căror demnitate și mărinimie în suferință sunt obligat să vorbesc.

Unul dintre aceștia, un om de altfel simplu, plutonierul major Cosma Partenie a mișcat chiar și inima de piatră a milițianului. A fost numit șeful camerei, pe motiv că avea contingență cu regulile militare. În această postură, toate oalele se spărgeau în capul său. Niciodată nu l-am văzut să raporteze pe nimeni, întotdeauna asumându-și răspunderea celor petrecute în cameră.

De nenumărate ori a rămas flămând pentru că a împărțit celorlalți prea multă mâncare. Primea orice jignire, orice pedeapsă cu un stoicism de care foarte puțini oameni am văzut să dea dovadă. Odată, surprinzând pe milițian prin gaură, dijmuindu-ne mâncarea, a început să izbească cu pumnii în ușă: "Dacă ne mai furați mâncarea vă raportez d-lui comandant" i-a zis el milițianului care s-a prezentat pe dată.

Atâta îndrăzneală față de un "cadru", sergentul nu mai pomenise. L-a pălmuit în fața noastră și l-a izbit de perete. La o nouă masă, când acesta a dat să-i umple gamela - un gest care vroia să însemne probabil "chit", Cosma a refuzat-o neezitând o clipă:"Eu nu pentru mine am bătut în ușă".

Dl. Pridon - din comuna Părău - avea alt temperament. Firea lui politicoasă îl făcea să evite orice conflict. Atât cu alți deținuți, cât și în

relațiile cu administrația. Era omul cedărilor. Niciodată nu ținea să aibă dreptate în flecării. Preocuparea și pasiunea lui erau de altă natură. În fiecare seară, ca un bunel, ne strângea cu căldură în jurul său pentru a ne povesti ba un roman, ba o întâmplare interesantă din propria viață. Modestia sa excesivă niciodată nu te lăsa să bănuiești că ai în față un om cult și de mare ținută morală.

Odată, sincer surprins, l-am întrebat de unde știe atâtea lucruri. La care el mi-a răspuns cu modestie:"Trebuie să-mi fie milă de oameni, să-i văd că se ceartă între ei. Vreau să-i fac să uite de foame și mizerie". Întotdeauna se arăta profund uimit de faptul că niște oameni care au avut același ideal, au ajuns pentru niște fleacuri să nu se mai poată înțelege între ei.

Și când mă gândesc cât rău i-au putut face tocmai cei pe care i-a iubit mai mult, oamenii din satul său. Condamnarea lui la moarte a rămas pentru mine o enigmă. N-a fost partizan, n-a ucis, n-a posedat arme, n-a trădat țara. Rămâne cealaltă "vină", faptul că învățătorul Pridon a fost un caracter, o forță spirituală capabilă de a polariza și conduce.

În mod efectiv, foamea nu te preocupă decât în două alternative: fie în răstimpul de servire a mesei, fie în perioada de somn. De cele mai multe ori însă somnul rămâne disponibil coșmarelor care mai totdeauna sunt umplute cu monstrul foamei.

Rămâne așadar partea covârșitoare a timpului la cheremul unei așteptări chinuitoare. Aștepți masa, aștepți o eventuală percheziție, aștepți condamnarea, o eventuală nouă anchetă, aștepți să treacă lunile, anii, să te întorci acasă. Totul este așteptare.

Așteptând, trebuie să faci ceva și cum aici unul din supliciile tale este inactivitatea, n-ai altceva mai bun de făcut decât să te miști dintr-o parte în alta prin cameră. Te miști, firește, dar aceasta poate incomoda pe altul care și el vrea să se miște în alt mod decât tine. Ce vă faceți atunci când aveți la dispoziție un spațiu atât de limitat ? Plimbarea în cerc nu te învață nimeni. Ea se impune și devine o deprindere și formă de existență. Vrei să te miști ? Te încadrezi în cercul și sensul celorlalți, automat, ca la comandă. Când cercul se învârtește de 20-30 de ori într-o parte, ca un șurub strâns la refuz, urmează dezînvârtirea, adică învârtirea în celălalt sens. Dacă ai amețit – și asta se întâmplă de regulă - te lași pe pat. Sunt și situații când regulamentul interzice folosirea patului în orele de "veghe", dar aici nu era cazul deocamdată. Acolo existau două alternative: te miști ori stai ca o stană într-un colț, un an, doi, zece. Mai târziu, am învățat plimbarea în segment de dreaptă, trei pași înainte, trei pași înapoi. Aceasta, atunci când spațiul nu permitea altă modalitate. Dar oricâte completări și retușări am fi adus mai

târziu acestor apucături de puşcăriaşi, câteva au supravieţuit fără modificări: ticul încolonării, al frecării lingurii înainte de masă, al discuţiilor gastronomice şi artei culinare.

5. Din nou la securitate

După un timp, tata ajunsese vecin cu mine. Ne despărţea un perete. Şi cum uşile şi geamurile camerelor erau apropiate, în răstimpuri de linişte, puteam distinge prin zgomotul de stup venit de alături, anumite glasuri cunoscute. Tusea tatii îmi rămânea însă cel mai accesibil punct de reper. Într-o noapte, se aude de foarte aproape ţipătul unui zăvor. Foială şi în sfârşit tropot de picioare pe scările de lemn. Cineva era dus la izolare. Ascult cu un ghimpe în inimă. Tusea atât de aşteptată nu mai venea. A lipsit o noapte şi o zi. De când îl ştiam, tata fusese ghinionist. Nu ştiu prin ce mijloace reuşi să ia legătura cu un deţinut de drept comun. De la acesta, cu ajutorul unei sfori, ridică pe fereastră câteva ţigări, pe care le-au fumat apoi frăţeşte în cameră. Deţinutul de drept comun fiind turnat de un coleg, îl turnă la rândul său pe tata. La carceră, l-au bătut cu o scândură peste maxilare, rupându-i un dinte. Trebuia dat un exemplu şi în această privinţă. Ce trist că tocmai tata trebuia să fie acest exemplu. Pentru a fi cât de cât o zare posibilă spre lume, zile de-a rândul, luni, am fost nevoiţi să radem cu unghiile gheaţa de pe geamuri. Într-una din zile, soarele săvârşi o adevărată minune. La început colţurile, apoi tot mai mult, gheaţa de pe geamuri se transforma în apă făcând tot mai mare spărtura spre lume. Uite, pe colină pete negre prind contur şi se fac tot mai mari. O rază de soare vesel despică cu suliţa ei de aur miezul negru al celulei. Afară, streşinile prind a picura. La început a fost un zbor de albină în dreptul gratiilor, apoi o explozie de muguri în copacii din preajmă. Uitasem că pe lume mai era posibilă primăvara. Acest chip posomorât al iernii se potrivise minunat cu bezna noastră ticăloasă. Şi dacă primăvara revine ciclic între noi, e poate pentru a ne aminti că totuşi, undeva, la capătul durerilor, este posibilă învierea. În ciuda nenorocirilor, licărul unei speranţe a început încet, încet să pună stăpânire pe inima mea. Aşteptam procesul, ca apoi, conform cu toate promisiunile să-mi iau zborul spre Canal. De altfel, în scurt timp, fobia Canalului ne cuprinsese pe toţi. Se discuta despre el ca de un nou pământ al făgăduinţei. Totul devenise un vis frumos, amestecat cu soare, aer curat şi răsărituri minunate, la mare. Adio, cuşcă blestemată, adio inimi de câini, adio tinetă, adio ziduri blestemate. Sărman visător, cât mai era până atunci; cum puteai tu crede că un lagăr de muncă forţată e nici mai mult, nici mai puţin, un refugiu de reconfortare, o

scăldătoare a oilor? Dar, la urma urmei, de ce să nu visez, dacă asta îmi procură cât de cât un ciob de frumuseţe ? Şi totuşi, anotimpul primăverii nu dispune pe toată lumea. Sau mai bine zis, nu în acelaşi chip. Unul din paznicii noştri, un om masiv, cu mâini ca lopeţile, într-o zi din acestea senine de primăvară, incitat zic în felul său de razele soarelui strălucitor, a prins să bată nişte deţinuţi în curte până i-a umplut de sânge. Apoi, răcorit, pleacă. Mare îmi fu mirarea să-l zăresc după circa o oră, avea locuinţa în apropierea închisorii, plimbându-se cu doi copilaşi de mână pe colina înverzită. Când îi prindea în braţe, când alerga după ei tăvălindu-se prin iarbă. Nu m-am putut dumiri niciodată cum se puteau împăca cele două roluri pe care le juca. Tocmai urmăream această scenă, când trăznetul zăvorului mă făcu să tresar. Un sergent major citi de pe o listă numele meu, după care mă avertiză să-mi ridic tot ce-mi aparţine. Un jeep m-a transportat până la securitate. Aşadar, iată-mă din nou de unde plecasem. Ce visam eu şi ce-a ieşit ?!Acum, că totul reînvie într-o clipă în mintea mea, mi se părea de o mie de ori mai insuportabilă această stare. Aşa se întâmplă de regulă, recidiva e mult mai dureroasă, ea amplificându-se cu anticipările de natură subiectivă ale conştiinţei. După instalarea în celulă, fără să aştept prea mult, am fost condus în biroul locotenentului Şerban, un om oacheş, scund, mereu surâzător. Prima mea misiune era să identific fotografiile partizanilor, aflate pe masa sa. Apoi aveam de făcut nişte completări neesenţiale la declaraţii. Am petrecut cu această ocazie încă circa o săptămână la securitate. Sub aspectul comportamentului, nu-i pot reproşa nimic noului meu anchetator. Am fost surprins să descopăr că în răstimp de câteva luni, beciul securităţii se descongestionase binişor. M-am întors la Cetăţuie cu câteva veşti proaspete - o preocupare majoră a deţinutului - precum şi cu un buzunar încărcat cu mucuri de ţigări.

Şi în sfârşit iată marea mea surpriză, sunt băgat în cameră cu tata. Deşi bucuria a fost mare la început, încet, încet am reuşit să mă conving că anticipările mele în legătură cu acest eveniment erau totuşi întemeiate. Orice suferinţă a sa îmi sporea şi mie înzecit suferinţa.

Toată viaţa sa, tata a muncit din greu cu ciocanul şi sapa. Ca orice ţăran, pentru a face faţă acestui efort, se hrănea bine. Acum, foamea pentru el era un chin aproape insuportabil.

Dar acest neajuns nu era singurul care mi se adăugase, odată cu mutarea mea aici. Camera era mult mai strâmtă, mai igrasioasă, având doar un singur geam, deci o vizibilitate redusă. Ori pentru mine acest lucru conta enorm.

Apoi atmosfera camerei, în general lăsa mult de dorit. Certurile erau mult mai dese şi mai de amploare decât în cealaltă cameră. Existau aici, ce-i drept, vreo câţiva intelectuali care ar fi putut cât de cât să îndulcească

lucrurile: doctorul Halmaghi, căpitanul Mazilu, studentul Udroiu Costel din Bucureşti.

Se vede treaba că nu era cu putinţă să repari chiar atât de uşor ceea ce foamea stricase. Îmi aduc aminte totuşi, din zilele petrecute aici, cu multă recunoştinţă, de studentul Udroiu Costel, un băiat extrem de frumos, avea nişte ochi incredibil de negri şi mari, care aproape în fiecare seară poposea la patul nostru. Adesea, vocea lui caldă murmura la urechea tatii cântecul lui Goga:"La noi". Avea predilecţie pentru strofa, pare-mi-se a treia, unde se vorbea despre tată şi fecior.

Cpt. Mazilu, fire duioasă, chiar melancolică, avea gândul îndreptat spre Australia, unde dorea să emigreze. Era pentru prima oară când auzeam rostită de gura unui român o asemenea dorinţă. Era prea de tot să doreşti să-ţi părăseşti ţara în care te-ai născut. Nu mi-aş fi putut închipui că după aproape douăzeci de ani, mă vor încerca şi pe mine asemenea gânduri.

Într-o seară, cpt. Mazilu a făcut în faţa întregii camere o propunere, care avu darul să indispună pe mulţi.

Întâi făcu o "descoperire": "Avem aici, între noi un copil", apoi "propun să-i dăm din suplimentul nostru un polonic în plus".

Era cum zic o"descoperire", pentru că nimeni nu se sinchisise până atunci de acest lucru. Tata avea lacrimi în ochi. Poate că şi pe el foamea îl orbise de-a binelea, împiedicându-l să vadă aceasta.

Dormeam alături de tata, dar în poziţie opusă, întrucât spaţiul strâmt al patului nu ne îngăduia altfel. Întotdeauna când mă urcam în pat, îmi lua picioarele şi mi le strângea în braţe.

Poate ar fi fost mai nimerit să nu fac aici asemenea confidenţe, dar am vrut să arăt cum şi într-o asemenea perpetuă nefericire, îţi sunt uneori îngăduite adevărate clipe de fericire.

6. În cameră cu colectiviştii

După cum am putut să-mi dau seama, gândul unei convieţuiri împreună cu tata eşuase. În asemenea condiţii, conceptul pe care se întemeiază o familie nu mai are valabilitate. Desigur, o minte lucidă ar fi putut depăşi în cele din urmă multe considerente de natură sentimentală sau prejudecăţi. Dar se pune întrebarea: Cât poate fi de reală luciditatea unui puşcăriaş ?

Cineva spune că nimeni nu-i atât de independent încât să nu-l sustragă cel mai neînsemnat zgomot din jur. Adevărul este că oricât am dori altfel, suntem întru totul legaţi de tot ce ne înconjoară. Nu mi-aş putea închipui un spirit total independent de corp, după cum un corp dezlegat de voinţa spiritului nu există.

Pe scurt, eu n-am putut niciodată trece acest handicap al suferinţei părintelui meu şi mai erau încă multe alte aspecte ale problemei, care ţineau mai mult sau mai puţin de anumite scrupule de natură morală. Unul dintre acestea – ca să dau un exemplu - era mersul la baie, pe care eram obligaţi să-l facem în comun; aproape întotdeauna în astfel de situaţii, ori unul ori altul stăteam retraşi într-un colţ în ciuda insistenţelor supraveghetorilor care nu-şi pierdeau timpul cu astfel de complexe.

Şi totuşi de tata m-am despărţit mult mai repede, decât m-aş fi aşteptat. O simplă reorganizare a închisorii a rezolvat totul. Am ajuns în camera "colectiviştilor", prima din stânga, parter. "De sub scări", cum ziceam noi. Maghiarii, dacă nu mă înşel, rămăseseră la acea dată în jur de vreo douăzeci, douăzeci şi cinci, iar noi românii eram şase aici.

Câţiva dintre colectivişti erau foarte bătrâni şi unii pe deasupra bolnavi, fapt care solicita o atenţie sporită din partea celorlalţi. Majoritatea dintre ei fuseseră oameni înstăriţi şi acum tânjeau foarte mult după confortul de acasă. Se adunau toată ziua în cerc, în jurul unui pat şi discutau. La apropierea prânzului, îl auzeam pe unul dintre ei:"Hani ora ?"sau cam aşa ceva."Tizen caten"; apoi când sosea hârdăul cu mâncare:"chici conal"- polonicul mic –la care toţi se întristau. Dacă se auzea"naghi conal"şi"voştog", era minunat. Vreo câţiva dintre ei nu aveau apucături lăudabile. Era unul care regulat ciupea–măcar câteva linguri – din mâncarea păstrată de careva între ferestre. Altul, ori de câte ori se întorcea de la closet, îşi ştergea mâinile cu care mai înainte îşi ştersese fundul, de păturile celorlalţi. Şi cum patul meu era mai aproape de uşă, pătura mea era de regulă victima mâinilor sale. Desigur, în condiţii normale de existenţă, o problemă ca "ştersul fundului" ieşea din preocupările omului. În puşcărie, ea devine subiect de discuţie şi preocupare tocmai pentru că nu se pun la îndemâna deţinutului – în mod intenţionat – posibilităţile unui minim elementar de igienă. Dacă baie faci o dată la două luni, să zicem, aşa cum o faci şi pe aceea – dacă nevoile ţi le faci în fugă, grăbit de miliţian sau suspectat de ceilalţi, dacă în sfârşit suferi de hemoroizi, atunci cum, în ce condiţii îţi poţi curăţa anusul, nu pentru a străluci, dar cât de cât să nu ţi se infecteze ?

Nu ţi se dă hârtie, nu ţi se dă cârpă, nu ţi se dă posibilitatea să te speli. Şi totuşi trebuie să faci ceva. Şi iată ce faci: când ai posibilitatea, te retragi într-un colţ şi te speli pe tinetă, e un caz fericit. Altfel eşti obligat să-ţi rupi hainele, bucăţică cu bucăţică până le isprăveşti. Sau pătura chiar cu riscul de a face carceră pentru asta. Anusul şi gura nu intrau în preocupările administraţiei. Zic "gura" pentru că aici nu aveam perie de dinţi şi pastă. Mulţi dintre noi ne frecam dinţii cu degetul încărcat cu săpun de rufe. Cei cărora le sângerau gingiile, nu mai puteau face nici aşa ceva.

În ciuda unor frecuşuri trecătoare, trebuie totuşi să recunosc că în această cameră a domnit în general o atmosferă agreabilă.

Exista aici un om căruia i se datorează în bună parte tot ceea ce era bun. Nu voi vorbi îndeajuns, oricât aş face-o şi nici cum se cuvine despre mărinimia lui sufletească, a d-lui Monea Traian. Fusese ofiţer de cavalerie şi la data arestării avea doar 26 de ani. Puţinel la trup, chiar delicat, avea faţa palidă şi nişte ochi vioi, expresivi.

Poseda posibilităţi multiple de a se apropia de ceilalţi şi de a se face ascultat, astfel se explică reuşita lui în această materie faţă de toţi colectiviştii din cameră, fără excepţie. Toţi îl iubeau. L-am auzit odată vorbind în faţa camerei cu ocazia aplanării unui conflict care se iscase între un maghiar şi un român. Reţin părerea lui că înainte de orice consideraţii politice, de rasă sau religie, aici eram pur şi simplu oameni care suferă. Suferinţa trebuie să ne lege şi să ne insufle o doză de respect reciproc. Vinovaţi nu eram noi, ci cei care ne creau aceste condiţii barbare de existenţă. Lucruri simple; dar pe cât de simple, pe atât de adevărate şi de adânci. Pentru mine au constituit atunci o noutate şi un îndreptar.

Cât priveşte soarta lotului nostru, a fost poate singurul care a anticipat marea nenorocire ce îl păştea. Credea că el, împreună cu alţii vor fi condamnaţi la moarte. Nu credea în ideea idilică pe care noi toţi ne-o făcusem despre "canal". Pentru mine, dată fiind vârsta mea, avea o adevărată slăbiciune. Adesea l-am auzit spunându-mi să iau puşcăria cât se poate de în serios. Nu trebuie să cred în zvonuri, nu trebuie să mă expun în nici un fel. Toată forţa unui puşcăriaş era răbdarea.

Despre turnători vorbea adesea şi întotdeauna cu scârbă, ca despre cele mai nenorocite fiinţe de pe pământ. Deşi de altfel blând, aici nu arăta deloc compasiune.

Tot aici, în această cameră, am dat peste studentul Radeş Virgil, cel care printr-o întâmplare norocoasă a scăpat cu viaţă în casa învăţătorului Pridon din Părău. Mă aşteptam să dau peste un haiduc în toată legea şi când colo îmi iese în cale un om blajin, aproape sfios, cu ochii mari, albaştri, visători. Mult mai mult se apropia în această privinţă de anticipările mele un alt făgărăşan.

Ioan Bărcuţean, fost elev la liceul "Radu Negru", care a stat ascuns de unul singur prin pădurile dimprejurul satului său Felmer, circa doi ani şi jumătate. Bine legat, cu o faţă rotundă ca luna, cărnoasă, cu urme de purpură, îl vedeam adesea plimbându-se printre noi falnic, ca o arătare de poveste. Cu greu putea fi stăpânit, când era dispus să devină impulsiv. Poate tocmai aceste calităţi de voinic de baladă au impresionat în cele din urmă o

miliţiancă, care într-un timp venise la noi pe secţie, făcând-o să-i arunce priviri dulci.

Nenea Gheorghe, ciobanul muscelean, condamnat în lotul lui Arsenescu, avea patul chiar alături de mine. Era înalt şi slăbănog şi mai tot timpul umbla înfăşurat peste mijloc cu un fular de dimie lung de câţiva metri. Avea două obsesii: să-şi protejeze rinichii şi să-şi cureţe ochii de urdori sau eventuale gunoaie. În acest scop, în fiecare dimineaţă, când se spăla, arunca de câteva ori cu apă rece pe ochii deschişi. Din această pricină, albul ochilor lui devenise roşu ca agrişele coapte. N-a fost chip să-l lămurim să se lase de această obişnuinţă care l-a îmbolnăvit de conjunctivită.

Am stat un timp relativ scurt în această cameră, întrucât din nou am luat drumul securităţii.

7. Securitatea din Sibiu. Mormintele

Dincolo de ziduri, soarele scălda în lumină verdeaţa şi florile copacilor. Maiul venise din plin. Sentimentul naturii, mai ales acolo, în închisoare, este irezistibil.

Nostalgia unui confort, a tot ce tehnica a făcut să se numească aspiraţie modernă de viaţă, vine pe urmă sau uneori niciodată.

Cel puţin, în ceea ce mă priveşte, dragostea mea tăinuită a rămas natura. Ea s-a confundat întotdeauna cu însuşi sensul şi noţiunea mea de libertate. Nu neapărat pentru că aş înţelege libertatea ca pe un fenomen numai exterior, legat de empiric, dar chiar în accepţia cealaltă, spirituală a libertăţii, natura joacă un rol major. Natura în acest context nu are numai o funcţie de cadru, de spaţiu, ci mai ales de schemă şi model. Dacă de la natură omul e făcut să fie liber, prin şi pentru natura sa proprie, el devine liber. Un peisaj frumos şi imens nu-ţi dă numai posibilitatea să alergi nestingherit, dar şi sensul şi plenitudinea acestei alergări. Natura este libertatea, visul cel mai frumos. De aici, de după gratii, visam mirosul florilor, cântecul izvorului, tremurul moale al ierbii sub pas. Acesta e "maiul", luna marilor nostalgii şi dorului de ducă. Doream să călătoresc undeva, să simt aerul şi zarea cum mă cuprind. Şi de foarte multe ori - cum adesea am mai avut ocazia să constat - dorinţa anticipează o împlinire.

Numai că aici, la noi, totul căpătase altă noţiune şi valoare.

Când comandantul a intrat în camera noastră şi m-a citit de pe o listă, ştiam precis că voi călători, dar o călătorie în absenţa naturii, ceea ce nu înseamnă nimic, sau poate o dramă incomparabilă cu starea de spectator de la o fereastră de temniţă. Am fost condus de un miliţian şi predat unui

soldat în termen, care mă aştepta la poartă. Am făcut calea până la penitenciarul central pe jos, eu mergând în faţă, el în urma mea cu arma întinsă. Am luat-o pe o potecă ce şerpuia printre cetini de brazi şi tufe de salbă moale. Vântul răcoros care adia îmi făcea nespus de bine. Echipamentul meu de iarnă, cu căciulă, pieptar şi suman gros, devenise acum de prisos. Trotuarul cobora până la poale, sub ramurile copacilor. Soarele inunda lumea. Noutatea şi viaţa îmi astupau respiraţia. Două fete, cu rochiţe vaporoase de culoarea cerului şi râs cristalin au fluturat pe lângă mine. Unde eram atât de aproape de paradis ? În parcul din spatele poştei, un nor de porumbei coborî printre oamenii întinşi pe bănci, la soare, să ciugulească din pâinea aruncată.

Priviri curioase mă urmăreau pretutindeni. Santinela mea observată de mulţime trecea cu pas marţial, îndemnându-mă: "Hai mişcă şi privirea înainte!". S-a deschis o poartă de fier înaltă, cât o zare, apoi alta. Un grilaj de drugi groşi se dădu la o parte şi după ce am urcat câteva trepte, m-am pomenit în faţa unei uşi deschise. Un miliţian jovial mă împinse înăuntru şi închise uşa. Totul mergea ca pe roate, parcă toată lumea ştia pe de rost lecţia cu mine, unde merg şi ce mi se va întâmpla. Eu nu ştiam, absolut nimic. Mă aflam într-o încăpere fără ferestre, cu podeaua proaspăt umezită. Beznă. Cât de puţin poate dura raiul!

S-a deschis uşa."Faţa la perete, bandit!". Mâinile mi-au fost strânse la spate cu cablu şi ochii legaţi strâns cu o cârpă. Uşa s-a închis la loc. Aşteptam. Iar s-a deschis uşa. Am simţit în ceafă ţeava unui pistol."Până aici ţi-a fost", am auzit o voce. Ce însemna toată mascarada asta ? Necunoscutul m-a înşfăcat de umăr şi m-a târât după el."Ridică piciorul, derbedeule". Am ridicat un picior, două. În sfârşit am fost împins cu faţa la perete, într-un colţ al dubei. Motoarele au duduit şi hardughia s-a pus în mişcare. După un timp, totul devenise insuportabil: cuţitul cablului de la mâini, aerul îmbibat de gaze, zdruncinăturile. Unul câte unul din cei aflaţi cu mine au început să geamă şi să ceară să li se desfacă legăturile. Astfel am aflat de existenţa lui Socol Silviu, Toma Pirău consăteanul meu şi Ionică Chichernea, băiatul orfan din Grid. În gândul meu am început să fac relaţii şi presupuneri. Era vădit că mergeam la o anchetă şi că ancheta privea un subiect comun tuturor.

După un răstimp de circa o oră, duba se opri. Uşa s-a deschis şi doi sau trei indivizi au sărit înăuntru. "Ce te mai încurci cu ei, tovarăşe?" zise unul. "Un glonte în cap şi gata". După sunetul ceasului din turnul bisericii săseşti, am descoperit că suntem la Făgăraş. Apoi maşina s-a pus din nou în mişcare. Încă circa două ore de mers şi am ajuns la destinaţie. Am coborât scări, am străbătut un gang lung, am făcut la dreapta, la stânga, iar la stânga şi în sfârşit s-a deschis o uşă. Mi se dezleagă ochii şi mâinile. La început înclinam să cred că strânsoarea legăturii mi-a produs o tulburare a ochilor. Dar nu,

mă aflam într-o beznă desăvârşită. Am întins mâinile şi am început să pipăi. Astfel am descoperit o scândură lipită de perete. Caprele pe care aceasta era aşezată, o cutie de tablă plină cu"murdărie". Încolo, pereţii şi nimic. M-am aşezat pe patul meu rudimentar şi mi-am şters mâinile murdare de haine. Strâmtoarea şi tăcerea din celulă îmi dădeau senzaţia de cavou. Aici totul era calculat pentru a-ţi spori la maxim supliciul. Lăţimea scândurii necorespunzătoare, făcea ca întotdeauna când mă aşezam pe spate, o treime din corp să rămână pe dinafară. Poziţia cea mai comodă era culcat pe o parte, dar în acest caz spatele ţi se lipea de zidul plin de igrasie şi mucegai. În cazul în care încercai să deplasezi scândura de lângă perete, nu se mai putea deschide uşa.

Abia isprăvisem cu această luare la cunoştinţă a acestei încăperi, că uşa se deschise şi în cadrul ei apăru un sergent. Căuta o coajă de pâine pe care zice-se, înaintaşul meu o uitase aici. Am căutat peste tot, dar pâinea nicăieri. Enervat de "încăpăţânarea" mea, sergentul m-a prins furios de guler şi m-a izbit de câteva ori cu capul de perete. De aceea cred că totul a fost o înscenare şi un pretext. Aici, nici un strop de lumină nu-ţi era îngăduit. Doar atunci când uşa se deschidea, un fir subţire, subţire, gata să se rupă, poposea ostenit până la celula mea. Dimineţile le recunoşteam după lingura de ceai care mi se turna în gamelă, amiezile după lingura de zeamă. Atâta uitare nu-mi închipuisem.

Curând, am descoperit sunetul telefonului. Aici, spre deosebire de Braşov, anchetele se anunţau prin telefon. Aştepţi. Un ţârâit metalic şi inima prinde a-ţi bate să-ţi spargă pieptul. Nu cumva totul era pentru tine ? Zile în şir am stat încremenit aici. De câtva timp, noaptea, zgomote suspecte mişunau prin celulă. Am pipăit cu înfrigurare pământul pe jos, bucăţică cu bucăţică. Într-un colţ, am descoperit o gaură adâncă, apoi alta. Pământul de sub prici era răscolit proaspăt. Veniseră şobolanii. Citisem undeva, dacă nu mă înşel în"Cartea de la San-Michele "că aceste animale nu atacă omul viu, oricât ar fi de înfometate, te pândeau până deveneai cadavru. Atunci se reped cu toată furia. Trebuia să stau deci fără grijă. Nu murisem încă. Mai târziu, am aflat că pe sub celulele noastre trecea un canal de murdărie unde jivinele îşi aveau cuiburile. Nu degeaba aceste şase sau şapte celule, din zona unde mă aflam se numeau "La morminte". De altfel, întreg acest beci semăna cu un mic labirint. Culoarul central, foarte lung, avea o sumedenie de celule, care fiecare în parte îşi avea povestea sa fabuloasă. Un deţinut care a zăcut peste un an în celula sa, povestea cum niciodată nu i-a atins fundul. Dincolo de priciul său se afla un pârâu murdar şi "ocult" de care întotdeauna se apropia cum te-ai apropia de Styx. Niciodată nu l-a trecut, de teama de a nu rămâne dincolo. Şi cine ştie în ce parte ar fi fost mai bine ! Periodic, pârâul acesta se umfla, apa lui ajungând până la uşă. Din apă ieşeau atunci nişte gângănii

scârboase, care i se lipeau de piele şi îi sugeau sângele."În aceste perioade eram obligat să veghez zi şi noapte", spunea el."Uneori visam că cineva mă împinge în apa murdară, să trec dincolo. Atunci mă trezeam ţipând şi dând din mâini şi din picioare, ca şi cum m-aş fi apărat de o mare nenorocire".

De la morminte, nimeni nu făcea un pas afară. Nu aveam voie să ieşim la W C, nu aveam voie să ieşim la baie. O izolare şi inactivitate desăvârşite.

Primele zile le-am petrecut exclusiv într-o singură poziţie: capul proptit de perete şi fundul de prici. Murmuram rugăciuni, poezii, poveşti, ore, zile. Şi totuşi un minimum de mişcare era absolut obligatoriu. Executam zilnic un program de gimnastică, redus la limitele pe care mi le îngăduia spaţiul. Cu timpul, absenţa oricărei fiinţe omeneşti din existenţa mea, începuse să-mi creeze complexe îngrozitoare. Acolo, la"Cetăţuie"avusesem chipuri de oameni, şoapte omeneşti şi n-am ştiut să le preţuiesc. Iată cât de cumplit poate să doară existenţa în care ţie ţi s-a interzis dreptul de a fi aproapele. Dacă gândul sinuciderii, care o clipă încolţi în mintea mea ar fi persistat, aveam de depăşit o dificultate serioasă. Nu posedam nici un fel de instrument pretabil unui astfel de gest. Şi ce moarte ingrată, în fundul pământului, ca o cârtiţă oarbă. Existau alte morţi, incomparabile, strălucitoare. De pildă să cazi izbit în creştet de un fulger, la câmp deschis, sau săgetat de un obuz în inimă, în goana ta după izbândă. Mi se luase şi dreptul de a alege o moarte mai frumoasă.

"Fie ce-o fi" mi-am zis şi am început a bate cu pumnul în perete. O dată, de două ori, de zece. Tăcere. Am luat-o de la capăt, nutrind în mine speranţa că totuşi aceste ziduri vor vorbi. M-am apropiat de uşă implorând în şoaptă: "Cine eşti lângă mine ? Te rog vorbeşte. Şi eu sunt om. Om ca tine. Nu, n-o să se întâmple nici un rău." "Pssst !" se auzi o şoaptă, urmată de o lovitură în perete."Aici nu-i permis să se vorbească". Era de-ajuns. Cine ar putea cuprinde şi cu ce această bucurie ? Oamenii au descoperit de-a lungul timpului focul, germinaţia seminţelor, plăcerea artistică, frumuseţea naturii, dar să descoperi ŞOAPTA OMULUI ? Omul viu de lângă tine? Ce descoperire o poate întrece pe aceasta ?

Anevoie am primit relaţii despre vecinul meu. Era din Olteţ, o comună din apropierea Făgăraşului, nepotul părintelui Leluţiu - greco-catolic - care făcuse parte din ministerul cultelor. Totul în celula sa era identic ca într-a mea, chiar şi găurile de şobolan erau nelipsite.

Într-o dimineaţă, în sfârşit, sunt dus la anchetă.

"Ce stai ca o momâie ?" se răsti la mine o figură de ceaţă.

"Nu văd bine, d-le !"

"Te fac eu să vezi". Incredibil, dar atunci s-au găsit oameni să mă izbească peste obraz, pe mine cel care le dorisem atâta prezenţa ! Nu mai

judecam eu omeneşte ? De când mă aflam aici, sau poate mai demult, cugetul meu nu mai împărţea oamenii după logica stupidă a unei societăţi, care nici nu pricepeam cum de a fost cu putinţă - după criterii imposibil de acceptat acum. Eu eram semenul, fratele lor, cel care vrea doar să-i audă vorbind, să înţeleagă prin ei că şi el e viu, că în sfârşit e fiinţă.

"De ce mă alungi, fratele meu ?"

Ar fi trebuit să-i spun. De ce refuzi atât de stupid o dragoste pe care poate niciodată nu ţi-o va mai oferi nimeni ? De ce lovea ? În numele principiului ? Ce principiu, ce ideologie poate fi aceea care îndeamnă la acest sacrilegiu ? Cum mai puteţi voi vorbi, toţi care aţi lovit o fiinţă omenească, una singură, în numele fiinţei omeneşti ?

Câteva ore, cât am rămas acolo, în biroul de anchetă, ochii nu mi-au încetat de a lăcrima. N-am putut scrie nici o declaraţie. Încet descopeream în faţa mea un om scund, încruntat, care mereu se juca cu o cravaşă pe care o ţinea în mână. Câtva timp mă privi aproape contemplativ:"ai început să te înverzeşti şi pe dinafară", zise apoi parcă încântat de gluma sa bună. Mi-am privit încălţămintea, hainele. Totul era acoperit cu un strat verde de mucegai.

Mă aflam la securitatea din Sibiu. Fusesem adus aici, pentru o nouă anchetă, în legătură cu organizaţia din cadrul liceului. Abia acum, după şase luni, fuseseră arestaţi şi ceilalţi elevi. De atunci eram scos în fiecare zi la anchetă, chiar de mai multe ori pe zi. Acum eram scos de două ori pe zi la closet şi masă.

La puţin timp, am fost chemat de căpitanul Mezei, şeful securităţii. Părea calm şi poate îngăduitor. Nu era însă mulţumit de rezultatele discuţiilor. Astfel am ajuns din nou pe mâna unui sublocotenent foarte tânăr, înalt, subţire, Urzică, cu o faţă blondă şi proaspătă. De la nici o întâlnire nu am scăpat fără a fi înjurat, bruscat şi bătut.

Într-una din zile, au apărut scrise cu cărbune pe pereţii W C -ului aceste cuvinte: "A murit Porâmbul".

Tânărul acesta, care a petrecut o vară ascuns prin munte pentru că înfruntase la o adunare din comună nişte activişti de partid, în primăvara anului 1950, plecă din armată unde se afla în stagiu militar şi se făcu partizan.

Era prin decembrie 1950, în preajma Crăciunului, când cineva din sat a informat securitatea despre ascunzătoarea sa din şura unchiului său, ţăranul Cornea Dumitru. Totul s-a petrecut ca într-o poveste frumoasă cu haiduci, dar extrem de tristă. O jumătate din noapte, focurile de armă n-au contenit.

S-a recurs la subterfugii, au fost scene duioase. Însăşi mama Porâmbului a fost adusă la faţa locului şi pusă să-l roage să se predea. Nimic nu l-a făcut să cedeze. Se zice că au fost răniţi mai mulţi ostaşi ai M. A. I. Unii susţin că au existat chiar morţi. Spre ziuă, bubuiturile s-au rărit. Unchiul

său a fost împins în faţă pe scară, paravan. Nu l-au putut prinde. Dar tânărul îşi isprăvise muniţia."Mor pentru ţara mea" se zice că a răsunat glasul său în noaptea aceea blestemată. Apoi s-a auzit o detunătură. Ici-colo, bucăţele de creier au fost găsite împrăştiate pe otavă. Se zice că după aceea trupul lui a zăcut câteva zile la marginea drumului, cu o tablă pe piept: " Trădător de ţară".

Această întâmplare mi-a adus fugar în minte câteva amintiri. L-am cunoscut bine pe acest om. Deşi ţăran simplu, citise destul de mult, dacă acceptăm termenul comparativ, în contextul mediului său. Reuşise, deşi tânăr, să-şi formuleze câteva convingeri şi principii de viaţă. Cel puţin teoretic. Acum, acest sfârşit venea să răstoarne parcă totul.

L-am auzit odată discutând cu Silviu Socol în contradictoriu, problema sinuciderii. Repet, sfârşitul tragic al lor, experienţa aceasta limită, a venit să dezmintă, să le anihileze orice logică a gândirii. Silviu Socol era în teorie pentru sinucidere. Discuţia avea loc în contextul calităţii lor de partizani. N-a făcut-o, deşi a avut ocazia, a lăsat pe alţii să-i curme zilele.

Celălalt, Porâmbu, considera sinuciderea incompatibilă cu normele inalienabile ale eticii. Şi totuşi, atunci, s-a sinucis. Totul a fost paradoxal. Prin ce păcătuieşte oare logica noastră ?

Într-o zi părăsesc "mormintele". Noua celulă se afla undeva pe o aripă lăturalnică, în apropierea uşii celularului. Aerul ca şi lumina veneau printr-o spărtură de deasupra uşii. Noul meu colocatar era un fost coleg de liceu, Bubu Benţea, fiu de preot din comuna Hurez. Aveam un singur pat cu saltea. Am rămas nedumerit de prezenţa lui Bubu acolo. Cu toate acestea, niciodată n-am insistat asupra acestui lucru, pentru a nu-i da prilejul la interpretări nejustificate. Ceea ce am aflat despre activitatea sa subversivă a fost mai mult de la alţii, mai mult sau mai puţin dezinteresaţi.

După masivele arestări din noiembrie 1950, se zice că el împreună cu un alt elev din aceeaşi comună, Puiu Neamţu, care le-ar fi fost şeful, şi alţi câţiva, Boceanu Dumitru, Cornea Dorel, au întemeiat o nouă organizaţie anticomunistă.

Au fost depistaţi şi arestaţi la scurt timp. Bubu îmi părea însă acum chinuit din pricini de altă natură, decât gândul anchetei şi al procesului. Fusese arestat în plină idilă cu o colegă, blonda Hortenzia. Este de altfel surprinzător să constaţi cum în majoritatea cazurilor, tinerii de aici, din închisoare erau chinuiţi de dorul vreunei fete decât de dorul propriilor părinţi. E o experienţă care am făcut-o în bună măsură pe propria-mi piele. Şi mă întreb de ce totuşi astăzi aceste amintiri vin întotdeauna însoţite cu un simţământ de culpabilitate.

Ascultând atunci destăinuirile lui Bubu despre Hortenzia cea fâşneaţă, cu ochii obraznici şi iscoditori, mă întrebam dacă va fi în stare să se revanşeze, să-i răsplătească acest zbucium.

Nu s-a putut. După eliberarea sa, am auzit că nici măcar nu s-au mai căutat unul pe altul. Atunci ce să mai înţelegi ? Am impresia că adevărul stă undeva deasupra. La tineri există o înclinaţie firească spre iubire, care atunci este proiectată ca mănunchiul de raze trecut prin lentila convexă, spre o anumită fiinţă.

Cum poţi atunci să-i spui unei fete:"Ştii, eu am suferit pentru tine, ai obligaţii morale".

Vizavi de noi era celula lui Nicu Stanciu. Alături de el era Ionică Toma, tânărul din comuna Toderiţa, arestat proaspăt.

Îmi aduc aminte cum într-o duminică seara, când în celular plutea o linişte deosebită, Nicu a prins a cânta în surdină "Dorurile mele" de Goga. Astfel, nici unul n-am mai putut rosti un cuvânt.

Astăzi, gândul mi se opreşte la clipa aceea de reverie cu tristeţe. De ce din câţi eram împreună în acea seară de Duminică, numai mie îmi fu dat să supravieţuiesc ? Nicu a fost condamnat la moarte, Ionică Toma s-a sinucis, iar Bubu a pierit într-un accident stupid de maşină.

Şi dacă aş putea mereu să amplific spaţiul acestor amintiri, mă întreb la ce bun ? La ce bun dacă aş fi silit să constat dispariţia unei lumi pe care timpul şi uitarea o îngroapă tot mai adânc şi al cărei supravieţuitor am rămas, fără să mă pot justifica mie însumi.

Majoritatea colegilor mei arestaţi, recent, se aflau acum masaţi într-o cameră comună, situată undeva pe aripa dreaptă a culoarului, chiar la intrare. Pe aici, prin faţa acestei camere, treceau toate celelalte celule, fie la WC., fie la împărţitul mesei. Îi auzeam adesea strigându-mă pe nume fără să le pese de sergentul de pe sală. Singurul om mai în vârstă din camera lor, se părea că este domnul doctor Stanciu Stroe, căruia aici, în Făgăraş i-a fost confiscată casa şi întreaga avere. Despre el auzisem lucruri minunate. Îşi păstrase şi aici nobleţea şi mărinimia sa sufletească. El mi s-a părut reprezentantul tipic al unei lumi care trebuia să dispară în numele tuturor.

Acum mi se făceau ultimele puneri la punct ale declaraţiilor şi ultimele confruntări. Într-una din zile, căpitanul Mezei mi-a spus: "Pe d-ta te expediem de unde ai venit". Chiar îmi prezisese vreo opt ani de închisoare. Câţiva ani mai târziu, am auzit că a fost arestat şi el, pentru niscaiva favorizări. Nu ştiu în ce măsură ştirea e verosimilă.

De altfel, tot la Sibiu auzisem că au fost arestaţi nişte miliţieni de la penitenciar, care se zice au favorizat şi au făcut legături interzise între deţinuţi şi rudele lor. Cum am zis, nu ştiu cât temei se poate pune pe astfel de zvonuri, dar dacă totuşi aşa ceva s-a întâmplat, acest lucru mi se pare grăitor.

Foarte devreme, într-o dimineață, am fost suiți toți "brașovenii" într-un camion și puși în cătușe. Plecam. Peste castanii Sibiului plutea o ceață crudă. Mașina alerga cotind, când la dreapta, când la stânga, printre oameni răzleți de fum și copaci lichizi. Deodată câmpul și cerul se deschid larg în fața noastră. Departe, în fund, munții, pădurea. Simțeai cum aerul răcoros te îmbată. Îl beam cu nesaț. Ici-colo, câte un sat rămânea la cotituri printre tulpini de copaci învăluite în aburi. Câtva timp urcăm în serpentine. Pădurea are un freamăt nebun, irezistibil. O clipă mi-am aruncat ochii spre Socol. Părea tulburat. Mintea mi se întunecă de un gând năuc: "Nu cumva caută cu ochii buza prăpastiei în care să se arunce?". Când am ajuns la cetatea din Făgăraș, soarele urcase de o suliță pe cer. De aici se ridică o nouă captură. În sfârșit, din marginea orașului șoseaua pornea dreaptă ca linia întinsă. La dreapta, numai la o aruncătură de piatră, era satul natal. Se văd acum bine cele două turnuri ale bisericilor. Pe drum, chiar la un pas, două fetișcane mânau din urmă vitele la păscut.

În Șercaia, chiar în centrul comunei, ne-am oprit. Aveam o pană de motor. Am fost lăsați să urinăm pe marginea șanțului. Cineva, poate vreun brigadier, trecea grăbit izbind din poartă în poartă cu piciorul:"La muncă". Cum, nici aici lumea nu era lăsată de capul ei?

La securitatea din Brașov am ajuns foarte târziu, datorită deselor pene de motor.

Doi dintre anchetatori au discutat foarte amabil cu noi. Unul ne-a oferit țigări: "Ce ziceți, d-le locotenent - întrebă Stanciu într-o doară - ce pedeapsă vom primi ?"."Ei, acolo, vreo 15-20 ani". Probabil le ardea de glumă, mai ales că o făceau pe pielea altora. N-am mai fost urcați la Cetățuie. Jos, la penitenciar, am stat circa o săptămână într-o cameră la comun. Aici am dat peste un ciobănel, care nu împlinise 16 ani. Slăbuț, chiar delicat, cu fața ca hârtia, avea însă stomacul bombat peste măsură, datorită cantităților enorme de apă pe care le bea, pentru a-și provoca senzația plinului.

Chiar pe dunga patului unde dormeam, am găsit zgâriat numele lui Mazilu.

Iată cum istoria se repetă.

După o mutare survenită după cum am spus la circa o săptămână, ajung la etaj, în celulă cu Nicu Stanciu și încă doi.

Câteva ore bune pe zi mi le petreceam privind prin crăpătura jaluzelelor, strada. În rest, discutam și așteptam. Eram scoși cam o dată la două zile la plimbare într-o curte strâmtă, închisă cu un zid înalt de câțiva metri. În celulă nu executam nici un fel de manej, din lipsă de spațiu.

Omul numărul unu al celulei noastre era Stanciu. Vorbea neasemuit de frumos și din orice lucru, oricât de banal, știa să scoată un subiect interesant. Îndeosebi îl preocupa literatura. După el, a citi însemna a exista. Dacă la

sfârșitul fiecărei zile, când îți făceai bilanțul, constatai că n-ai citit nimic, asta era o dovadă că nu ai trăit, cititul fiind o preocupare care antrenează spiritul. Trebuie să citești ordonat, programatic. Cărțile erau catalogate după criterii valorice. Și la el valoare însemna moral. Iată începutul acestui program: Scrierile patriotice, clasicii greci, clasicii latini, Cervantes, Dostoievski. Universitatea îți dădea doar o schemă de studiu organizat. Numai ceea ce faci dincolo de orice ordin și idee utilitaristă, faci cu adevărat pentru tine.

Părerea lui era că orice cultură începe de la religie. Viața unui popor însemna, de fapt, cultura sa.

Dacă omul este o ființă înzestrată cu nevoia primordială de adorare, înseamnă că forța și expresia sa artistică reprezintă, de fapt, această forță a sa, de adorare. Fiecare popor are un "Dumnezeu" al său specific, pentru că fiecare popor are o forță specifică de adorare. Ideea de națiune este inepuizabilă, pentru că numai existența ca națiune este capabilă de cultură și deci de spiritualitate.

Pentru cultura românească avea o expresie înduioșătoare: "E o ființă cu sânge și inimă", aceasta pentru că a fost făcută în bună parte de schivnici și eroi.

Mai târziu, după ani, când totul se săvârșise, când Stanciu trecuse de mult Styxul, un prieten al său îi anunță mamei sale cumplitul deznodământ. Se zice că aceasta după câteva clipe rămasă ca trăznită, i-a spus acestuia plângând în hohote:"Ascultă, d-le, eu am avut șase copii, care au crescut fără tată. Nicu era cel mai mare și cel mai deștept dintre ei. Dacă tocmai el a trebuit să moară, deși mă doare ca mamă, sunt mândră de el".

Într-un miez de noapte, afară ploua cu găleata, întregul efectiv al penitenciarului am apucat drumul Cetățuii. De jur împrejur urletele și sudălmile milițienilor se amestecau cu vâjâitul ploii și bubuitul tunetelor.

8. Procesul

Cam pe la jumătatea lunii iulie 1951, am început "repetiția generală" a procesului. Acesta consta dintr-o prezentare simulatorie în fața tribunalului, fiecare cu lotul său, cu care ocazie se constata atmosfera generală și se depistau eventualii refractari ai declarațiilor. Dacă existau și asemenea oameni, aceștia erau din nou duși în beciul securității, unde li se aplica o nouă anchetă. Preveniți de aceste repercursiuni, nimeni din noi nu s-a arătat dispus la astfel de acte curajoase. Deși la proces au existat totuși, câteva excepții.

Lotul tatii a fost judecat cu două zile înainte de al nostru. Tata a primit doi ani de închisoare corecţională.

În ajunul procesului, am fost scoşi la baie. Apoi, toată noaptea ne-am ras bărbile unii altora – cine avea de ras – cu nişte brice, cu care miliţienii îşi tăiau probabil bătăturile şi unghiile de la picioare.

Acum miliţienii au devenit subit dulci la vorbă şi mâncarea mai groasă.

Accesul în sala tribunalului, a rudelor noastre a fost interzis. Şi cum zeci de oameni ne aşteptau pe trotuare, uşa dubei a fost aproape lipită de intrarea în clădirea tribunalului. Pentru a nu fi posibil schimbul de gesturi binevoitoare sau măcar de priviri, întreaga mulţime a fost împinsă pe partea opusă a străzii şi pusă sub supravegherea miliţienilor.

Peste umărul unui astfel de om în uniformă, cineva flutura disperat din mână. Era sora mea, Maria.

Am fost introduşi direct în boxa acuzaţilor, pentru a asculta rechizitoriul procurorului. Apoi boxa a fost evacuată. Dintr-o încăpere alăturată, reveneam apoi câte unul, după cum eram citiţi pe listă.

Unu, doi, trei, zece. Când uşa s-a deschis, toate capetele s-au întors spre mine. Din loc în loc câte o figură cunoscută. Erau anchetatorii, transformaţi ad-hoc în spectatori "voluntari". Ceilalţi, grosul asistenţei, îl formau după cum am aflat mai apoi, oamenii de încredere, activişti şi muncitori verificaţi.

Procurorul, un tip foarte tânăr, zvelt, cu faţa aproape imberbă, în uniformă, cu o ţinută marţială, unii ziceau că e Bobu, privea parcă nerăbdător, cum eu îmi căutam un loc lângă ceilalţi, în spatele gardului de lemn de stejar masiv.

Deşi pledase atâta, nu părea câtuşi de puţin extenuat. Dimpotrivă, când a ridicat mâna în sus indicându-mă, faţa i s-a transfigurat pe loc. Valuri de vorbe şuierate au prins a curge. Era ca şi cum m-aş fi aflat pe front şi artileria grea a început să-mi bombardeze poziţia. Încadrat în atâtea articole şi legi, mă vedeam strivit cu desăvârşire. Nu-mi închipuisem niciodată câte sensuri şi feţe putea lua un act, poate o simplă intenţie. Eram în plină epocă stalinistă, epoca hiperbolismelor luptei de clasă. Cine era în stare şi cuteza să-l înfrunte? Nu ştia oare oricine că a-l înfrunta pe el, însemna să înfrunte revoluţia? Ce se mai putea adăuga acestui vulcan în erupţie ?

Avocatul meu din oficiu pe care nici până atunci, nici de atunci înainte nu l-am mai văzut niciodată – un om pirpiriu, puţin peltic, s-a ridicat de pe scaun cu nu sentiment penibil şi vădit de om copleşit. Nu mai avea nimic de apărat. Eram un duşman al poporului, care trebuia pedepsit. Cerea însă o pedeapsă pe care să mi-o "pot duce la bun sfârşit". Precis, ce-a vrut să spună prin aceasta n-am înţeles niciodată.

După câteva ore toţi eram gata.

Preşedintele şi juraţii au aruncat un zâmbet de mulţumire spre sală, de unde anchetatorii noştri le-au răspuns cu acelaşi zâmbet. Totul mersese conform planului, toţi erau mulţumiţi. Colaborare perfectă.

Scoaterea noastră din clădirea tribunalului nu s-a făcut pe aceeaşi uşă pe care intrasem. Prea multă lume aştepta afară îngrămădită. Dar au rămas să aştepte mult şi bine. Prin spate, eram împinşi unul câte unul prin spărtura unui gard viu. Mare îmi fu mirarea să aud urletele şi înjurăturile de mai alaltăieri. La Cetăţuie totul reintra în "normal".

Poate niciodată de când mă aflasem acolo, nu s-a risipit atâta materie cenuşie ca în seara aceea. Pronosticuri peste tot şi păreri.

Unii, copleşiţi de amintiri şi gânduri negre, n-au dormit toată noaptea. A doua zi, au luat drumul tribunalului Socol Silviu şi ceilalţi. Începea procesul partizanilor.

Citirea sentinţelor s-a amânat astfel cu încă câteva zile, dată fiind situaţia că numai interogatoriul lui Silviu Socol a durat două zile încheiate.

Într-o zi, chiar după prânz, curtea a fost năpădită de un grup de miliţieni înarmaţi. În mijlocul curţii s-a aşezat o masă, un bătrânel cu părul alb aştepta lângă masă.

După ce sub pază severă am fost scoşi din celule şi puşi cu faţa la perete, eram apoi strigaţi câte unul în faţa grefierului. S-au citit mai întâi condamnările la moarte. Au fost altfel de condamnări – din lotul partizanilor: Gavrilă Ion, Haşu Laurian, Haşu Gheorghe, Novac Gelu, Novac Ioan, Sofonea Ioan, Metea Victor, Ilioiu Ioan, Şuvăială Gheorghe, Haşu Andrei şi alţi câţiva al căror nume nu mi-l amintesc, se aflau încă neprinşi şi deci au fost condamnaţi în contumacie.

Cât priveşte pe cei prezenţi la proces, nu mai puţin de opt, au fost condamnaţi la moarte. Iată numele lor: Socol Silviu, fost elev la liceul"Radu Negru", Stanciu Nicolae – student la Academie, Duminecă Gheorghe – student la academie, Monea Traian – ofiţer de cavalerie, Cosma Partenie – plutonier major, Pridon Ioan – învăţător, Muraru Traian – ţăran, Cornea Dumitru – ţăran. La aceştia se pot adăuga încă patru, ucişi în timpul încercării de arestare: Pîrău Toma (zis Porâmbu) – ţăran, Mogoş Ioan – elev, Mazilu Ioan – elev şi Cornea Marcel – student.

E demn de recunoscut faptul că până la data dezlănţuirii ofensivei securităţii asupra grupului de partizani n-a fost nici o crimă efectivă.

Sentinţa mea de condamnare, ca de altfel a întregului nostru lot, poartă numărul 723 din 26 Iulie 1951 şi în unanimitate de voturi, stabileşte următoarele pedepse:

- 8 ani închisoare corecţională, 15000 lei amendă penală, 3 ani interdicţie corecţională, 3000 lei cheltuieli de judecată.

Am fost încadrat în următoarele articole de lege: 209 pct. Tv c. p. combinat cu art. 8 d. L. 199 / 1950 şi alte litere pe care nu le mai reţin.

Organizaţia anticomunistă pe care o înfiinţasem în cadrul liceului se numea, după securitate,"Frăţia de arme".

Condamnaţii la moarte au fost aliniaţi undeva în fundul curţii sub pază severă. Faţă în faţă cu noi. Ne transformasem dintr-o dată în două tabere infinit îndepărtate una de cealaltă. O prăpastie fără fund se căscase între noi. Dintr-o parte în cealaltă răzbăteau priviri vinovate. Parcă ar fi stat faţă în faţă cele două vinovăţii: a vieţii şi a morţii. O prăpastie care nu va fi trecută niciodată.

Deodată se formă un culoar de pistoale şi uniforme. Cu capul aplecat, parcă speriaţi de plumbul cerului, făcând să răsune monoton piatra umedă a curţii circulare, ca într-un tablou de Van Gogh, treceau condamnaţii la moarte. Treceau nişte oameni ca şi noi, cu bucuriile şi tristeţile, cu credinţele lor. Îi vedeam pentru ultima oară.

Dar voi ! Cum e cu putinţă ? Uite o bucurie vinovată, mi-a săgetat pentru o clipă inima:"Uite, tu nu eşti în rândul acestor nefericiţi"; apoi o tristeţe sfâşietoare:"Cum ţi-a fost cu putinţă, mizerabilă făptură !"."Voi de fapt sunteţi tot una, ori vii, ori morţi". "Maladia voastră e ireversibilă" se aude glasul unei sentinţe. Ce sentinţă poate fi aceea mai presus de orice sentinţă ?

"Nu, nu" se aude iarăşi glasul. Voi n-aţi ucis şi n-aţi trădat pe semenii voştri, dar voi sunteţi cei mai mari vinovaţi de pe pământ. Nu există vină mai mare decât vina politică. Nu ştiaţi că noi deţinem puterea, adică dreptatea şi adevărul ? Voi sunteţi cei umiliţi şi înfrânţi. Aici există un singur adevăr: proslăvirea învingătorului. Lupta noastră e decisivă, o luptă pentru putere şi nici o luptă nu poate fi mai sfântă, decât lupta în numele nostru!

Aceasta a fost tot. Dar nu numai atât. Drama unei ţări întregi abia începea.

În Muscel exista grupul de partizani ai generalului Arsenescu şi fraţii Arnăuţoiu, în Vrancea grupul Lupşa, în munţii Sibiului grupul Dumitriu, în Banat, Spiru Blănaru, în Maramureş grupul Lică, în Dobrogea, grupul Babadagului. Şi cine le mai ştie pe toate ?

Ţara se frânsese în două. Un frate trecea într-o tabără, alt frate în cealaltă tabără, fiul într-o parte, părintele în cealaltă. Cine purta această vină ? Ce minte a putut născoci chipul acestei drame ?

Ruşii au venit să deschidă o filă nouă în istoria noastră şi să desăvârşească o lecţie deja începută de nemţi.

Lecţia cea mare, lecţia invadaţilor şi invadatorilor. Acum administraţia avea un criteriu precis de împărţire a noastră: pedepsele. Astfel, am fost

frânţi în trei grupe: pedepsele între 2-10 ani, care urma să fim trimişi la canal, pedepsele peste zece ani, cei care erau expediaţi apoi la Aiud şi Gherla şi condamnaţii la moarte.

Noi, cei cu pedepse între 5 -10 ani, care aveam efectivul necesar pentru o cameră, am fost mutaţi pe celularul condamnaţilor la moarte. Acest celular era o construcţie relativ nouă şi se afla în curtea din jurul turnului Cetăţuii. Celulele erau aşezate de o parte şi de alta a unui coridor drept, de lungime apreciabilă. Undeva afară se auzeau ciocanele bătând. Se nituiau lanţurile condamnaţilor la moarte. Apoi pe sală şi în celule, a început un sunet sinistru de lanţuri, un sunet care nu s-a sfârşit până la plecarea noastră de acolo.

9. De la vis la coşmar

Doar cu puţin timp înainte, fiecare din noi ne îngăduisem câte un vis frumos. Unii visasem o libertate la o distanţă de zile, alţii Canalul cu aer şi soare din belşug, iar alţii o închisoare cu condiţii omeneşti de viaţă, unde se putea aştepta o eventuală amnistie. Totul acum fusese depăşit şi răsturnat. Cum a fost cu putinţă ca un vis frumos, ca orice vis, să ia chipul acestei monstruoase realităţi ?

În cadenţa majestuoasă a lanţurilor, gândul îmi alerga departe, prin locuri şi clipe tainice.

E vara anului 1949.

O seară calmă şi senină de Duminică. Întregul grup de elevi şi eleve din satul nostru Râuşor ne aflam într-o comună învecinată, Toderiţa, unde urma să dăm o reprezentaţie artistică. Pe uliţa acestei localităţi, aşezată între două dealuri domoale, mă întâlnesc din întâmplare cu un fost elev al liceului Radu Negru, de vreo 21 ani, Ionică Mogoş. Fusese arestat chiar în perioada examenelor de bacalaureat, primăvara lui 1948 şi acum se întorsese acasă. Avea o figură curată, senină, blajin şi cumpătat la vorbă, lucruri care nu trădau deloc vulcanul ce avea să se dezlănţuie. Mai târziu, profilul său energic, cu nas acvilin şi ochi scăpărători, mi s-a părut că aduce cu Napoleonul lui David. Se întorsese zic acasă, într-un complex de împrejurări dramatice pentru familia sa. Tatăl său poseda două vini majore în ochii noului regim: ca apartenenţă politică a fost liberal, ca origine socială – chiabur. Motive serioase pentru a fi persecutat.

Anticipând alte neplăceri ce aveau să vină, întreaga familie Mogoş, tată, mamă, un alt frate Ştefan, se strămută în Banat, la Reşiţa. Casa şi acareturile rămase de la "chiaburi" au devenit proprietatea colhozului. Chiar în primele săptămâni de la plecarea sa, aici s-a strămutat Crâşma Cooperativei. Cineva

mai zelos dintre săteni, pentru ca lupta de clasă să fie desăvârşită, a dat foc întregii gospodării. N-a ars decât şura, şi aceea pe jumătate.

În amurgul acela fierbinte, când îşi revedea locurile natale şi grădina părintească, inima lui Ionică fu convertită pentru totdeauna unui gând:"Nu mai aveam de ales"– spunea el –"nu mă puteam împăca, ca mulţi alţii, ca odată întors din închisoare să mă declar mulţumit, cu datoria împlinită. La ce-mi foloseau nişte acareturi sau chiar o familie, care te legau de interesele lor meschine, când inima mea suferea?" Părerea lui era că o viaţă "confortabilă" în asemenea vremuri tulburi era o imoralitate. Cum să te simţi fericit, îndurând un alai de umilinţi şi renegări în schimbul unei guri de aer sau al unei fărâme de humă, pe care ţi se îngăduie să calci ?

Până atunci, un asemenea om nu mai întâlnisem. Încrederea în sine, voinţa lui de fier alături de o duioşie copilărească, cucereau. Nici un gând utilitarist, nici o idee preconcepută. Nu avea casă, nu avea masă, nu avea nimic. Era liber, după propria sa expresie "ca pasărea cerului". Peste zi lucra la câmp, ajutând pe unul sau altul din săteni. Noaptea dormea prin şuri, sau căpiţe de fân. Nu erau rare ocaziile când zorile îl apucau discutând cu vreunul din flăcăii satului, întinşi pe stratul de otavă moale. Astfel, foarte devreme, întregul sat a aflat despre prezenţa tainică a unui om, care venea să-i îmbărbăteze şi să le aducă un licăr de speranţă. Toţi îl iubeau. Spre toamnă, când ploile şi vremea rea s-au înstăpânit peste lume, Ionică, împreună cu alţi doi tineri, Vlad Cornel şi Vlad Octavian, au prins a colinda satele dimprejur, tăind lemne pentru foc. De la tatăl său îi rămăsese un tractor, pe care a reuşit să-l transforme într-o maşină de tăiat lemne. Astfel au colindat toată toamna acelui an localităţile înşirate sub poalele muntelui, lucru ce mai târziu avea să-i folosească ,acţiunilor sale strategice. Tot astfel, a putut să aibă acces la cugetul şi inima oamenilor din partea locului. Mulţi dintre aceştia au devenit apoi gazdele sale tainice. Avea o mare slăbiciune pentru oamenii sărmani. Odată, s-a aşezat să prânzească în faţa mea. Avea drept merinde un clonţ de pâine mucedă şi o bucăţică de slană. M-am oferit să-i aduc de mâncare. "Nu", îmi zise el. "O mănânc pe aceasta. Nişte oameni sărmani mi-au dat-o cu toată inima." M-am aşezat lângă el şi am mâncat împreună, tăind cu o toporişcă bucăţile acelea de pâine, atât de preţioasă. Se făcuse noapte şi lună, o lună nouă răsărise la coada muntelui. L-am condus la câmp până la marginea colinei din spatele satului. L-am privit apoi cum, ca o arătare fumurie se pierdea pe dunga dealului, în umbrele nopţii.

Ce vroia acest om, care cu o toporişcă sub braţ, pornise parcă să înfrunte o lume ? Mi-am adus aminte cum, într-o discuţie, mi-a făcut o mărturisire dramatică:"În lupta pe care o încep nu mă sprijin decât pe Dumnezeu şi pe mine. Dacă nu voi reuşi altceva, doresc ca măcar să rămână totul o mărturie,

că aici, în aceste locuri, au existat oameni care s-au opus tiraniei comuniste".

Cum să numesc această atracţie irezistibilă faţă de acest soare al adolescenţei mele ? Nu exagerez, Ionică Mogoş a fost atunci Dumnezeul meu. La ce mai slujeau acum încercările bieţilor mei părinţi – care între timp au început să prindă firul acestor legături – de a-mi abate pasul aiurea ? O criză adolescentină, au zis mulţi, o criză ca multe altele, cărora nu le putem rezista şi care până la urmă pot constitui puncte de răscruce pentru tot restul vieţii. Aşa poate a fost. Dar eu, atunci, n-am numit nimic. Întrebările au venit mai târziu. Ele şi tot ce a urmat acestui "vis" de adolescent au fost ca nişte instrumente de tortură. Chiar dacă au rămas de mult în urmă, le păstrez pentru totdeauna stigmatele.

Din perspectiva timpului, azi, mă conving tot mai mult că o structură sufletească ca a mea nu avea scăpare. Mai ales pentru a rămâne eu însumi. Astfel, orice regret ar fi de prisos. Un singur regret rămâne poate niciodată alinat. Este regretul de a fi adus suferinţă tocmai celor mai apropiaţi ai mei. Vor putea ei să mă ierte pentru toate privaţiunile îndurate în numele meu ?

Dar această atracţie faţă de acest om extraordinar, nu era numai a mea. Toţi ţăranii care l-au cunoscut, l-au iubit fără excepţie şi margini. Aşa se explică poate deruta, poate panica ce a urmat după dispariţia sa. Dispărea poate un idol, dispărea o mare speranţă.

Mai întâi, s-au polarizat în jurul său un grup de tineri din satul său natal. În scurt timp, grupul acesta s-a extins şi la alte sate din jur. Întâlnirile aveau loc de obicei noaptea, pe câmpuri, fie prin holde, fie într-o vâlcea aflată între nişte coline, la o distanţă egală de satele noastre, numită prin partea locului "Iaz".

Aici, exista o cruce mare de piatră, din care pe o ţeavă ţâşnea apa unui izvor în nişte jgheaburi de ciment, construite de oamenii din partea locului. Aici, lângă aceste"crepuri"ne-am petrecut cele mai multe nopţi împreună. Discutam în mod obişnuit despre felul nostru de organizare, despre o anumită"strategie"pe care trebuia să ne-o însuşim în condiţiile acelei subversivităţi, ca şi propunerile în vederea recrutării altor membri. Orice greşeală în această privinţă putea să atragă după sine o nenorocire în lanţ.

Foarte mult erau discutate aspectele din istoria poporului nostru, privitoare la lupta sa pentru emancipare socială şi naţională. În acest sens, erau trecute la loc de mare cinste luptele domnitorilor.

Venirea americanilor rămânea încă un vis inaccesibil, dar care în perspectiva timpului, când contextul istoric va permite, va deveni realitate.

Şi apoi ne întâlneam dintr-o dorinţă irezistibilă de a fi împreună, noi, cei care visam şi credeam altfel decât ceilalţi.

Uneori, pe lună, câmpul părea o mare de taine pe care pașii călcau, încărcând tăcerea nopții cu zgomote ireale. Alteori, prin întunericul gros, ici-colo copacii ne răsăreau în cale ca fantomele. Când burnița mărunt, țipătul vreunei păsări de noapte pătrundea prin suflet, ca într-o încăpere fără uși și ferestre. Din nopțile acelea s-a înstăpânit în mine un fior care nu avea să se mai curme niciodată, rămânând ca un punct de referință și loc de refugiu. Dacă măcar o singură dată în viața ta n-ai simțit acest imbold spre alții, oricât de puțin, dacă nu te-ai simțit irezistibil atras de dăruire, de frumusețea unui vis nebun, atunci ai avut o existență netrebnică, și orice căutare a bucuriei a fost de prisos.

Cel mai bun prieten al lui Ionică Mogoș a fost Nicu Mazilu. Acesta, venit din Oltenia pitorească, aducea cu el un spor de podoabă și poezie a firii. Era înalt, subțire, mlădios. Avea părul de culoarea aramei, bogat, strălucitor, încadrându-i o față fină, albă, aproape feminină. Avea o înclinație firească spre cântec și poezie. Povestea sa de dragoste din clasele de liceu – Elena Horodnic, o bucovineancă refugiată cu părinții prin părțile Făgărașului - a fost cântată în sute și sute de versuri.

În primăvara anului 1950, Nicu Mazilu primise ordin de încorporare. În loc să ia drumul cazărmilor, a luat drumul Făgărașului. Acesta a fost momentul de răscruce al vieții sale. Deodată lucrurile au început să capete gravitate și dramatism. O carte, de bine, de rău, o mai poți dosi, o poți face nevăzută din calea unei compilații crescânde, dar când este vorba de un om, doi sau chiar mai mulți, care pe deasupra au nevoie de mâncare, haine și un spor minim de igienă, lucrurile se schimbă. Și totuși, în ciuda riscului, gazdele subversive creșteau, oamenii au început să se joace cu propria lor viață, cu un dezinteres uluitor. O sfântă naivitate de a crede imposibilul posibil, o frumusețe a riscului, de renunțare la tot ce-i mai de preț, în schimbul nimicului !

Ce voia această mână de oameni fără experiență, fără suport material și moral de nicăieri, ridicată în fața a mii și milioane de puști mitraliere și tancuri ? O mărturie istorică ? Nu știu ce va face istoria cu noi și cu toți ca noi, dar noi atunci habar nu aveam de așa ceva. În acest joc straniu am descoperit o vrajă irezistibilă, care singură poate ne-a ademenit să-l jucăm. Am ignorat istoria, am ignorat părerile, sufeream de o ignoranță fără limită și astfel ne-a fost posibil ceea ce altora le-a fost imposibil.

Tot ce se organizase până acum, aici, jos, nu avea nici un fel de legătură cu grupul de partizani din munte, conduși de inginerul Gavrilă Ion.

Abia după ce Mogoș se întâlnește cu șeful partizanilor, tot ce-a fost la început vis utopic capătă anvergură și complexitate. Despre partizani auzeam acum fel de fel de lucruri inaccesibile mie.

Cum trăiau ei în peșteri sau bordeie săpate în stânci, cum se hrăneau cu carne de capră neagră, urși sau brânză confiscată de la stânele colhozurilor. Cum ei erau stăpânii munților, călărind piscuri și afundându-se în prăpăstii adânci. Toate acestea îmi păreau lucruri minunate, venite parcă dintr-o legendă.

Nu mă puteam însă împăca deloc cu felul lor cazon de viață, în zadar mi se explica că numai prin ascultare și disciplină de fier este posibilă supraviețuirea. Numele de Gavrilă începuse deja să circule prin regiunea noastră, ca un sunet de mit. Mulți ochi se îndreptau acolo, spre acea mână de oameni hrăniți adesea mizerabil, supți de geruri și ploi, retrași ca sălbăticiunile prin pâraie adânci, ca spre un bastion și chezășie a propriei lor libertăți.

Adesea însă o confruntare cu ființa, care întruchipa o speranță, avea darul să deruteze. Gavrilă era potrivit de stat, deloc chipeș. Chipul său nu te atrăgea, dar nici nu te respingea. Avea fața smeadă, nas puțin acvilin, iar sprâncenele stufoase se împreunau deasupra unor ochi verzi, pătrunzători. Cum zic, la o privire fugară, riscai să treci peste o ființă deosebit de înzestrată, ca peste oricare alta. Era modest, vorbea puțin, legănat ca orice ardelean, dar era stăpânit de o voință incredibilă, canalizată de o minte pătrunzătoare. Faptul că peste 27 de ani a reușit să dejoace orice capcană a urmăritorilor, să salveze și pe alții din preajma sa, vorbește deslușit, de la sine.

Totul a fost însă zadarnic, mai ales că cercul se strângea tot mai mult și viața de partizan devenea imposibilă. Totul fusese cu vârf și îndesat și resursele sufletești se epuizaseră.

De atunci a dispărut fără urmă. Nimeni nu știe nimic despre el. Unde să fi plecat ? În moarte, în istorie, în legendă ?

Tot aici, în munții Făgărașului ducea viața de partizani colonelul Arsenescu și grupul fraților Arnăuțoiu. Desigur, nici timpul, nici șansa n-au lucrat pentru nici unul din cele trei grupuri de partizani. Totuși, înclin să cred că Gavrilă a avut mai multă dreptate.

Toate acestea pentru întregul nostru grup de la liceu treceau atunci drept lucruri aproape necunoscute. Mulți poate, având această perspectivă amplificată a fenomenului, s-ar fi retras poate înspăimântați, deoparte. Acum că totul a fost săvârșit, îmi stătea la îndemână întreaga perspectivă sumbră din care mai puteam privi o utopie.

"Nu vezi"– îmi ziceam –"această utopie este a ta, face parte din tine. N-o poți ucide fără a-ți ucide un mare adevăr despre tine."

La început a fost visul. Apoi visul a luat chip de moarte și sânge, căci adesea, aici, printre noi, visurile iau chip de moarte și sânge. Și aceasta poate s-a întâmplat ca credința în libertate să crească și mai mare.

Afară, pândarul lovi în tăcerea nopții, o toacă. Apoi altă și altă lovitură i-au răspuns. Se semnala astfel o stare de fapt, că acolo, la ei, totul este în

ordine şi nimic deosebit nu s-a întâmplat. Aici, la un pas de noi, tropotul lanţurilor nu contenea o clipă. Din celula din stânga răsună în puterea nopţii un "Sfinte Dumnezeule" disperat şi dureros. Oare ce oră să fie ? Să fi trecut de miezul nopţii ?

10. Dialog cu un condamnat la moarte

În acest cântec de lanţuri şi sunet de zăvoare, am petrecut câteva zile. Fusesem îngrămădiţi aici, în această celulă, vreo 12 oameni. Toată ziua ne-o petreceam pe prici, întrucât în spaţiul liber pe care îl aveam disponibil nu încăpeam toţi, deodată în picioare. Nu ieşeam la WC, nu ieşeam la plimbare. Totul se reducea la cei patru pereţi.

Aveam vecini doi condamnaţi la moarte: în stânga învăţătorul Pridon, în dreapta Silviu Socol. Desigur, nu puteam pricepe tragismul existenţei lor din acele clipe. Cât de cât îl bănuiam. În ceea ce-l priveşte pe dl. învăţător Pridon mi s-a părut că evită discuţiile, preferând parcă să rămână singur, plimbându-se încoace şi încolo prin celulă zi şi noapte şi cântând cântece religioase. Ajunsese oare la acea stare de"echilibru mistic"pe care ţi-o dă gândul zădărniciei vieţii şi gândul morţii îţi devine accesibil ca o salvare ? Era acesta strigătul unei deznădejdi ireversibile, care îl cuprinsese ? Cine poate răspunde ?

Dimpotrivă, mi s-a părut că Silviu Socol evita singurătatea. Venea la fereastră, întotdeauna sceptic, dezolat. Era impudic, poate chiar cinic să vorbeşti în acele clipe despre moarte. Vorbeam despre jena lanţurilor.

Discuţii periferice, care vroiau să ascundă un tragism de altfel fără putinţă de ascuns. Ne vorbea de rănile de la picioare, pricinuite de verigile lanţurilor, despre brutalitatea imposibil de înţeles a miliţienilor, despre crizele sale de insomnie.

Şi totuşi, o discuţie despre moarte n-a fost posibil de evitat. Era chiar cu o zi sau două înainte de plecarea noastră la Canal. Discuţia s-a deschis pe nesimţite, pornind de la recursul în care prea mari speranţe, se vedea că nu-şi punea. I-ar fi rămas poate o singură alternativă, pe care să-şi joace şansa supravieţuirii. O eventuală conlucrare cu securitatea în vederea prinderii grupului de partizani. Dar se pare că n-a fost sortit unui asemenea destin, poate de o mie de ori mai tragic. El vorbea acum din singura alternativă posibilă pentru sine, din care nu mai era scăpare. Ca şi cum un călău implacabil, cu securea ridicată, l-ar fi somat: Vorbeşte-mi acum ceva despre tine.

"Am încercat de câteva ori să mă gândesc la moartea mea", ne zise el,"dar fără să izbutesc. Vă rog să mă credeţi, nu-mi pot imagina propria

moarte. Nu-mi găsesc resursele sufleteşti necesare. Îmi pot imagina cum mor alţii, chiar ce gândesc ei atunci, dar să te închipui pe tine, nu mort, ci renunţând, chiar numai cu gândul la propria-ţi viaţă, este imposibil. Experienţa "muririi" fiind unică, ea se refuză oricărui simţământ aprioric.

S-o mărturisesc sincer, eu nu cred în minuni cu recursul. Când sunt lucid, nu văd practic nici o portiţă de scăpare. Şi totuşi, în ciuda oricărei evidenţe, sper, mă prind cu toate ghearele sufletului de o minune. Să mori e omeneşte, dar eu să fiu acela care mor acum ? Să ştiu aproape cu exactitate matematică data aceea ? E peste puteri de suportat. Dacă, să zicem, printr-o minune aş scăpa cu viaţă, cred că tot restul vieţii nu m-aş ocupa cu acte de caritate. Cel puţin în prima parte a vieţii nimeni n-ar intra în sfera preocupărilor mele. Cine crede că prin simple acte de altruism a obţinut fericirea, scapă prea uşor. E un fel de ocolire a problemei. Problema morţii este atât de gravă, atât de esenţială, încât toate celelalte, cum ar fi de pildă o prietenie, sau chiar lupta pentru un deziderat de dreptate socială, nu înseamnă nimic în faţa sa. Cu toate acestea, nu faci decât să te strămuţi cu moartea ta cu tot, într-o tabără sau alta. Numai reducându-i pe oameni aici, în acest punct terminus, le vezi egalitatea desăvârşită, oamenii numai scoşi din toate tagmele vremelnice ajung egali, atunci poţi să vezi cum toţi absolut, fără excepţie, trăiesc în amăgire.

Credinţa mea catolică mi-a zămislit un Dumnezeu a cărui imagine, acum îmi este inaccesibilă. Este o mare eroare să combaţi altă religie, chiar dacă eşti obligat de consideraţii subiective să practici altă credinţă. Eu n-aş mai face-o.

Eu cred că forţa aceasta a existenţei lumii, locuieşte undeva, dincolo de orice imagine religioasă a sa. Pentru mine, acum, ea nu mai poate fi o fiinţă care o dată trecut pragul morţii, îşi deschide braţele oblăduitoare, cum am fost învăţaţi. Mi-e grozav de teamă de această Fiinţă, tocmai pentru că de abia acum îmi dau seama, mi-a rămas absolut necunoscută. Pe de altă parte, fără un reazem în această idee, oricare ar fi ea, dar să fie ceva care continuă să existe, chiar după ce tu ţi-ai îndurat existenţa, nu-i posibilă supravieţuirea în această stare. Ai avea impresia unei scufundări fără oprire, ireversibilă.

Eu acest om, sunt o fiinţă care am nevoie acută, primordială, de reazem, de o idee consolatoare. Ah şi această idee consolatoare se află numai în ceea ce îţi poate aduce un gaj de supravieţuire. Garanţia "învierii" cum o numim noi, creştinii.

Voi sunteţi şi vă simţiţi împreună pentru că voi aveţi garanţia vieţii. Eu am rămas absolut singur. Şi cred că nici măcar nu bănuiţi dimensiunile durerii acestei singurătăţi".

CAPITOLUL 3

CANALUL DUNĂREA – MAREA NEAGRĂ

1. Fortul nr. 13 - Jilava

Încă o noapte am urmărit cadența ritmică a lanțurilor pe podea, încă o noapte tristele pricesne ne-au sfâșiat sufletul. Acum plecam, lăsam în urma noastră cele mai însingurate și nefericite ființe de pe pământ.

Mai întâi, toate pedepsele între doi și zece ani au fost comasate la penitenciarul central. Acolo mai așteptau câțiva candidați pentru Canal. De aici am plecat în două loturi, în două nopți consecutive. Tata a fost transportat ultimul din primul lot, eu primul din al doilea lot. Am fost transportați spre gară cu duba în puterea nopții.

Acolo am așteptat circa o oră întinși cu burta pe caldarâm, păziți de data aceasta, în exclusivitate de miliţience. O alegere nimerită, pentru că s-au dovedit extrem de vigilente.

Orice dubă de tren are un compartiment mare – camera comună – și împrejurul acesteia alte câteva celule. Acestea erau construite în mod normal pentru patru persoane. În mod excepțional, cum de regulă se întâmpla, erau înghesuiți aici până la opt deținuți. Pe deasupra și cu bagaj.

Am alergat mai bine de o jumătate de zi, lăsând în urma noastră gări, sate și păduri. Oricâte neplăceri ne-au produs înăbușeala și umflăturile picioarelor, această călătorie a avut un dar reconfortant. După ce luni de zile ni se pironiseră în ochi zidurile cu culoarea lor cenușie, acum lumea se derula prin fața noastră, din nou. Abia prinseserăm gustul spațiului și al vitezei și iată-ne din nou garați pe o linie moartă. Acum îmi părea insuportabilă această imobilitate. Soarele de august incendia cu raze fierbinți acoperișul de tablă al vagonului. Transpirația șiroia pe trupurile noastre mirositoare. În acest cazan de aburi, pe jumătate leșinați, am zăcut până la lăsatul serii. În sfârșit, au sosit camioanele unde a trebuit să ne așezăm întinși pe burtă. Și pentru că nu exista destul spațiu pentru această poziție vigilentă,

am fost așezați unul peste altul, pe mai multe rânduri. O asemenea inovație nu-mi puteam imagina. Un semn că aveam de-a face cu niște experți în materie. Și de ce nu, dacă Jilava era pe vremea aceea școală de cadre a M.A.I. ?

Călătoria în sine a fost un masacru în toată legea. Cu stoicism, pentru ca oamenii din rândurile de jos să poată să-și tragă sufletul, cei din rândurile de sus au făcut eforturi supraomenești să-și mențină greutatea propriilor corpuri sprijinită în mâini.

Din marginea grădinii – căci Jilava, închisoarea de sub pământ, din depărtare arată ca o grădină – se văd doar câteva movile de pământ înverzite, așezate în cerc. Odată pășiți pe poarta acestei“grădini“, s-au năpustit asupra noastră o haită de milițieni. Încolțiți din toate părțile de aceștia, am coborât în drum, întrerupt brusc sub o poartă masivă de fier, toată îngropată în piatră. Aceasta, dată la o parte, te pomenești sub o boltă enormă de beton, vopsită toată în alb. De jur împrejur, cam de un stat de om, pereții sunt dați cu negru. Din loc în loc, cu o roșeață de sânge au fost zugrăvite lalele mari și sinistre. În acest gang răzbăteau dintr-o parte în alta cele două coridoare care duc la temutele celule “secrete“. Totul aici este făcut să fie înfiorător, halucinant. Fiecare zgomot se amplifică în zeci de ecouri și rezonanțe ciudate.

Dar aici, după cum am spus, este doar secția de tranzit și “secretul“. Abia după ce ai străbătut curtea de formă circulară, scufundată între pereții de beton, ca un șanț enorm, dai în culoarul propriu-zis, reduitul.

Camerele aici, de forma unor nișe enorme, sunt pântecoase, putând înghiți unele din ele peste două sute de ființe omenești. Pe atunci era comandant Maromet, despre care se spunea că-i deopotrivă temut de deținuți, ca și de milițieni.

Percheziția inaugurală ne-a fost executată sub supravegherea directă a comandantului, chiar în gangul de la intrare. Totul trebuia deci făcut exemplar. Și a fost. Peste tot se auzea: “belește, răzbuzează, răsfrânge curul, aplecat, burta la pământ, cască gura“. Și pentru că pe vremea aceea orice punct din program se încheia aici cu bătaie, am încheiat și noi tot cu bătaie. Dar cu o bătaie la pielea goală.

Provizoriu am fost depuși în prima cameră din dreapta,“secret“. Încăperea avea o singură ferestruică, deasupra ușii, cu geamul vopsit cu var. Lumina era artificială, de la un beculeț care ardea zi și noapte.

Murdăria pereților și mirosul de urină îți dădeau impresia că te afli mai degrabă într-un culoar de WC, decât într-o cameră de locuit. În mijloc, de formă dreptunghiulară, ca și camera, se ridica o platformă de beton, cam de înălțimea unui stat de om. Sus, pe această platformă, existau niște rogojini rupte, care vroiau să închipuie așternutul acestui ingenios pat comun. Între

perete şi acesta, de jur împrejur era un culoar lat de 80 cm; singurul spaţiu liber de mişcare. Astfel, universul nostru îşi aflase limitele între pâlpâirea becului din tavan şi acest şanţ de beton, în care ne răsuceam.

Tot norocul nostru a fost că mutarea pe celular a survenit doar la câteva zile.

Dacă îmi aduc bine aminte, noua locuinţă se afla în dreapta uşii de intrare pe culoar, a doua sau a treia. Este greu de descris senzaţia pe care am avut-o păşind în această catacombă. Ca la comandă, s-au răsucit spre noi circa 150 de capete, tunse chilug, îmbrobonate de sudoare, aducând mai curând cu nişte figurine de ceară, decât cu chipuri omeneşti. Zumzetul şi forfota acestor fiinţe incredibile, în bună parte goale până la brâu, asemuite în mintea mea cu nişte viermi enormi, care îşi caută în materia lăptoasă a aerului poziţia cea mai comodă, nu se putea să nu-ţi trezească în minte o scenă de infern, aşa cum a fost ea închipuită de mai toţi artiştii şi literaturile bisericeşti ale timpurilor. O scenă de infern deci reală. După regula camerei, noi, proaspeţii sosiţi, am ocupat locurile pe prici din imediata apropiere a tinetelor de murdărie. Şi cine ştie cât timp ar fi trebuit să treacă până să ajungem lângă fereastră !

Exista desigur “şerpăria”, loc după toate aparenţele mai rău decât al nostru. Acum, în perioada de vară, această şerpărie era foarte căutată pentru răcoarea sa şi pentru aerul mai curat decât aiurea. Nu mirosul tinetelor, cum s-ar crede, constituia principalul inconvenient în acest loc, pentru mine. De bine de rău, acesta îmi devenise suportabil. Avusesem ghinionul să pic lângă un vieţaş în trecere pe aici, care purta lanţuri la picioare. Regulat, când se întorcea pe o parte sau alta, mă izbea cu verigile lanţurilor în fluierele picioarelor.

Ceea ce m-a surprins aici, în această cameră de puşcăriaşi învederaţi – era pentru prima oară că întâlneam aşa ceva – era acel program al camerei care se respecta cu stricteţe ireproşabilă. Unul dintre vechii locatari mi-a explicat că numai în felul acesta se putea rezista şi supravieţui. Cam o dată la două zile, eram scoşi la plimbare în curtea circulară dintre cele două secţii. Regulile camerei nu admiteau abateri de la acest punct din program, în afară de cazurile excepţionale, pentru motivul că în acest răstimp se făcea aerisirea camerei cu uşa deschisă în lături. În situaţia că cineva rămânea în cameră, uşa nu se mai lăsa deschisă de către miliţian. Dar plimbarea fusese obligatorie până nu demult timp - şi din alt motiv. În curte sau pe la răspântii şi colţuri de ziduri, aşteptau miliţienii, care făceau cu această ocazie adevărată şcoală de box. A fost o perioadă, din păcate foarte lungă, când aici se bătea în cel mai inuman chip. Erau frecvente cazurile când de la o plimbare câţiva erau aduşi în cameră pe braţe. Mâini, coaste rupte, timpane sparte.

Paralel însă cu acest program al camerei sau într-un fel incluse în el – existau aici o gamă întreagă de“tabieturi“ale puşcăriaşilor. După terciul de

dimineaţă, ca la comandă, vacarmul amuţea. Majoritatea dormeau. Ici, colo, câte doi, trei, la un loc discutau între ei, dar numai în şoaptă. După o bucată de vreme, toată lumea era în picioare. Larma se înteţea progresiv, o dată cu apropierea prânzului. De regulă, câţiva se postau la uşă, aşteptând plantonul, care le arunca în fugă câteva veşti reale sau inventate şi le făcea cunoscut meniul din ziua în curs. Unul din cei mai bătrâni, dintre deţinuţi, care făcea pe plantonul – după spusele vechilor locatari – era un fost general, puţin surd, poate şi senil, care la mai toate întrebările aruncate în fugă răspundea printr-o reţetă culinară:“cu marmeladă dragă“, sau“arpacaş în bobul lui“.

Un alt planton se zicea că avea un dar nemaipomenit în a inventa zilnic câte o ştire proaspătă, pe care o servea de regulă tot cu felul de mâncare. Unii o primeau aşa brută, alţii o luam mai cu discernământ, sau chiar cu scepticism.

“Dumneata nu ştii – i se adresă unul dintre aceştia altuia – că omul acesta inventează ? Cum poţi să-l crezi? A inventat? Eu nu cred că a inventat. Şi chiar dacă ar fi inventat, mie îmi e totuna. De ce vrei dumneata neapărat să mă lipseşti pe mine de un suport moral, fără de care, cine ştie, poate m-aş fi ruinat ?“.

Aici, împărţirea pâinii era un adevărat ceremonial. O pâine neagră, de 2 kg, venea tăiată gata în opt părţi. Raţia unui deţinut era de 250 grame. Întreaga cameră era împărţită în grupe de câte opt oameni. În cadrul acestor grupe, fiecărui partener îi revenea prin rotaţie rândul la dislocarea bucăţilor de pâine, care nu veneau tăiate complet. Toţi cei opt se adunau în cerc, în jurul prosopului, pe care era aşezată pâinea. Mai întâi, împărţitorul, cu o coadă de lingură ascuţită trecea pe urmele în formă de rozetă lăsate în pâine, de cuţitul bucătarului. Bucăţile de pâine astfel dislocate erau aşezate în linie. Acum se trecea la cântărirea lor, două câte două, cu o balanţă confecţionată dintr-o bucată subţire de lemn, prevăzută cu trei sfori, la capete şi mijloc. De sforile din margine erau atârnate nişte ţăpuşe de lemn care se înfigeau în pâine. Unii, mai avansaţi, aveau atârnat de un capăt al balanţei o greutate – piatră sau lemn – căreia i se verificase greutatea de 250 grame. Bucăţile de pâine erau ajustate în funcţie de aceasta. Odată toate aceste operaţii fiind isprăvite, se trecea la alegerea lor. Împărţitorul lua de regulă ultima bucată. Lui însă îi revenea dreptul de a ridica de pe prosop fărâmiturile de pâine, rezultate din împărţirea acesteia. Unii îşi consumau toată pâinea la masa de prânz, pretextând că e indicat ca măcar o dată în zi să te simţi sătul. Cei mai mulţi însă, erau preocupaţi în cel mai înalt grad de supravieţuirea donţului de pită, pe tot parcursul zilei. Câţiva făceau în aşa fel încât o coajă de pâine să rămână şi pe a doua zi la terci, creându-şi astfel senzaţia că au mâncat raţie suplimentară de pâine. Am întâlnit mulţi însă şi

aici, care consumau cantităţi mari de apă pentru a-şi provoca senzaţia plinului.

Un lucru demn de remarcat era acel echilibru la care ajunseseră vechii puşcăriaşi prin calculul strict al oricărui efort. Principiul lor era că orice mişcare în plus, presupunea un consum sporit de calorii.

Aici am cunoscut un elev din părţile Clujului, în vârstă de 16 ani, Râmboiu. Fusese trimis de la Canal ca indezirabil, împreună cu alţi doi elevi. Aceştia au fost primii care mi-au vorbit de Canal, în cunoştinţă de cauză. Mare îmi fu mirarea să aflu că ei preferă o celulă de închisoare, decât munca şi mizeriile Canalului.

Deci, departe de a fi cum auzisem şi ne imaginasem, acesta era, de fapt, un loc de osândă cumplit. Dar eu, nu doream să-mi stric întru totul imaginea idilică, pe care mi-o făcusem şi nu i-am mai ascultat.

Tot în această cameră am întâlnit un făgărăşean, colonelul Citirigă. Fusesem coleg cu nepotul său de frate, aşa că întâmplarea mi-a produs plăcere. De altfel, ori de câte ori întâlneai în astfel de situaţii, câte un om din locurile tale de obârşie, te simţeai atras de el, ca de un frate sau o rudă apropiată.

Cea mai plăcută perioadă a zilei o constituia aici intervalul dintre cină şi stingere. Una din roiul acela al figurilor de ceară urca în vârful priciului şi pe dată zgomotul amuţea.“Vorbeşte dl. cutare sau cutare“, auzeai. Pentru două-trei ceasuri nu ne mai aflam acolo. Ne închipuiam undeva într-o sală mare de curs, sau amfiteatru. Omul din vârful priciului se metamorfoza, redevenea el însuşi. Ochii îi deveneau strălucitori, iar cuvântul lui devenea spirit, ceea ce cu greu ţi-ai fi imaginat că locuieşte în acel schelet.

Atunci mi se demonstra un adevăr pe care nu aveam să-l mai uit niciodată. Actul de cultură este poate singurul nostru efort de depăşire a acestei inerţii a materiei. El este forţa noastră spirituală care îl ridică pe om deasupra celorlalte fiinţe. Ofiţerii îşi depănau amintirile de pe zonă, îmbogăţite cu concluzii şi relaţii istorice. Unul dintre aceştia a vorbit admirabil despre generalul Leonard Mociulski, care se afla pe undeva, printr-o cameră din apropiere.

Ca o paranteză la aceasta, vreau să adaug că acest brav ostaş din linia întâi, în astălaltă linie de luptă a temniţei, a cedat în cele din urmă.

Un profesor, a vorbit într-o seară despre “Eminescu în scrierile sale politice“, moment ce pentru mine a constituit o adevărată revelaţie. Descopeream un Eminescu integral, fără adaosuri şi interpretări lăturalnice şi false, aşa cum l-am învăţat la şcoală.

A trebuit să străbat atâtea porţi şi zone de sârmă ghimpată, ca în sfârşit,

aici, în afara unei zone poluate de ideologie, să-l regăsesc pe Eminescu al nostru.

M-a atras în mod deosebit o suită de exegeze creştine pe care nu aveam să le ascult în întregime, întrucât a trebuit să părăsesc camera.

Scopul lor era punerea la îndemână a câteva argumente procreştine, absolut necesare în contextul de împrejurări în care trăiam. Noutatea lor faţă de altele mi s-a părut a fi punerea unor idei şi argumente clasice în relaţie cu contextul istoric şi evenimentele actuale. Creştinismul, privit din perspectiva propriei noastre suferinţe.

Desigur, existau şi aici informatori – ca pretutindenea de altfel – dar de pe acum oamenii se sinchiseau din ce în ce mai puţin de ei. Lucru îmbucurător.

2. Colonia de muncă “Poarta Albă“

Începuseră pregătirile unui lot de muncă pentru Canal. Paralel, a început şi activitatea febrilă a politrucilor, ca de obicei în astfel de ocazii. Este un lucru ştiut că un ofiţer politic într-o închisoare comunistă joacă un rol covârşitor. El este omul care coordonează, face bilanţul şi execută singurul proces, de fapt, real, pe care şi-l propune pedeapsa în concepţia acestei ideologii: restructurarea fiinţei umane din temelii, care se cunoaşte sub termenul de reeducare. Într-un cuvânt, el este etalonul de măsură al gândirii şi convingerilor omeneşti.

Şi totuşi, te întrebi: cum s-a ajuns aici, când se ştie prea bine cât de complexă, cât de inepuizabilă este fiecare fiinţă omenească, în parte ? Cum este cu putinţă să te substitui unui concept, care după unii este însăşi definiţia de bază a omului: libera opinie.

Şi totuşi, trecând peste orice “idee preconcepută“, această renovare a fiinţei în sensul acestei reeducări, trebuie să devină posibilă. Lucrurile pleacă, dacă ne gândim bine, chiar de la unul dintre cele mai mari principii ale filozofiei marxiste. În virtutea acestui principiu, omul, neavând suflet, înţeles ca o entitate de sine stătătoare, fiind deci în totalitatea sa vremelnică şi pieritoare, se poate foarte bine confunda cu oricare altă vieţuitoare, singura deosebire constituind-o doar poziţia sa pe scara evoluţiei, deci o depărtare în timp faţă de alte vieţuitoare. Privitor la conştiinţă, se ştie, marxismul o vede ca pe un fenomen survenind tot în urma experimentului şi deci în urma unui proces de evoluţie. Se pune întrebarea atunci dacă această conştiinţă este rezultatul unor acte şi presiuni exterioare, nu s-ar putea relua un proces invers, de “desconştientizare“ a omului, făcând uz de presiunea

exterioară ? De ce un proces de “desconştientizare“, care complică mult lucrurile ? Aici se ajunge la teoria“pedagogică“a lui Makarenko, în virtutea căreia, numai fiinţei umane adusă în stare de animalitate i se poate imprima o conştiinţă nouă – despre care poate vom avea ocazia să vorbim mai încolo. Destul că s-a admis principiul după care presiunile din afară pot modifica deprinderi şi caractere, deci genera o nouă conştiinţă.

Practic, ce s-ar putea întreprinde în acest sens ? În primul rând, privaţiunile materiale de orice fel, şocurile fizice, creează şi condiţionează, ca de altfel la orice animal, reflexele din el.

Aşa se face că ideea de închisoare devine aici nu un mijloc de îndreptare, precum modelul său clasic de aiurea, ci mai degrabă o adevărată uzină monstruoasă în care fiinţele omeneşti sunt introduse spre prelucrare.

Întregul proces devine complex o dată cu aparenţele salvate. Prin proceduri penale şi audieri publice, se trece la partea a doua a fenomenului, care ţine de lucrurile “oculte“ ale acestor slujbaşi ai ideologiei, “politrucii“. Astfel, devine cât se poate de clar de ce “secretul de stat“ al detenţiei este păzit cu atâta străşnicie.

Politrucii, prin tatonările pe care le fac asupra deţinuţilor, sunt în măsură să constate ce rezultate a dat regimul aplicat şi după caz să exercite presiuni morale şi să timoreze.

Este adevărat că de-a lungul anilor, această teorie şi-a avut rezultatele sale practice, dar, şi eu susţin aceasta în ciuda multor păreri contrarii – o izbândă efectivă a sa nu poate să existe. Lăsăm la o parte malformaţiile mintale şi mutilările survenite în urma şocurilor. Conştiinţa omului nu poate fi modificată. Este adevărat, omul nu poate rezista morţii şi supliciului. Dar cedarea sa nu este o cedare reală. Când se minte şi minte, omul ştie aceasta. Are deci conştiinţa actului. Undeva, în sine, el tot pentru adevăr optează. Absolut toate cazurile cunoscute de mine cu “oameni reeducaţi“, pledează în favoarea argumentului meu: conştiinţa, în ultimă instanţă, este un efect al spiritului.

Sper, ceva mai încolo, să vorbesc despre câteva metamorfoze ale unor astfel de conştiinţe restructurate.

În chiar ajunul plecării la Canal, am fost chemat la politruc. În cea mai bună parte, discuţia n-a fost la obiect. S-a discutat despre Canal, despre muncă, păreri în legătură cu mâncarea şi alte banalităţi. De ce doream să merg la muncă ? Am răspuns, pentru aer, pentru mâncare, pentru mai multă libertate, în general pentru anumite avantaje faţă de celulă. M-am ferit şi atunci ca şi altă dată să discut despre starea extraordinară de tensiune pe care, cel puţin în ceea ce mă priveşte, o provoacă celula. Era un atu pe care politrucii puteau să-l folosească în favoarea lor.“Munca la Canal vă oferă şi

alte posibilităţi de reabilitare“ a precizat el. De-a lungul anilor de puşcărie voi avea ocazia – după părerea dânsului – să cunosc oameni cu fel de fel de concepţii “retrograde“. Ar trebui să încep să reflectez la asta şi să îmi formez o concepţie sănătoasă.

Având în vedere că sunt tânăr, îmi stătea la dispoziţie un mijloc de redresare. De fapt, pentru fiecare deţinut se găsea o portiţă prin care încerca o pătrundere spre inima şi conştiinţa omului. Aşa cum am aflat că munca nu constituie un drept al nostru, ci un favor. Dar aceasta a fost numai introducerea. Voi mai avea ocazia să vorbesc despre politruci.

Am părăsit Jilava cu un grup compact de deţinuţi. Percheziţii, maşini-dube, tren-dubă. După-amiaza ne aflam garaţi pe o linie moartă în apropierea coloniei de muncă Poarta Albă. Şi iată, după atâta aşteptare Dobrogea visată, Canalul.

Unul după altul, am sărit din dubă şi ne-am încolonat în rând cu ceilalţi. În faţa noastră, o zare largă s-a deschis dintr-o dată. De aici până departe, ochiul alerga pe un covor de mirişte pârjolită de soare. Din loc în loc, pâlcuri de ciulini străjuiau drumuri buruienoase şi prăfuite. Abia înspre nord, ochiul putea, în sfârşit, să se odihnească pe culmile pietroase şi sterpe ale unor dealuri uriaşe: Munţii Dobrogei. Departe, prin văi line, se zăreau pete albe, scânteietoare. Turmele de oi se pierdeau până sus, în vârf.

Am fost luaţi în primire de un pluton de ostaşi în termen, sosiţi în întâmpinarea noastră.

“Ia pe cinci şi ţine aproape !“

Auzeam pentru prima oară o formulă devenită tic, la orice soldat sau cadru M.A.I. şi care timp de peste şase luni s-a repetat fără încetare.

Urletul soldaţilor era sălbatic, lucru care poate în bună măsură se datora imensităţii spaţiului din jur. Departe pe câmp, înspre miazăzi, barăcile coloniei se vedeau albe şi aliniate corect ca într-o machetă.

Cui îi venea să creadă că în aceste cutii simetrice sunt capabile să inspire şi să expire ca nişte foale monstruoase douăsprezece mii de fiinţe omeneşti în fiecare zi ? Pe tot parcursul drumului, soldaţii au executat cu noi un program riguros de instrucţie. Până la sosirea la destinaţie era absolut obligatoriu să învăţăm cadenţa, bătaia pasului, pornirea cu stângul şi alte lucruri care ţineau de o disciplină “elementară“ a colonistului, în timpul deplasărilor. Preocuparea şefului de escortă era îndeosebi însuşirea de către noi a unui mod “regulamentar“ de a intra pe poarta coloniei. Astfel am aflat că niciodată nu se iese sau se intră în colonie fără pas bătut ca la defilare, în dreptul punctului de control. Orice deţinut, când stă de vorbă cu un cadru sau chiar cu şeful escortei, se descoperă. Prin faţa porţii, de asemenea, se trece

cu capul descoperit. Ne-am oprit în fața porții coloniei. Cele două porți ale sale se dădură în lături. Sergentul urlă: "Brigadă...... înainte marş !"

Începea primul examen. În clipa aceea am prins a răpăi cadențat, ridicând un colb de praf în urma noastră. Un, doi, trei... milițianul număra rândurile.

Câteva clipe mai târziu, am întors capul; sergentul zâmbea mulțumit. Examenul reuşise.

Colonia noastră, poate cea mai mare de pe întinsul Canalului, a fost construită în mai multe etape. Numărul barăcilor a crescut pe măsură ce noi şi noi loturi de deținuți soseau aici din întreaga țară. Aici puteai întâlni tot felul de categorii şi soiuri de oameni. În mare, colonia era împărțită în două mari categorii: dreptul comun şi politicii. Zone delimitate între ele prin garduri de sârmă ghimpată. De altfel, zone interzise şi garduri de sârmă ghimpată existau cu nemiluita şi în interiorul coloniei ca şi în exterior.

Am fost cazați provizoriu într-o baracă tencuită proaspăt, chiar în apropierea porții. Din această poziție, seara, mi-a fost dat să asist la un spectacol unic, în felul său. Cât vedeai cu ochii, până departe, de pretutindeni se îndreptau spre noi, zeci şi zeci de coloane de deținuți, zeci şi zeci de miriapozi, lăsând în urma lor nori cenuşii de praf. Ore în şir au răpăit paşii în dreptul porții.

Rândurile destrămate o rupeau apoi în goana mare spre gurile de apă şi barăci. Un foşnet necontenit de haine zdrențuite, peticite cu stofe de diferite culori, zdrăngănit de vase, tropăituri de paşi îți persistau până seara târziu în urechi. Foarte mulți aveau pielea arsă de soare, uneori cu răni ude pe omoplați. Ici, colo, apărea câte unul cu costumul de doc maro nepeticit. Erau brigadierii şi pontatorii lor, singurii care primeau haine din partea administrației. Ceilalți, gloata, purtau hainele personale. O formulă pe cât de simplă, pe atât de economicoasă.

Tata a venit la mine după lăsatul serii. Mi-a adus o bucată de pâine cu marmeladă. Sosise aici de câteva zile, timp în care şi-a făcut "rodajul". În privința muncii, cel puțin, nu existau discriminări. Şi cel venit de o zi şi cel venit de un an aveau porție egală de lucru. La aceeaşi rație de mâncare, aceeaşi normă.

Tata părea abătut. Mi-a destăinuit că era îngrijorat de soarta mea."Nu ştiu cum vei putea face față acestor cazne ale iadului de aici", a continuat el."Eu toată viața am muncit, dar asta nu-i muncă, băiete". Am petrecut toată seara împreună. Nici nu bănuiam atunci că despărțirea aceasta va dura

şapte ani de zile. Deşi aproape toată noaptea n-am închis ochii, spre uimirea mea, dimineața am descoperit că jumătate din hainele din sac mi-au fost şterpelite. Era evident că unul dintre cei câțiva deținuți de drept comun, care se afla cu noi, săvârşise această ispravă.

3. Peninsula

Dis-de-dimineață, am pornit din nou la drum. Aici, la Poarta Albă, au rămas toți dintre noi cu plafonul de pedeapsă de patru ani, inclusiv. Restul, cu pedepse de până la zece ani, am fost expediați Peninsulei.

Înghesuiți într-un camion, am suit şi am coborât câteva coline domoale, am alergat printre mirişti uscate şi, în sfârşit, am intrat în Valea Neagră. Acesta era un sat înfundat într-o vâlcea, din imediata apropiere a coloniei. De aici, peste casele scunde, pitite parcă după salcâmi, de vânturile care bat aproape fără întrerupere, privirea îți aluneca până în marginea cealaltă, de unde pornea oglinda de argint a Ghiolului. La o aruncătură de piatră de malul de răsărit al acestui loc cu apă dulce, începeau gardurile de sârmă ghimpată ale Peninsulei. În vremurile sale de glorie, se zice că această colonie înghițea şase mii de oameni. La ora când noi poposeam acolo, numărul deținuților se aprecia la patru mii. Am fost conduşi la o baracă aflată în partea de nord a coloniei abia construită atunci. Aici, în această baracă aveam să locuim noi, brigada nr. 37, proaspăt înființată. Ni se făcuse cadou drept brigadier un student, Lie Pompiliu, venit de la brigada 13 sau 14.

În aşteptarea sosirii viitorilor noştri colegi de muncă, ne-am întins pe iarbă la soare, în spatele barăcii. O căldură dulce ne potopi trupurile ostenite. Şi chiar dacă a doua zi ne-am îmbolnăvit pe rupte de insolație, totuşi, ziua aceea va rămâne poate unica liniştită, pe care aveam să o petrecem la Peninsulă.

Erau clipele când visurile noastre încă vii despre Canal se amestecau cu razele molcome de lumină, cu freamătul apei îndepărtat. Au sosit muncitorii, unul câte unul, înăbuşiți, cu hainele îmbibate de praf şi noi călare pe sacii de haine îi aşteptam surâzători. Erau grăbiți, ne răspundeau în fugă, neprietenoşi.

Pentru antrenament, brigadierul ne-a pus să facem curtea lună. Imediat după împărțirea mesei, s-a trecut la reorganizarea brigăzii, o boală a tuturor brigadierilor, de altfel. Brigada a fost împărțită în cinci grupe: grupa tinerilor, din care făceam şi eu parte, avea drept şef de grupă pe studentul moldovean Carpiue.

Răstimpul dintre masa de seară şi stingere era destinat în bună parte şedinţelor de lucru. Restul timpului liber ţi-l petreceai cârpindu-ţi hainele sau stând la aer în faţa barăcii, dacă brigadierul nu-ţi găsea altă treabă, sau dacă brigada nu era de corvoadă la bucătărie. De obicei, brigadierul veghea asupra întregului efectiv, având grijă ca fiecare să aibă o ocupaţie care să-l împiedice a cerceta prea atent gardul de sârmă şi împrejurimile.

O mare atenţie acordau brigadierii relaţiilor pe care supuşii lor le aveau cu deţinuţii, din alte brigăzi.

4. Primele veşti despre Piteşti

Faţă în faţă cu brigada noastră se afla brigada excavatoriştilor, al cărei brigadier, fiind ales în mod obligatoriu pe criteriul profesional, s-a nimerit a fi un om foarte cumsecade.

Din colţul barăcii noastre, mă uitam la vecinii noştri, cum îşi scoteau din cufere hrana rece, primită de acasă. Fără să iau seama, un tânăr se apropie de mine cu o gamelă de mâncare pe care mi-o întinde. Din discuţiile care au urmat, am aflat că era un fost elev al unui liceu industrial de prin Tg. Mureş, căzut cu o organizaţie ţărănistă. Mi-a mărturisit cum m-a urmărit toată seara şi că din vedere şi-a făcut o impresie bună, despre mine. A crezut de datoria lui să vină să mă prevină, în calitate de novice, până nu apucau alţii să mă ia în primire, despre anumite lucruri care se petrec în această colonie. Francheţea lui mi-a plăcut, astfel am ajuns fără prea multă introducere la "studenţi". De la el, ca şi de la alţii mai târziu, am descoperit că studenţii sunt priviţi cu dispreţ şi suspiciune. Era suficient să declari că eşti student, pentru ca în jurul tău să se creeze o atmosferă de neîncredere, apăsătoare.

Prea multe amănunte despre Piteşti nu mi-a putut da. Ştia că acolo, un oarecare Eugen Ţurcanu, împreună cu banda sa, cu sprijinul din umbră al administraţiei, a declanşat un lanţ de bătăi şi cruzimi. În ceea ce priveau însă acţiunile studenţilor din această colonie, după cum aveam să mă conving ulterior – mi le-a redat cu exactitate.

De la Piteşti soseşte aici un lot masiv de studenţi reeducaţi, constituiţi apoi în două brigăzi: brigada 13 şi brigada 14. Prima avea brigadier pe studentul în medicină Bogdănescu, a doua tot un student în medicină, pe Enăchescu. În scurt timp, aceştia au devenit spaima coloniei. Toţi brigadierii erau la cheremul lor, ei putând opera după bunul lor plac, ridicări şi bătăi în orice brigadă.

Trambalările la studenţi se făceau de obicei noaptea. Victimei i se trăgea un sac în cap, cu care rămânea de obicei pe tot parcursul maltratărilor. În acest răstimp, pentru ca gemetele victimei să nu se audă, "orchestra studenţilor" cânta din acordeoane.

"La studenţi"– pun în ghilimele, pentru că devenise o zicală – putea ajunge oricine. Erau căutaţi cu precădere recalcitranţii, sau cei cu autoritate morală. Toţi cei care, într-un fel sau altul, incomodau administraţia. Mulţi ajungeau la studenţi şi pentru simplul motiv de neîndeplinirea normei. Pe vremea aceea, neîndeplinirea normei era interpretată ca o dovadă de rea voinţă şi sabotaj.

Printre numele de bătăuşi din brigăzile studenţilor, reţin pe cei doi brigadieri, apoi Climşiu, Crăciuna, Bordeanu, Lupaşcu.

Pe studenţii Lupaşcu şi Bordeanu de altfel, i-am avut şi colegi de muncă, deoarece făceau parte acum din brigada nr. 37.

Ce urmăreau de fapt studenţii ? Redeschiderea unui nou proces de reeducare, lucru pentru care de altfel au şi fost trimişi aici la Peninsulă. Acţiunea lor fusese susţinută din umbră de însuşi fostul director al coloniei, căpitanul Georgescu. În schimbul acestui efort, studenţii beneficiau de o serie de avantaje. Pachete regulate, vorbitoare, locuri de muncă mai uşoare, cum era cel de la stadionul Constanţa.

"Ai avut mare noroc", îmi zise binevoitorul meu, "ai picat tocmai la spartul târgului".

Ce se întâmplase ? De ce totul a fost subit lăsat baltă ?

De cum soseşte la Peninsulă, în primăvara anului 1951, un doctor pe nume Simionescu, studenţii au pus ochii pe el. Era o persoană politică şi un om cu ascendent moral. De nenumărate ori a zăcut la pat în urma bătăilor primite. În cazul său nu s-a luat nici o măsură. Până la urmă, a fost omorât. Toată vina cădea asupra celor doi brigadieri, Bogdănescu şi Enăchescu. Se zice că a fost împins în zona interzisă şi împuşcat. Ca o paranteză, la o altă colonie aveam să descopăr un caz similar, când un preot a fost împins cu de-a sila în zona interzisă şi împuşcat.

Mulţi ziceau că nici primul brigadier, Bankovski, nu era străin de toată povestea. Oricum, o dată cu această întâmplare, lucrurile încep să se schimbe. Vine în sfârşit anchetă de la minister şi mai mulţi studenţi sunt anchetaţi. Primul rezultat pozitiv al acestei întâmplări a fost sistarea, cel puţin făţişă, a reeducării.

Acum, în colonie, domnea o stare de nesiguranţă totală. Nimeni nu ştia ce să creadă. Unii vedeau faza de reeducare depăşită, alţii, dimpotrivă abia începută. Oricum, pe vremea aceea, brigadierii, în frunte cu primul, Bankovski, băteau nestingheriţi deţinuţii. Acest fapt avea să ni se confirme

de altfel chiar în seara aceea, prin persoana propriului nostru brigadier. O cotitură radicală a acestei situații, avea să se producă abia în primăvara anului 1952, o dată cu înlocuirea vechiului director Georgescu, cu căpitanul Lazăr, venit de la Făgăraş, unde era comandant la Cetate. Acesta avea să anunțe cu glas tare pe platou, în fața tuturor:"De azi înainte nimeni nu mai are dreptul să bată în această colonie, în afară de mine". Dar eu atunci nu mai eram acolo.

5. Mustața. Primele incidente cu brigadierul

Cu această lecție băgată în cap am intrat în baracă, unde brigadierul ne aştepta la o şedință de lucru. Într-o linişte de mormânt, Lie Pompiliu luă loc pe scaun. Lângă el, inginerul Comănescu din Bucureşti, pontatorul, un om brunet, scund, cu o privire liniştită. Aveam să descopăr în el un om cumsecade. Am privit cu atenție pe brigadier. Avea un chip frumos, nu cred că exagerez dacă spun angelic. Mai ales ochii săi de un albastru curat, nu trădau deloc gândurile întunecate ale brigadierului. Discursul său a fost scurt şi se referea în general la munca pe şantier şi disciplină. De pe o "listă neagră", citi câțiva inşi, cărora urma să le sisteze pachetele şi vorbitoarele. În cele din urmă, fu chemat în fața sa un fost plutonier, care era învinuit, nu ştiu pentru ce faptă mai gravă. Am rămas ca trăznit când brigadierul, acest om atât de senin, s-a repezit cu pumnii asupra plutonierului, administrându-i cu o măiestrie de care nimeni nu l-ar fi crezut în stare, lovituri în fălci, în piept, în omoplați, până l-a umplut de sânge.

"Cine va umbla de acum încolo cu zvonuri şi nu-şi vede de treabă, va fi vai de mama lui", a țipat brigadierul.

"Ce stai aşa, puştiule ?" m-a întrebat vecinul meu de prici, un frontierist, care nu părea dispus să se lase intimidat,"asta a fost o mică demonstrație".

Chiar în seara aceea, toți noii veniți am primit cărți poştale. În condiții normale, aveam dreptul la o carte poştală pe lună şi la un pachet. Acest drept constituia un şantaj, rămânând la discreția administrației şi a brigadierului. Conținutul cărții poştale era standard:"Eu sunt sănătos", o formulă obligatorie –"şi să-mi trimiteți un pachet de alimente de 10 – 15 kg". Când nu aveai dreptul la pachet şi totuşi scriai, formula era aceasta: "Vă rog nu-mi trimiteți pachet, am hrană suficientă". Se nominalizau alimentele interzise: "Nu-mi trimiteți medicamente" era o formulă absolut obligatorie. Mai puteai cere haine, după caz.

Locul nostru de muncă era "Mustața", un şantier aflat în apropierea coloniei, pe malul de răsărit al Ghiolului. Munca specifică de aici era spargerea pietrei, care sosea în garnituri de la carieră. Piatra se spărgea pe diferite dimensiuni. Cele mai obişnuite fiind arocamentul – de mărimea unui cap de om – şi piatra pentru pavaj – mărimea reglementară fiind cutia de chibrituri. De obicei, o brigadă îşi lua o garnitură în primire, pe care o epuiza. Uneori, un deținut lua în primire un bolovan cât masa, sau mai mare, pe care trebuia să-l macine în bucăți cât oul. Norma zilnică era un metru cub de piatră.

Înainte de închiderea lucrului, pontatorul trecea de la grămadă la grămadă. El raporta brigadierului cât a realizat fiecare.

Uneori, deținuții, în neputința lor de a-şi realiza norma, recurgeau la fel de fel de şiretlicuri şi subterfugii. Unii şterpeleau din alte grămezi piatră; alții introduceau în interiorul grămezilor lor bucăți de arocamet sau pământ. Era un risc foarte mare, pentru că adesea erau prinşi şi bătuți îngrozitor.

În afară de norma obligatorie, existau corvezile zilnice ale brigăzii, fie săpături în decovil, fie descărcări de vagoane, fie rulajul vagoanelor încărcate.

Brigadierii supravegheau cu străşnicie, pentru ca nici un deținut să nu-şi părăsească grămada sa, sau să aibă"timpi morți".

Pe şantier existau şi milițienii care treceau în inspecție periodic. Bătăile la câmp erau destul de frecvente şi în general executate de brigadieri. Milițienii băteau mai rar. Totuşi, odată am văzut un milițian lovind un deținut cu lopata în omoplați, până l-a lăsat lat.

O căruță trasă de cai ne aducea zilnic prânzul din colonie, în câteva butoaie. Felul unu era de obicei ciorbă de peşte, iar doi, mazăre sau năut. Pentru masă, aveam la dispoziție o oră. Când timpul ne permitea, ne întindeam la soare printre bolovani. Umbră nu exista. Exista un fel de magazie lungă, acoperită cu stuf, chiar în centrul şantierului, unde, când ploua prea tare, ni se îngăduia să ne adăpostim, dacă, fireşte, mai exista loc. Zilele acelea de început erau extrem de calde şi ne-au provocat la mulți insolații şi arsuri grave ale pielii.

Vântul bătea aici aproape necontenit, vârându-ne praf în ochi sau suflându-ne din farfurii – aveam farfurii întinse – aproape toată ciorba.

Chiar în acest soare torid, eram bucuroşi că vremea rămâne bună, pentru că la muncă trebuia să ieşim, chiar dacă ploua cu găleata. În astfel de zile umede, ne întorceam în colonie uzi până la piele.

Adesea, după împărţirea mesei, în jurul butoaielor goale se produceau scene ridicole şi în acelaşi timp dramatice. O sumedenie de flămânzi cu lingurile întinse se îngrămădeau să radă mâncarea, de pe doage.

Odată, câţiva inşi se îmbrânceau în jurul butoiului cu urme de pastă de năut pe fund, nici unul dintre ei nereuşind să ajungă lângă vas. Deodată, unul din ei, cel mai înalt şi slăbănog, un ţăran din ţara moţilor – după ce şi-a făcut vânt, ca şi cum avea de trecut un obstacol în înălţime, a plonjat drept în fundul butoiului.

Câtva timp, s-a auzit zgomotul lingurei alergând pe doaga butoiului, apoi un geamăt înfundat al omului, care rămas în poziţie verticală, nu-şi mai putea suporta greutatea corpului pe grumaz. După răsturnarea butoiului, slăbănogul s-a retras pe bâjbâite, cu faţa şi hainele acoperite de o pastă gălbuie, vâscoasă.

Brigadierul m-a vizitat chiar în prima zi de lucru. L-am urmat între două grămezi mari de pietre, ascunşi de ochii celorlalţi. Acum, prin mintea mea se făceau fel de fel de relaţii, date fiind informaţiile despre studenţi şi chiar despre el, studentul Lie Pompiliu. Avusesem ghinionul să fiu văzut în seara când discutasem cu excavatoristul. I-am răspuns totuşi cuviincios şi potolit - nici nu aveam altă soluţie – la toate întrebările. De altfel, nu s-a arătat pornit sau ranchiunos, cel puţin în prima parte a discuţiei. Mi-a făcut cunoscut că el este făgărăşean, tatăl său fiind originar dintr-o comună vecină, Hârseni, şi că îl leagă multe amintiri de locurile sale natale. Vroia să ştie ce impresie mi-a făcut colonia şi, în sfârşit, dacă am stat de vorbă cu vreunul dintre vechii "colonişti", oameni foarte mulţi dintre ei "înrăiţi", după propria sa expresie. L-a surprins urât, chiar l-a enervat, faptul că nu i-am adus la cunoştinţă de bună voie, că totuşi avusesem o astfel de întâlnire. Ticul acesta de"gelozie"aveam să-l descopăr la mai toţi brigadierii. Fiecare se considera un mic dictator, preocupat de gândul cum să-şi ţină supuşii ferecaţi în propriile lor lanţuri. A vrut apoi să-mi cunoască opiniile despre"greşelile trecutului". Gavrilă era pentru el un mare escroc, pentru că a băgat oameni cu duiumul la puşcărie, numai pentru a-şi satisface un orgoliu nemărginit. Tăcerea mea – se vedea – a avut darul să-l irite şi mai mult. Mi-a propus o nouă discuţie pentru a doua zi, răstimp în care eu urma să-mi execut un proces de conştiinţă, ca la securitate.

Mult timp, reîntors la colonie, am zăcut cu faţa în jos, pe prici. Nimeni nu mă întreba nimic. Aveam impresia că oamenii erau suspicioşi. Devenisem un om suspect, tocmai pentru cine era mai puţin cazul. Din motive uşor de înţeles, în atari împrejurări, nici eu nu le puteam spune nimic.

Mai târziu, când, una câte una, stelele s-au aprins departe, peste mare, m-am retras de unul singur în spatele barăcii. În blocurile dinspre miazăzi străluceau lumini feerice. Litoralul, Mamaia. Poate chiar în clipa aceea, sute şi mii de oameni dormitau în hoteluri luxoase, sau se plimbau pe faleză.

Copil de oameni sărmani, eu n-am cunoscut niciodată bucuria unei astfel de frumuseţi. În faţa mea, doar la câteva sute de metri, se zbăteau apa Ghiolului şi coama de stuf tremurător a unei insule singuratice.

Ce tristă îmi părea insula lui Ovidiu, în seara aceea !

Era uimitor să constaţi câtă similitudine poate exista în suferinţă, chiar la distanţă de milenii. Şi chiar între oameni de altfel fără nici o asemănare de sens şi vocaţie istorică. Din clipa aceea l-am iubit pe Ovidiu. Nu ca pe un mare poet, nu ca pe un cetăţean al strălucitoarei Rome, ci mai ales ca pe un camarad de suferinţă, ca pe un frate care mă îmbărbăta cu exemplul faptei.

Departe, marea urla agonic şi adânc, ca un animal preistoric. Şi totuşi cerul rămânea ca lacrima. Ceva agoniza, ceva se scufunda tot mai adânc şi ireversibil, în lume. Altfel, geamătul mării n-ar putea fi atât de sfâşietor.

"De ce freamătă iar marea
Ca bătută de furtună
Când pe cer i-atâta lună
Şi s-a nins de stele zarea ?"

Erau primele gemete înfundate după atâta amar de aşteptare.

Deodată zgomot de paşi. Tânărul din brigada vecină se apropie de mine. Mi s-a strâns inima la gândul că brigadierul din nou ne pândeşte. I-am spus pe fugă păţania cu brigadierul şi mai ales că s-a interesat de discuţia avută împreună. "Mă doare aici, de Lie Pompiliu" îşi arătă el dosul cu mâna. "Încearcă şi el marea cu sarea. Vremea lor a trecut". Îmi puse mâna pe creştet: "Curaj, puştiulică, n-ai să păţeşti nimic. Aşa am păţit toţi, la început. Ei, asta le e meseria, ameninţă, promit, dar datoria noastră e să nu cedăm".

Excavatoristul a plecat şi eu am rămas încă mult timp acolo singur, până ce goarna lui Bică anunţă stingerea.

A doua zi, am avut discuţii iar cu Lie Pompiliu. Pe un ton în aparenţă calm şi reţinut, am parat nu fără dificultate orice avans. Nu m-am făcut informatorul brigadierului şi nici el n-a mai revenit niciodată asupra acestui subiect. Dar afrontul pe care i l-am adus, nu mi l-a iertat niciodată. Mutarea

mea disciplinară la o altă brigadă şi apoi închisoarea, numai lui Lie Pompiliu i se datorau în exclusivitate.

6. Primul pachet

Într-o seară, mai repede chiar decât mă aşteptam, pontatorul nostru mă citi pe lista celor cu pachet. Înarmat cu o traistă, am pornit încolonat – numai aşa se circula prin colonie – în rând cu alţii, spre vorbitor. De obicei, pachetele erau împărţite de brigadieri, supravegheaţi de miliţieni. Ţi se lua dintre celelalte lădiţa cu numele tău şi ţi se deşerta în faţă. Pe rând, bucăţile de alimente erau tăiate în mai multe părţi pentru depistarea biletelor, sau altor corpuri delicte eventuale. Pasta de dinţi se scotocea cu o sârmă în toate părţile. Adesea, pachetul îţi era dijmuit, pe motiv că depăşeşte greutatea regulamentară. Un lucru facultativ.

Ce reprezenta primul semn de la cei dragi, după atâta absenţă, este un lucru peste putinţă de povestit. Aveam senzaţia stranie că mă aflam undeva foarte aproape de casă. Mă purtam cu fiecare din acele lucruri cu duioşie, cum te-ai purta cu nişte fiinţe dragi. Nu ştiam că o bucată de brânză sau de slană, pot servi la un moment dat drept relicve sfinte.

Mi-am aşezat traista pe locul meu de pe prici. Zeci de ochi îmi iscodeau fiecare mişcare. Eram printre primii dintre cei nou veniţi care primeau pachet. Cineva se apropie de mine şi mă întrebă mustrător parcă:"Ce ai primit de acasă? "Astfel de ocazii erau foarte dificile. Oricât ai fi fost de larg la suflet, nu puteai să-i împaci pe toţi. Dar eu, puteam eu să mă despart de acele lucruri, chiar şi numai de o bucăţică, pe care mama le atinsese chiar cu mâna sa, cu câteva ceasuri mai înainte ?

Poate nimeni din cei din jur nu înţelegea lupta ce se dădea atunci în mine. Şi totuşi ceva parcă de dincolo de mine, mă îndemna să calc peste aceste poveşti sublime şi egoiste."Împarte cu fratele tău totul, aşa cum împarţi suferinţa. Tu nu vezi puntea care ţi s-a deschis chiar acum spre inima lui ? Nu vezi ocazia care ţi s-a oferit de a-i da un gaj despre tine ?"

Am chemat câţiva dintre făgărăşeni şi am mâncat împreună.

O întâmplare simplă şi banală, aproape uitată. Douăzeci de ani trecuseră de atunci când într-una din zile întâlnesc pe stradă un fost deţinut politic, Noară Nicolae: "Întotdeauna mi-am adus aminte de tine, cu multă recunoştinţă", îmi zise el."Nici nu ştii cât a valorat pentru mine creasta aceea de slănină pe care mi-ai dat-o atunci la Peninsula".

După 20 de ani, nenea Noară, un ţăran dintr-o comună din preajma Făgăraşului, Părău, îşi mai aducea încă aminte.

Într-o duminică, când brigada era scoasă la muncă "voluntară", brigadierul mă anunţă că "azi vei rămâne la dispoziţia lui Bobu". Bobu acesta, ca şi Lupaşcu şi Bordeanu, era un student trecut prin Piteşti şi venit în brigada noastră împreună cu ceilalţi de la brigada 13 şi 14. Era uscat, pipernicit, încovoiat de spate, un om care nu-ţi putea provoca decât milă prin prezenţa sa. Trebuia să frecăm şi să spălăm împreună cărămizile de pe jos, din dormitor. Cele aproximativ trei ore, cât am rămas împreună, nu i-a tăcut gura. Ba se înduioşa de amintiri "subversive", ba se făcea foc împotriva"turnătorilor"şi brigadierilor. Fără să-mi dau seama, încet, încet, redus la destăinuirile sale "dramatice", mi-am deschis şi eu inima. Astfel Bobu a aflat de la mine, ceea ce brigadierul nu a reuşit să afle. Când mi-am dat seama că acesta era informatorul lui Lie Pompiliu şi că fusesem atras într-o cursă, era târziu. Gafa nu mai putea fi reparată. Îmi fusese milă de Bobu şi pentru ca totul să fie făcut pe deplin, ţin minte că l-am servit şi cu o gustare din pachet. Şi acesta, băiat bine crescut, bineînţeles, nu m-a refuzat.

7. Bestiile. Mutarea disciplinară

Pe vremea aceea, colonia avea doi primi brigadieri: Gujbă şi Bankovski. Ambii fuseseră în civilie majori. Despre primul, bănăţean, se vorbea în general frumos. De altfel, în puţinele ocazii în care am venit în contact cu el, l-am văzut întotdeauna pus pe aplanarea conflictelor. Nu acelaşi lucru se poate spune despre Bankovski. Mic de stat, dar bine legat, avea faţa arsă de soare şi brăzdată de riduri. Avea nişte ochi verzui, veninoşi, cu care, când te privea, parcă te înţepa. Îl evitam din instinct, mai ales că de câteva ori l-am surprins lovind deţinuţii.

Într-o zi, nu ştiu cu ce ocazie, veni pe şantier la Mustaţă. După ce câtva timp s-a plimbat ca un comandant de oşti printre deţinuţi, suspectând şi muştruluind peste tot, s-a oprit în cele din urmă, urmat de o suită de brigadieri, în spatele unor bolovani imenşi, la umbră. La început, s-au jucat bâza. Dar nu bâza ca toată lumea. Jocul lor trebuia să aibă numere senzaţionale şi numai cel care dintr-o lovitură reuşea să-şi culce adversarul la pământ, producea satisfacţie deplină. Plictisiţi, se vede, de jocul lor, de la o vreme au început să arunce cu pietre în lucrătorii din preajmă. La aceeaşi ţintă aruncau toţi deodată, pitindu-se apoi după bolovani şi chicotind. "Ia să vedem, care îi nimereşte scăfârlia" zicea primul. Dar nici această distracţie nu-i mulţumi. Ochiul ager al lui Bankovski descoperi într-un şanţ din apropiere o broască ţestoasă. O luă şi o puse pe o piatră în faţa celorlalţi. Lăsă broasca să facă câteva înaintări, apoi o trăgea de coadă înapoi:"Vino aici, păpuşico, unde ai vrut să o ştergi?". După câteva navete de acest fel, primul se enervă de-a binelea. A răsturnat animalul pe spate şi a început să-l înţepe cu o sârmă în burtă. La fiecare înţepătură, cum era şi firesc, broasca zvâcnea din picioare, iar brigadierii izbucneau în râs. Navetele, răsturnările şi

împunsăturile cu sârma s-au repetat de nenumărate ori. Când asistența a dat semne de oboseală, Bankovski a răsturnat mica vietate pe spate și i-a împins sârma cu putere pe sub coadă. Cu sârma în burtă, broasca se zvârcolea disperată pe piatră, spre amuzamentul brigadierilor. Dar mintea primului, iscoditoare, căuta mereu alte și alte combinații. Lângă sârma de sub coadă a mai înfipt una și tot așa de jur împrejur, până când a închis pe pântecul animalului o rozetă."Dumnezeii mă-tii !"zise el,"ți-am făcut burta coroană". Brigadierii râdeau pe săturate.

"Aduceți un cuțit!" țipă deodată inițiatorul jocului, ca și cum ar fi strigat "Evrica". Cu tăișul uneltei izbi cu putere un picior."Uite, d-le, că știe să meargă și în trei picioare ! Ia să vedem în două!" și îi mai retează un picior. "Stai, stai, păpușico, că n-am isprăvit" și îi retează și celelalte două picioare. "Șut !" țipă el, aruncând animalul astfel maltratat în picioarele celorlalți. Și astfel a început jocul lor de fotbal, cu vietatea aceea care își trăia ultimele clipe.

Într-o seară, abia ne întorsesem de la câmp, brigadierul mă anunță pe mine și pe alt făgărășan, Manta Ioan, să ne facem bagajul. Toată lumea a înțeles că este vorba despre o mutare disciplinară. Desigur că mulți dintre cei care mă bănuiau de anumite combinații"oculte"cu brigadierul, date fiind discuțiile de la Mustață, s-au convins acum de contrariu. Un moldovean bătrân, chiar se apropie de mine și îmi strânge mâna:"Bravo, puștiule !"

Noul meu brigadier era o namilă de om spurcat la vorbă și cu gesturi necioplite. Drăgănescu fusese și el în civilie, după câte auzisem, plutonier major. În ciuda apucăturilor sale brutale și a urletelor fioroase, aveam să mă conving că acest om nu era chiar atât de rău la suflet, precum părea. Chiar dintru început, o întâmplare a venit să confirme această afirmație. La una din mesele de seară, câteva linguri de mâncare – era iahnie de fasole – au curs pe podea. Manta, țăranul mutat disciplinar cu mine, s-a repezit cu lingura să adune boabele de fasole de pe jos. Tocmai atunci brigadierul intrase pe ușă: "De ce te înjosești în halul ăsta?" l-a oprit el. "Polonicar, să-i dai un polonic de mâncare în plus". Desigur, cu burta plină, îți erau îngăduite asemenea expresii, dar nu-i mai puțin adevărat că mulți brigadieri nu s-ar fi sinchisit, în condiții similare de burta altora.

Locul de muncă al noii brigăzi se afla la distanță apreciabilă de colonie, chiar în apropierea carierei de piatră. Aici se construia un terasament probabil unul din malurile viitorului canal. Așa se construia atunci canalul, lopată de pământ peste lopată de pământ, strop de sudoare peste strop de sudoare. Pământul pe care îl săpam de undeva de jos, îl urcam apoi cu roaba pe dulap, la o înălțime de circa 5-6 m. Norma zilnică era, dacă îmi aduc bine aminte, 8 sau 10 metri cubi. Când ploua, munca devenea înzecit

mai grea. Dulapii alunecau, pământul se lipea de picioare și scule, așa încât în vârf ajungeai după sforțări titanice. Brigada era alcătuită în bună parte de dobrogeni, oameni robuști, cu cuferele pline de mâncare. Existau pe lângă aceștia, câțiva mutați disciplinar ca și noi. Brigada era categorisită ca loc de pedeapsă.

Cât am stat la această brigadă, n-am primit nici un pachet. Las la o parte faptul că în întregul răstimp cât am rămas la Canal, n-am primit nici măcar o scrisoare. Brigadierul Drăgănescu mi-a declarat că el nu are nimic cu mine, dar că nu poate să treacă peste anumite dispoziții.

Hainele mi se rupseseră și am rămas aproape fără schimburi. Când veneam câteodată uzi de la câmp, mă suiam pe prici și așa îmbrăcat mă vâram sub pătură așteptând dimineața.

8. Component al lotului disciplinar

Între timp, prinsesem firul unui zvon privitor la acțiunea lui Lie Pompiliu împotriva mea. Se zicea că întocmise un raport către administrație, prin care făcea cunoscut că eu, împreună cu Manta Ioan și un alt deținut Mândreanu, pusesem – de unde până unde – la cale o evadare. Fapt care impunea mutarea noastră disciplinară la închisoare și cum pe vremea aceea elevii și muncitorii erau comasați la Gherla, eu eram destinat să ajung în noua citadelă a reeducării. Aceasta era, de fapt, intenția lui Lie Pompiliu. De altfel, la o discuție chiar îmi spusese:"O să discutăm noi ceva mai încolo. Să vedem atunci ce păreri mai ai".

Dar, după cum o să vedem, lucrurile au ieșit tocmai pe dos de cum scontase el.

Într-o dimineață de octombrie, noi cei trei veniți din brigada lui Lie Pompiliu, suntem anunțați de brigadier să rămânem la dispoziția "domnului prim Bankovski". La scurt timp de la ieșirea brigăzilor la lucru, am fost strânși pe platou circa 22 – 25 de oameni, percheziționați și apoi încuiați în sala de vorbitor. De aici, pentru circa o oră, cu cătușe la mâini și înjurați de primul brigadier, am urcat în camionul care avea să ne transporte la Poarta Albă. Nu cunosc motivul precis pentru care, după ce am așteptat până seara la poarta acestei colonii, am fost restituiți Peninsulei. Unii ziceau că nu sosise garnitura de tren care avea să ne ducă mai departe. Oricum, clipa aceea a fost una dintre cele mai fericite din viața mea (scăpând garnitura cum se zvonise, eu scăpasem de fapt o ocazie sigură de a ajunge în iadul de la Gherla. Acest fapt m-a făcut să cred că totuși, undeva rătăcită în cer, exista o stea care îmi purta noroc).

La Peninsulă am fost restituiți brigăzii lui Drăgănescu. Munca din ce în ce mai istovitoare, combinată cu lipsa pachetului ca și cu celelalte mizerii, inerente vieții noastre de robi, îmi sporeau pe zi ce trece extenuarea fizică. Nu mai eram în stare acum să închег nici un gând frumos. Uitasem aproape și dorul de casă. Învățasem pe de rost punctele din programul nostru cotidian. Mâna întinsă pentru păstrarea distanței reglementare, cadența și bătutul pasului, ridicarea capului deveniseră ticuri și obsesii. Mă mișcam ca un automat dirijat de semnale. Mâinile altădată elastice și subțiri, acum noduroase și murdare, luaseră forma cozii de lopată. Degetele îmi deveniseră prismatice, crestate din loc în loc pe muchii. Din bătăturile crăpate ale palmelor îmi mustea veșnic sânge. Pașii nu mai știau acum decât să mărșăluiască fără încetare alături de ceilalți nenorociți, pe drumurile îndepărtate ale câmpiilor dobrogene. Unde ne era țara, unde ne era căminul? Ploi reci și nesfârșite de toamnă ne biciuiau din urmă, ca pe niște haite de adunături fără nici un vis, fără nici o speranță. Tot mai rarele răsărituri de lună, de pe malul mării, nu mai aveau asupra noastră nici o înrâurire. Uneori, luna venea să ne acopere cerul cu o imensă pată de sânge, culoarea sângelui nostru de pe bolovani. Lumea, visul, frumusețea, totul murise pentru noi. Până aici nu mai răzbăteau decât instinctele noastre ancestrale, veșnica rânză goală, apetitul somnului.

Iată, aici lângă mine sunt oameni, oameni ca mine, care s-au transformat acum în simple obiecte. Cum aș putea eu să-i mai iubesc, când eu nu mai pot iubi nimic, nici măcar pe mine ?

În fiecare zi, cu gesturi supărătoare, în văzul a zeci de flămânzi, își drămuiau bucatele trimise de vreo soție sau mamă bună. Noi îi priveam cu priviri lacome și tâmpe. Erau cinstiți în egoismul lor, o cinste care ne umilea. Adesea renunțau la suplimentul lor de varză în favoarea noastră și apoi se ospătau liniștiți, cu sentimentul datoriei împlinite.

Poate că eu uram mediocritatea acestor oameni, mai mult decât orice pe lume, pentru că în indiferența lor eu înțelegeam că nu mai exist pentru nimeni. Și cine știe dacă atunci, această ură egoistă a mea, nu era singura modalitate la îndemână, de a lua act de existența altora.

9. Dizenteria. Brigada "popilor"

Preponderența brigăzii noastre o constituia, după cum am spus, macedonenii și dobrogenii. Oameni pentru care – unii fiind la o aruncătură de piatră, de casă – problemele pachetului și ale vorbitoarelor erau mult simplificate. Cine a apucat vremuri mai bune, cu pachete și vorbitoare din

plin, a reușit să-și creeze un echilibru fizic, cu care a plutit cât de cât deasupra mizeriei. Eu și alții ca mine, care nu am avut acest noroc și pe deasupra am posedat și o constituție fizică încă neconsolidată, am simțit până la refuz apăsarea acestei vieți. În timp ce unii se gândeau cu groază la ziua de corvoadă la bucătărie, eu o așteptam cu nerăbdare, pentru că mi se oferea ocazia de a-mi umple toată burta cu morcovi, castraveți și chiar gogonele. Rodeam în general tot ce-mi pica în mână, fără prea multă bătaie de cap asupra consecințelor ce decurgeau de aici, asupra sănătății mele.

Venise luna noiembrie și vremea se stricase de tot. Cât era ziua de mare, stropi mărunți de ploaie amestecați cu fulgi de zăpadă se învârteau, purtați de vânt în văzduh. Ca și altădată, butoaiele cu mâncare ne urmau până departe pe câmpuri. O zi cu gogonele fierte, o zi cu varză, o zi cu praz. Cei cu cuferele pline nici nu se atingeau de gamele. Ba ne îndemnau și pe noi să facem la fel. Ușor de dat sfaturi bune, nimic de zis, când aveau burta plină.

Ne serviseră la prânz numai praz în foaia lui și pe deasupra rece ca de la gheață. Nu știu, prazul să fi fost de vină, dar de atunci n-am mai avut zi bună cu burta. Crampe, apoi temperatură și, în sfârșit, diaree cu sânge. În 24 de ore, jumătate din brigadă era bolnavă de dizenterie. Aveam, dacă nu mă înșel, un brigadier nou – Cișmileanu – venit în locul lui Drăgănescu. Acesta ne-a condus "în păr" la infirmerie. Ne-am târât circa o săptămână printre bolnavi – lucram iară la Mustață – murdărind totul în jur cu "rahat" și sânge, fără măcar o zi de scutire medicală.

Lăsați în mila lui Dumnezeu, încet, încet, ne-am făcut bine. Din brigada noastră cel puțin, n-a murit nimeni. Din colonie, da.

Nu mult după aceasta, sunt propus de brigadier să fac parte pentru o noapte dintr-o echipă de"căcănari". Era obiceiul ca din când în când, fiecare brigadă să alcătuiască o astfel de echipă. Criteriile de selecție, se înțelege, erau de obicei disciplinare. Majoritatea WC-urilor erau construite în spatele barăcilor, în așa fel ca două câte două dormitoare să aibă acces la unul. În afară de acestea, mai existau încă vreo trei WC-uri comune.

Echipa noastră lucra în noaptea aceea la curățirea haznalei din apropierea bucătăriei. Pentru scoaterea murdăriei se foloseau niște căușe mari, cu cozi lungi. Transportul se făcea cu niște butoaie, așezate fiecare pe câte două roți. Un deținut între doi răzlogi trăgea din față, iar unul sau doi împingeau din spate, după caz. Conținutul se deșerta apoi undeva pe câmp, într-o groapă la marginea coloniei. O muncă mai scârboasă nici că se putea. Oricât te-ai fi ferit, era imposibil ca măcar o mână de murdărie să nu-ți pice pe haine. Până să-ți dispară mirosul, oricât te-ai fi spălat în condițiile acelea, mai trecea timp.

Cu toate acestea, munca de "căcănar" avea şi un mare avantaj: lucrai de obicei nepisălogit la cap, de un supraveghetor, altfel obligatoriu. Lucru ce îţi procura un fior de libertate. Apoi aici dădeai peste o echipă, sau mai multe de la alte brigăzi, facilitându-ţi astfel un schimb de informaţii şi opinii.

Partenerii noştri de lucru veniseră din brigada "popilor", cum le plăcea brigadierilor să le zică.

Vedeam adesea trecând prin colonie un şir de oameni încolonaţi, cu feţele descompuse şi pământii, hainele rupte sau astupate cu zeci de petice. Aşa arăta brigada "popilor", nişte oameni hăituiţi, înfometaţi şi huliţi. Cine făcea parte din brigada "popilor", această brigadă de pedeapsă perpetuă, era privat de o serie de drepturi, în primul rând pachete, scrisori, vorbitoare. Era interzis cu desăvârşire orice contact cu ceilalţi deţinuţi, de aceea orice deplasare prin colonie era făcută sub strictă supraveghere. Le fusese destinat cel mai cumplit punct de lucru, "Mamaia". Suna frumos numele, dar aici acest nume avea o rezonanţă de moarte. Pământul era amestecat cu straturi subţiri de piatră. Orice lopată de pământ se lăsa dislocată după mari cazne. Şi totuşi, mort sau viu, vagonetul care ţi-a fost repartizat trebuia isprăvit de încărcat în clipa când se dădea semnalul de plecare al garniturii. Odată noua garnitură garată pe linie, fiecare se repezea ca năuc, spre vagonetul său. Fiecare clipă venea încărcată cu spasme de iad.

De ce se făcea această discriminare cu aceşti oameni ? Pentru că aceşti oameni aveau vina de a fi preoţi. Această vină se plăteşte exemplar.

La început, înşelat de nume, am crezut că efectivul acestei brigăzi îl formau în exclusivitate preoţii. Nu, sfera acestei noţiuni era mult mai încăpătoare. Pe lângă preoţi, veneau în primul rând toţi credincioşii care frecventaseră o sectă sau alta. Însuşi brigadierul la data aceea era un iehovist. Combinaţia aceasta îşi avusese în intenţie cel puţin un scop machiavelic.

Oamenii aceştia dezbinaţi de credinţă, se vor certa veşnic şi se vor mânca între ei. Lucru într-o oarecare măsură greşit. Aşa s-au lansat zvonuri calomnioase despre aceşti oameni şi ajunsese brigada "popilor" o sperietoare pentru întreaga colonie.

Veneau apoi să completeze efectivul acestei brigăzi o seamă de deţinuţi, mutaţi disciplinar.

Din această brigadă, în fiecare noapte, se recruta în mod obligatoriu o echipă pentru curăţatul haznalelor.

Noaptea a fost calmă, liniştită. Înspre ziuă, a început un vântuleţ rece dinspre mare. Încet, umbrele s-au mistuit şi peste câmpuri s-a aşternut o perdea străvezie de lumină. La picioarele noastre apa Ghiolului tremura uşor, ca un astru însângerat.

Apoi glasul goarnei a anunţat deşteptarea. Aşa ne-am despărţit de acei oameni, cu sentimentul că pe lume existau alţii mai nenorociţi decât noi. O consolare, care mai târziu, avea să devină o normă etică.

10. Zubrinski

Era pe la jumătatea lui noiembrie. Într-o noapte ploioasă, întreaga colonie a fost scoasă pe platou, în vederea unei noi organizări. Din toate părţile se îndreptau spre centrul curţii zeci şi sute de oameni, unii trăgând după ei lăzi şi cufere grele, alţii cărând în cârcă pătura înţesată de boarfe – într-un cuvânt – fiecare cu întreaga sa avere.

În scurt timp, pământul s-a acoperit de băltoace şi insuliţe de noroi. Miile de picioare frământau lutul fără hodină. Peninsularii din acea vreme îşi amintesc de bună seamă, acel spectacol rar, când oamenii se vânzoleau în puterea nopţii, ca nişte viermi într-o mlaştină, călcându-se unii pe alţii în picioare sau risipindu-şi sacii cu haine prin noroi.

S-au citit atâtea liste, s-a înjurat, s-a îmbrâncit toată noaptea şi ploua, ploua întruna ca la potop.

Abia la deşteptare am reuşit să mă aciuiesc undeva într-o baracă în mijlocul unor oameni necunoscuţi. Un om de statură potrivită, cu ochii verzi, înţepători, cu faţa veşnic purpurie, ca după chef, cu mustaţa galbenă în furculiţă, intră cu un aer solemn în dormitor."Drepţi!" detună un glas piţigăiat, strident. Fiecare în cea mai mare grabă am luat poziţia comandată.

"Unde mă-ta te trezeşti tu aici ?"se repezi el la unul care încă se mai foia."De azi înainte faceţi parte din brigada mea. Eu cer muncă şi disciplină".

Noul nostru brigadier, poreclit de unii"câinele roşu", fusese de profesie tot major, meserie ce îi lăsase urme adânci în întregul său comportament. După el, om înclinat numai spre disciplină cazonă, noi trebuia să devenim mai înainte de orice militari desăvârşiţi. Nu era îngăduitor cu cei care nu mergeau în cadenţă sau nu băteau pasul"zvâcnit"la ordin; era irascibil şi suspicios. Nu suporta ca doi inşi să discute în preajma sa în şoaptă, credea că îl bârfeau pe dânsul. Umbla cu pieptul bombat, adesea vârându-şi mâna dreaptă între nasturii zeghiei din dreptul inimii, ca la o adevărată tunică militară. Părul său blond şi lins era întotdeauna uns şi pieptănat proaspăt, iar faţa roşcovană bărbierită.

Acestea dovedeau cât de mult îl preocupa ţinuta sa, care de altfel contrasta izbitor cu mizeria celorlalţi.

Dar, Zubrinski, în ciuda oricărui orgoliu, avea o mare slăbiciune: tinerii. În brigada sa grupa cea mai"favorizată", dacă se poate spune astfel, era aceea a tinerilor, condusă de Chircă, un băiat brunet, frumuşel, căzut cu grupul colonelului Arsenescu, din Muscel. Fusese arestat împreună cu tatăl său – fost partizan – pare-se cu un frate. Chiar din primele clipe a fost remarcat de brigadier. Refuzând polonicul de supliment, ordonat de el, a replicat astfel: Tu eşti tânăr, ai nevoie de mâncare mai multă decât alţii".

Convingerea lui Zubrinski era că toată vina pentru tragedia noastră o purtau foştii politicieni şi demnitari. În semn de ocrotire, am fost mutat pe prici chiar lângă şeful de grupă.

11. Taşaul

Noul nostru loc de muncă se afla undeva foarte departe, în partea de miazăzi a coloniei. O bună bucată de drum o parcurgeam pe jos, apoi cu o garnitură de marfar până la destinaţie.

Aici, la Taşaul se executau săpături în pântecul unui deal unde se preconiza construirea unui mare triaj. La sosirea noastră aici, colina era aproape străpunsă. Pământul săpat era încărcat în vagoane şi apoi transportat cu trenul. Acum că era toamnă, burniţa fără încetare şi încă sute şi mii de metri cubi de humă mai aşteptau să-i trecem prin lopată. Amintirea Taşaului îmi este dintre cele mai triste. Pentru servirea mesei eram scoşi undeva sus, pe buza râpei.

Zilele treceau una după alta, măsurate de metrii cubi de pământ săpaţi şi de numărul garniturilor de tren care soseau şi plecau. Nesfârşite au fost cărările acelei toamne prin bostănării părăsite, prin tarlale lutoase, prin vânturi sărate şi reci. Cine mai avea răgaz să privească marea rostogolindu-şi acum valurile înspumate, numai la doi paşi de picioarele noastre ?

Într-una din dimineţile acelea, posomorâte, tocmai urcasem în trenul care ne aştepta. La distanţă doar de secunde, din spatele nostru, un tren în plină viteză, abia luase curba. La comanda fulger a şefului de escortă, soldaţii care se aflau deja în tren, au sărit într-o parte şi alta, ameninţându-ne cu pistoalele întinse. Ni se ordonase să rămânem nemişcaţi. Mulţi am avut timpul să ne întindem pe burtă, pe platformele vagoanelor. După o izbitură puternică, a urmat un scrâşnet de fierărie şi vagoanele au prins a se ridica cu roţile din faţă peste alte vagoane, ca nişte animale enorme şi îndârjite. O parte din vagoane deraiară de pe linie, altă parte alergau cu boturile ridicate în vânt. Nu amuţi pe deplin ţipătul fierăriei, când nişte gemete disperate au izbucnit dintre vagoanele, de alături.

Am fost daţi jos în cea mai mare viteză şi întinşi cu burta la pământ. Doi deţinuţi au fost prinşi între vagoane şi răniţi grav: unuia dintre ei roţile vagonului îi retezaseră ambele picioare. Au venit în grabă la faţa locului şeful de escortă şi miliţienii. Câţiva inşi i-au strâns cu fâşii de haine cioturile picioarelor. Zadarnic. Sângele ţâşnea fără întrerupere. A fost trimis un delegat la colonie după ajutor. Dar colonia era atât de departe şi delegatul a fost trimis abia după ce semnalele luminoase ale escortei au rămas fără rezultat.

Se auzeau gemete tot mai stinse:“Copiii mei, copiii mei“. Toţi eram pătrunşi de nelinişte. Cu feţele în ţărână unii înjurau şi cântau, alţii şopteau rugăciuni. Aici, acum, murea un om. Îl vedeam, îi auzeam gemetele, îi măsuram fărâma de viaţă picătură cu picătură. Se stingea încet, implorând ceea ce nimeni nu putea să-i dea. Dar ieri şi alaltăieri şi atâtea zile la rând, în fiecare zi câte unul, doi, trei, patru. Toţi. Toţi ochii muribunzilor noştri ne implorau. Nu, noi nu mai puteam mântui pe nimeni. Nu mai însemnam pentru nimeni nimic. Chiar nouă înşine ne devenisem de prisos. Ce forţă ocultă a putut aduce pe lume atâta orbire a firii ? Ce barieră, ce zăgaz poate fi acela care chiar în faţa morţii curmă orice fel de apărare sau răzvrătire ? Dar iată, aici, lângă noi, în acest timp, în acest loc, existau oameni, alţii ca noi, care ar fi putut să curme dureri, să vindece răni, să alunge moartea. Ei aveau uniforme luxoase, arme în mâini şi rânzele pline. Orbiţi de glorie deşartă, treceau unul câte unul pe lângă noi, reci, aroganţi, ca nişte fiinţe de apocalips.

De ce nu i-am oprit niciodată să le spunem adevărul:“Fraţii noştri, ura voastră este deşartă, blestemul vostru este apocaliptic. Când aţi uitat să purtaţi pe umerii voştri demnitatea de oameni ? De ce nu înţelegeţi, ce orbire nu vă lasă să vedeţi această clipă a şansei, unica, când prin fiinţele voastre s-ar putea rosti cel mai mare adevăr al nostru, al tuturor: Omul e mai presus de toate fiinţele pământului !

Şi dacă totuşi, v-am spus toate acestea prin graiul durerilor şi morţilor noastre, de ce n-aţi luat aminte ? Voi aveţi o singură credinţă: istoria. Iată, va veni clipa când veţi afla adevărul: nu există istorie. Există doar fiinţa, acea pătimire fără sfârşit, această moarte continuă cu care se sfârşeşte lumea. Există un cântec unic, ascuns sub sânge şi lacrimi, cântecul neamului nostru, suflet reînviat.

Până aici nu ajunge istoria, nici spadele voastre, nici marşul vostru triumfal, peste cadavre şi sânge !“

Când căruţa sosi de la colonie, totul era de mult sfârşit. Înfăşurat într-o pătură, omul cu picioarele retezate fu aruncat pe un maldăr de paie. Pleca nu spre un cimitir cu flori, nu să fie petrecut spre cele veşnice de cei dragi ai săi, de zeci şi sute de prieteni, acolo unde la capăt de drum, un părinte cucernic va încerca să-i urce sufletul la Dumnezeu. Deţinuţilor, acestor oameni fără ţară şi fără cămin, nu le-a rămas nici acest drept al unui mormânt independent. Va fi aruncat undeva, într-o groapă ca atâtea altele, uitate pe pământul Dobrogei.

Numai ai lui îl vor aştepta la nesfârşit.

Am stat aşa cu burţile întinse pe pământ, poate un ceas, poate două. Pierdusem cu totul noţiunea timpului. Acum ne ridicam să pornim din nou la drum, cu hainele îmbibate de apă.

12. Fiul şi tata. Vorbeşte un laş.

Baraca noastră făcea parte dintr-un grup de alte patru barăci, aşezate câte două cap la cap şi unite la mijloc de cele două spălătoare şi camere ale brigadierilor. Tot acest ansamblu avea forma literei H. Întreaga parte de răsărit a coloniei era populată cu asemenea H-uri. Pe latura opusă nouă, exista brigada renumitului Matei şi a lui Cişmileanu, acesta din urmă fost spărgător de case de bani.

Matei, acest om căruia i se dusese vestea în întreaga colonie, era un slăbănog, cu fața uscată, veşnic cu buzele rânjite, dezvelind doi dinți lați şi strălucitori de platină. Se vorbea despre el că era omul cu suflet de piatră. Niciodată nimic nu-l înduioşa. Pentru această „calitate" a fost pentru mult timp mâna dreaptă a lui Bankovski.

Chiar în brigada vecină nouă, se nimeriseră fiul şi tata Marinescu – o familie de prin Muntenia. Bătrânul fusese țăran, iar fiul student. Cum era firesc, îşi duceau viața mai mult împreună. Dormeau laolaltă, mâncau laolaltă, munceau împreună. N-am înțeles niciodată ce ar fi putut stârni gelozia brigadierului, al cărui nume regret că îmi scapă. Destul că în capul său se născu un plan diabolic. Pentru a-l întărâta pe fiu împotriva tatălui, va trebui mai întâi să-l câştige pe primul de partea sa. Astfel el va fi primul, cel care a făcut dovadă că acest mit al legăturii paterne şi filiale nu-i indestructibil. Va rămâne un exemplu şi pentru alții.

Şi rânjetul diabolic al brigadierului îşi dezveli în cele din urmă taina. Într-o seară, la o şedință de lucru, tânărul Marinescu ieşi în fața brigăzii şi arătându-şi cu degetul părintele, zise:"Uitați din pricina cui sunt eu aici". Apoi, apropiindu-se de bătrân, îi trage o palmă:"Na, pentru educația pe care mi-ai făcut-o !". Tremurând tot, din încheieturi, tatăl său îl prinde fără ezitare cu o mână de grumaz, iar cu cealaltă îi arde o palmă de-l culcă la podea:"Na, ticălosule educație !"

Despre acest eveniment s-a discutat mult în H-ul nostru. Brigadierii şi mai ales Matei, au găsit un pretext în plus pentru râsul lor isteric şi nepotolit. De aceea, foarte mulți nu-i credeau străini nici pe alți brigadieri de această tragică scenă.

Întotdeauna, când se producea o evadare, întreaga colonie era pedepsită. Mijlocul cel mai la îndemână al administrației era sistarea pachetelor şi vorbitoarelor. Cu puțin timp în urmă, doi deținuți au reuşit să fugă şi să-şi piardă urma. Era un record, dacă avem în vedere că aici, în Dobrogea, toate tentativele de evadare eşuaseră, până acum. Nu depăşirea cordonului de ostaşi ar fi constituit punctul cel mai greu din programul complicat al unei evadări, deşi şi acesta prezenta riscurile sale. Exista însă o zonă de siguranță pe tot

întinsul Canalului, care cuprindea o bună parte din Dobrogea, împânzită peste tot cu trupe M.A.I., apoi denunțătorii. Nimeni nu rezista mai mult de câteva zile. Cel mai fericit caz pentru un evadat era să nu fie prins în această zonă a Canalului. Atunci era restituit coloniei de unde plecase şi pedepsit exemplar, pentru ceilalți. Era schingiuit, pus la stâlpul infamiei, pe platou, unde fiecare putea să-l scuipe, sau să-l lovească etc. Era pedepsit de două ori: o dată pentru suferința lor fizică – ridicarea pachetului şi celelalte, a doua pentru că le-a pătat "onoarea" de deținuți cinstiți pe drumul "reabilitării". Desigur, astfel de păreri aveau o audiență mai mică, dar aveau totuşi. Reabilitarea, această gogoriță a administrației, a persistat ani de zile în coloniile de muncă, făcând parte din mecanismele care susțineau perpetuarea silniciei. Dacă îți realizai norma, dacă erai disciplinat, dacă-ți schimbai vechile concepții, vei fi reabilitat. Schema, după cum am spus, era diabolică. Norma, prima condiție a reabilitării, era practic un lucru irealizabil, o"fată morgana", pe care "spărgătorii de normă", cei câțiva renegați, cu putere de hipopotami, dispuşi să facă jocul administrației – o împingeau mereu înainte. Reabilitarea rămânea un vis care mereu ți-l flutura pe la nas şi atât. Unii au numit această fantomă a reabilitării şi poate nu fără temei "un antidot împotriva lucidității". Dar când şi manevra aceasta dădea greş, şi dădea aproape întotdeauna, se trecea la represalii fizice şi morale.

Dacă nu-ți îndeplineai norma, nu putea exista decât un singur motiv: "nu vrei să-ți faci norma şi nu vrei pentru că nu ți-ai schimbat încă concepțiile". Astfel, norma devenea pretextul unui calvar neîntrerupt.

Într-o seară, un milițian ne vizită brigada. Se afla în cadrul uşii, gata să plece, când ne aduce o veste, pe un ton cu totul confidențial:"Ştiți că cei doi bandiți, care au evadat au fost prinşi ?"

Pontatorul nostru (deținut), probabil măgulit de această confidență a cadrului, răbufni:"Dați-i pe mâna noastră, să-i judecăm noi".

Această declarație a pontatorului avu darul să declanşeze o serie de discuții în contradictoriu.

"Bine a zis domnul pontator" îl aud pe unul de lângă mine că mă provoacă la discuție.

"De ce bine a zis ? Dacă erai dumneata în locul lor ?"

"Nu ți-e ruşine, mucosule, să mă contrazici ? Eu am copii ca tine şi sunt om cinstit. Vreau să mă întorc acasă, la ei", mă înfruntă el.

"Toată lumea vrea să se întoarcă acasă. Ba ăştia care au evadat, erau chiar mai nerăbdători decât noi".

"Eu nu vreau să mă cert cu tine" îmi zise acum pe un ton potolit, interlocutorul meu."Eu nu sunt nici turnător, dar nici nu sunt de acord cu ce au făcut".

Argumentul lui era acesta: Aici toţi sufereau. Ceea ce ne dă puterea să rezistăm este legătura cu casa şi pachetul. Atâta timp cât suferim împreună, nimeni nu are dreptul să ne trădeze, să ne sporească această suferinţă. Aceştia au dorit să-şi salveze propria viaţă, fără să se gândească ce se va întâmpla cu ceilalţi trei mii. Şi să zicem că numai zece am dat ortul popii în urma represaliilor, cât e mai mult, zece sau doi ?

În aparenţă o logică susţinută. Zic în aparenţă, pentru că fondul chestiunii discuţiei se sprijină pe o mare eroare. Se limitează totul la orizontul sârmelor ghimpate. Administraţia devenea astfel un forum absolut, logica tabu. Este de mirare, cum mulţi dintre aceşti oameni care judecau astfel, altădată au îndrăznit să aibă opinii, să înfrunte prejudecăţi ideologice, într-un cuvânt să fie lucizi, să fie ei înşăşi.

Au evadat nişte oameni ? Cu ce mă prejudiciază pe mine afacerea asta ? Nu-i liber să facă fiecare cu viaţa sa ce pofteşte ? Că au pricinuit suferinţă altora ? Acesta este riscul însăşi al existenţei.

Trăind într-o stare de interelaţii unii faţă de alţii, e firesc ca fiecare acţiune, a fiecăruia dintre noi să afecteze pe alţii. Vina revenea administraţiei care a extins sfera responsabilităţii asupra întregii colonii. Potenţialul nostru sufletesc scade pe măsură ce în noi se înstăpâneşte laşitatea. Instinctele frustrate de la drepturile lor fireşti, devin feroce, depăşindu-ţi adesea voinţa. Atunci tu vezi, în ceea ce-i adevărat şi drept de văzut. Toţi, fără excepţie, am devenit laşi în suferinţă. Deosebirea între unii şi alţii este numai de grad, pentru că undeva, nemărturisit, fiecare din noi purtăm germenele laşităţii.

Doar la câteva zile după această întâmplare, tot pontatorul aruncă o nouă sămânţă de discordie între noi. În cursul unei anchete efectuate la ordinul administraţiei, citi de pe o listă peste o sută de organizaţii subversive, care funcţionaseră în ţară din 1944 încoace. Fiecare dintre noi urma să fim depistaţi ca făcând parte dintr-una din aceste organizaţii.

"Vedeţi" zise pontatorul, pe un ton vădit afectat, "câte am fost în stare să facem ? Şi mai avem pretenţia să ieşim afară ?".

Erau într-adevăr fel de fel de nume bizare de organizaţii: Pajura Neagră, Vulturii, Frăţia de sânge, Sumanele Negre, Sumanele Albastre, Ora H etc. etc., dar putea fi oare acest fapt concludent, din punctul de vedere al pontatorului ? Câţiva erau de părere că da. După aceştia, numai existenţa partidelor istorice ar fi fost arhisuficientă. Atunci, de bine de rău, ar fi existat o scuză, asta a fost situaţia în trecut, până când dv. aţi binevoit să luaţi puterea, dar după aceasta, basta, ne-am pus cenuşă în cap şi am tăcut chitic.

În imediata mea apropiere, doi ţărănişti, un muncitor din Medgidia şi un avocat din Bucureşti, comentau şi ei evenimentul. Avocatul era preocupat mai mult de intenţia administraţiei, dacă nu cumva preconiza fragmentarea

coloniei pe culori politice ? Acest fapt ar fi dezvăluit alt aspect al lucrurilor. Odată făcute aceste discriminări, administraţia putea altfel jongla cu noi. Sau era posibil să fim restituiţi în acest fel închisorilor care urmau a fi delimitate pe categorii politice. Lucru de altfel plauzibil, întrucât un zvon în acest sens circula mai de multişor prin colonie.

Părerea avocatului era că o eventuală închidere a Canalului era un indiciu că lucrurile merg spre bine.

Celălalt, muncitorul, se arăta foarte şocat de felul "eronat" în care pontatorul a pus problema:"Cum adică, să nu mai avem pretenţia să ieşim afară ? Pentru că am făcut atâtea organizaţii ? Ce spune asta, chiar dacă erau de două ori mai multe ?", apoi vorbi de câteva organizaţii subversive pe care el le cunoştea, dorind să sublinieze faptul că nici o astfel de organizaţie n-a avut la bază principii antisociale. Majoritatea întemeietorilor acestor organizaţii au fost oameni idealişti, dezinteresaţi. Departe de a indica o contradicţie, această nomenclatură a organizaţiilor, era un mod de a ascunde aceeaşi intenţie comună. După el era îmbucurător faptul că în faţa ameninţărilor de sugrumare a fiinţei naţionale, ţara nu a stat pasivă, era o mărturie că noi românii, dorim libertatea.

"Nu trebuie să ne inducă în eroare trucul acesta", continuă el,"după care diversificarea înseamnă vinovăţie. Mai curând ar trebui să ne frapeze cealaltă faţă a lucrurilor, că trăim la discreţia instinctelor. Cruzimea a devenit o lege şi un triumf".

Avocatul părea plăcut surprins.

13. Iarna. Destăinuirile brigadierului

La scurt timp după mutarea în brigada lui Zubrinski, am luat din nou legătura cu casa.

În situaţia în care mă aflam, pachetul îmi era mai mult decât necesar. Primisem de acasă un cojocel cu mâneci, cu care aveam să lupt de acum împotriva vântului rece care se înstăpâni prin aceste locuri. Au fost de ajuns câteva nopţi reci, pentru ca înfigerea cazmalei în pământul ca piatra să nu mai fie posibilă. Piatra însă se putea sparge. Aşa am ajuns din nou la Mustaţă. Înspre mal, Ghiolul prinsese o pojghiţă, lată, de gheaţă care încremeni apa într-o oglindă lucie. În fund, peste tufele de stuf ruginite din insula lui Ovidiu, se aşternu un strat subţire de zăpadă. Zilele păreau acum lungi ca anii. De dimineaţa până seara luptam cu vântul rece şi cu bolovanii. După Crăciun, gerul a atins punctul culminant. Crivăţul din stepele calmuce se

plimba nestingherit prin această pârtie, deschisă spre largul mării. Tăişul lui pătrundea până la os.

Într-o noapte, vântul, în turbarea lui, a smuls câţiva stâlpi de lumină electrică. Viscolul n-a contenit zile în şir, acoperind cu nămeţi câteva barăci mărginaşe. Câteva zile am fost opriţi în Colonie pentru deszăpezire şi refacerea stricăciunilor. Prin februarie, gerul cedă puţin câte puţin. În sfârşit, un soare călduţ îşi profila razele firave peste câmpuri. Era ca şi cum o mână uriaşă care ne ţinuse sugrumaţi în cleştele sale, se desfăcea încet, redându-ne răsuflarea întretăiată şi speranţa pierdută.

În sistemul nostru de viaţă, cu toate acestea, totul rămânea neschimbat. Ţineam mai departe şedinţe de lucru, se discuta de normă, de indisciplină, de pedepse.

Într-o seară, la o astfel de şedinţă de analiză a lucrului, brigadierul scosese la beştelit în faţa brigăzii, pe un avocat din părţile Bucureştiului, Teodorescu. Acesta era un om puţinel la trup, liniştit, calm, aproape enervant prin calmul său.

"Când ai de gând să te pui pe treabă?" îl întrebă Zubrinski.

"Nu pot munci mai mult decât muncesc" zise acesta. "Pachetul meu l-aţi tăiat, iar mâncarea de la cazan, să nu mai vorbim de ea".

"Ce-i fi voind, limbi de fazan?" ţipă brigadierul.

"Nici vorbă" replică celălalt "dar între limbi de fazan şi ciorbă de varză acră, mai există o mie unul de feluri de mâncare".

"Deşteptule, te pricepi la parlamentări", îl apostrofă celălalt din ce în ce mai enervat. Între timp, îmi face semn să ies în faţa brigăzii. "Priveşte-l" arătă el spre mine"e numai un copil, mai slab ca tine. El de ce poate munci şi tu nu ?". "Tu ce părere ai?" mă invită el la discuţie.

Nu puteam să mi-l ridic în cap pe brigadier, dar nici nu puteam fi nedrept faţă de altul. Situaţia era astfel cât se poate de delicată."Eu nu am nici o părere, pentru că nu am dreptul să am nici o părere"am zis eu."Chiar azi am lucrat alături de domnul Teodorescu şi am observat că grămada dumnealui de piatră era la fel ca şi a mea".

Ochii lui Zubrinski vărsau scântei. A doua zi, de cum ne-am întors de la câmp şi am servit masa de seară, sunt poftit de către şeful de grupă la domnul brigadier. Mă aşteptam la tunete şi fulgere. Dar m-am înşelat. Mă pofti să iau loc lângă el, pe pat. Părea liniştit, chiar tandru. Mă asigură pe cuvântul său că nu se va întâmpla nimic, dar voia să ştie de ce am ţinut partea lui Teodorescu. Eu am ripostat că nu ţinusem partea nimănui. Nu l-am putut convinge, apoi Zubrinski începe să-mi ţină veşnica lui teorie despre putregaiul partidelor"istorice"din ţara noastră."Tu ştii că eşti o victimă a acestora? "îmi zise el parcă înduioşat. Tăceam. Mă privi şi el câtva timp,

fără un cuvânt, parcă molipsit de tăcerea mea. "Mi-e milă de tinereţea ta, pe care ţi-ai distrus-o în puşcărie" zise el în sfârşit, punându-mi mâna pe creştet. S-a sculat de lângă mine şi privi pe fereastră afară, cum vântul izbea de sticla lucie fluturaşi albi şi moi. Se aşeză din nou pe pat, strângându-şi pumnii între genunchi. "Tu ştii că am şi eu acasă un pici ca tine?" L-am privit, avea lacrimi în ochi şi faţa înflăcărată." Chiar aşa, de vârsta ta, nici nu ştii cât îi poţi semăna". Afară vântul se auzea chiuind prin sârme.

"Grea iarnă a mai fost aceasta" am zis eu, aşa ca să schimb vorba.

"De ce nu vrei să fim prieteni? Eu sunt dispus să-ţi fac orice concesie. Vrei să te pun şef de grupă?"

"Nu, domnule brigadier".

Era vădit, omul acesta avea ceva pentru mine. Ştiam, de asemenea, că îi stătea în putere să-mi facă oricât de amară voia viaţa. Şi totuşi, atâtea lucruri ne despărţeau, făceau imposibilă o apropiere reală. De ce dacă ţine la mine, îmi ziceam, nu mă tratează ca pe un om demn ? Aveam convingerea că intenţia lui era să mă facă informator sau cine ştie, auzisem că o seamă de brigadieri practică homosexualitatea, eu urmând să constitui o nouă captură. Gânduri, presupuneri, neîntemeiate, dar oricum ele existau.

"Vă rog să nu vă supăraţi dacă vă întreb ceva: cu băiatul dv. tot la fel aţi fi procedat?"

"De ce nu?" se miră el."Eu nu vreau ca tu să cazi sub influenţa acestui putregai istoric". Aşa vedea el lucrurile şi poate era sincer. Aşa ştia el să iubească, handicapat de idei politice, preconcepute, şi nu ştiu cine ar fi fost în stare să-l debaraseze de aşa ceva.

14. La vorbitor. Părăsesc definitiv canalul

Era în 25 februarie 1952. În duminica aceea plutea pe cer un soare dulce. Parcă vijelia şi gerul nu fuseseră nicicând. În partea dinspre apus a coloniei, la câţiva paşi de malul Ghiolului, aştepta o grămadă de oameni şi căruţe. Se vedeau venind încă şi acum dinspre Mamaia, cu desagi în spinare şi cufere. Din toate părţile ţării porniseră spre noi rudele noastre. Aşteptam cu înfrigurare sosirea brigadierului cu o nouă listă. Mai întâi un reprezentant al administraţiei se prezenta la cei sosiţi şi întocmea mai multe liste, în funcţie de capacitatea vorbitorului. Listele, cu numele celor căutaţi, erau înaintate brigadierilor. Dacă nimeni nu avea nici o obiecţie, intrai la vorbitor. Toată dimineaţa am privit spre marea aceea de oameni, nutrind totuşi speranţa, că, în sfârşit, se va întâmpla vreo minune. În jurul amiezii, brigadierul poposi cu o nouă listă. Se opri surâzător drept în faţa mea:"Te faci frumos şi îţi iei

sarsanaua cu tine". De emoție, mă năucisem de tot. Primul vorbitor !... Mai întâi, am răsturnat cufărul unui om cu mâncare, apoi alergând spre WC m-am împiedicat și era gata să-mi julesc nasul. Dar iată-mă pe ușa vorbitorului. După ce m-am lăsat luat pe sus și înghesuit din toate părțile, am început să dau febril din mâini pentru a-mi face loc spre plasa de sârmă. Ne aflam o masă de oameni într-un țarc, de jur împrejur cu gard solid de lemn, înalt până la subsuori. De aici până în tavan se întindea o plasă de sârmă. La o distanță de circa 70 cm se afla alt gard și altă plasă de sârmă. Culoarul dintre cele două garduri era rezervat manejului milițienilor. Abia în partea cealaltă puteau fi zărite rudele noastre. Câtva timp, m-am învârtit în toate părțile fără să descopăr ceva. Ceea ce o dezavantaja pe mama, în aceste împrejurări, era statura sa extrem de scundă. Când am ajuns în fața ei eram lac de transpirație. Toată lumea era grăbită, să profite la maximum de jumatea de oră disponibilă. Supraveghetorii, grăbiți să isprăvească odată cu afacerea asta, umpleau cu oameni spațiul până la refuz. Așa se face că în fața plasei de sârmă se formau două, trei, sau patru rânduri, depărtarea de ceilalți mărindu-se în felul acesta simțitor. Toți urlau cât îi ținea pieptul. În timp ce eu țipam spre capul mamei, ea îmi făcea semne disperate la ureche că nu aude. Câteva cuvinte răzlețe, însoțite de anumite semne care hieroglifau prin aer intenția, au străbătut totuși dintr-o parte în alta:

Eu: "Tata... sora... nepotul..."

Ea: "Pachet... Bine..."

Apoi mama a început să plângă, a scos o batistă din sân, din care a desfășurat niște poze. Acest fapt a produs un incident cu milițianul, care era cât p'aci să sisteze vorbitorul.

La rândul meu, eu am ridicat palmele în sus, indicându-i locul crăpăturilor. Atât i-a trebuit. Din clipa aceea dialogul a fost practic întrerupt.

Cum plasa de sârmă fusese dată proaspăt cu motorină, multora li s-au imprimat dungi negre pe față. Acest fapt a constituit pricini de neliniște pentru rude. Multă bătaie de cap au mai avut unii până au reușit să le explice toată tărășenia.

Vorbitorul luă sfârșit. De o parte și alta a gardurilor de sârmă, milițienii munceau de zor pentru eliberarea spațiului. Se fluturau mâini, se urlau ultimele cuvinte duioase. Ce bine era la aer! Extenuat de nădușeală și amintiri am rămas câtva timp pironit locului. Câtva timp am urmărit pârâul de oameni care se revărsa pe drumul din marginea coloniei. Mama n-a mai fost de găsit. M-am îndreptat spre mijlocul platoului unde se împărțeau pachetele aduse. Am avut norocul să cad pe mâna unui om cumsecade, care mi-a cedat și scrisoarea aflată înăuntru. Astfel, am aflat că mama venise să mă vadă aproape în fiecare lună, dar că întotdeauna până acum fusese

refuzată. I se motiva că nu-mi îndeplinisem norma. Ce risipă de timp, de sănătate și bani de pomană. Și unde mai pui că tot cam la două luni se ducea la Poarta Albă să-l vadă pe tata. Îmi scria că luase legătura cu mama lui Lie Pompiliu și că fusese asigurată că fiul ei îmi poartă de grijă. Ce povești !

După o emoție devastatoare, a urmat bucuria amintirilor. Mă simțeam parcă aș fi fost cel mai fericit om de pe pământ. Să mai existe cineva pe lume care te iubește atât ? Era parcă prea mult. Cu aceste gânduri am petrecut ore de-a rândul, întins pe prici, cu o haină pe cap. După un timp, o întristare subită a început să mă cuprindă.

De ce atâta durere, atâta osteneală pentru mine ? Meritam eu toate astea ? Dar dacă tot ce am făcut a fost un simplu capriciu, un simplu orgoliu, pe care apoi l-am împodobit cu visuri și gânduri frumoase ? Atât de puțină ambiție în fața unui atât de colosal sacrificiu ? Și, chiar dacă am iubit libertatea, aceasta poate egala tot ce am cerut altora în schimb ? În ultimă instanță, rămâne un singur adevăr. Visul, opinia ta. Tu ai făcut o alegere, ți-ai asumat doar dreptul de a opta. Tu ești somat să te întrebi acum cu toată sinceritatea, ce valorează mai mult, propria ta opțiune, sau refuzul de a opta, deci refuzul propriei tale conștiințe. Pune în balanță totul, ce trage mai greu la cântar; tu cu opțiunea ta, sau ceilalți cu sacrificiul? Aici, ființă misterioasă, este problema ta. Dacă timpul, istoria, îți vor da dreptate, atunci tu ai învins, chiar dacă vei fi răpus. Iar dacă nu, nici jertfa celorlalți, nici propria ta durere și aspirație, nimic, nimic, nu te va putea alina.

În această stare mă află Chircă, șeful meu de grupă, care se întorcea de nu știu unde. Fiind probabil bine dispus și pus pe glume, îmi trage chicotind haina de pe cap. Și pentru că eu mi-am ascuns din nou fața, el repetă gestul. "Te bag în mă-ta dacă nu-mi dai pace!" m-am răstit în cele din urmă la el. "Te bag și eu în mă-ta pe tine" ripostă el pe loc, înfuriat. "Cum îndrăznești să vorbești de mama mea, bă, turnătorule?" am sărit eu tremurând de pe prici. După câteva clipe de ezitare, Chircă a țâșnit ca o furtună la brigadier.

După câteva minute, îi văd pe amândoi intrând încruntați în dormitor. Aproape întreaga brigadă era prezentă la scenă. Zubrinski mă privi câtva timp în tăcere. "Dați-vă mâna de împăcare" zise el, pe un ton potolit. După mai multe insistențe din partea lui, am dat mâna.

"Lasă și tu băiatul în pace să-i priască vorbitorul" i se adresă el apoi lui Chircă. După plecarea brigadierului, cineva veni la mine și mă bătu pe umăr:"N-ai vrut să te lași nicicum? Las' că-i bine".

Trecuseră câteva ore bune de la stingere şi eu nu puteam să lipesc geană de geană. Toată lumea dormea buştean, când un tropot de paşi pe sală mă făcu să tresar. Din cadrul uşii, Bankovski urlă cât îl ţinea gura: "Dreeepţi...!" Zeci de capete răsăreau buimace de sub pături. După ce îmi citi numele de pe o listă, "primul" ordonă cu aceeaşi voce animalică:"La deşteptare îţi iei boarfele şi osemintele şi te cari pe platou", apoi grăbit: "Restul la loc comanda".

Ne aflam în mijlocul curţii circa 25 de inşi, faţă în faţă cu măria sa domnul prim. Cei mai mulţi dintre noi făcuseră parte şi din celălalt lot disciplinar, din octombrie."Ce v-aş mai pureca eu, paştile mamii voastre !" zise el în loc de bună dimineaţa. Am aşteptat la poartă câteva ceasuri. Acum, ciudat, după revederea cu mama, nu mai doream să plec de aici. Mi se părea că prea multe lucruri scumpe rămân în urma mea."Nu vă faceţi inimă rea", ni se adresă Gujbă, în trecere printre noi "poate unde vă duceţi o să fie mai bine, ca aici".

Plecam. Şase luni din viaţă, cât de puţin ! Şi totuşi, câte blestemăţii, câte dureri n-au fost posibile în acest colţ minuscul de lume ! Cine ar putea să le cuprindă pe toate în cuvinte ? Şi câte colonii de muncă şi lagăre şi câţi oameni şi câte dureri fără cuvinte şi nume, zac risipite pe acest pământ al acestei Siberii a României ?

Peninsulă, ai putea să fii mulţumită ! Tu nu eşti singura deznădejde şi înfrângere a noastră şi nici cea mai cumplită dintre ele. Numai Capul Midia este de o sută de ori mai jalnică decât tine. E drept, tu l-ai avut pe Georgescu, pe Lazăr, tu ai avut chiar cumplita reeducare, dar n-ai avut un Borcea Liviu, omul a cărui mână stingea vieţile ca pe nişte mucuri de lumânare.

Câteva clipe mai târziu ne-au fost puse cătuşele.

Ca un animal înfometat, maşina alerga departe, tot mai departe. Acolo este insula lui Ovidiu, tristă, însingurată. Aici este Mustaţa. În acest şanţ, cineva şi-a rupt un picior. Dincolo, un bolovan a strivit un craniu. Ochii îmi alergau iscoditori peste câmpuri, în timp ce cu sufletul puneam câte un cuvânt, câte o lacrimă, pe fiecare piatră, pe fiecare amintire:

"Aici am plâns şi-am sângerat cu anii
Scuipându-ne plămânii în ţărână,
Aici ne-am logodit cu bolovanii,

Cu câte un picior uitat sau cu o mână.
Pe aceste văi şi dealuri dobrogene
Am dat cu veacul înapoi lumina
Amare bezne am aşternut pe gene,
Şi le-am simţit în inimi rădăcina.

Mânaţi de biciul vântului fierbinte
Trudiţi şi goi prin ploaie şi ninsoare
Am presărat cu sute de morminte
Pământul dintre Dunăre şi Mare,
Flămânzi de libertate şi de pâine
Am despicat Dobrogea cu lopata
Să facem drum vapoarelor de mâine,
Înjurături şi pumni ne-a fost răsplata.
Istoria noastră cea din lacrimi toarsă
Va ţine minte şi între foi va strânge

Pe acest cumplit Danubiu-care varsă
Pe trei guri apă, iar pe a patra sânge.
Din cântecele noastre stoarse în robie
Vom ctitori în anii care vin
În cărţile pe care le vom scrie
O nouă Tristie la Pontul Euxin".

(autor: *Andrei Ciurunga*)

CAPITOLUL 4

MINELE DE PLUMB

1. Din nou la Jilava

Porțile mari, scobite în piatră s-au dat în lături. De pe pereții umezi, ochii însângerați ai lalelelor priveau sfidător. Totul aici rămăsese la fel: gangul cu sunete ciudate, misteriosul pâsâit al milițienilor, sudălmile. După o percheziție drastică, cu care ocazie ne-au fost confiscate o sumedenie de lucruri, am fost vârâți chiar acolo, pe culoarul din dreapta, la "secret". În altă cameră, a doua pe stânga de la intrare, am rămas până când am părăsit Jilava. Am avut ghinionul să ajungem aici tocmai înspre primăvară, când încep să se topească zăpezile. Câtva timp, cât afară era încă rece, n-a fost posibil să utilizăm etajul priciului. O dată cu dezghețul, apa infiltrându-se de sus prin bolta de beton, prinse a picura necontenit ca într-o peșteră. Astfel, am fost nevoiți pentru o bună bucată de timp, să ne îngrămădim la parter. Faptul că era vorba de un lot disciplinar, inspira destulă încredere pentru a se discuta liber. După ce câteva zile și nopți am dormit pe rupte – se înstăpânise în noi la Canal o oboseală "istorică", am început să ne povestim pățanii și amintiri.

Fusese trimis aici împreună cu noi și un fost spărgător de case de bani, pe nume Hupcă.

La Canal fusese brigadier și acuma mergea la București în vederea unei rejudecări a procesului, sau ceva de felul acesta. Circa două săptămâni, cât a rămas între noi, omul acesta volubil și fermecător a fost principalul punct de atracție. Și-a povestit cu mult haz întreaga sa viață, de "hoț cinstit" cum îi plăcea lui să-și zică.

A luat parte la prima spargere, la 12 ani. Puțin mai târziu, a cunoscut și închisoarea. De la o vârstă destul de fragedă, a început să urască de moarte pe turnători, pentru că, zicea el, o mare spargere de-a lor eșuase datorită unei turnătorii. Cu această ocazie povestea cum în brigada sa toți turnătorii erau"la pământ", el cu mâna lui lovind mai mulți dintre ei. Dar banda lui de hoți nu dădea lovituri numai în țară. Erau în legătură cu o bandă de spărgători din străinătate, cu care de altfel făcuseră o mare spargere la Paris.

"Ce făceai cu atâția bani?" îl întrebă cineva.

"Cu atâția bani? Păi niciodată nu erau prea mulți. Singura mea plăcere poate e să am bani și să-mi bat joc de ei. Eu riscam. Totul nu pentru bani, ci pentru clipa de libertate, pe care numai banii ți-o pot da .

Era singura dată când eu eram într-adevăr puternic. "Vino" îi ziceam amantei mele,"vreau să te fac regină". Și o împodobeam cu lucrurile cele mai scumpe. "Știți dvs. ce înseamnă să-ți poți bate joc de banii, pentru care alții își vând sufletul ?"

"Și de ce, după o lovitură "babană", îl ispiti altul, nu v-ați lăsat de spargeri, să duceți oarecum o viață cinstită ?"

"Pentru că, vedeți dvs., viața cinstită nu există"răspunse Hupcă."Vă rog să mă credeți, spărgătorul este omul cu cel mai redus simț al parvenirii. În meseria noastră, nu setea de bani – așa cum e înclinată lumea a crede – e mobilul principal, ci frumusețea de a risca. Așa stau lucrurile. Noi, hoții, știm mai ales să riscăm, pe când omul "cinstit" în general știe să mintă.

Vă rog să mă credeți, eu am iubit viața numai pentru că pot risca să fiu așa cum îmi place".

Domnul Willi Popescu – un avocat din București – era un om cu multă cultură și multă experiență de viață. Făcuse prizonieratul ani de zile prin Siberia, cu care ocazie ajunsese distrofic în ultimul grad. Consecință care de altfel niciodată nu a mai putut fi remediată. Mușchii pieptului, ai membrelor, se vedea și acum, i-au fost aproape mistuiți. Tăria sa era însă cuvântul. Era un bun cunoscător al lui Dostoievski și al literaturii nordului. Își însușise ideea după care Rusia va parcurge cele trei etape, așa cum "profetizase scriitorul rus", în "Frații Kamarazov". L-am ascultat seri povestind de un roman nordic,"Și veșnic cântă pădurile", dacă îmi aduc bine aminte, pe care îl îndrăgise foarte mult.

Tot aici, cu noi, o figură simpatică și în același timp bizară, era marinarul Mardare. Dorise să fugă în străinătate și fusese depistat. Avea o nostalgie, pentru a nu i se șterge numele cu desăvârșire din lume, visa explorarea unui pământ necunoscut, unde va ridica apoi un monument unic, ceva asemănător piramidelor. Vis cu desăvârșire viu și acum, nu știu după câți ani de închisoare. Chiar se gândea la alcătuirea unei echipe, cu care spera el, va porni odată pe mare și în care căuta să coopteze cu precădere tineri. Numai în felul acesta se explică accesul pe care l-am avut și eu la ideea sa.

Cel mai bun prieten al lui Mardare de aici era un neamț rătăcit chiar din Germania, nu știu cu ce ocazie prin închisorile românești – cu ochi albaștri și visători. Acesta, spunea marinarul, va fi unul din oamenii săi de bază, din viitoarea expediție. Tot din anturajul lui Mardare, făcea parte un

fost mecanic de locomotivă, Paznicu, om pus pe glume nesărate şi bancuri. Ştia să imite perfect mersul locomotivei şi al vagoanelor, lucru pe care îl repeta ori de câte ori era solicitat, cu multă plăcere. De acest om, pe mine personal, mă leagă însă o amintire nu tocmai plăcută. Se oferise, cum zicea el, să facă parte din"gaşca"lui Mardare – marinarul, neamţul şi eu - dintr-un motiv, după câte aveam să descopăr, foarte ingrat. "Gaşca" aceasta, după propria sa recomandare, trebuia să mănânce împreună, din aceeaşi gamelă. Lucrul acesta nefiind cu putinţă, deoarece, patru porţii nu încăpeau într-un singur vas, s-a stabilit ca măcar terciul de dimineaţă să-l servim astfel. Ce urmărea Paznicu, prin aceasta ? Nimic altceva decât să ciupească din mâncarea celorlalţi. În afară de faptul că mânca extrem de repede, întotdeauna se însărcina să spele gamela, ceea ce îi dădea posibilitatea să adune stratul de terci rămas pe fund. Dacă eu, dintr-o timiditate înnăscută, n-am fost în stare să-l pun la punct, a făcut-o dl. Willi Popescu în locul meu:"Nu ţi-e ruşine, domnule, să mănânci mâncarea unui copil, care are încă nevoie de creştere ?" a zis acesta indignat. Această intervenţie a avut darul de a destrăma"gaşca"nefastă şi odată cu ea şi visul marinarului de a-şi afla în noi, unii dintre membrii viitorului său echipaj.

Aşa am zăcut circa trei săptămâni, fără să fim nici măcar o clipă scoşi la aer, ferindu-ne mereu aşternutul de apa care picura fără încetare de sus.

Într-una din zile, uşa se deschise brusc şi suntem invitaţi să ieşim în curte, la"soare". Într-un ţarc, într-adevăr însorit, am dat peste politrucul închisorii, care ne aştepta cu o masă doldora de dosare. Erau dosarele noastre care ne însoţiseră de la Canal. Pe rând eram chemaţi în faţa lui şi cercetaţi. Întrebarea tipică era dacă ştii de ce ai fost expediat de la Canal. Pentru că"noi v-am creat condiţii"civilizate"de muncă şi viaţă şi voi faceţi pe nebunii".

Chiar a doua zi după acestă întâmplare, suntem scoşi la poartă, în faţa unei comisii şi întrebaţi dacă suntem apţi de muncă. Asta schimba toată problema. Vom merge din nou la o colonie de muncă ? Mulţi nu erau încântaţi, eu însă pentru care, Gherla devenise o obsesie, nu puteam fi de aceeaşi părere. În seara aceleiaşi zile au mai fost aduşi în camera noastră vreo şase, şapte preoţi, catolici, care purtau lanţuri la picioare. Cinci dintre ei fuseseră condamnaţi la moarte, pentru spionaj în favoarea papei şi acum li se comutase pedeapsa în muncă silnică pe viaţă. Aceştia, pregătiţi după cum spuneau ei pentru muncă, veneau să confirme ideea că vom fi expediaţi într-o colonie.

Toţi, fără excepţie, erau oameni minunaţi, deşi trei dintre ei erau foarte tineri, cu toţii păreau optimişti şi cu moralul ridicat. Studiaseră cu toţii la Roma, dar din modestie, nefăcând caz de pregătirea lor, preferau discuţii banale, să rostească ore în şir Rozarul, sau să cânte. Părintele Dumitraşcu,

cu o voce de tenor desăvârşită, cânta toată ziua canţonete sau"Du-mă, trenule, la Cluj". Pasă-mi-te era şi ardelean. Părintele Riter, cel mai tânăr dintre toţi, îşi povestea cu candoare copilărească peripeţiile sale de condamnat la moarte. Cel mai în vârstă dintre ei, părintele Mihoc, era şi centrul lor polarizator. Singurul preot greco-catolic din grupul lor era părintele Leluţiu, de prin părţile Făgăraşului. Om instruit, făcuse parte până la data arestării din ministerul cultelor. Un mic incident pe care l-am avut împreună, venea să întunece pentru un timp relaţiile dintre noi, de altfel extrem de loiale. Se discuta despre dovezile istorice care atestau drepturile ungurilor asupra Ardealului. Şi cum mi s-a părut că părintele Leluţiu ia partea ungurilor, am sărit ca ars:"Cum puteţi dvs. în calitate de român, să aduceţi argumente în favoarea lor ?"

"Nu eu aduc, vorbesc de documente istorice".

"De ce nu vorbiţi de celelalte documente istorice care ţin partea românilor ?"

Discuţia s-a aprins atât de tare, încât a fost nevoie de intervenţia d-lui Willi Popescu. M-am bucurat să îl aud că mă apără:"E demonstrat ireversibil că Ardealul aparţine românilor". Discuţia avu darul să-mi producă totuşi o surpriză plăcută:"Nu prea are băiatul argumente "istorice", dar are unul solid de tot: simte româneşte".

Această întâmplare m-a făcut să mă duc cu gîndul cu mulţi ani în urmă, la o discuţie la care asistasem în copilărie, când un ortodox făcuse afirmaţia că noi, catolicii, nu suntem români. Iată că cineva mai deştept ca el, descoperea că eu sunt român.

Despre avocatul macedonean Vasilică Haşoti, întotdeauna îmi aduc aminte cu plăcere. Pirpiriu, slăbuţ, fusese arestat de pe stradă numai în talie. Acum i-am făcut un loc lângă mine pe cojocel, lucru pe care mereu mi-l amintea la Baia Sprie.

Tot în legătură cu discuţia dintre părintele Leluţiu şi mine, dl. Willi Popescu dezvoltă apoi într-o seară întreagă o idee extrem de interesantă, pentru mine atunci. El susţinea că părintele Leluţiu, într-un fel e un caz unic, întrucât, de obicei sentimentul etnic învinge pe cel religios. Povestea despre bunica sa dinspre mamă, care era franţuzoaică şi care de la căsătorie şi-a petrecut viaţa numai în Bucureşti, acum, înainte de moarte a cerut să fie dusă şi îngropată în pământul Franţei. Fireşte, era catolică şi la Bucureşti toată viaţa a avut cercul său catolic. De asta nu se putea plânge. Şi totuşi...

Ba unul, ba altul, venea să completeze lotul nostru, care avea să ia în curând drumul minei de la Baia Sprie.

Într-o seară a fost adus în camera noastră dl. doctor Cornel Petrasievici. Fusese ridicat de la Baia Sprie, în legătură cu nişte anchete la interne şi acum era pregătit să facă calea întoarsă.

Când am aflat despre ce-i vorba, toți am tăbărât pe el sâcâindu-l cu fel de fel de întrebări. Atunci, el, cu tact, s-a suit în vârful priciului – era înalt, subțire, cu fața palidă și privirea blândă – și ne-a vorbit toată seara despre condițiile de viață de la mină. Astfel, după ce aflasem că acolo se poate mânca pe săturate, acum nu mai doream decât un singur lucru: să mergem la mină.

2. Mina de plumb. Baia Sprie

În aceeași noapte am fost transportați cu camioanele la Gara de Nord. În duba trenului, spre marea noastră mirare, am găsit un lot masiv de"canaliști"care porniseră spre aceeași destinație: mina de plumb. Canalul era acum pe lichidate. Venise Lazăr și își ținuse faimosul său discurs pe platoul coloniei, despre încetarea bătăilor. Acum, aici, totul părea de prisos. O noapte și o zi încheiate, trenul a alergat fără odihnă. Acum luasem țara de-a latul, din Dobrogea în Maramureș. Uite sondele, câmpurile întinse de holde verzi, în depărtare, munții. Dincolo de ei, la un ceas, este Ardealul nostru drag. Uite satul transilvan pierdut în ceața albăstruie a serii, departe pe o văioagă, la coada unui deal. Mai departe, într-o gară, niște copii aleargă vioi. Jucării vii. Din nou turle fumurii de biserici, păduri, coline.

Ce frumos e Ardealul nostru !

În gara de la Baia Sprie am ajuns în puterea nopții. Din dubă, ne aruncam în cea mai mare viteză și printr-un coridor de ostași o rupeam la fugă până la mașinile care ne așteptau. Așa era cel puțin ordinul. În ceea ce mă privește, mi-a fost peste puteri să execut această poruncă. Umflătura picioarelor nu-mi îngăduia legarea șireturilor și orice zdruncinătură îmi dădea senzația unui cuțit împlântat în os. O namilă de milițian se repezi la mine și mă îmbrânci. După imaginea idilică pe care cu ajutorul d-lui doctor Petrasievici mi-o făcusem despre mină, nu-mi mai închipuiam așa ceva posibil.

Odată pătrunși însă în colonie, totul a fost altfel. Am aflat niște dormitoare confortabile, cu paturi individuale, saltele și cearșafuri curate.

În spălătoarele încăpătoare, apa curgea rece ca gheața, direct de la izvorul din inima muntelui.

Peste puțin timp, au venit bucătarii cu tăvile încărcate cu pâine, bucăți de marmeladă și slană. Un gest care avu darul să deruteze pe canaliști, care aveau alături cuferele doldora de mâncare neatinsă. Și nouă pe drum ne chiorăiau mațele de foame, lângă ei.

Câteva zile în șir mai apoi au putut fi văzuți aruncând mâncarea stricată în WC.

Pentru început, toți cei nou veniți au fost cazați într-o baracă din spatele infirmeriei. A fost o noapte albă, cu discuții despre impresii și întâmplări. Deși nu era voie să se circule decât la WC, la început, barăcile nu se încuiau toată noaptea. Acest fapt îți sporea iluzia de libertate, care aici, punea stăpânire pe tine. O dată cu zorile, curtea se umplea cu oameni. Ceva mai târziu, schimbul de noapte se întorcea din mină. Toți erau echipați în salopete, cu lampa de carbid în mână și sacul de merinde la gât. Foarte puțini aveau mâinile sau fețele murdare. Existau foarte multe posibilități pentru întreținerea curățeniei corporale. Mulți își făceau baia – devenită aproape rituală – de la sfârșitul lucrului, chiar în mină, cu apă venită pe conductă pentru uzul perforatorului. La suprafață, în imediata apropiere a puțului de ieșire din mină, exista o baie, chiar surprinzător de modernă, rămasă de la civili. Aici, în această încăpere a băii, se zice că au existat niște instalații speciale pentru ultraviolete. Dușurile erau despărțite între ele prin sticlă ornamentată.

La șut – cum se numea sfârșitul unui schimb în mină – echipajul fiecărei corfe intra direct în această baie. Astfel la baracă oamenii se întorceau îmbăiați și primeniți. Alții foloseau dușul din spălător, care funcționa numai cu apă rece. Întreaga colonie fusese construită în jurul a trei clădiri mai vechi, rămase de la civili. Una dintre acestea era baia, alta cu un pridvor lung, cu două camere spațioase și beciuri, folosită acum drept infirmerie, iar a treia era acum folosită ca dormitor. Existau în întreaga colonie opt barăci, toate construite din lemn. În acest număr trebuie inclusă bucătăria și biroul tehnic. Platoul curții centrale avea forma pătrată, având câte o baracă pe fiecare latură. Acesta era de altfel singurul teren neaccidentat din întreaga așezare. Restul barăcilor au fost plasate la niveluri diferite, după cum a permis terenul. Fiecare baracă avea patru dormitoare, două cămăruțe și un spălător. Aici nu existau brigadieri. Șefii de schimb sau de orizont, ca și maiștrii, dormeau în dormitoare comune. Nu se mai practica deci discriminarea de la Canal. Cămăruțele barăcilor erau folosite de obicei pentru ateliere.

În această privință a confortului, exista o singură excepție. Șteanță, șeful coloniei. Acesta locuia împreună cu un subaltern al său de la biroul tehnic, Mihalcovici, un fost elev ardelean, într-o cămăruță a unei barăci.

Încă de la început, am fost frapat de figura, de altfel destul de incomodă a acestui om, care trebuia să îndeplinească misiunea ingrată de șef al altor deținuți. Părea destul de tânăr, nu cred că depășea 30 de ani, și în același timp destul de abil. Umbla întotdeauna ferches, cu zeghea călcată și părul galben lins, cu urme proaspete de pieptene. Puțini oameni am văzut preocupați într-atâta de eleganța lor, ca el. Ochii de un verde spălăcit, indecis, de câte

ori te priveau, aveai senzația că, de fapt, alunecă undeva alături de tine. Auzisem că fusese arestat ca țărănist. Șteanță a pus ochii pe mine de cum am sosit în colonie.

Aveam să descopăr ceva mai târziu că acest mod de a proceda era destul de extins în colonie. Cercuri de prietenii, întemeiate mai ales pe preferințe și culori politice, constituiau pentru noii veniți obiect de alegere și discuții. Șteanță Emil Dumitru mi s-a părut a juca pe această temă o carte dublă. Pe de o parte, trecea drept omul de încredere nr. 1 al administrației. Unii ziceau că-i informatorul politrucului cel mai versat, iar pe de altă parte, rămăsese fidel simpatiilor sale politice, de altădată. Spaima lui nemărturisită păreau să fie legionarii, destul de numeroşi aici. De altfel, toate rapoartele sale către administrație îi vizau în primul rând pe aceştia. Marea atenție pe care o acorda de obicei noilor veniți, se explică prin aceste strădanii ale sale de a-și face încă și încă un aliat împotriva lor. Chiar de a doua zi seara, acest Mihalcovici – exista și fratele său mai mare aici, un tânăr blond cu ochi albaștri – mă invită să-i fac o vizită, ceea ce am acceptat. Abia am avut timp să servesc o gustare, ca"din întâmplare"Șteanță dă peste noi. Sub nu știu ce pretext, Mihalcovici a părăsit încăperea. Un gest care nu le-a slujit nicidecum intenția. Repulsia mea bolnăvicioasă față de tot ce constituia lucru de culise, privitor la persoana mea în special, și-a spus din nou cuvântul. Am evitat și atunci, ca și altă dată să mă cert cu Șteanță, dar nici nu m-am împrietenit niciodată cu el. Dacă intenția lui a fost să mă facă turnător, am făcut un lucru cum nu se poate mai bun. E drept că nici Șteanță nu s-a dovedit atât de ranchiunos, pe cât mă așteptam, dar știu precis, nici la inimă nu i-am picat.

3. O lună la "suprafață"

Chiar a doua zi de dimineața, a avut loc vizita medicală a proaspeților sosiți. Asista ce-i drept și un sergent major în chip de felcer, dar un cuvânt decisiv îl avea – cum era firesc – doctorul Marcoci, secondat de doctorul Veselovski. Era poate pentru prima oară că întâlneam o astfel de uzanță în pușcărie.

Dacă ținem seama de condițiile de muncă de aici, altă alternativă nu cred să fi fost posibilă. Orice eroare și abuz la adresa sănătății erau pe loc sancționate cu legea implacabilă a minei. În urma acestui control medical, am fost repartizat pentru o lună de zile să execut lucrări de suprafață.

Sosisem aici la Baia Sprie spre sfârșitul lui martie. Vremea se făcea pe zi ce trecea tot mai caldă și mai frumoasă. Echipa în care am fost repartizat lucra la astuparea unei gropi aflată în spatele barăcilor, la marginea coloniei.

Pământul săpat dintr-o buză de deal, era transportat cu vagoneții basculanți împinși de noi cu schimbul.

Acest loc de muncă se afla undeva pe o culme de deal, de unde aveam o priveliște minunată. Chiar din spatele colinei, dinspre nord, pornea vertiginos în sus, o culme împădurită. De sub liziera pădurii porneau la vale urmele unor șanțuri enorme împresurate de bolovani. Acesta era orizontul nr. 1 al minei, exploatat, după spusele unora, chiar de către romani la cucerirea Daciei.

În cealaltă parte a coloniei, înspre miazăzi, o altă culme împădurită de munte cobora în galop, săpând între noi și ea o vale adâncă și largă. Apoi jos, înspre apus, valea aceasta se deschidea tot mai largă și mai largă, până când totul se pierdea într-o câmpie veșnic acoperită de o ceață albăstruie. Zi și noapte, funicularele alergau pe sârmele întinse în văzduh, peste văi și prăpăstii. Cărau minereul la topitorii. Ascultând adeseori noaptea zgomotul lor, aveam impresia că niște cai neobosiți treceau mereu la trap pe o șosea asfaltată.

Coechipierii mei erau niște oameni foarte înțelegători. Toată echipa era formată din intelectuali, oameni puși pe discuții literare și artistice. Aici l-am cunoscut pe dl. Romulus Dianu, scriitor și jurnalist cunoscut. Era de statură potrivită, plăpând, neadaptat la munca manuală. Îmi arăta o afecțiune deosebită, dat fiind faptul că eram atunci cel mai tânăr miner din colonie, strigându-mă întotdeauna alintat: "Micul Pica". Auzisem că fusese pe vremuri un adversar feroce al legionarilor și că într-un articol polemic, chiar venea cu propunerea ca aceștia să fie deportați cu toții în Insula Șerpilor. Ca o ironie a soartei, acum avea să se împace și încă foarte bine cu adversarii săi.

Pe dl. Gabriel Bălănescu, dată fiind culoarea feței sale foarte închise, l-am confundat la început cu un rom. Chiar am întrebat pe un coechipier:"Nu vă supărați, dânsul e țigan ?"Mai târziu, aveam să-i descopăr multe calități, printre care tact și suplețe în discuții. Auzisem despre dumnealui că scrisese un"Avram Iancu", lucru ce a făcut să-mi sporească și mai mult această considerație.

Despre un alt component al echipei noastre, dl. avocat Luca Dumitrescu, auzisem că era preocupat să scrie o viață a lui Mihai Viteazul. De câteva ori chiar l-am auzit expunându-și tezele în legătură cu aceasta.

Cel mai apropiat de vârsta mea dintre coechipieri, era dl. Aurică Pastramagiu, licențiat în filozofie și fost ofițer de marină. Acesta era omul despre care se zicea că trăiește numai prin puterea voinței, dat fiind că acum se afla foarte suferind. După câtva timp, chiar a fost expediat la închisoare, cu un lot de bolnavi.

Despre un alt component al echipei noastre dl. Willi Popescu am mai

spus câte ceva mai înainte. Aici părea că şi-a găsit un mediu mai propice pentru ansamblul preocupărilor sale şi sănătatea sa şubrezită.

Dintre toţi, cel mai bolnav părea a fi dl. avocat Titus Beu. Era numai piele şi oase şi îi tremurau necontenit membrele. A şi murit, nu mult după aceea, de Basedoff.

Dl. ziarist Prundeni a fost doar temporar un component al echipei noastre. Era calm şi cumpănit la vorbă. Ochelarii săi cu ramă groasă îi păstra parcă o anumită demnitate a ziaristului de altădată. Ştiu că simpatiza mult pe un fost elev de prin părţile Iaşului, Aurică Popescu. Cu acesta din urmă, dată fiind apropierea de vârstă, aveam pe parcurs să devin prieten foarte bun. Era un tânăr brunet, cu ochi mari, verzi, melancolici. Afectiv, înclinat spre duioşie, eu am văzut în el tipul moldoveanului prin excelenţă. Venise aici din Gherla, după ce petrecuse câtva timp în lagărul de la Târgşor, lagăr unde fuseseră adunaţi după 1948 toţi elevii din întreaga ţară. Prietenia noastră a început de la o poveste a sa despre o întâmplare de la Târgşor. Un prieten de-al său, primise într-un pachet nişte opinci din şoric de porc. Flămânzi cum erau, el, împreună cu alţii, i-au fript opincile pe plită şi i le-au mâncat. De la această poveste i-am zis"opincaru". Adesea, când îl întâlneam prin curte, îi strigam:"şinşi, pe două opinşi"– atâţia au fost la număr când au mâncat opincile. El îmi răspundea zâmbind:"S-o gătat, no opincile".

Masa ni se servea de trei ori pe zi, la o sală de mese destul de confortabilă. Mâncarea şi mai ales pâinea, erau la discreţie, datorită faptului că pe vremea aceea mina era subvenţionată de civili. Adesea, tăvi întregi cu marmeladă se întorceau la bucătărie, neatinse. Cei mai vechi povesteau că la început au avut raţie de lapte atât de necesară în intoxicaţiile cu plumb şi uneori jumări de ouă. Cu aceste jumări de ouă administraţia a încercat diferite disensiuni, dându-le pe sprânceană. Din spirit de solidaritate cu ceilalţi, cei citiţi pe listă pentru ouă, le-au refuzat. Lucrul acesta a făcut să se sisteze această apucătură. Toate acestea însă rămăseseră o amintire. Laptele a dispărut odată pentru totdeauna. Mâncarea care rămânea – butoaie întregi – servea la îngrăşatul porcilor, unor cadre.

În cadrul coloniei funcţiona şi o cantină la care se putea cumpăra pe baza cartelei de muncă. Era aprovizionată mai ales cu dulciuri, biscuiţi, unt, câteodată fructe, ţigări. Era, într-adevăr, aici o viaţă mai îmbelşugată ca aiurea, ba chiar şi o oarecare libertate de mişcare, dar în schimb izolarea era desăvârşită. De scrisori sau pachete, nici pomeneală. De altfel, se susţinea că sistarea Canalului a fost tocmai consecinţa faptului că atrocităţile săvârşite au început să fie cunoscute şi discutate afară. E foarte probabil ca aici să se fi încercat o reparare a strategiei, prin întreruperea oricărei legături cu exteriorul, iar în interior un spor de independenţă în mişcare...

Cred că a fost necesar să treacă destul de mult timp până să se afle afară de existenţa acestor colonii de la mină. Din toate acestea nu vreau să se înţeleagă însă că mâna politrucului era absentă cu desăvârşire. Dimpotrivă. Pe parcurs, o să am ocazia să discut şi acest aspect al lucrurilor.

Despre primele începuturi ale mineritului sunt destule lucruri, şi frumoase, şi triste, de povestit.

Primul lot de deţinuţi sosit la Baia Sprie, prin vara anului 1950, fusese ales pe sprânceană, pedepse de la 12 ani în sus, preferându-se oameni cu trecut politic, conducători de organizaţii, recalcitranţi etc. Astfel, în marea sa majoritate, acest lot, era format dintre "aiudeni". Începutul a fost dominat de o activitate extrem de intensă a politrucilor, avându-se probabil în vedere componenţa lotului, se viza o timorare în masă. Dacă se urmărea aici redeschiderea unui nou loc de tortură şi exterminare, atunci acest lucru a eşuat în cea mai mare măsură, datorită unor oameni – şi nu puţini la număr – de mare atitudine şi curaj.

"Tot ce ai găsit dumneata bun aici"– îmi zise într-o zi un vechi miner – "s-a născut din lanţurile, carcerile şi schingiuirile unor oameni minunaţi. Să te bucuri că ai să cunoşti asemenea oameni".

Unii dintre aceştia nu mai erau aici. Luaseră calea închisorii cu lanţuri de mâini şi de picioare. În acest plan de timorare se încadra, după el, uciderea unui preot, Şerban, chiar în primele zile ale deschiderii minei. Fusese pur şi simplu împins în zona interzisă, în amiaza mare şi împuşcat."Legenda meşterului Manole"– zise el –"nu este numai o legendă. Absolut nimic pe lume frumos, nu se face fără sacrificiu".

Acum se părea că există între administraţie şi deţinuţi o înţelegere tacită:"Sunteţi dispuşi să ne acceptaţi această brumă de independenţă câştigată cu atâta sacrificiu ? În acest caz munca din mină va fi mai cu spor".

4. Orizontul nr. 11

Noi, deţinuţii politici, aveam acces la două orizonturi ale minei: 11 şi 12. Încă de pe atunci se făceau pregătiri pentru deschiderea unui nou orizont, 13, dar el se va da în exploatare abia după plecarea mea de acolo. De altfel, în afară de acestea, numai orizontul 10 mai era parţial exploatat de civili, pentru minusculele cantităţi de aur pe care le conţinea. Am inaugurat începutul noii meserii, cu orizontul nr. 11. La prima vedere, deosebire prea mare nu poate exista între două orizonturi, care sunt, de fapt, două tunele săpate în piatră. Şi totuşi, cînd eşti constrâns să-ţi petreci o bună parte din zi în fundul pământului, cauţi poziţia şi locul cele mai favorabile. Orizontul 11

era în general mai răcoros decât 12, dar aici apa acidulată era mai abundentă. Aceştia sunt doi factori importanţi, care deosebeau aici locurile de muncă.

Coborârea în mină şi urcarea se făceau pe un puţ adânc, de cca 400 m, cu o corfă etajată, fiecare încăpere a sa având disponibil un loc de şase persoane. O zguduitură, apoi o vâjâială în urechi te anunţau că ai început să aluneci spre adânc. Se întâmpla adesea ca funia de oţel care susţinea corfa să alunece de pe nişte scripete sau chiar să se rupă. În acest caz, nişte ghiare fixate de o parte şi de alta a două grinzi verticale de lemn pe care glisa corfa, se declanşau, înfigându-se în aceste grinzi. În felul acesta corfa era blocată, evitându-se accidentele.

Uneori, în astfel de situaţii, rămâneai în această poziţie, strâns în rânza pietrei, minute în şir, chiar ore, lucru cu totul neplăcut. Pe vremea când mina era exploatată de civili, nu se perfora cu apă, în felul acesta încărcându-se atmosfera cu un strat de minereu, care grăbea, în mod simţitor procesul de îmbolnăvire cu silicoză. E drept, până la urmă, majoritatea minerilor se îmbolnăveau de silicoză, aceasta fiind prin excelenţă boala minerului, dar condiţiile civilizate de lucru, contribuie la prelungirea vieţii lor.

În această situaţie a fost găsită mina. Părea un mormânt închis şi părăginit. De câtă muncă şi de câtă luptă nu a fost nevoie, pentru o victorie atât de simplă.

Un orizont are o galerie principală şi un abataj, locul unde se produce extragerea minereului.

Filonul de minereu era găurit de perforatoare şi apoi dinamitat. Bulgării de material rezultaţi astfel, erau sparţi cu barosul, sau ciocanul de abataj şi apoi transportaţi la rostogol – o gaură verticală de străpungere în galerie. Din rostogol, minereul era descărcat în vagoneţi, care apoi se împingeau pe linia de decovil, spre puţul de ieşire. În afară de abatajul propriu-zis, rezultat din exploatarea minereului, mai existau tot aici, breşele, ramificaţii lăturalnice, din care se scotea material steril, pentru astuparea golului prea adânc al abatajului. Putem uşor să ne dăm seama că trei erau activităţile de bază dintr-o astfel de mină: perforatul, rulatul materialului şi transportul la puţ. Activităţile accesorii erau mai numeroase: întreţinerea liniei de decovil, dulgheria, fabricarea barajelor, întreţinerea ventilatorului, dinamitarea minereului, care se făcea numai de artificierii civili etc.

Mi-am început activitatea ca rulător. După cum am constatat, bulgărele de minereu se sparge mai uşor decât piatra, dar aici lipsa de aer şi presiunea adâncului făceau ca orice efort să ţi se pară înzecit faţă de condiţiile de lucru de afară. Existau locuri în abataj unde datorită lipsei de aer şi căldurii exagerate, se transpira fără încetare stând pe loc, în pielea goală. Primul sfat

pe care l-am primit de la vechii mineri a fost să consum cât mai puţină apă, cu putinţă. Apa, în cantităţi mari, în condiţiile minei, măreşte mult efortul inimii, ceea ce duce la maladii grave de cord. Un tânăr moldovean, Vătămanu, care acum făcea pe bucătarul, a intrat sănătos tun în mină, ceea ce nu l-a împiedicat ca în scurt timp să se îmbolnăvească foarte grav de inimă. Crizele sale se soldau întotdeauna cu leşin şi scurgeri de sânge pe nas şi pe gură.

În locurile cu temperaturi ridicate, se evita orice irosire de efort inutilă. Absolut toată lumea lucra la pielea goală. Unicul ventilator care se afla aşezat pe galerie în apropierea puţului, nu reuşea nici pe departe să primenească aerul din abataj, dar-mi-te în breşe.

Un mare pericol pentru mineri îl constituiau copturile – bucăţile de rocă rămasă după împuşcături, atârnate de cerime.

Copturitul era astfel prima măsură obligatorie pe care trebuia să o iei la locul tău de muncă. Cu toate acestea au fost destule accidente provocate de căderea copturilor. Îmi amintesc de un tânăr dobrogean, Rădulescu, un om cu un corp atletic, cum rar am văzut, căruia o"balenă"i-a fracturat şoldurile.

Un mare pericol prezentau apoi în mină gazele care persistau în atmosferă, de pe urma exploziilor. Am cunoscut doi oameni minunaţi – părintele Codilă şi arhitectul Frâncu, de prin părţile Făgăraşului, care au murit gazaţi. Cu toate că gurile rostogoalelor se acopereau cu şine sau traverse, formând un fel de grilaj, au fost şi oameni care au căzut în astfel de gropi de piatră. În mod obişnuit, un astfel de accident se solda, dacă nu cu moartea, în cel mai bun caz cu leziuni corporale şi fracturi de oase.

S-a discutat foarte mult pe vremea aceea, despre cazul unui plutonier de jandarmi, Aurică, care a alunecat în rostogol şi a scăpat complet nevătămat. A fost poate unicul caz de acest gen din istoria mineritului. Pentru aceasta, oamenii l-au poreclit "Aurică Rostogol".

Despre neajunsurile pe care ni le pricinuia apa acidulată, niciodată nu voi vorbi îndeajuns. Era un duşman a cărui biciuire trebuia să o suporţi neîntrerupt, de multe ori pe tot parcursul lucrului. Chiar dacă te echipai cu pelerine impermeabile, ea tot pătrundea şi apoi era suficient să te pătrundă de câteva ori bine. Acidul ataca fără drept de apel pielea provocând bube şi eczeme, care cu timpul se tot măreau.

Majoritatea minerilor erau bolnavi de piele. Erau atacate de regulă locurile mai sensibile, pielea de la încheieturi şi organele genitale. În fiecare seară, coada de la infirmerie, pentru ungerea cu albastru de metil sau tinctură de iod, era interminabilă. Am cunoscut un student, Victor Leahu, căruia apa acidulată i-a provocat o boală generală de piele. Tot corpul, inclusiv faţa, îi erau acoperite de bube vineţii.

Pentru iluminat se foloseau lămpile cu carbid. Iarăşi o indicaţie a vechilor mineri, era de a nu umbla singur prin locurile îndepărtate de galeria principală. Dacă nu alunecai într-un rostogol, când ţi se stingea lampa, atunci, rămânând singur în mină, după explozii, riscai să mori asfixiat de gaze.

Pe lângă munca grea, mina mai prezenta o serie întreagă de dezavantaje faţă de un loc de muncă la suprafaţă. Şi totuşi, mina prezenta faţă de celelalte colonii de muncă un avantaj substanţial. Absenţa miliţianului. O serie de factori, printre care teama de silicoză şi accidente făceau ca miliţienii să nu părăsească de regulă galeria principală. Un lucru enorm, dacă ne gândim ce însemna pentru un deţinut o parte bună a zilei petrecută nesuspectat şi neşicanat. Mina îţi dădea iluzia libertăţii pierdute. Cineva mi-a povestit noaptea de Înviere petrecută cu un an în urmă, aici, în mină. La un semnal dat, prin ţeava de apă, întreg personalul minei s-a adunat pe galeria principală. De tavan s-au atârnat mai multe sfredele, ceea ce vroia să închipuie clopotele bisericii. Câţiva preoţi au oficiat slujba de Înviere într-o breşă alăturată, care închipuia altarul. Toată suflarea aceea îşi unise glasul la un moment dat, de întreaga mină vuia de un nou"Hristos a Înviat". Peste trupurile îngenuncheate, mugurii de lumină ai lămpilor sfâşiau bezna adâncului şi"clopotele"sunau, sunau fără încetare."Totul a fost dumnezeiesc, totul a fost sublim", îmi spunea interlocutorul meu. Pentru o noapte ca aceea merita să dai câţiva ani din viaţă. Însuşi miliţianul a venit şi a îngenuncheat alături de ceilalţi. O clipă atât de sfântă, când prigoniţii se întâlnesc cu prigonitorii în acelaşi cuget, rostind împreună: "Din adâncuri strig către Tine Doamne", e peste putinţă de rostit în cuvinte.

5. La izolare

Ca peste tot în închisoare şi aici era obiceiul ca de fiecare sărbătoare – făcându-se prin aceasta desigur caz de mai multă vigilenţă, să se umple izolatoarele cu deţinuţi. În astfel de situaţii, numai ce îl vedeai pe politruc alergând cu limba scoasă dintr-o parte în alta a coloniei, după captură.

Dimineaţa primei zile de Paşti a anului 1952, era blândă şi senină. Ieşisem în spatele barăcii unde stăteam de vorbă cu Marinică Naidim, un om cu mulţi ani de închisoare executaţi. Era înalt, slab, cu o privire blândă, chipul lui aducând mai degrabă a ascet decât a"politician". Fusese arestat încă de pe vremea lui Antonescu, la data aceea fiind elev. Era naiv ca un copil, fără urme de resentiment în cugetul său pentru nimeni. Nu mai avea aproape nici un dinte în gură, dar privirea senină a ochilor săi umplea chipul său de o frumuseţe pe care alţii nu o posedau.

Ne aşezasem doar de câteva clipe, când politrucul dă peste noi. A chemat imediat sergentul şi i-a dat ordin să ne vâre la izolare. Aici, la mină existau câteva carcere de lemn, foarte strâmte, în care omul nu încăpea decât stând în picioare şi două izolatoare în cele două beciuri ale infirmeriei. Aici în aceste beciuri se izolau deţinuţii pe un timp mai îndelungat – câteva zile, o săptămână, două, şi de obicei cu lanţuri la mâini şi la picioare.

Noi am fost băgaţi în cel mai "confortabil" beci dintre cele două. Lumina ne venea prin nişte ferestre de dimensiuni foarte reduse, aflate la nivelul solului. Aveam însă spaţiu de mişcare.

N-am primit mâncare toată ziua, dar în ceea ce mă priveşte nici nu aveam poftă.Cu câteva zile înainte, începusem să am dureri de cap, greţuri şi senzaţie de vomă. Bietul Marinică, ce a tras cu mine atunci. Mă credea indispus pentru că stătusem împreună de vorbă şi astfel am ajuns la izolare. S-a căznit să-mi facă clipele cât mai suportabile şi frumoase, spunându-mi fel de fel de poveşti şi istorioare. Marinică nu avea nici o înclinaţie spre politică, nici pentru ştiinţă şi nici veleităţi de literat. Acest om seducea prin extraordinara sa putere de trăire a fiecărui gând sau cuvânt pe care îl rostea. Eu mi l-am închipuit un mistic desăvârşit. Nici până atunci, nici apoi n-am întâlnit un asemenea om, care să-şi înfrunte orice suferinţă cu atâta candoare copilărească. Dacă acest fapt s-ar putea numi fericire, atunci Marinică era un om cu adevărat fericit. Mi-a vorbit din vieţile Sfinţilor, mi-a citat din Filocalie, mi-a spus cele mai frumoase rugăciuni pe care le ştia, explicându-mi totul într-o lumină pe care eu altfel nu o puteam vedea. M-a făcut să învăţ rugăciunea Sf. Francisc de Asisi repetând-o cu glas tare, de nenumărate ori.

După prânz, starea sănătăţii mele s-a înrăutăţit brusc. Marinică a bătut în uşă, a chemat miliţianul şi a încercat să-i explice cum stau lucrurile cu mine. N-a fost chip să-l înduplece. Părerea lui era că mai întâi să-mi execut pedeapsa şi apoi să mă tratez. M-a pipăit de nenumărate ori la gât, dar concluzia era aceeaşi:"ai temperatură mare". Înspre seară, am început să vomit.

6. Bolnav de icter. Taban

Seara, când m-a văzut doctorul Marcoci m-a şi internat de urgenţă în infirmerie. A doua zi au început să mi se îngălbenească ochii şi pielea pe porţiuni din ce în ce mai mari. Era pentru a doua oară că mă îmbolnăveam de icter. Prima"gălbinare", cum îi ziceam acasă, am avut-o pe la vârsta de 9-10 ani. Atunci, ca la ţară, am fost dus la un bătrân priceput. O dată cu dispariţia

gălbenelii din ochi se considera că şi boala a trecut, aşa că regim am ţinut foarte puţin. Aici, aveam un regim destul de sever. Trei săptămâni cât am stat în infirmerie, n-am mâncat decât cartofi fierţi şi zahăr. Abia în ultima perioadă am avut acces la supe uşoare. De două ori pe zi, făceam injecţii cu glucoză şi urotropină. Doctorul făcea tot ce-i stătea în putinţă să-şi trateze bolnavii cum trebuie. În salonul acesta de boli contagioase se mai afla un singur bolnav de icter, un fost subofiţer, pe care îl chema Şerban. Acesta a murit de această boală. Restul bolnavilor sufereau de tuberculoză.

Exact după 21 de zile, am ieşit din infirmerie, când simptomele bolii dispăruseră. Convalescenţa – timp de o lună de zile, cât mi-a prescris doctorul, – trebuia să o petrec la suprafaţă.

O zi, două am lucrat pe la bucătărie, diferite corvezi. Într-o dimineaţă, mă întâlneşte pe platou, croitorul coloniei, Taban. Îl vedeam îngândurat, trecând adesea prin curte, salutând doar şi răspunzând la salut. Pe mine întotdeauna mă întâmpina cu un surâs binevoitor. De data aceasta părea de-a dreptul prietenos:“Nu vrei să-ţi petreci convalescenţa la mine, la croitorie ?“

Puteam să învăţ şi o meserie, scăpam şi de alte corvezi, aşa că n-am stat mult pe gânduri. Toate aranjamentele de “culise“ privitoare la mutarea mea, au rămas pe seama lui. Aşa se face că în după-amiaza acelei zile m-am făcut croitor. Atelierul de croitorie se afla în baraca de pe latura de răsărit a curţii, vizavi de bucătărie. Toată curtea o aveam sub ochi. Seara sau în anumite zile de duminică, când nu se intra în mină, platoul se umplea de lume ca o promenadă. Oamenii, echipaţi cu primeneli curate, subţiri, sau foarte mulţi numai în chiloţi, treceau braţ la braţ, discutând sau admirând natura. Era o privelişte pe care niciodată nu aveam să o mai văd în închisoare. Mai ales serile erau minunate aici, când freamătul pădurii cobora până la noi, cu miros crud de cetină de brad. Aici, în aceste clipe, mi-au fost posibile cele mai trainice prietenii pe care le-am avut.

Ajutorul croitorului era un sârb din Banat, arestat pentru titoism. Aici, la Baia Sprie, am întâlnit foarte mulţi titoişti:“Ce să facem“, mi-a spus unul dintre ei odată,“doar nu era să ţinem partea reginei Angliei ? Ţinem şi noi partea sângelui nostru“. Cei mai mulţi dintre ei erau oameni simpli, fără cultură, dar în general camarazi în toate împrejurările. Maistrul Sary, un astfel de sârb titoist, a devenit la un moment dat un“caz“în colonie, pentru că a îndrăznit să bată un turnător până l-a lăsat lat, în mină.

De unde şi zicala:

“Păsărică nu mai ciripi,
Că te dau pe mâna maistrului Sary“.

Despre Taban, şeful meu, auzisem multe vorbe urâte, purtate de oameni mai mult sau mai puţin răuvoitori. Era aproape părerea unanimă că este omul politrucului. M-am întrebat însă, ce informaţii putea să-i dea, când el în afară de bucătărie, de la care cerea mâncare şi de doctor de la care primea pastile, nu stătea aproape cu nimeni de vorbă. Odată, planând această suspiciune asupra unui om din colonie, s-a zis cu anturajul său. Nimeni nu-l mai ţinea de vorbă, sau îl ţinea doar ca să-l jignească. Era originar din Oltenia şi fusese plecat în străinătate. De acolo venise în ţară cu un grup de paraşutişti. Auzisem mai de mult vorbindu-se despre aceşti paraşutişti, dar acum vedeam unul în carne şi oase. Mi-i închipuiam mai altfel, mai sprinteni, mai agresivi.

Chiar i-am zis într-o zi:“Nu ştiam că un paraşutist poate fi şi un om liniştit ca Dvs. !“El m-a privit înţelegător:“Poate am fost şi eu altădată mai agresiv, mai“revoluţionar“. Acum, în mod precis, nu mai sunt“. Părăsise “Internele“cu ambele fese arse cu fierul roşu de mai multe ori. La Gherla, a fost pus de Goiciu împreună cu alţii ca el, să alerge ore în şir până s-au făcut lac de sudoare. În partea a doua a acestui program drăcesc, li s-a turnat pe gât câte un litru de apă de la gheaţă, iar în a treia parte au fost culcaţi în pielea goală, pe ciment. Câţiva dintre ei, printre care şi el, au scăpat doar cu câte o boală de plămâni, ceilalţi“au scăpat“definitiv. Dar asta a fost la început, mai pe urmă, a intrat şi în reeducare. Acum îl înţelegeam de ce ura totul, politica, viaţa, oamenii. Cu tot acest “nihilism“ de care căuta să ne convingă, mie mi s-a părut că Taban este capabil de mai multă duioşie şi afecţiune decât mulţi alţii, care nu avuseseră nici pe departe atâtea suferinţe ca el, dar care treceau drept cine ştie ce “vedete politice“ şi “figuri simandicoase“.

Taban suferea exact de aceeaşi boală, de care sufereau toţi cei trecuţi prin reeducare sau încercări grele: aviditatea de o prietenie sinceră, totală, absolută. Şi nu ştiu de ce toţi sperau a descoperi în“tinereţe“ceea ce căutau.

Era aici, cel puţin aşa mi s-a părut, o goană după puritate, cum rar am întâlnit. Astfel, m-am văzut dintr-o dată extrem de solicitat. Nu exagerez folosind această expresie, fără să am nici capacităţi intelectuale, nici capacităţi spirituale deosebite. Şi totuşi, conştient de posibilităţile mele, acest lucru nu-mi displăcea. Mă lăsam disponibil a tot felul de discuţii, în felul acesta având acces la multe preocupări ale oamenilor, la care altfel mi-ar fi fost imposibil să îl am. Trăiam în acest fel, poate cu întârziere, partea de adolescenţă ce nu fusese trăită.

Aşa m-am comportat cel puţin în prima parte a şederii mele la Baia Sprie, un adolescent capricios, dar trecut prin lecţia securităţii şi a Canalului, fapt care făcea ca lucrurile cele mai senine să ajungă în singurătatea mea, doar semne de întrebare şi ghimpi.

7. Orizontul 12. Flori de piatră

La croitorie am rămas o lună încheiată. Ştiam acum să cos bine cu degetarul, să trag tiv la maşină, să calc cu fierul. Cu toate acestea, nu-mi plăcea meseria aceasta. Mai ales în situaţia de deţinut, când toată ziua veneau miliţienii şi îţi ordonau să-i perii, să le calci hainele. Poate dacă aş mai fi insistat, mai rezistam cel puţin o lună aici.

Reintrat în mină, am coborât încă o treaptă mai jos. Fusesem repartizat la Orizontul 12. După ce o perioadă relativ scurtă, am făcut pe dulgherul, am trecut definitiv în echipa de decovil. Eram patru, care aproape toţi, dacă las la o parte pe şeful echipei, dl. profesor Cormoş Dumitru, nu făcea decât unul bun. Un student oltean, Mişu Ocneru, fusese foarte bolnav, după câte îmi amintesc de ficat, avocatul macedonean Vasilică Haşoti, cel venit cu mine de la Jilava, avea o construcţie plăpândă, fără nici o posibilitate de efort fizic, în ceea ce mă priveşte abia acum îmi dădeam seama că hepatita nu face casă bună cu mina.

Astfel, aproape totul cădea în sarcina dlui. Mitu Cormoş, cum îi ziceau prietenii – omul care se hrănea şi acum dintr-o dragoste la vremea sa poate ideală, dar acum, cu multe semne de întrebare, ca toate de altfel.

Dl. profesor era însă un optimist incurabil. Nu se întreba absolut nimic, pentru că ştia în mod“precis“că Maria îl aşteaptă. De ce îl aşteaptă ? Pentru că nu putea să iubească pe altul. Îi făcuse un cântec pe care cu vocea sa plăcută şi caldă îl cânta ori de câte ori i se oferea prilejul. Era de altfel cunoscut pentru bunăvoinţa cu care cânta întotdeauna când era solicitat. Era o plăcere să lucrezi cu un astfel de om, care ştia să îmbine munca cu cântecul şi suferinţa cu voia bună. Era mic de stat şi puţin adus de spate, datorită unei răni în omoplat, suferită pe front, dar avea un chip extrem de atrăgător; buze cărnoase, dar frumos conturate, nasul fin şi drept, ochii albaştri contrastând cu tenul de bronz, închis.

Marea sa calitate era dorinţa de a nu supăra pe nimeni. În virtutea acestui fapt, cred că depunea dânsul atâta efort şi zel în muncă, dorea ca toată lumea să fie mulţumită, inclusiv maiştrii şi şefii minei.

La vremea aceea, organizarea ierarhică a minei, avea cu aproximaţie următoarea schemă: şeful minei, căpitanul Petrescu, un om voinic, cu vorba bolovănoasă şi aspră, doi şefi de schimb, prof. Juncu şi prof. Rusu, câte doi şefi de orizont pe fiecare schimb, cum era dl. Gică Zotu şi mai mulţi maiştri, Sary, Boaru etc. Toţi deţinuţi.

Şeful biroului tehnic era dl. inginer Bujoi, fost ministru ţărănist. Mic de statură, de acum bătrân, avea un chip plin de bonomie şi blândeţe.

Abatajele orizontului 12 mi s-au părut mult mai largi, datorită probabil filonului de minereu, mai bogat. Aici, în unele locuri, mai ales extremităţi,

era o căldură infernală. Existau acele funduri de galerii numite Tibet, unde foatre puţini oameni rezistau să lucreze. Pe seama acestui Tibet se scornea mereu câte o istorioară în legătură cu piticii, prietenii Albei ca Zăpada, care se zicea, numai ei erau în stare să facă faţă aici.

Încet, piticii au început apoi să-şi bage nasul peste tot. Când se întâmpla ceva, o dărâmătură sau orice surpriză care putea surveni în mină, piticii erau de vină. Un lucru care trebuia respectat cu stricteţe era programul WC-ului. Mai ales treaba mare; nu era permis să se facă pe galerie sau în abataj. Fecalele fermentate împuţeau atmosfera pe sute de metri în jur. Closetul se afla plasat în imediata apropiere a puţului, peste pârâul care venea din mină – galeriile se construiau cu înclinaţie de scurgere şi se împingea apa cu pompele sus la suprafaţă.

Cu această echipă de decovil, colindam acum mina în lung şi în lat. Făceam deplasări de linie, construiam linii de rambleu pe capre, reparam stricăciunile provocate de căderea copturilor. Într-o mină, linia de decovil este foarte importantă. Ea este folosită atât la transportul minereului pe galerii de puţ, cât şi pentru transportul sterilului din breşe pentru astuparea abatajului. Decoviliştii erau aşadar oameni“importanţi“.

De multe ori într-un schimb treceam pe la toate locurile de muncă. În felul acesta am cunoscut o bună parte din oamenii de aici. Îmi plăcea mult să-i ascult pe macedoneni discutând şi mai ales cântând. Erau destul de numeroşi şi de obicei lucrau împreună, echipe curate de macedoneni. La Canal îi cunoscusem puţin, doar în fugă, şi poate de aceea mi se păreau puţin egoişti şi fanatici. De altfel, despre acest fanatism al lor“ancestral şi naiv“cum îl numeau unii – s-a discutat mult pe unde am umblat. Oricum, mă întreb ce s-ar fi ales de ei, aşa cum erau puţini, răspândiţi în atâtea ţări, dacă nu ţineau cât au ţinut la legea şi credinţa strămoşească ?

Toate cântecele lor vorbesc de munţii dragi ai copilăriei, de vremurile vechi când se luptau pe viaţă şi pe moarte, pentru apărarea etnicităţii lor. În ciuda unor obiceiuri tribale – care păstrau ceva din cruzimea primitivă sau poate tocmai de aceea, mi s-au părut oameni cu o practică morală riguroasă. Unul dintre ei mi-a povestit o sumedenie de obiceiuri din satul lor uitat în munţii Pindului. Orice căsătorie era pusă la cale numai de bătrâni. De foarte multe ori tinerii se vedeau doar în preziua nunţii. În felul acesta, cel puţin în ceea ce priveşte fizicul, apăreau discordanţe greu de trecut peste ele.

Un cioban, Carataş, pe care l-am cunoscut tot aici, mic de o şchioapă, spunea că a nimerit o soţie încă o dată mai înaltă decât el. În noaptea nunţii, lucrul cel mai important, îl îndeplinea un“sfat al bătrânelor“, care aşteptau în anticamera mirilor cămaşa miresei. Dacă aceasta apărea cu o

pată de sânge, totul era în ordine. În caz contrar, lucrurile se complicau teribil. Nunta se strica şi fata devenea din clipa aceea punctul de hulă al satului.

Povestea de o fată care pierzându-şi fetia, a fost dezbrăcată la pielea goală şi silită ziua în amiaza mare să alerge de-a lungul satului. Atunci oricine putea să o lovească cu piatra sau să o insulte. De altfel, fata a şi fost ucisă cu pietre în mijlocul satului. La macedoneni, respectul faţă de bătrâni nu cunoştea margini. Tânăra noră era obligată ani de zile să spele în fiecare seară picioarele celor mai bătrâni din casă. La ei, sărutul mâinii se practică numai pentru bătrâni, indiferent de sex.

Îmi aduc aminte ce ochi mari a făcut un tânăr macedonean când a aflat că sunt greco-catolic."Nici n-am auzit aşa ceva", zise el către mine,"Român şi greco-catolic ?"Mulţi dintre macedonenii mai vârstnici se arătau foarte decepţionaţi de România, ţara pe care au visat-o atâta şi pentru credinţa căreia au murit moşii lor.

"Ne-am întors acasă la noi", ziceau ei,"să fim băgaţi în închisoare şi prigoniţi". Firi impulsive prin excelenţă, macedonenii ştiau să fie deopotrivă tandri şi afectivi. Generozitatea lor mi se părea câteodată excesivă. Un bătrân macedonean, chiar mă prezentă celorlalţi, fără sfială,"ginerele"său.

Mulţi dintre noi se amuzau de graiul lor"păsăresc", pe care îl însoţeau cu gesturi energice. Unii ziceau că porecla lor de"ţânţari"le vine tocmai de acolo, că toată ziua nu ştiu decât să bâzâie ca nişte ţânţari. Ba nu, ziceau alţii,"ţânţarii"nu exprimă altceva decât "cinci ţări", ţările prin care ei au fost răspândiţi.

De câtva timp, şeful nostru de echipă lucra la o colecţie de pietre de mină. În acest sens, cercetase toate colţişoarele minei, toate crăpăturile unde era posibilă o captură în acest sens. Lăzi întregi cu astfel de pietre erau acum puse la adăpost prin diferite cotloane. Ce avea dânsul de gând să facă cu ele, mai ales că nu vedeam nici o posibilitate de a le scoate de acolo, nu l-am întrebat niciodată. Într-o zi, ne aflam împreună într-un colţ al abatajului, într-o expediţie după astfel de pietre. După ce cercetă câtva timp cu lampa ridicată peretele, îl aud exclamând:"Jesus Maria, ce minunăţie ! Priviţi !"zise el luminându-ne cu lampa gura unei scorburi. Priveliştea era feerică. Sub ochii noştri scânteiau în lumina palidă mii de diamante multicolore, închipuind o grădină fermecată, cu flori, care îşi arătau tot altă culoare şi faţă, la fiecare sclipit al luminii. Întreaga grotă părea un caleidoscop uriaş, pe care mâinile noastre îl învârteau fără încetare. Şi de ce n-ar fi fost totul adevărat, de ce adică florile, flori adevărate să nu-şi fi strămutat chipul lor plăpând şi pur în forma şi culoarea acestor pietre ? Pentru că nu-s cu putinţă

minunile ? Uite, cristalele acelea cenuşii de galenă au fost cândva nişte stânjenei mov, uite buchetele acelea roşii şi roz de bauxită sunt nişte trandafiri cu roua căzută de curând de pe petale, uite boabele acelea nesfârşite de cuarţ, unele sunt mărgăritarele, altele rozete de garoafe albe, pe care zefirul abia acum le-a lăsat să se odihnească.

Într-adevăr, minunile nu-s cu putinţă ?

Şi dacă noi ne-am învăţat să privim natura mai ales prin prisma scopurilor noastre utilitariste, asta nu înseamnă că ea nu-şi vede mai departe de rosturile sale, de minunatele sale lucrări de artist implacabil şi dezinteresat. Aceasta era o dovadă, aici, în acest adânc, unde nimeni şi nimic n-o putea determina să lucreze astfel, ea a construit totul, cu tot atâta măiestrie ca şi cum cel mai necruţător şi exigent om ar fi supravegheat-o.

8. Noi, deţinuţii politici

Datorită specificului muncii sale subterane, cu marile primejdii pe care le prezenta la început, mina fusese destinată cel puţin aşa cum se putea deduce din fapte, celei mai grele categorii de deţinuţi politici. Fuseseră trimişi aici la mină şefi de organizaţii, oameni cu funcţii politice în trecut, demnitari, ziarişti etc. Oameni capabili de o anumită atitudine şi conduită morală. Aşa se explică în bună măsură înstăpânirea aici, chiar dintru început, a unui climat intelectual. Chiar dacă pe parcurs au poposit la mină tot felul de oameni, de la Gherla, de la Canal, sau Aiud, ambianţa aceea de bun simţ şi ajutor reciproc avea să dăinuie încă mult timp. La un moment dat, existau o sumedenie de categorii politice, dar cele mai numeroase mi s-au părut a fi foştii ofiţeri, legionarii, ţărăniştii, liberalii.

Am întâlnit mulţi ofiţeri care păstrau încă un cult secret pentru generalul Antonescu. Unii deveniseră filo-americani, alţii filo-englezi. Odată, l-am întrebat pe un fost ofiţer, de altfel eram prieteni, dl. Titi Coşereanu, de ce ţine atâta la americani, tocmai azi, când după atâta timp, ne-au dezamăgit complet."O să vezi d-ta" mi-a zis dumnealui,"americanii vor domina lumea, atât economic, cât şi militar". Poate că avea dreptate, dar acest fel de a pune problema nu mi se părea convingător. De ce să ţin la cineva numai pentru că este puternic ? A, dacă venea cu argumente de alt ordin, de pildă că America este o democraţie desăvârşită, atunci se schimba povestea. Oricum ar fi, mi-am zis în gând, mai mult ca la ţara mea nu pot ţine la alta. Nu-i dreaptă ? Să luptăm să o facem dreaptă. Nu-i frumoasă ? Să o facem.

Domnul colonel Argeşeanu, fiul generalului, părea un om destul de plăpând, dar destul de ager pentru vârsta sa. Îi plăcea să-şi povestească

aventurile de dragoste sau întâmplările cazone. Îl cunoscuse pe Mach-Arthur şi era încântat de acest lucru.

Aici, la mină, cel puţin, mi s-a părut că legionarii au de înfruntat din partea politrucului un regim discriminatoriu. La toate întrunirile de pe platou la care am participat, şi care se repetau tot la câteva săptămâni, toţi"ţapii ispăşitori"scoşi de politruc erau legionarii. Când era vorba să ispăşeşti, vina ţi se afla din te miri ce. Nu-i exclusă posibilitatea ca şi influenţa şefului coloniei din partea deţinuţilor, Şteanţă, să fi jucat un anumit rol aici. Din punctul de vedere al existenţei noastre cotidiene, eu aş împărţi întreaga colonie în două părţi:

Existau unii, cum s-ar zice, trecuţi pe"lista neagră", care prin forţa lucrurilor mergeau înaintea celorlalţi, luând piept toate furtunile şi valurile venite din partea administraţiei.

Nimeni nu se gândea probabil că o cedare a acestora i-ar fi împins pe toţi cu capul în jilţ.

Ceilalţi, cei mai mulţi, se ascundeau, fără să ştie, după aceştia, ca după nişte paravane şi în acest spaţiu „de după paravane", puteau să se întindă liniştiţi în aşternut.

Am cunoscut aici destul de bine pe dl. Ilie Lazăr, om cu prestanţă şi multă demnitate în suferinţă. Adesea, ieşea cu corpul său atletic, sculptural, în spatele barăcii noastre, la plajă. De Făgăraş vorbea adesea, pentru că îl legau multe amintiri, soţia dânsului fiind din Grid, un sat făgărăşean.

Despre frontierişti, ştiu că erau foarte supăraţi pe Tito, cel care îi extrădase. Un frontierist mi-a povestit cum fusese predat de sârbi autorităţilor române numai pentru că era muncitor. Sârbii îi adunau pe toţi în lagăr, unde aplica asupra lor o selecţie numai după criterii profesionale. Cei mai preferaţi erau medicii, muncitorii, cei mai nepreferaţi. "Tito", îmi zise acesta, "e tipul conducătorului de stat modern. Nu mărinimia îl caracterizează, ci utilitarismul". La scurt timp de la sosirea mea la mină, titoiştii au fost eliberaţi.

Îmi aduc aminte mutra jalnică a unui bătrânel sârb, care cu puţin timp înainte de plecare, a căzut de pe tinetă şi şi-a fracturat mâna."Cum să merg eu aşa cu mâna în ghips ?"se jelea el. Apoi s-a convins că decât deloc, mai bine aşa.

Oricât de omogenă ar fi părut la un moment dat structura acestei colonii, au existat şi aici acele nelipsite grupuleţe politice, care presupuneau simpatii şi preferinţe comune. În culisele acestora am început să descifrez şi să descopăr o oarecare tendinţă de prozelitism, uneori destul de manifestă. Cu toate acestea, dispute făţişe politice n-au fost. Existau dispute pe teme culturale, religioase, filozofice, dar politice ba. Sub acest aspect, aceasta a

fost colonia în care am întâlnit cel mai ireproşabil respect reciproc al opiniilor. Erau extrem de rare cazurile când cineva, căutând să-şi susţină opiniile, blama pe ale altuia. Părea că există o înţelegere tacită între toţi membrii colectivităţii. Bunăoară, eu, ca să dau un exemplu, eram prieten foarte bun cu un preot ortodox, părintele Bej. Unul din grupul preoţilor catolici, pe care l-am cunoscut la Jilava, părintele Mihoc, a căutat să discute de mai multe ori cu mine, pe tema credinţei. Deşi ştia precis despre prietenia mea cu preotul ortodox, absolut niciodată n-a adus în discuţie nici persoana acestuia, nici prietenia dintre noi.

Grupul gherliştilor, printre care se aflau mulţi studenţi piteşteni, sosiţi aici ca dintr-o altă lume, a avut darul să producă derută şi să ridice noi probleme. Aceştia veneau cu spaima şi agonia lor lăuntrică, pe care ceilalţi nu aveau de unde să le cunoască. Dintr-o dată, oamenii aceştia care s-au schingiuit şi batjocorit reciproc, se vedeau puşi faţă în faţă cu mâinile goale, incapabili de întrebări, incapabili de răspunsuri.

Măgirescu, Fodor, Bordeanu, Ghiţă Oprişan, Creţulescu sunt doar câteva nume din zeci. Odată primul şoc trecut, au urmat păreri şi confruntări. Toţi erau de părere că aceşti oameni erau mai înainte de orice bolnavi psihic şi că trebuia căutată o soluţie, un mod de a trata această problemă, care se pare că îi luase prin surprindere.

Erau câţiva care chiar de la început au manifestat intransigenţă şi neînţelegere: "Aceşti oameni sunt nişte turnători ca oricare alţii. De ce să nu-i tratăm ca pe nişte turnători?" Mai târziu, în sprijinul acestei păreri au venit majoritatea canaliştilor, care îşi avuseseră şi ei acolo reeducarea.

O înţelegere cât de cât mai aproape de realitate n-a fost posibilă decât după un timp destul de îndelungat, când, între timp, au avut loc lamentările şi destăinuirile necesare. Acum, foarte mulţi se arătau dispuşi să facă totul pentru a le veni în ajutorul acestor disperaţi şi deznădăjduiţi."Vă aduceţi aminte de Sobieski şi românii ?" a fost primul strigăt, primul răspuns care s-a dat aici, cu adevărat lucid, Piteştiului, rostit de dl. avocat Păun. Când cei trei supravieţuitori s-au prezentat în faţa lui Sobieski, n-au uitat să-şi care în cârcă şi morţii lor.

"Aceştia sunt morţii noştri. Îi vom purta cu noi oriunde vom merge, căci toţi una suntem".

Mina a constituit pentru nefericiţii trecuţi prin Gherla şi Piteşti un loc de refugiu şi de renaştere. I-am putut vedea mai apoi duioşi, chiar buni prieteni. Despre doi prieteni buni dintre aceştia, poate voi avea prilejul să vorbesc ceva mai încolo: Dale Remus şi Nichi Creţulescu.

Câteva note remarcabile mi s-a părut a domina viaţa spirituală a coloniei. Mai întâi activitatea culturală limitată, bineînţeles la condiţiile cadrului

respectiv. Intelectualii, ca pretutindeni, erau avizi de cunoştinţe, de confruntări, de polemici literare, filozofice şi religioase. Dormitoarele, deşi şi aici se conferenţia adesea sau se discuta deschis, nu erau totuşi locuri propice pentru un schimb de opinii nestingherit. Sub acest aspect, mina era infinit mai atrăgătoare. În acest adânc, dincolo de mitraliere şi ochii iscoditori ai miliţienilor, a fost clădită la un moment dat o ţară, ţara celor învinşi, ţara celor uitaţi şi prigoniţi. Aici, la sfârşit de veac şi lume, se consolidau caractere, prietenii, se înarmau suflete pentru noile restrişti, din anii care aveau să vină. Credinţa religioasă constituia aici o altă preocupare majoră a oamenilor. Nu mă refer când spun aceasta la o simplă discuţie, pe care o declanşează veşnic temele capitale ale religiei. Erau mulţi oameni însă care trăiau efectiv, zi de zi, clipă cu clipă, marile deziderate morale ale creştinismului. Se căuta parcă în viaţa mistică o alternativă, o soluţie la toate problemele pe care le ridica factorul nostru existenţial.

Cu privire la modul cum trebuie răspuns la rău, venit din partea oricui, aceştia erau categorici: totul se rezolvă prin iertare. Dl. Totoiescu, Vasilică Man, Naidim, părintele Teodor Bej sunt numai câteva nume, care ilustrau acest punct de vedere. Cum era şi firesc, problema atitudinii era foarte viu discutată aici. Existau controverse chiar în ceea ce priveşte problema exilului. Era exilul justificat chiar în vremuri de prigoană ? Nu însemna el mai degrabă o laşitate, o abandonare a marilor deziderate naţionale, sau chiar umane ? Nimeni nu trebuie să-şi părăsească ţara, numai aşa vom putea avea o justificare şi o mărturie istorică, ziceau unii. Alţii, printre care foarte mulţi frontierişti, vedeau în orice jertfă o inutilitate. După ei, a te expune fără rost, era de-a dreptul o prostie.

O părere mult mai echitabilă, pe care de altfel mi-am şi însuşit-o, era aceea a aşa-zisului"front unit românesc". Important în această viziune nu era meridianul geografic, în care exista cineva. Totul în contextul nostru istoric a avut amploarea unui moment apocaliptic. Fiecare a fost surprins undeva de evenimente. Să rămână deci fiecare acolo unde se află. Numai reacţiunea ta faţă de eveniment, numai contribuţia ta la o solidarizare a întregii simţiri româneşti are importanţă.

Restrângând mult sfera discuţiei, ajungem la problema atitudinii în închisoare. Aici totul devenea mai complicat, dat fiind faptul că aceasta era însăşi existenţa noastră. Consideraţiile teoretice şi abstracte nu mai ţineau. Atitudinea cuiva era determinată de o serie întreagă de factori ca: educaţie, cultură şi mai ales temperament. În zadar doream eu să fac pe eroul, oricâte cărţi aş fi citit în acest sens, dacă nu posedam forţa lăuntrică necesară, cu care să fac faţă încercărilor. Foarte mulţi oameni simpli, ţărani şi muncitori, s-au comportat admirabil în cele mai grele încercări. Mulţi explicau acest

fenomen prin faptul că ţăranii şi muncitorii cunoscuseră şi în starea de libertate, într-o măsură mult mai mare viaţa privată, lipsurile şi nevoile. Tot în această ordine de idei, mai trebuie adăugat şi faptul că asupra lor nici nu s-au exercitat presiuni atât de mari ca asupra intelectualilor. Şi apoi, prin forţa lucrurilor, oamenii de cultură sunt mult mai sensibili şi mai scrupuloşi, fapt care face ca aceeaşi încercare să fie trăită de ei cu mult mai multă intensitate, decât ceilalţi.

Cu toate acestea, se putea vorbi totuşi în linii mari, de două categorii de deţinuţi: intransigenţii şi moderaţii.

Argumentul intransigenţilor era pe scurt acesta: noi suntem aici în luptă. Nici o cedare nu poate fi admisă, nici măcar ca metodă tactică, pentru că asupra noastră se execută un program venit de sus, indiferent de atitudinea şi reacţiile noastre. Ba dimpotrivă, s-a observat că orice cedare este teren câştigat de adversar.

Moderaţii aveau o zicală: "Când se trage cu tunul, trebuie să stai cu capul în pământ". Orice pripeală şi lucru nesăbuit în această situaţie, pot fi fatale.

Într-o zi, am auzit pe această temă o discuţie care m-a pus pe gânduri: "Toţi vorbim dintr-o poziţie de compromis" a zis cineva ",să nu ne ducem mai departe, dar însuşi faptul de a accepta să scoţi plumb din mină, din care apoi se fac gloanţe, pentru alţi fraţi ai noştri, este o dovadă de multă laşitate".

"Ai dreptate", a replicat altul "dar uiţi faptul esenţial, că noi aici executăm muncă silnică, deci împotriva propriei noastre voinţe".

"Vina noastră cea mai mare", a reluat primul,"este faptul că am acceptat să trăim, cu orice preţ. Acesta este un lucru pe care duşmanii noştri l-au exploatat la maximum. Numai el a dus la sclavia noastră interioară, de care am început să nu ne mai dăm seama".

Cu aceasta se atingea, de fapt, problema fundamentală a însăşi existenţei omului, în condiţiile sclaviei, dar se pune întrebarea câţi au fost în stare să o rezolve favorabil, numai din punctul de vedere al demnităţii umane ?

Am întâlnit şi câţiva deţinuţi care sufereau de o ruso-fobie incurabilă. În legătură cu aceasta, am avut o discuţie cu cineva, care merită să fie menţionată. Interlocutorul meu m-a auzit într-o zi cântând un cântec marinăresc: "Ce te-a apucat, d-le", îmi zise el, "de-mi zgârii urechile cu asemenea sunete? Dumneata nu ştii că-i rusesc?"

"Chiar aşa", am răspuns,"nu văd de ce nu l-aş cânta?"

"Pentru că ruşii aceştia nu au nimic bun. Ne-au adus numai nenorociri".

"Cum, pentru dumneata nu înseamnă nimic Tolstoi, Gogol, Ceaikovski, Dostoievski, Stravinski şi atâţia alţii?"

"Nu!" îmi zise el hotărât."Eu am pus deseori în cumpănă ceea ce au dat ei bun lumii şi ceea ce au dat rău. Panslavismul, acum trecut sub masca comunismului, este o idee infernală, care cu nimic nu poate fi egalată".

Ca el, am întâlnit destul de mulţi, care credeau că comunismul rusesc nu-i decât un panslavism, deghizat.

Dl. Macarie Augustin – Gusti cum îl alintau prietenii – de prin părţile Tg. Mureşului, era un om chipeş, inteligent şi un bun camarad. Înainte de arestare, fusese ofiţer de marină. S-a cunoscut prin corespondenţă cu o americancă şi s-au îndrăgostit reciproc, bineînţeles tot prin corespondenţă. În cele din urmă, au consimţit să se căsătorească, tot prin"corespondenţă". Totul fiind hotărât, el trebuia să se prezinte la data stabilită pentru nuntă în America. Dar cum? A recurs la soluţia extremă, a trecerii frauduloase a frontierei. Împreună cu alţi trei ofiţeri marinari, prieteni şi colegi, au părăsit portul în mod clandestin, îmbarcaţi pe o şalupă. Se vede că vântul nu le era prielnic, motoarele s-au gripat şi ei s-au văzut nevoiţi să acosteze la ţărmul bulgăresc. Aşa se termina o poveste deosebit de seducătoare.

"Cum să rişti atâta pentru o femeie?" i-a zis într-o zi cineva.

"Pentru o femeie?" se miră marinarul." De multe ori face să rişti pentru a salva o libelulă de la înec. Întotdeauna se găseşte un motiv pentru a nu risca. După mine, riscul este o normă etică, care ca orice morală trebuie să însoţească cele mai banale lucruri".

M-am oprit la acest exemplu pentru a ilustra o concepţie de viaţă, pe care am întâlnit-o la mulţi confraţi de-ai noştri.

9. Poezia minei. Stânca

Tot ce găsisem aici la mină, după perioada de abrutizare şi timorare a Canalului, mi se părea de-a dreptul extraordinar. Simţeam în mine o sete de cunoştinţe noi, inepuizabilă. Tot ce îmi trecea pe la ureche şi îmi plăcea, învăţam. Într-o perioadă de timp relativ scurtă, memorasem – nu exagerez – sute de poezii, sute de citate din vieţile sfinţilor şi scrieri religioase. Ştiam pe de rost Sf. Liturghie, zeci de rugăciuni, toată Evanghelia după Ioan, pagini întregi din Filocalie. Rezultatul a fost că devenisem extrem de sensibil la tot ce privea viaţa mea interioară şi sensul său transcendent. Criza aceasta de "misticism" s-a întins pe o perioadă destul de lungă de timp. În general, în

închisoare şi cu precădere aici, la Baia Sprie, fie datorită unei stări sufleteşti specifice, fie pur şi simplu dintr-o lipsă de altă activitate, oamenii învăţau unii de la alţii, cântece, pe care apoi le cântau împreună. În ceea ce mă priveşte am fost un mare amator de cântec. Când auzeam la cineva, fie o romanţă, fie o doină, fie chiar o arie de operă, atâta îl sâcâiam, până mă învăţa şi pe mine.

Foarte adesea ne strângeam mai mulţi, care aveam voci mai plăcute şi cântam pe două sau trei voci. De la Canal sosise aici, nu de mult, domnul învăţător Sângeorzan. Era apreciat de mine mai ales pentru felul cum ştia să interpreteze "Doina" de Coşbuc. De altfel, în scurt timp, reuşise să polarizeze în jurul său un grup destul de numeros de"amatori"al cărui repertoriu era destul de variat. Multe seri mi-am petrecut şi eu împreună cu aceştia.

Baraca domnului Sângeorzan se afla pe latura de răsărit a platoului, chiar sub buza de piatră a muntelui. Până la înălţimi considerabile, culmea era golaşă, dezvelindu-şi trupul masiv şi stâncos. Ameninţătoare, peste creştetul barăcii se ridica o stâncă uriaşă, pe jumătate desprinsă şi înclinată spre interior.

"Uite", i-am zis într-o zi unui prieten, "în baraca aceasta se trăieşte într-o perpetuă ameninţare. Oricând are chef, stânca aceea poate să o ia la vale".

" Ei şi!"îmi zise el."Mie mi se pare foarte pitoresc să trăieşti cu acest risc !"

Câteva clipe privi panorama stâncii, apoi se întoarse spre mine:"nu ţi se pare că toată povestea asta seamănă cu un joc straniu ? Parcă ar fi jocul propriului nostru destin. Nu-i destinul nostru o stâncă vrăjită, care ne atrage şi ne ameninţă?"

"Şi totuşi", am zis eu, "acceptăm să-l jucăm".

"Nu ţi-am spus că acesta este cel mai frumos joc posibil?"

Mult timp, discuţia aceasta a fost uitată. Noi continuam să ne strângem şi să cântăm sub ameninţarea acelei stânci, fără grijă.

Într-un miez de noapte, nu mult după aceea, am fost treziţi de nişte zgomote foarte violente şi suspecte. Puţin mai târziu, am aflat că întreaga baracă de pe latura de răsărit a fost evacuată, întrucât câţiva bolovani de mărimi apreciabile, loviseră pereţii construcţiei.

Dar cum stânca se încăpăţâna să rămână acolo, după câtva timp, oamenii au fost aduşi înapoi şi totul a reintrat în "normal". Totul fusese poate un avertisment ? Zic poate, pentru că până la plecarea mea de acolo, nimic deosebit nu s-a mai întâmplat.

La mină au existat foarte mulţi poeţi. Vreau să spun oameni care făceau versuri. Aici, ca peste tot în închisoare, poezia era mijlocul cel mai la îndemână de a evada, de a da glas anumitor dureri şi doruri înăbuşite. Oameni simpli, care în viaţa lor nu făcuseră măcar un vers, aici s-au pus cu sârg, să înveţe şi să facă poezii.

Nimic n-a mai rămas poate azi din miile şi zecile de mii de versuri şi poezii făcute de-a lungul anilor de închisoare. De fapt, nici nu erau destinate să rămână. Dar în ciuda duratei, funcţia lor a fost pe o altă dimensiune, covârşitoare. Poeziile închisorilor au constituit la un moment dat un mod de existenţă, o posibilitate de dialog cu destinul.

Spunând aceasta, nu vreau totuşi să mi se impute faptul de a trece atât de uşor peste unele talente reale, care au existat totuşi în închisoare. Am vrut să spun însă altceva, că aici, toată lumea făcea poezii, după zicala"românul se naşte poet".

Nenorocul poeţilor din închisoare a fost că n-au avut unde să-şi publice poeziile, odată ieşiţi afară. Sunt unii, care încercând să-şi facă cunoscute creaţiile, au avut de suferit. Poezia noastră a avut acelaşi destin ca şi noi. Multe din poeziile care circulau pe la mină erau puse pe note, cum a fost cazul unor serenade ale părintelui Codilă:"Dormi, domniţa mea, nu plânge"sau"Domniţa mea plângând, îţi scriu, răvaşul fără dată".

Un real talent a fost considerat acolo studentul Dale Remus, care a trecut prin Piteşti. A creat în închisoare sute de poezii, dintre care foarte multe erau învăţate pe de rost de ceilalţi. Una din poeziile lui, intitulată chiar "Mina", era la un moment dat, pe buzele tuturor.

"Şut după şut
Aspru, durut,
Titanice sforţări prin fum şi beznă
Cu trupul gol din creştet până în gleznă
Sub ploi de sulf ce arde pielea udă
Pe carnea grea de jertfă şi de trudă ..."

Dealtfel, întreg destinul acestui om a fost al unui poet autentic. Am auzit că fusese arestat pentru o poezie a sa"Ion Valahul"pe care a recitat-o cocoţat pe statuia lui Matei Corvin, cu ocazia unei adunări studenţeşti de la Cluj. Mai târziu, în timpul reeducării de la Piteşti, a fost foarte torturat pentru poeziile sale. Îmi spunea că în acele momente grele, tot poezia i-a fost de cel mai mare folos.

Îşi alcătuise pentru uz propiu un fel de cod moral în versuri, pe care îl recita zi şi noapte, săptămâni, luni."Trebuia să mă agăţ de ceva"spunea el."Şi în poezie am găsit cea mai solidă ancoră".

La câtva timp după ce a fost eliberat, am auzit că s-a sinucis. Era vorba, după câte ştiu, să fie denunţat de propriul său frate, tot pentru poezii. Acest gând se vede, i-a fost de nesuportat.

Când Remus Dale a sosit cu lotul canaliştilor la mină, aici era foarte la modă poezia domnului Tudor Popescu, un avocat moldovean. Acesta făcea o poezie mai romanţioasă, pretabilă serenadelor şi romanţelor.

Celălalt, practica un vers aspru, tăios, fără nici o podoabă sentimentală sau onirică. I-a trebuit destul de mult timp până poezia sa a căpătat audiţia pe care o merita. Un poet de un real talent era socotit de unii, profesorul Aurică Vişovan, originar chiar din Maramureş.

În aceeaşi măsură, sau de către unii chiar mai mare, era apreciat şi ca compozitor. Dealtfel, pentru"Rapsodia maramureşanului", despre care mulţi vorbeau numai la superlativ, a şi fost condamnat la 15 ani de închisoare, după ce executase alţi vreo zece şi unul de domiciliu obligatoriu.

Aceasta era poezia noastră, mai mult sau mai puţin"provincială". Exista însă în închisoare o poezie cu un suflu mai larg, mai "omniprezentă". Mă refer în primul rând la poezia lui Radu Gyr şi Nichifor Crainic. Poeziile acestora cum ar fi "Balada codrului fără haiduc", "Balada cetăţii fără icoane", "Iisus în celulă", "Balada clopotarului din stele", "Întoarcerea din cruciadă", "Scrânciobul" etc, ale primului, ca şi "Balduvin şi Mădălina", "Geneze", "Pe drumuri de munte" etc, ale celuilalt, intraseră în repertoriul tuturor deţinuţilor, fără nici o excepţie. Acest fapt de a avea o poezie a noastră, era colosal. Nimic nu se adresează mai direct sufletului, decât poezia. Ea, mai mult decât orice altceva, ne-a dat un sens şi un crez în suferinţă. Poezia închisorilor a constituit, fără exagerare, unul din marile miracole, care stau la baza supravieţuirii noastre.

Şi pentru că tot am vorbit de poezia minei, redau mai jos, unica poezie în legătură cu acest subiect, pe care mi-o mai reamintesc integral.

"Nopţi de casnă, nopţi de trudă,
Cu fiori de beznă adâncă
Şi cu robi care asudă
Îndoiţi pe colţi de stâncă.

Cerul lor e făr' de stele,
Cer de lavă, fără soare,
Dăltuit din stânci rebele
Jilăvite de sudoare.

Limbi de foc în gol de smoală,
Zugrăvesc în fund de grotă,
Oameni vii în pielea goală
Urcând creste de golgotă.

Căci pe drum de răstignire
Robii unui crez asudă,
Sângerând spre mântuire
În nopți de caznă, nopți de trudă.

Tudor Popescu

10. Din nou la suprafață. Crăciunul

Obișnuiam ca în fiecare zi să duc cu mine ceva în mină: o culoare furată pădurii, un strop de zare, un dor. Acum, că venise toamna, de jur împrejurul nostru, întreg peisajul gemea de curcubee și de podoabe. Cu fiecare zi, tot altă față își schimbau iile munților. În cele din urmă, un vânt rece a culcat la pământ întreaga fabulă vegetală, a codrilor. Rariștile își întorceau fețele tot mai palide și mai pământii spre zarea plumburie, amenințătoare. Au venit apoi ploile mistuind sub troiene ruginite tot focul frunzelor.

De Sfinții Arhangheli, au prins să zboare prin văzduh primii fulgi de zăpadă. La început, ici-colo, câte unul, apoi tot mai des, până ce zarea de peste câmpie în jos, deveni o pâlpâire nesfârșită de luminițe albe.

Mă aflam în rând cu alții pentru intrarea în mină, când am rămas pironit locului privind priveliștea de sub picioarele noastre. Aud un urlet, apoi o încărcătură de armă și în sfârșit, cineva îmi dădu brânci înainte. Santinela nu era dispusă să aștepte după mine. În graba mea de a-mi recâștiga locul, era cât pe-aci să mă rostogolesc în gaura puțului. În clipa aceea, o smucitură zdravănă de gulerul hainei îmi redă echilibrul. Așa l-am cunoscut pe domnul Nicu Pâslaru, omul de care avea să mă lege una din cele mai frumoasse prietenii. Nu voi putea vorbi niciodată îndeajuns, despre pierderea pricinuită de moartea sa, survenită peste câțiva ani, undeva într-o celulă uitată a Aiudului.

Era sfios și cumpănit în tot ce făcea, nostalgic și cu un simț al pudorii, înnăscut. Cum i-a fost cu putință acestui om să pledeze la bară ? Dar mai ales să facă politică ? E lucrul de care și dumnealui se întreba adesea."De fapt, cu avocatura am făcut precum conjudețeanul meu Bacovia", îi plăcea dânsului să zică."Cât despre politică, am fost de partea lui Moș Ion Roată, unde-i unitate este și dreptate".

Puține zile ne mai despărțeau de sărbătorile Crăciunului. Ningea și se făcea din ce în ce mai frig. Până în fundul muntelui, pe galeriile noastre, nu ajunsese încă iarna. În Tibet rămânea la fel de cald, chiar dacă de afară căram câteva tone de ger, după noi, zilnic.

În preajma Crăciunului, am fost din nou verificat medical și declarat inapt pentru munca subterană. Toți cei ca mine, am fost strânși în clădirea rămasă de la civili, declarată dormitorul inapților. Aici, în afară de rația alimentară, aveam tot confortul unui miner. Dar nici de mâncare nu pot spune că duceam lipsă. Ceilalți ne aprovizionau din belșug. Printre cei mai tineri din colonie care comiteau acest gest, era și dl. Iancu Capătă de prin părțile Buzăului.

Sărbătorile Crăciunului au fost un adevărat basm. În seara de ajun ne-am furișat și am colindat pe la alte barăci. În ziua de Crăciun am fost vizitați de ceilalți mineri, care ne-au servit cu bunătăți și au "colindat" pe patru voci.

Am ascultat atunci toate colindele românești și câteva colinde specifice surghiunului, printre care "Colindul prizonierilor din Rusia". Seara, un preot, părintele Antal, a vorbit despre însemnătatea Nașterii Domnului.

Chiar de pe atunci, au prins a circula zvonuri despre deschiderea unei noi mine, pentru deținuți. Ca și în cazul minei de la Valea Nistrului, și aceasta urma să primească primul personal pregătit de la Baia Sprie. În luna ianuarie 1953, se formează primul lot pentru mina Cavnic. Plecau acum câțiva din oamenii vechi de aici, se despărțeau prieteni și cunoștințe de ani. Cu câtva timp în urmă, câțiva prieteni fuseseră trimiși la închisoare într-un lot de inapți, acum plecau alții. Totul devenea aici tot mai trist. Loturile de canaliști și altele de aiurea, care toată vara n-au contenit să vină, nu reușeau nici pe departe să păstreze chipul de altădată al coloniei și să suplinească o mare absență. Se simțea că în aer plutește ceva, o destrămare, sfârșitul unor vremuri, cum n-aveau să mai fie. În luna februarie, când s-a format al doilea lot pentru Cavnic, am fost întrebat dacă vreau să plec. La ce aș mai fi rămas ? Și totuși, ce m-ar fi îndemnat să plec ? Întâmplă-se totul cum se va întâmpla. Și am plecat.

O noapte, până în zori, am rămas între prieteni și cunoscuți. Pe foarte mulți dintre aceștia nu aveam să-i mai revăd vreodată.

11. Mina de plumb Cavnic

Colonia minei de plumb Cavnic era aşezată pe o vale largă, între două spinări semeţe de munte. Terenul era neaccidentat, astfel că toate barăcile cu excepţia a două din fund, aveau acelaşi nivel. La circa 50 de metri de gardul coloniei, spre răsărit, era galeria de intrare în mină.

În partea de nord, gardul de sârmă fura din liziera pădurii o bună parte de colină înverzită. Aici, pe această costişă ne adunam adesea în după-amiezi calde sau în zile de sărbătoare, la discuţii şi la plajă. Un firişor de izvor pornea la vale zglobiu, unduindu-şi solzişorii printre tufe de flori galbene şi fire de ferigă. De aici, la o aruncătură de piatră în sus, pornea o pădure deasă de fag. În faţa noastră, de cealaltă parte, spre miază-zi, pe un platou înalt şi înverzit, străjuiau braţele largi ale unei troiţe de lemn. Casele maramureşene, cu ţuguiurile lor de şindrilă, urcau singuratice până sub buza pădurii. Deasupra troiţei, culmea golaşă a muntelui se frângea deodată în două, parcă lovită de un iatagan uriaş.

În zilele de sărbătoare, toţi locuitorii Cavnicului, cu clopurile cu ciucuri şi izmenele lor largi, se adunau în jurul troiţei pe platou şi petreceau.

O toacă din lemn cu sunet blând şi îndepărtat, răzbătea în fiecare sâmbătă seara sau în zilele de sărbătoare, dintr-o parte în alta a văii.

Departe înspre nord-est, când vremea era liniştită, se zărea vârful strălucitor al Ţibleşului.

Capacitatea coloniei era mai redusă decât a celeilalte. În jurul curţii centrale erau aşezate în ordine biroul tehnic, bucătăria, baia şi două barăci. În partea dinspre apus mai existau încă patru barăci aşezate faţă în faţă, două câte două.

În prima baracă ce deschidea acest grup, se afla primul dormitor, în care am fost instalat. Deja la sosirea noastră, în afară de primul lot de la Baia Sprie, mai sosise un lot sau două de aiurea. Dacă reţin bine, şeful coloniei era dl. Negrescu. La biroul tehnic lucrau dl. Inginer Palade, Fotiade şi o perioadă limitată dl. Ing. Cernescu, despre care se vorbea că are un frate plecat în străinătate. Şeful minei era dl. Inginer Virgil Vlădescu. Distanţa de la poarta coloniei la gura galeriei o străbăteam pe un culoar, de o parte şi de alta cu gard înalt de lemn. De aici, porneam pe un tunel, cale de circa un sfert de oră, până la prima corfă. Aceasta funcţiona pe un puţ care la extremitatea de sus, dădea la suprafaţă, iar în cealaltă, într-o altă galerie inferioară. Corfa aceasta era folosită şi pentru urcatul şi coborâtul minerilor civili care activau în această mină.

Pe galeria inferioară o porneam din nou la drum, circa 20 - 30 de minute, până ajungeam la a doua corfă. Cu aceasta coboram în sfârşit pe galeria destinată deţinuţilor.

În genere, mina era mult mai rece decât cealaltă şi pe alocuri mai bogată în apă acidulată. La o aruncătură de piatră de puţ, porneau două galerii în sensuri opuse. Pe galeria din dreapta exista un izvor bogat în săruri de fier, puţin sălciu la gust şi călduţ, din care toată lumea bea, pe rupte. Ceva mai în fund exista un bazin cu o apă sălcie, unde foarte mulţi îşi făceau baia zilnică. Am fost repartizat chiar din prima zi în echipa de decovil, care îl avea ca şef pe dl. Liviu Ceaca.

12. Noaptea de înviere. Maramureşenii

Aici, în închisoare, sărbătorile erau printre puţinele noastre bucurii adevărate. De regulă, în astfel de zile ni se făceau şicane, ca percheziţii, carcere, bătăi. Scopul acestora era – cum uşor este de ghicit – o anumită timorare, care să ne sustragă de la meditaţie şi gânduri frumoase. Lucru ce arar îşi atingea scopul, pentru că mireasma acestor fiori de sărbătoare răzbătea în cele mai întunecate locuri. Explicaţia acestui fapt este cât se poate de simplă. Prigoniţi de o ideologie atee, prin forţa lucrurilor, ne aflam la antipodul acesteia. Desigur, o înţelegere completă a acestui fenomen, nu trebuie să se reducă doar la o analiză de context istoric. Noi promovasem religia creştină, nu pentru că nu aveam altă alternativă, ci mai degrabă mobilul prigonirii noastre era credinţa. Dar în închisoare credinţa devine altceva decât afară. Nici teamă, nici principiu filozofic, nici superstiţie. Dumnezeu era un mod de existenţă, de bucurie şi de suferinţă. Dintr-o idee abstractă şi controversată, El devenise viaţa şi destinul. Absenţa lui Dumnezeu îţi dădea senzaţia unei prăbuşiri iminente. Dumnezeu era bucuria solidarităţii celor prigoniţi şi refuzul a ceea ce era izolat de această solidaritate, tirania. Căci noi înţelegeam solidaritatea adevărată ca pe o deplină puritate a cugetului.

Părintele Iustin fusese înainte de arestare călugăr la schitul Durău. Era atât de îndrăgostit de acel loc, încât niciodată nu l-ar fi schimbat, cu nici un altul de pe pământ. Odată, a fost întrebat de un prieten, dacă după eliberare se va mai întoarce acolo."Şapte vieţi de aş avea", a răspuns părintele"eu tot acolo le-aş petrece pe toate". Era moldovean şi făcuse seminarul la Neamţ. Provenea dintr-o familie de oameni sărmani. Când a plecat la mânăstire, mama sa i-a dat drept zestre, unica văcuţă pe care o aveau acasă. Era înalt, slab, cu faţa senină, copilăroasă. Nu ştiu să fi minţit vreodată. Am petrecut

circa şapte ani împreună şi în tot acest timp a postit regulat miercurile şi vinerile, de peste săptămână, în afară de posturile premergătoare diferitelor sărbători, pe care la fel le ţinea cu stricteţe. De nenumărate ori l-am văzut împărţindu-şi porţia de mâncare cu alţii, deşi era slab şi suferind. Dar el niciodată nu se plângea de asta. Eu aşa l-am văzut pe părintele Iustin, bun până la desăvârşire.

Odată, mi-a povestit cum o fată care venea des să se mărturisească acolo, s-a îndrăgostit de el.“Lucrul acesta“, spunea el,“a avut darul să mă tulbure. Eram atunci fireşte tânăr, şi nu pot să spun că până atunci mi-a fost dat să trăiesc asemenea stări sufleteşti“. Şi totuşi într-o zi şi-a luat inima în dinţi:“Nu-ţi dai seama ce faci ? Uite, eu am sacrificat totul pentru acest drum. Din toţi copiii pe care i-a avut mama, în mine şi-a pus cea mai mare speranţă. Cum aş putea eu să trădez pe mama şi mai ales pe Dumnezeu ?“

O întâmplare care, mie mi se părea că venea să contrazică pe A. France din Thäis. Înclinarea firească spre dragoste, de care vorbeşte Thäis o confirmase şi părintele Iustin. A face însă din erotism un promotor al credinţei, a substitui în fond instinctul, sentimentului religios din om, era o dovadă de necunoaştere esenţială a chestiunii. Un lucru pe cât de seducător la prima vedere, pe atât de eronat. Părintele Iustin îmi explicase în modul cel mai simplu cu putinţă această eroare. Mai mult, dacă acest erotism este o forţă atât de extraordinară şi totuşi poate fi – nu extirpat – ci înfrânt, aceasta este o dovadă incontestabilă a resurselor spirituale nebănuite care sălăşuiesc în noi.

Despre Dumnezeu, părintele Iustin nu discuta niciodată în contradictoriu. Nu-i era posibil acest lucru. Dumnezeu era firesc, fără nici un argument. Simplul fapt de a fi aşa cum suntem, năştea ideea de Dumnezeu şi supremul său argument. Am adus în discuţie“argumentul“părintelui Iustin Pârvu, cu privire la credinţă, întrucât în linii mari era al multora dintre noi.

Cât a ţinut săptămâna mare, toaca de lemn şi clopotele n-au contenit. În aceste zile, în colonie domnea o atmosferă de calm şi linişte. Astfel ne pregăteam pentru Înviere. În sâmbăta mare, după miezul nopţii, când toaca a prins a bate, ne-am sculat cu toţii şi am ieşit pe sală. Aici, era locul cel mai ferit de ochii miliţienilor. Doi preoţi au rostit slujba Învierii. S-a cântat “Hristos a înviat”, s-au rostit rugăciuni.

Prima zi de Paşti a fost cum ne-am dorit-o, senină şi liniştită. Şi ceea ce-i mai curios, n-au existat percheziţii sau alte şicanii. Întreaga colonie a ieşit pe deluşorul înverzit din spatele barăcilor. Vizavi, pe platoul din spatele troiţei, mulţi localnici ieşiseră la petrecere. Din când în când, câte unul îşi scotea clopul de paie împodobit cu beteli şi ciucuri şi îl agita prin aer. În felul acesta ei poate ne salutau.

Întotdeauna, faţă de aceşti oameni am nutrit un sentiment de compasiune. Istoria ne spune că, după cucerirea Daciei de către Romani, cei mai viteji dintre băştinaşi, cei care refuzau impilarea, s-au retras în aceşti munţi ai Maramureşului. Aici s-au conservat o bună parte din cuvintele dacice care au supravieţuit în limba noastră.

Şi totuşi, aceşti oameni, urmaşii celor mai viteji dintre strămoşii noştri, au dus de-a lungul timpurilor o viaţă plină de necazuri şi nevoi. Majoritatea covârşitoare dintre ei lucrează la pădurit şi în mine. Acum ştiam ce-i viaţa de miner, ce înseamnă să-ţi petreci o bună parte din viaţă în beznă. Viaţa minerilor este, în general, extrem de scurtă. Silicoza îi seceră în plină maturitate. Am înţeles şi de ce mulţi dintre ei îşi însuşiseră patima beţiei. Mult adevăr despre aceşti oameni mi s-a părut a exprima imnul lor mineresc:

“În fundul munţilor intrăm
Cu bun noroc ne salutăm.
În lumea noastră n-avem cer,
C-aşa e viaţa de miner.
Când plini de praf şi paşi trudiţi
Ieşim din mină istoviţi
Ne doare că-n lumina sa
Pământul ţine o lume rea.
De-atâtea dureri şi nevoi
Intrăm în mină înapoi.“

Unul dintre corfagii noştri era un băieţel crud, extrem de frumos, cu ochi albaştri enormi. În fiecare zi îi aduceam câteva bucăţi de pâine, pe care el le primea nu fără oarecare jenă. Mă bucura că le primea, totuşi. La orizontul civililor, lucrau şi multe femei. Unele dintre ele îşi aduceau copiii în mină, adăpostindu-i în câte un fund de breşă.

13. Câţiva oameni de aici. La carceră

În aceeaşi baracă cu mine locuia dl. Dan Cernovodeanu, un om mic de stat, dar bine legat. Avea nasul fin, buze frumoase şi faţa bronzată, ovală, cu trăsături delicate. Purta ochelari cu ramă groasă, lucru ce îi sporea parcă mai mult, aerul de intelectual subţire. Îmi vorbea adesea de Regele Mihai şi de multe lucruri de culise de la curtea regelui. Fusese printre privilegiaţii –

foarte puţini la număr, din clasa onorifică, în care a învăţat micul prinţ. Avea cunoştinţe vaste în multe domenii. Nu ştiu cine scosese pe seama sa vorba că ar practica homosexualitatea, împreună cu un fost ofiţer, Mitucă.

Atitudinea d-lui Cernovodeanu în această chestiune a fost după cum mă aşteptam, extrem de rezervată. Nu s-a supărat, nu s-a scuzat, n-a dat explicaţii. Şi la urma urmei, cui şi de ce ?

Odată, un miliţian care îi căuta şicanii prin curte, îl apucă de barbă şi privindu-i ochelarii, îl întrebă parcă mirat: "Ce-ai fost tu, mă, afară?" "Diplomat". "Diplomat ? Ce drăcie mai este şi aia?" întrebă nedumerit miliţianul. Apoi, după ce cugetă puţin, zise răstit: "Ascultă, bă, puteai tu să fi fost şi contabil, aici tot aia eşti, bandit".

Povestea asta cu contabilii, am mai întâlnit-o şi la alţi miliţieni. Nu ştiu pentru ce contabilul reprezenta pentru ei apogeul în materie de profesiuni. Poate pentru faptul că aprovizionarea cantinei trecea prin calculele acestora ?

Un om faţă de care am nutrit multă admiraţie, era un fost ofiţer cu mulţi ani de prizonierat în Rusia, dl. Stăncescu. De multe ori l-am auzit povestindu-şi câteva încercări de evadare din lagărele ruseşti. O singură dată a izbutit să depăşească zona de sârmă ghimpată şi să ajungă pe un câmp din apropiere."Care a fost primul lucru pe care l-aţi făcut, când v-aţi văzut liber ?" l-am întrebat eu.

"Primul lucru ?"făcu el, parcă mirat că nu ghicisem."M-am căcat într-o tarla de cartofi înfloriţi. Dumneata ştii ce înseamnă să faci treaba asta fără să se chiorască miliţianul în fundul tău?"

Povestea cum o fată dintr-un sat siberian, îndrăgostindu-se de dumnealui, căuta în toate chipurile să-l convingă să rămână cu ea, acolo. Când toate încercările eşuaseră, fata şi-a adus supremul şi ultimul său argument: "Uite mama are o capră. Dacă te căsătoreşti cu mine, mi-o dă mie de zestre".

Pe doctorul Moraru Iancu, un făgărăşean mic de stat, cu faţa bălană şi ochii săi albaştri şi drăcoşi, l-am cunoscut după foarte puţin timp de la sosirea mea, la Cavnic. Era romano-catolic şi într-un timp chiar îi plăcea să se mândrească cu aceasta. Apăra cu multă îndârjire şi uneori argumentat poziţia tabu a bisericii catolice, printre celelalte credinţe. Acum, cu trecerea anilor şi sporirea suferinţei, se înstrăinase mult de vechile sale principii. Încet, ateismul s-a înstăpânit în sufletul său, până când în cele din urmă nu mai rămăsese nimic din vajnicul apărător al credinţei în care se născuse. Argumentul său de acum era cât se poate de lapidar şi pragmatic: "Dacă exista Dumnezeu, ar fi fost cu neputinţă să nu intervină în apărarea atâtor oameni care suferă, nu puţini, chiar pentru pricini de credinţă". Când i se replica argumentându-i-se că prigoane împotriva credinţei au mai existat,

el nu se arăta deloc dispus să cedeze."Niciodată n-a existat aşa ceva". Cu toate acestea, doctorul Iancu a rămas un om minunat, sensibil la suferinţele altora şi un camarad desăvârşit.

Despre dl. Inginer Panteş, sosit aici chiar cu primul lot de la Baia Sprie, mi-am adus întotdeauna aminte cu recunoştinţă pentru felul cum ştia să fluiere diferite doine, dar mai ales pentru frumuseţea neîntrecută cu care fluiera Balada lui Ciprian Porumbescu. Cutrierând pădurile – în calitatea sa de inginer silvic – furase din freamătul codrilor o sumedenie de triluri de păsărele.

Pe dl. Diaconescu Stelian, cu pseudonimul literar Ion Caraion îl cunoscusem încă de la Baia Sprie. Mereu îl vedeam acolo, în compania unui învăţător, Gheorghe Militaru, "nea Ghiţă", discutând cu pasiune. Statura sa scundă, puţin adus de spate, cu faţa palidă, înflorită de ochii mari, surâzători, te făcea să crezi că ai în faţă mai degrabă un adolescent, decât un atât de încercat polemist literar. Ceea ce m-a surprins întotdeauna la dumnealui era acel zâmbet care veşnic îi flutura pe buze, misterios şi senin, duios şi ironic, în acelaşi timp.

Aici, la Cavnic, avea un cerc de intelectuali în care se mişca, dar învăţătorul era la fel de nelipsit din anturajul său. Am reuşit să ne împrietenim destul de repede în ciuda faptului că unii îi contestau această calitate. Mulţi îl învinuiau de orgoliu, pe motiv că nu le răspunde la salut. Pe această temă, odată, l-am auzit pe prietenul lui ţinându-i partea cu patimă: «El nu-i ca noi, ceilalţi, e creator. Ce crezi d-ta, mai mult face o "bună ziua" pe care ţi-o dă, ori o idee sau metaforă fericită, pe care, altfel le-ar pierde din gând? O metaforă nu-i o simplă bună-ziua». Acesta era nea Ghiţă.

Unii mergeau până acolo cu insinuările, încât îi contestau orice har poetic, dându-i dreptul să fie doar gazetar, o pană ascuţită în polemici, dar numai atât. Dumnealui şi-a văzut de treabă înainte. În ceea ce mă priveşte, n-am de ce mă plânge, domnul Stelică a fost mai tandru decât mă aşteptam. Odată, pe când ne aflam mai mulţi în dormitorul dumnealui, chiar mi-a făcut un compliment care m-a măgulit de-a binelea. El sună cam aşa: "Chipul, ochii dumitale au ceva din visul florilor lui Luchian".

Am aflat apoi de pseudonimul Ion Caraion, cu care îşi semna poeziile şi toate peripeţiile prin care acesta a trecut până când a ajuns să fie preferat înaintea altora. Cu toate acestea, cred că s-ar putea scrie o carte, care ar putea fi numită"Istoria unui pseudonim". Ne vorbea adesea despre oamenii de litere pe care îi cunoscuse, despre reviste, cercuri literare în care a trăit. Eram acum la curent cum îşi publicase"Panopticum", "Cântecele negre" etc. Vorbea la superlativ despre Baudelaire, Ion Barbu, Arghezi şi mai ales Brâncuşi. Marele sculptor era de altfel idolul său. Îşi planificase chiar o monografie sau o antologie Brâncuşi.

Multe dintre opiniile sale literare păreau altora bizare. Aşa era bunăoară considerată părerea dumnealui, după care Odobescu este mai mare povestitor decât Creangă, iar Alexandrescu mai mare poet ca Alecsandri. Îl vedeam adesea prin curte sau galeriile minei, mergând cu capul aplecat, abătut. Aceasta era de fapt o impresie aparentă, căci era cu gândul aiurea. M-a flatat faptul că mă invita să mă apuc de scris, când nu auzise niciodată vreun vers de al meu. Mă vedea chiar un colaborator al unei viitoare reviste. La data aceea, deşi aveam la activ câteva zeci de poezii, faţă de dânsul am rămas la stadiul debutantului. Îmi aduc aminte, de o discuţie stârnită pe marginea unei poezii a domnului Caraion, care afirma că o mamă care îşi ţine pruncul la sân nu ştie de fapt dacă acesta este demon sau înger. De aici s-a ajuns la ideea de predestinare. Interlocutorul meu era înclinat să creadă în predestinare. Chiar venea în acest sens cu argumentul psalmistului"Cei răi sunt stricaţi încă din pântecele mamei lor". Ideea susţinută de mine atunci era că un copil nu poate fi decât un înger. Cât despre predestinare, am vorbit cam în felul următor: «Predestinată pentru mine este lumea raportată la mine, pentru că este un "dat". N-o poţi face să nu fie». În acest context am adus în discuţie "eul" şi "noneul" lui Fichte. Pe de altă parte, eu, raportat la lume, sunt predestinat, întrucât sunt un"dat". Eu sunt evidenţa lumii, lumea este evidenţa mea. Ceea ce nu-i predestinat aici, sunt eu raportat la mine însumi, adică eul ca libertate. Interlocutorul meu, dealtfel om fin şi înţelegător, m-a privit zâmbind: "De unde ştii tu de Fichte?" "Am auzit în închisoare". "Foarte bine", îmi zise el, "dacă ieşi afară, trebuie să-l şi citeşti".

Procurorul Peneuş era un om masiv, puhav la faţă, cu mişcări leneşe şi greoaie. Fusese arestat pentru o odă. Cum avea darul versificaţiei, s-a gândit să-i compună o odă lui Stalin. Pentru acest lucru, cum era de aşteptat, a primit nota bene. Mai târziu, însă s-a aflat că tot din acest exces de "har", domnul procuror mai compusese o odă lui Hitler, un gest fatal, care l-a costat nu ştiu câţi ani de închisoare.

Pe motiv medical, era bolnav de inimă, fusese oprit la suprafaţă, unde îndeplinea funcţia de porcar. Mai ales în această postură a fost cunoscut de cei din colonie, numindu-l "porcarul Peneuş". A survenit însă o verificare medicală mai drastică şi domnul Peneuş a fost trimis în mină. Câteva zile a şi purtat traista de miner în spinare, în rând cu ceilalţi. Dar lucrurile nu puteau merge la infinit aşa. Într-una din zile, a recurs la un gest disperat, ieşind la raportul politrucului coloniei, pe vremea aceea locotenentul Vântu. Biroul acestuia se afla chiar în apropierea porţii de intrare în mină. Tocmai când un nou schimb se afla încolonat, deodată uşa biroului s-a deschis şi în prim-plan apare domnul Peneuş în genunchi."Uitaţi", zise politrucul,"mi-a

pupat boturile cizmelor să nu-l bag în mină". Dar cu toată fermitatea locotenentului, după numai câteva zile, domnul Peneuş a revenit la suprafaţă, pe vechea funcţie. Despre scena aceasta s-a discutat foarte mult în colonie. Ceva mai dezgustător nu se putea. Şi totuşi, dacă ne gândim că pentru un om bolnav mina era adesea fatală, am putea nu accepta acest lucru, dar măcar îngădui.

În vara aceea sosise în colonie un lot format chiar din părţile Maramureşului, numit"iconarii". Această denumire le-a fost dată pentru că toţi susţineau că au văzut apariţia misterioasă, a chipului Maicii Domnului, pe ferestrele caselor din sat. Astfel, au fost condamnaţi pentru lansarea de zvonuri"false". Unul din componenţii acestui lot, Aurică, de altfel un ţăran naiv şi blând, sosi în colonie înspăimântat de foame. În scurt timp i s-a dus vestea de cel mai mare mâncău al coloniei. Se vorbea peste tot ca despre un fenomen gastronomic.

Într-o noapte, un miliţian, aşa din amuzament, i-a pus lui Aurică la dispoziţie, câte porţii de mâncare poate să mănânce. Şi acesta nu s-a jucat, mai ales că acum mâncarea a început să fie limitată. În circa 7 ore, a consumat 12 gamele pline ochi cu iahnie de fasole. Bietul Aurică era să moară. A fost dus la infirmerie, unde i s-au făcut clisme şi spălături interne. În închisoare consumase cantităţi enorme de apă, aşa încât acum, de altfel un om deloc gras, purta cu el un burduhan de proporţii uriaşe.

În această colonie ştiu de existenţa a vreo patru carcere. Las la o parte izolările care se aflau chiar în spatele punctului de control de la poartă. Pretext pentru o noapte, două, trei de carceră se afla din orice. Fie că "nu ţi-ai văzut de treabă în mină", că n-ai ascultat de un cadru, că ai luat contact cu noii veniţi aflaţi în carantină etc. Eu contrazisesem pe un "cadru" nu ştiu în legătură cu ce dispoziţie şi astfel m-am văzut luat de guler şi împins spre carceră împreună cu alţi doi: domnul învăţător Ghiţă Militaru şi macedoneanul Jaca. Despre dl. Militaru nu voi putea vorbi aici, cât aş dori, din lipsă de spaţiu. Voi spune doar că era un om mic de stat, dar bine proporţionat, originar din Motnăul Râmnicului Sărat; avea ceva din firea munteanului neastâmpărat şi ascuţit la minte. Deşi pe front fusese decorat cu "Virtutea Militară", avea o părere destul de bizară despre eroism, susţinând că el este mai degrabă copilul fricii şi al fatalităţii decât un act deliberat de luciditate. Discuta cu predilecţie despre geniile politice şi marii conducători de oşti. Cunoştea viaţa lui Napoleon. De aici opinia lui că ştiinţa politicii stă deasupra tuturor celorlalte ştiinţe, pe motivul că aceasta le subordonează şi dirijează pe toate. Politica sau mai precis omul politic conduce destinele unui neam.

Tot ce am aflat despre prizonieratul din Rusia mai concludent, de la dumnealui am aflat. Ore întregi ar fi vorbit despre prizonieratul de pe întinsul Siberiei, fără să se sature. O poveste surprinzătoare a fost pentru mine aceea a ofițerilor japonezi din prizonierat, care pentru anumite condiții de compromis, – tip divizia T.V. – odată ajunși în patrie, și-au făcut harachiri, adică "mea culpa" propriilor fapte. Era și acesta eroism, dar un "eroism asiatic", după propria expresie a dânsului.

Milițianul stătea cu cătușele gata să ni le aplice la mâini și cum domnul Militaru se afla în imediata apropiere a sa, îi ordonă:"Pune-le cătușele !" "Eu?" se miră dânsul. "Eu nu le pun". "E un ordin" se răsti milițianul. "Știu, dar eu tocmai de aceea sunt aici, pentru că nu am executat astfel de ordine. Dumneavoastră sunteți plătit pentru asta".

Această lecție au făcut zadarnice toate insistențele milițianului de a pune eu sau celălalt cătușele. Așa era, noi nu primeam salariu pentru astfel de treburi.

Și poate în multe alte privințe domnul Militaru era un model vrednic de imitat. Doi prieteni buni de aici erau: Liviu Brânzaș și poetul Ghiță Stănescu.

14. Din nou despre Pitești

Pe studentul Dale Remus l-am cunoscut destul de bine încă de la Baia Sprie. Venise acolo cu două mari lecții învățate: a Piteștiului și a Canalului. Acum trecuse destul de mult timp pentru a putea cât de cât să se reconforteze sufletește, până la"momentul Cavnic", când aveam să devenim cei mai buni prieteni. În răstimpul dintre o corfă și alta, cânta de răsuna galeria cu tremolul său aparte, sau își recita propriile lui poezii. Era un fenomen de optimism, lucru cu totul rar pentru cineva trecut prin reeducare. De la acest om numai de o șchioapă "am un metru șaizeci"– îi plăcea să zică – "înălțimea lui Napoleon", cu ochi căprui, mari, puțin sașii, cu râsul său zglobiu, copilăresc, veșnic neastâmpărat, aveam să aflu într-o bună zi trista poveste a Piteștiului. "Piteștiul" e înainte de toate un masacru moral, unic prin ineditul diabolicului său. El depășește domeniul imaginabilului și de aceea povestea sa este incredibilă. În nici o istorie a vreunei închisori și lagăr de concentrare n-a existat un masacru al conștiinței organizat și susținut cu atâta perseverență. Personajul principal de numele căruia se leagă această poveste întunecată este Eugen Țurcanu. După ce în liceu făcuse parte din "frățiile de cruce", mai târziu devine membru al partidului comunist. A fost arestat în grupul Bogdanovici, de la Suceava. Printre pretenii mei buni de aici era și Liviu Brânzaș, căzut cu beiușenii (Dodi Mărăscu, Teodor Pășcuț, etc) și poetul Ghiță Stănescu de pe la Râmnicu Vâlcea.

De fapt, această închisoare din Suceava este punctul de pornire al așa-zisei reeducări. Aici, deținuții, în majoritate elevi și studenți, primeau cărți cu conținut marxist, pe care trebuia să le citească și comenteze împreună.

Despre această manevră de la Suceava auzisem, de fapt, cu mult timp înainte, de la un prieten căzut cu grupul Bogdanovici și care se afla pe vremea aceea acolo. El povestea cum însuși Bogdanovici, șeful lor, conducea acel proces icipient de îndoctrinare, dar că acesta, spre deosebire de Țurcanu, era adeptul convingerii prin cuvinte și discuție, excluzând orice violență sau practică de timorare. De aici le ieșise vorba între deținuți, moldovenilor, că sunt turnători.

Anticipând deci reeducarea, studenții din întreaga țară sunt adunați la Pitești. La început, mulți vedeau în aceasta un lucru bun pentru ei, sperând că fiind mai tineri, vor beneficia de un regim mai favorizant.

Se vorbea că la început Țurcanu a fost dus la "Interne" pentru instrucțiuni. Unii mergeau mult mai departe, susținând că însuși Stalin ar fi ordonat "lichidarea fanaticilor din România", ceea ce vroia să însemne "legionarii" și deci în ultimă instanță reeducarea i-ar fi vizat pe aceștia. Lucru de altfel foarte probabil – dacă avem în vedere evoluția ulterioară a lucrurilor și imposibil de verificat.

Reeducarea începe în ziua de Sfântul Nicolae 1949, când într-o cameră de spital, 4, unde se afla grupul deja pregătit al lui Țurcanu, cca 14 inși printre care Popa Alexandru, Livinski, Nuți Pătrășcanu, este adus un alt grup de studenți probabil pentru completarea locurilor.

La un moment dat, unul dintre noii veniți are un incident cu un milițian. Țurcanu sare la bătaie la student, în timp ce fiecare din grupul său, sare la câte un student din celălalt grup. Sunt chemați la fața locului directorul închisorii, căpitanul Dumitrescu și politrucul Marina. Aceștia ordonă ca grupul noilor veniți să fie bătut de milițieni. Odată aceștia zdrobiți în bătaie, intră grupul Țurcanu în acțiune. Aceasta este una din variante. O altă variantă susține că milițienii n-ar fi avut nici un amestec pe față în acest incident. Grupul Țurcanu, în urma contrazicerilor în discuție, ar fi sărit la bătaie la celălalt grup. Dar și aici apare amestecul administrației din umbră – pe ușa camerei lăsată"din întâmplare"deschisă, primul grup putea să se alimenteze cu ciomegele aflate pe sală la îndemână. Astfel aceștia reușesc să-i învingă pe noii veniți și din clipa aceea bătăile și schingiuirile s-au ținut lanț. Când a apărut comandantul închisorii, deja noii veniți erau snopiți în bătaie. Țurcanu i-a făcut cunoscut acestuia faptul că ei sunt un grup de deținuți care și-au schimbat convingerile politice și că incidentul cu ceilalți a fost tocmai pe această temă.

De fapt, începuturile reeducării sunt încă învăluite mai mult sau mai puţin în mister, dat fiind faptul că cei mai mulţi care au luat parte la eveniment azi au dispărut, iar ceilalţi n-au avut acces total la"marele secret". Fiecare om trecut prin reeducare ştie foarte bine ce i s-a întâmplat lui, sau celor din jur. Despre alte aspecte ale reeducării ştie doar din auzite dacă i-a fost posibil şi aşa ceva.

Oricum încet, încet, reeducarea cuprinde întreaga închisoare. Cei reeducaţi deveneau la rândul lor reeducatori. Un perpetuum mobile diabolic. Dar de fapt ce era reeducarea ? O neîntreruptă tortură, atât fizică cât şi morală. Programul propriu-zis al bătăilor şi shingiuirilor începea dimineaţa la deşteptare şi dura până seara la stingere. Victima era bătută ore în şir, împinsă cu capul în hârdăul cu murdărie, culcată cu burta la pământ şi călcată în picioare etc. etc. Grupul celor trecuţi în programul de reeducare era apoi băgat la "şerpărie" şi după ordin trebuia să grohăie ca porcii, să soarbă fără ajutorul mâinilor ciorba fierbinte, sau să se ridice cu priciurile în cap.

Tot cu aceştia se îndeplineau aşa zisele ritualuri festive, când unul cu fundul gol, închipuind icoana, era sărutat pe rând de ceilalţi. Cu această ocazie se născoceau tot felul de lucruri pornografice despre Fecioara Maria, Sf. Iosif, Iisus. Faza aceasta de tortură se isprăvea când începea noua fază, cea de călău. Adesea, aceasta din urmă era mai greu de suportat – vreau să spun moraliceşte – decât faza de torturat. Prietenul meu povestea cum într-o seară, trei inşi, dintre care un medicinist, şi-au torturat un alt prieten până l-au ucis. Când medicinistul a constatat decesul acestuia, a izbucnit în plâns. "Totul a mers prea departe" a exclamat el. Pentru această "dovadă de slăbiciune" a fost din nou trecut în faza de torturat.

La început, au fost multe tentative de sinucideri, aruncări de la etaj, tăierea venelor de la mână cu sticla, înghiţirea de obiecte metalice, cozi de linguri etc. S-au luat apoi măsuri foarte drastice în această pivinţă şi sinuciderea a devenit imposibilă. Tot în faza de reeducat făceai aşa-zisa demascare, cu care ocazie declarai pe de o parte tot ce îţi privea activitatea de afară şi nu declaraseşi la anchetă, la securitate – în felul acesta alcătuindu-ţi un nou dosar penal, iar pe de alta, îţi denunţai toţi complicii din închisoare, oameni de bine, miliţieni, deţinuţi, civili, cu care ai venit în contact etc. Urma apoi"mea culpa"făcută în mod public. Cu care ocazie trebuia să-ţi ponegreşti părinţii şi tot ce-ţi era mai drag pe lume. Odată examenele acestea trecute cu bine, treceai în faza de reeducator. Dar nici noua poziţie nu era definitivă. Dacă cumva ezitâi să-ţi torturezi cu sânge rece şi chiar cu cinism propriul prieten, erai din nou trecut vremelnic în faza de torturat.

Deşi programul reeducării propriu-zis se prelungea pe durata dintre deşteptare şi stingere, de fapt aceasta nu înceta nici o clipă, nici noaptea,

nici ziua. Noaptea, câţiva reeducatori vegheau "somnul" celorlalţi, care trebuia să se execute numai cu faţa în sus, cu mâinile afară de sub pătură. Orice schimbare de poziţie, atrăgea după sine o lovitură de ciomag sau mai multe.

În teorie, reeducarea se întemeia pe principiile "Poemului pedagogic" al lui Makarenko. În Rusia, acesta a fost aplicat deţinuţilor de drept comun şi orice tortură era limitată. Victima putea fi schingiuită până când înnebunea. Aici, la Piteşti, nimic nu a avut limită. Ţurcanu avea să ucidă cu mâna lui pe Bogdanovici, Costache Oprişan, Nedelcu, Angelescu şi alţii. Se zice că numai el ar fi ucis 14-15 studenţi.

În primele intenţii cel puţin, reeducarea presupunea un plan vast de acţiune, aspirând să cuprindă închisorile din întreaga ţară. În acest sens, grupurile de studenţi reeducaţi au fost trimise la Canal, Gherla, Ocnele Mari, Tg. Ocna etc. Despre cele petrecute la Piteşti nu s-a vorbit încă aproape nimic. Din lipsă de informaţii, din teamă şi mai ales din laşitate. Cum este posibil să fim contemporani cu asemenea monstruozităţi şi să trecem impasibili pe lângă ele ? Dacă a fost posibil acest Piteşti, atunci, cum este posibilă această tăcere şi nepăsare a lumii ? Iată semnele decadenţei acestei părţi de umanitate, în care trăim.

În perspectiva timpului, "Piteştitul" va pune cel puţin două întrebări esenţiale, care ar trebui de acum încolo să anihileze orice monstruozitate de acest fel:

1.Cum a fost posibilă din punct de vedere al spiritualităţii umane această decădere ?

2.La ce rezultat practic a dus acest fenomen ? Şi-a atins el ţinta propusă ?

15. Nihil Sine Deo. Evadarea

Deşi au trecut doar vreo patru luni de când mă aflam acolo, despre cerul senin de la Cavnic voi avea de aici încolo, prea puţine ocazii să vorbesc.

Într-o seară, în spatele barăcii, cineva îmi povestea peripeţiile a doi elevi de marină, care acum se aflau la Cavnic. Deşi amândoi aproape copii, au reuşit să-şi pună la punct o plecare clandestină din port de toată frumuseţea. După ce au înaintat câtva timp în larg, au fost ridicaţi cu o sfoară pe puntea unui vas străin care tocmai plecase din port. Au călătorit ascunşi într-un colţ al calei, până la destinaţie. S-au angajat apoi ca marinari pe un vas de comerţ american. Prima lor călătorie în misiune a fost în China. Ajunşi în portul Şanghai, unul dintre membrii echipajului care cunoştea povestea lor, i-a denunţat autorităţilor chineze. Vorbeau de tratamentul

îngrozitor pe care îl aveau deținuții chinezi, de meniul care li se servea și pe care nu-l puteau consuma din lipsă de adaptare la specificul de hrană.De aici au fost predați rușilor, unde au întârziat o bucată de timp prin închisori și abia după câteva luni de zile ajung în România.

Tocmai ascultam această poveste când un milițian se apropie de noi, privi câtva timp pe un bilețel pe care îl ținea între degete și apoi întrebă cu un aer triumfător : "Care din voi e "Nihil Sine Deo", bă?" Pe loc interlocutorul meu pufni în râs. "Te învăț eu să râzi în fața unui cadru", țipă milițianul apucându-l de guler și îmbrâncindu-l: "Marș la carceră!" Câteva clipe mai târziu, l-am văzut oprind, ba pe unul, ba pe altul, prin curte, citind în fața fiecăruia de pe bilețel și plecând grăbit, apoi enervat peste măsură a prins a cutreiera dormitoarele.

Ce se întâmplase? Chiar în apropierea corfei, cineva scrisese cu fum de lampă pe peretele galeriei aceste cuvinte"subversive":"Nihil Sine Deo", cu o cruce deasupra lor, din linii mari și groase. Ce s-ar fi putut petrece în capul milițienilor, care au dat peste această inscripție, nu știu.

Inscripții de acest fel au mai fost pe pereții galeriilor, dar nimeni până acum nu s-a scandalizat.

Cele ce se petreceau acum păreau mai mult o provocare, un pretext pentru carceră și izolare. Desigur, milițianul crezuse că Nihil Sine Deo este numele vreunui deținut, dar această notă ridicolă a întâmplării nu l-a împiedicat să pedepsească cu carcera și bătaia câțiva oameni. Cineva îmi povestea despre un alt milițian care și-a scurtat mâneca stângă a vestonului, numai pentru a i se vedea ceasul de la mână.

De unde, la început gestul său stârnea hazul, totul s-a isprăvit cu insulte și bătăi barbare.

Deși oameni simpli, în general milițienii erau extraordinar de bănuitori și suspicioși. Sau poate că tocmai această sărăcie a duhului îi făcea așa.

Lăsând la o parte această sferă a ridicolului, pentru noi avea importanță acum, celălalt aspect al problemei, dacă administrația a început să devină provocatoare, atunci cu ce scop o face ? Dacă la aceasta se mai adăuga înrăutățirea treptată a mâncării, sau activitatea mai intensă a politrucului, aveam destule motive de îngrijorare. Desigur, sunt lucruri pentru care n-ar fi fost necesar să se cheltuiască atâta materie nervoasă, dar aici, în închisoare, totul este altfel.

Deținutul este omul disponibil micilor capricii ale unuia sau altuia dintre cei aflați în uniformă. Noi așa descifram viitorul, din perspectiva acestor evenimente banale și anoste.

Un eveniment neașteptat, produs la scurt timp după aceea, venea să precipite lucrurile într-un anume sens.

Evadarea de la Cavnic s-a produs cam pe la începutul lunii Iunie 1953.

Într-o noapte, aproape de miezul nopții, santinelele au început să bată alarma. În același moment, a început forfotă mare prin curte, milițienii înarmați au pătruns în dormitoare și ne-au culcat cu fața la pământ. În această poziție am rămas tot restul nopții. Abia dimineața, ni s-au confirmat bănuielile că avusese loc o evadare. Pe foarte mulți această veste nu avea să-i surprindă, dat fiind faptul că la ora aceea, discuțiile despre o posibilă evadare erau foarte răspândite. Acesta este un alt fenomen, pe care n-am putut să mi-l explic niciodată, de ce tocmai în perioada aceea tot mai mulți înclinau să aleagă această alternativă, pe care o credeau posibilă chiar sută la sută, pentru salvarea propriei vieți. Mai mult, dacă adăugăm la aceasta faptul că tot în aceeași perioadă, după unii chiar în aceeași zi, s-au produs evadările de la Baia Sprie și Valea Nistrului, atunci totul devine de-a dreptul derutant. Cert este că aici la Cavnic au câștigat"militarii"cum li s-a spus celor evadați, care au știut să se grăbească, căci o altă evadare n-ar mai fi fost cu putință.

La șutul de seară, în jur de ora 23, după ce tot grupul s-a strâns la ultima corfă al cărui puț dădea la suprafață și după ce milițianul a fost lovit cu lampa în cap și imobilizat, corfagiul a fost obligat să-i ridice la suprafață. Acolo s-au repezit la milițianul care păzea gura puțului și l-au imobilizat și pe acesta.

Ce s-a întâmplat apoi, nu se mai știe precis. Chiar a doua zi, administrația a lansat zvonul că evadații au fost prinși, până la unul, prin munții din preajmă, pe la stâni. Ceea ce am aflat însă mai târziu, venea să dezmintă acest fapt.

Și chiar dacă lucrurile s-au petrecut conform zvonului, evadarea în sine a fost destul de bine pusă la punct. Cu multe săptămâni în urmă, îi vedeam pe viitorii evadați – în majoritate foști ofițeri – plimbându-se și discutând agitați prin curte.

Cineva cu un ochi mai ager ar fi putut să observe cât de cât că aici se pune ceva la cale. Avantajul lor a fost faptul că însăși profesia le punea mai mult sau mai puțin la dispoziție simțul practic al gestului. Nu știu dacă întregul grup depășea cifra de doisprezece. Căpitanul Pantazi, doctorul Micu, domnul Titi Coșerean, dl. Ioanid, dl. Ciocâltău și alții, deși la început în colonie se zvonise că evadaseră în jur de șaisprezece inși, orice sporire a grupului i-ar fi dezavantajat din punct de vedere strategic.

Dar pe cei care rămăsesem aici, la discreția instinctelor dezlănțuite, ne privea mai puțin "aventura" în sine a evadării. Pielea noastră trebuia să se pregătească pentru a suporta consecințele sale. Nu contest că evenimentul a fost extrem de discutat, din cele mai diferite unghiuri de vedere. După opinia mea, întreaga colonie de după evadare s-a împărțit în trei părți, destul de

bine conturate. Erau mai întâi cei care trăiau pur şi simplu disponibili, evenimentul nostru cotidian pentru care orice acţiune a administraţiei se confunda cu însăşi existenţa lor. Aceştia nu puteau avea nici o opinie, izvorâtă din propriul lor efort de gândire.

Destul de numeroşi erau cei care îşi arătau indignarea faţă de acest eveniment, din pricina consecinţelor nefaste pe care acesta le-a avut asupra întregii colonii.

Mult mai convingători, deşi mai puţin numeroşi, erau cei din a treia categorie, care priveau evadarea ca pe un lucru firesc şi inerent condiţiei de deţinut."Evadarea face parte din riscul iminent al propriei noastre existenţe", ziceau ei."Orice desolidarizare de aceasta, însemnează o dezertare de la o demnitate a vieţii noastre de detenţie".

"Ai văzut ce-au fost în stare să facă militarii ?"îmi zise într-o zi un avocat, bun prieten, dl. Dragomir. De unde până acum păream cât de cât o comunitate omogenă, solidară, dintr-o dată ne-am văzut aruncaţi pe poziţii diferite, apărând sau înjosind nişte oameni, care altfel nu ne-ar fi stârnit poate nici un fel de interes. Cu noi se repeta exact acel fenomen de duplicitate de care vorbeşte Dostoievski în"Casa Morţilor". La început, când gestul ne-a surprins, toţi am vorbit la modul superlativ despre evadare, apoi parcă chiar în acelaşi timp am trecut de la admiraţie la hulă, ca şi cum n-ar fi fost vorba de unul şi acelaşi lucru. Opinia noastră a variat pur şi simplu în funcţie de consecinţe. Parcă treziţi dintr-o stranie reverie, existenţa ne-a devenit subit imposibilă şi atunci am găsit un refugiu, o cauză a răului. Dar eu mă întreb dacă nu cumva ori cu evadare, ori fără, nu ajungeam mai devreme sau mai târziu tot aici ?

Primele clipe după evadare, miliţienii păreau surprinşi, derutaţi, nu ştiau încă ce să întreprindă; n-am avut mult timp de aşteptat şi le-a fost dată o noimă, cuvântul de ordine care să îi scoată din încurcătură. Chiar în dimineaţa aceea, dacă îmi aduc bine aminte, era duminică – am fost scoşi cu japca în curte şi dezbrăcaţi la pielea goală. Dezmăţul instinctelor începea. Am stat aşa o jumătate de zi, aşezaţi pe două rânduri, faţă în faţă, doi câte doi, cu mâinile ridicate în sus. S-au cotrobăit dormitoarele, colţişor cu colţişor, curtea, podurile baracilor. De vizavi, de pe platoul troiţei, o mulţime de localnici priveau la acest spectacol, pentru ei inedit. Se vedea că miliţienii au căpătat mână liberă, să se manifeste după plac. Orice le cădea în mână, scânduri, bucăţi de furtunuri, chiar tinete, constituiau un instrument bun de lucru. Chiar din baraca noastră, pe loc au fost mutilaţi trei oameni. Studentului macedonean Ghioca, un miliţian i-a spart ochiul cu un furtun de cauciuc, unui bătrânel, tot macedonean, un alt miliţian i-a rupt coastele cu o scândură, iar altui bătrân i-a fost fracturată o mână. Las la o parte faptul că fiecare din noi eram plini de sus până jos de vânătăi şi vărgi pe piele. Unii dintre deţinuţi tremurau ca

varga, alţii urinau în văzul celorlalţi, aşa cum se aflau, cu mâinile deasupra capului.

Dacă era adevărat, după cum se zvonise că în aceeaşi zi, a aceleiaşi luni au avut loc evadări la toate trei minele, atunci această poveste îşi avea tâlcul său.

Asta presupunea în primul rând un factor coordonator, al acestor acţiuni simultane, dacă nu, după cum susţineau unii – o manevră a însăşi administraţiei chiar şi aproape sigur fără ştirea evadaţilor. Un lucru neverificat şi foarte puţin probabil.

La Valea Nistrului evadase – după cum am aflat mai târziu – un fost ofiţer, Ţucă, condamnat pentru activitate legionară; la Baia Sprie, un grup de deţinuţi destul de pestriţ, din punct de vedere al culorii politice, aşa încât se excludea în acest fel o omogenitate de acţiune a celor trei evadări.

Unii şi-au pus întrebarea dacă nu cumva totul a coincis cu un anumit plan, pus la cale acolo sus pentru strângerea treptată a şurubului, de data aceasta având posibilitatea să intre direct în acţiune ?

Dacă acest plan a existat într-adevăr, atunci aici trebuie inclusă şi acţiunea de izolare a grupului"de dreapta", în vederea unei noi reeducări ce avea să vină.

16. Izolat cu grupul "de dreapta"

Aşa a început epoca neagră la Cavnic, care a durat mai bine de o jumătate de an. Nu ştiu de ce tocmai în perioada aceea începuse să se discute printre deţinuţi despre o nouă venire a americanilor şi deci despre libertatea care bătea la uşă. Să fi fost totul o simplă dorinţă de contracarare a represaliilor la care eram supuşi acum ? Ţin minte cât s-a discutat de aprins pe această temă şi câte planuri s-au mai făcut. Mulţi dintre noi eram înclinaţi să dăm crezare acestor zvonuri care se zicea, veneau de la oameni demni de încredere şi care chiar dacă n-au dus la nici un rezultat practic, măcar ne-au insuflat o doză de optimism vremelnic. Dar problema aceasta a avut şi un alt aspect – mult mai atractiv – în ultimă instanţă, decât celelalte. S-au declanşat adevărate dezbateri parlamentare la care participanţii şi-au pus toată iscusinţa lor în materie de politică.

M-a uimit multitudinea aspectelor din care putea fi discutată o problemă şi avalanşa de argumentări şi detalii istorice, filosofice şi chiar religioase cu care venea fiecare participant. La un moment dat, ascultându-l pe unul, eram sedus de argumentele sale, ca în clipa următoare, ascultând pe altul, să-mi văd întreaga opinie zdruncinată. Până atunci înclinam să cred că a

face politică însemna pur şi simplu numai faptul de a şti să râzi, să plângi să faci pe eroul, să devii laş, totul după interes şi la nevoie. Într-un cuvânt, omul politic pentru mine, ideal, era demagogul. Fără să-mi dau seama, eu confundam tirania practicată de un anume conducător de stat cu geniul politic, cu arta de a intui sensul destinului unui popor, cu puterea de dăruire în numele ideii de dreptate socială.

Aveam acum plăcuta surpriză să descopăr că adevărata lucrare politică presupune în primul rând demnitate personală. Asistând la astfel de discuţii simţeam o adevărată plăcere artistică, o plăcere pe care ţi-o furnizează numai descoperirea unei frumuseţi de natură spirituală.

Astfel, am ajuns să împart conceptul de politică în două: aspectul său facil, manifestat vulgar prin tiranie şi ocultismul maşinaţiilor de culise, şi politica artă a demnităţii cu reguli etice şi estetice ca orice artă.

Desigur, pentru concluzii şi anticipări de evenimente istorice îţi trebuie experienţă şi cunoştinţe suficiente în materie, dar mai ales geniu, ceea ce numim obişnuit"simţ politic".

De la evadare, barăcile nu se mai deschideau decât în răstimpul de intrare şi ieşire din mină. În spălător au fost instalate două tinete de murdărie, ieşirea la WC făcându-se după program, totul luând astfel aspect de adevărată închisoare. Orice deplasare prin curte se făcea numai în coloană şi în pas alergător. În toate colţurile coloniei se puteau vedea miliţieni bătând sau executând instrucţie cu deţinuţii. În general, noua întorsătură a lucrurilor era după cum am spus, privită cu pesimism. Existau însă oameni care se amuzau de anumite scene, cum s-ar zice făceau haz de necaz.

"Îl vezi pe zâmbatul ăla de colo, care execută exerciţii de înviorare cu miliţianul?" îmi zise într-o zi un prieten apropiindu-se de fereastra la care mă aflam."Cel din faţa bucătăriei?" "Da, da. E fratele Constanţei Crăciun!" "Zău?"îmi arătai eu fireasca nedumerire. "Ce ar zice soru-sa să-l vadă aşa pe brânci după toată lupta sa ilegalistă?"

Îl întâlnisem pe acest om parcă prea zâmbăreţ, mai ales pe la bucătărie şi îl remarcasem pentru că avea un canin, întotdeauna când îşi strângea buzele, clonţul dintelui rămânându-i în afară.

"Dar pe alergătorul acela de curse din apropierea noastră îl vezi? "îmi zise mai departe prietenul. "Desigur, pe ăsta îl şi cunosc, e Negru, cel care se laudă că s-a căsătorit cu fosta soţie, din ilegalitate, a lui Gheorghiu-Dej"."Exact"zâmbi el."Unde-i Gicu să-l scape?"

Negru, acesta, un bărbat destul de tânăr, brunet, bine legat, dar nu prea înalt, era interesant tocmai prin preocuparea sa – chiar şi în asemenea condiţii de viaţă – de a face impresie, de a se remarca. Credinţa lui expresă – sau de

circumstanţă – era că Gicu – aşa îl numea el pe Gheorghiu-Dej, nu avea cunoştinţă de cele ce i se întâmplaseră. Altfel, urgent ar interveni în favoarea sa.

În treacăt fie spus, alţii ziceau că tocmai bârfele lui"familiare"la adresa lui Dej, l-au adus acolo.

De unde până mai ieri miliţienii nu catadicseau să părăsească corfa, acum, dintr-o dată, echipaţi cu salopete şi căşti, au împânzit mina. Nicăieri nu mai era chip să scapi de ochii lor. Aveam după cum am spus adâncul, riscurile mari ale minei subterane, dar aveam enormul avantaj de a ne mişca măcar liberi. Acum l-am pierdut şi pe acesta. Postaţi pe la colţuri de galerie la intrarea şi ieşirea din mină, miliţienii înarmaţi cu bâte ne pândeau trecerea.

Cu regularitate, ultima porţiune a galeriei din mină o făceam numai în şuturi. Loveau pe unde apucau, cu ce apucau. Doi deţinuţi împreună însemna conspiraţie, şedinţă legionară, chiar fără nici un legionar. Ca să ajung la carceră a trebuit să aştept săptămâni de zile, atât erau de aglomerate. Indiferent ce făceai, indiferent de strădania pe care o depuneai pentru a satisface ordinele şi toanele miliţienilor, rezultatul era acelaşi. Ba, dimpotrivă, cu cât te arătai mai docil, cu atât erai mai expus batjocurii şi bătăii miliţienilor. Odată ne aflam la baie, după ieşirea din mină, circa vreo 25 de deţinuţi. Un locotenent apăru în cadrul uşii şi ordonă culcat. Mai mult de jumătate din noi au fost cu burţile la pământ. A mai ţipat odată şi încă odată ofiţerul, până când în cele din urmă au mai rămas în picioare doi inşi: prietenul meu Dale Remus şi eu. Cei din jur ne făceau semne disperate să ne culcăm la pământ, că altfel o vom păţi rău. Văzând miliţianul că nu vrem să ne culcăm, în cele din urmă ne-a adus ultimul său argument, trântindu-se cu burta aşa cum se afla echipat, pe cimentul ud. De acolo, de pe brânci, miliţianul ţipa de zor: "Culcat! Culcat!" în timp ce ofiţerul a ieşit afară. Mormăind dezamăgit, miliţianul îşi freca de zor vestonul de murdărie, retras în cadrul uşii. Nimeni nu ne-a atins măcar cu un deget.

Cu timpul, rândurile celor care refuzau să se culce, sau să ia pas alergător, a tot crescut. Acum puteai vedea prin curte grupuri întregi de deţinuţi plimbaţi dintr-o parte în alta de miliţieni, fără ca măcar unul să catadicsească a ieşi din pasul normal. Primele impresii şi discuţii despre evadare trecuseră de mult. Acum, preocuparea la ordinea zilei era cum să-ţi câştigi demnitatea de deţinut politic şi drepturile pierdute. Astfel a luat naştere ideea unei rezistenţe pasive, idee de altfel care pe unii nu ne părăsise niciodată. Încet, încet, am început iar să cântăm prin mină, să discutăm aprins ca altădată, creându-ne în felul acesta iluzia unei independenţe posibile.

Abia acum şi în aceste condiţii luam şi eu cunoştinţă despre revista literară clandestină "Generaţii", care după cum am aflat, apărea de mult în colonia noastră, editată de dl. Ion Caraion. Într-o zi, pe când mă aflam în

mină, nedespărțitul meu prieten, Dale Remus, mă invită să-l urmez în fundul unei breșe. Scoase din traista pe care o avea atârnată la gât, un fel de carte cu foi din hârtie de sac de ciment, pe care mi-a înmânat-o și pe care am prins a o răsfoi cu înfrigurare, la luminița palidă a lămpii de carbid. În timp ce eu făceam lectura revistei, el trebăluia la gura rostogolului creând impresia unei activități febrile. M-a impresionat scrisul frumos, citeț, cu cerneală din negru de fum, chenarele și ilustrațiile deosebit de expresive, executate firește tot de mână. De ani de zile nu mai avusesem nici o contingență cu această formă esențială a civilizației noastre umane, care este cuvântul scris. Oricât erau de reduse dimensiunile și de restrânse subiectele, oricât de primitivă era forma de"redactare", aceasta era totuși un act de cultură, o expresie a spiritualității noastre. De aceea, nu puteai să nu fii surprins și emoționat la această descoperire. Subiectele revistei erau destul de variate, de la poezii de Radu Gyr, Crainic, câțiva autori locali, până la critică literară, pe marginea cutărui poet din închisoare sau eseuri pe diferite teme. M-a surprins să aflu chiar fragmente dintr-un roman, conceput de dl. Gheorghe Militaru în închisoare și care se numea"La marea putredă". Revista apărea odată pe lună și era destinată unui cerc foarte restrâns de deținuți, oameni de absolută încredere. De la acea dată și până la izolarea definitivă în cadrul unui lot, am avut acces la toate numerele revistei care au apărut. Treptat, calmul, încrederea și dăruirea reciprocă s-au înstăpânit iar în sufletele noastre.

O întâmplare petrecută înspre toamna acelui an avea să confirme acest fapt. Doi tineri au fost repartizați într-una din zile la o lucrare de rambleu, care se afla într-o fundătură de abataj. În timp ce ei își vedeau de lucru înainte, de undeva din orizontul superior a început să curgă printr-o fisură a rocii, material steril, care în scurt timp le-a blocat singura ieșire spre galerie. Acum sterilul curgând fără încetare, amenința ca într-un timp destul de scurt să-i împresoare. Maistrul, care între timp îi căutase, și-a dat seama de pericol. S-a prezentat la fața locului cu o echipă de voluntari, care au lucrat fără încetare o zi și o noapte, până când în cele din urmă au reușit să dea de urma celor doi băieți. Din lipsă de aer, captivii leșinaseră și zăceau întinși pe rocă alături de câteva grămăjoare de excremente.

Exemple de acest fel, prin care oamenii își manifestau atașamentul unii față de alții se pot da oricât de multe, pentru că fiecare zi ne oferea noi surprize, acolo, în fundul pământului.

De acum, dinspre crestele Țibleșului tot mai des se abăteau peste noi nori plumburii. Vara era pe sfârșite, când a prins să circule un zvon despre sosirea unei inspecții simandicoase, zice-se chiar de la MAI, după unii însuși ministrul Drăghici în persoană. Era un lucru care dealtfel, în urma celor întâmplate, fusese așteptat cu mult timp înainte.

Într-o dimineață cu cer mohorât, întreg efectivul coloniei a fost scos pe platou cu bagajele. În prezența a patru civili, cu figuri foarte încruntate, s-a purces la o triere generală. Unul era dat în dreapta, altul în stânga și tot așa până s-au epuizat toate sutele de deținuți din colonie.

Un lot de circa 200 de deținuți am fost apoi conduși în cele două barăci, aflate la extremitatea de apus a coloniei. Aici, am găsit totul pregătit, garduri duble de sârmă ghimpată, tinete de murdărie în camere, paturi corespunzătoare pentru întregul efectiv.

Un, doi, trei, patru … numărau doi milițieni postați de o parte și alta a porții noii noastre închisori, în timp ce noi treceam prin fața lor în șir indian. Iarăși unul la dreapta, altul la stânga, stricându-se în felul acesta tot rostul prieteniilor dintre noi. Avea o importanță colosală cu cine îți petreci lunile, anii, între cei patru pereți și ei știau acest lucru. Cu câteva numere în fața mea, domnul Ion Caraion a trecut în dreapta, eu în stânga, dl. Militaru în dreapta, Dale Remus în stânga și tot așa. N-am avut norocul nici să cad în aceeași cameră cu dl. Alexandru Popescu un prieten bun, de aici. Aceasta este o lege crudă a existenței de temniță, mereu să fii despărțit de oamenii cu care ai legat cele mai frumoase prietenii și să fii pus alături de alții, cu care nu ai sufletește nici în clin, nici în mânecă.

N-a fost nevoie să treacă decât câteva săptămâni pentru a redeveni pușcăriașii de altădată și pe care în pelerinajul nostru pe la colonii de muncă începusem să-l uităm. În scurt timp a venit și foamea, foamea aceea care ne cunoștea atât de bine și care tot timpul ne pândise pe undeva, pe aproape. Ore, zile, luni de așteptare, după un clonț de pâine și un polonic de zeamă.

O tăcere"istorică"se așternea încet peste noi și din întregul univers n-a mai rămas decât plimbarea în cerc și naveta tinetei de murdărie. Mai ieri pipăisem cu mâinile fire de iarbă, flori, privisem zbor de fluturi și albine. Baia Sprie, Cavnic, au rămas amintiri, punți de cenușă, peste dezolare de abis.

De abia acum începeau întrebările chinuitoare. De ce ne aflam aici ? Această izolare a noastră este consecința evadării ? Dar la urma urmei cine eram noi, cei izolați? Tot mai des milițienii ni se adresau cu "banditule", "fascistule", "legionarule". Desigur, noțiunile acestea trei gata preparate, tocite de atâta utilizare, nu spuneau mare lucru, dar oricum ele vădeau o intenție de sus, o preocupare care viza mai mult sau mai puțin viitorul nostru.

După ce am analizat împreună cu alții, componența lotului, am ajuns la concluzia că în majoritatea sa acesta era alcătuit din deținuți categorisiți de administrație de dreapta. Erau însă alții ca Dale Remus sau un elev din camera noastră, care în nici un chip nu puteau fi băgați în această categorie. Fusese izolată aici deci"reacțiunea"coloniei. Dar acest răspuns nu avea deloc

darul să ne liniştească. Ce vor face cu cei mai"periculoşi"deţinuţi dintre cei periculoşi ? Politrucii ne vizitau zilnic, aproape că îşi mutaseră sediul în barăcile noastre.

"Mergem la Gherla, la reeducare" s-a auzit într-o zi un glas. Acesta a fost arhisuficient, pentru a deschide zăgazurile unor polemici interminabile.

Cu noi erau izolaţi o seamă de studenţi care trecuseră prin Piteşti. Aceştia, în scurt timp au reuşit să îmbibe atmosfera cu psihoza reeducării. Un student, Ghiţă Oprişan, care la Piteşti încercase să se sinucidă, devenise subit trist, stând toată ziua în patul său, cu pătura trasă pe cap.Un alt student, Ghioca, era mai înspăimântat de Gherla decât de Piteşti, date fiind suferinţele mai mari îndurate la închisoarea de pe Someş decât la cealaltă. S-au făcut numeroase încercări din partea unor oameni mai în vârstă, de a înstăpâni calmul şi a alunga fantoma reeducării, dar fără prea mari rezultate. Acum, toate evenimentele erau privite şi judecate în funcţie de această idee a reeducării. Astfel, viitorul căpăta cel mai sumbru sens posibil. Iarna aceea ne-a prins în cea mai chinuitoare dilemă posibilă unor deţinuţi politici din acea vreme.

Din perioada aceea de suferinţă şi mizerii morale inimaginabile, îmi aduc aminte cu recunoştinţă de câţiva oameni care au făcut tot ce le-a stat în putinţă, pentru a ne reda clipele de seninătate şi speranţa pierdută. Primul dintre aceştia, un avocat moldovean, căuta prin tot felul de argumente să ne demonstreze că o reeditare a reeducării este imposibilă şi deci în consecinţă acest pesimism"malad"este nejustificat. Punctul său de vedere se întemeia pe o serie de fapte posterioare reeducării, care toate demonstrau o îndepărtare de acest sistem şi deci o abandonare a sa. Un fenomen de o asemenea intensitate şi promovare a răului nu poate dura la infinit. Apogeul său a fost atunci când întreaga închisoare din Piteşti era trecută prin reeducare.

Eşecul acestui fenomen a devenit inevitabil din clipa în care s-a căutat punerea lui în aplicare, la alte închisori din ţară. Reeducarea aşa cum o cunoaştem noi azi, rămâne trăsătură specifică a Piteştiului. Fiecare închisoare şi-a avut reeducarea sa, într-un anumit fel, cu nota sa specifică. Orice ieşire din sfera acestei închisori însemna o spărtură şi o divulgare a propriului secret.

La Tg. Ocna, la Ocnele Mari, chiar la Canal, a existat o punere în gardă, tocmai prin această practică de a aduce personal pregătit de la Piteşti. Paralel cu aceasta s-a întâmplat şi un alt fenomen, care a contribuit în mod substanţial la sistarea reeducării, audienţa sa în opinia publică. Era posibilă o abordare a reeducării într-un secret nesfârşit ? Nu, şi aceasta o ştiau şi promotorii săi.

De ce i s-a dat curs totuşi ?

Pentru că fenomenul reeducării cu orice risc trebuia executat, mai ales pentru consecinţele morale asupra deţinuţilor – dezbinări, timorare, lipsă de încredere, derută. Aşa sa face că ţapii ispăşitori – care după părerea avocatului vor fi scoşi în curând – erau pregătiţi sau cel puţin gândiţi încă de la început. Toate acestea nu excludeau însă posibilitatea unei noi încercări de reeducare aiurea, dar în mod sigur"formula Piteşti"nu mai era posibilă după părerea sa.

O fire robustă, optimistă, era în camera noastră domnul doctor Copăceanu. Metoda lui de a ne sustrage acestui gând funest, era ghicitul în palmă. Cât era ziua de mare umbla de la unul la altul şi numai ce îl auzeai exclamând:"Doamne, cât ai să trăieşti ! Şi te mai sperii că ai să mori în închisoare ?"

Şi mie mi-a ghicit de câteva ori şi de fiecare dată cu mici adaosuri sau lipsuri mi-a spus în esenţă acelaşi lucru. Voi ieşi din închisoare – formula tipică – mă voi căsători etc., lucru valabil pentru toţi necăsătoriţii – specific pentru mine era faptul că nu voi avea multe bucurii în viaţă şi că acelea câte vor fi totuşi, vor fi de natură pur intelectuală.

Aşa a trecut cea mai bună parte din iarna aceea, ba făcând pronosticuri despre viitorul nostru, ba compunând o poezie, ba ascultând o poveste sau un cântec, ba luându-ne la harţă pentru cine ştie ce fleac, cum le şade bine unor puşcăriaşi sadea.

Într-o dimineaţă l-am văzut pe dl. Caraion ieşind cu un sac sub braţ. Pleca după toate presupunerile la o revizuire a procesului. Pe la începutul lui martie, dis-de-dimineaţă, pe o vreme mohorâtă şi umedă, am fost scoşi pe furiş şi încărcaţi în dube. Trecutul cu marea sa de amintiri rămăsese parcă undeva la picioarele noastre. Aceasta era o garanţie că până acum învinsesem. Numai la un pas necunoscutul se ridica în faţa noastră ca un munte. De depatre, braţele troiţei au săgetat pentru o clipă zarea acelei dimineţi, încărcată încă de nori grei. Mi se frângea inima după clipele senine şi lăstunii Cavnicului.

CAPITOLUL 5

GHERLA

1. În fosta cameră de reeducare – Goiciu

Oricât de chinuitoare era starea de extenuare în care mă aflam, călătoria era un lucru care mă atrăgea.

Goana nebunească a trenului îmi astâmpăra parcă o sete ancestrală. Mergeam spre necunoscut şi totuşi cu fiecare clipă care mă apropia de inima ţării, deveneam mai nerăbdători, ca şi cum ne întorceam undeva, pe meleaguri dragi, în lumea prietenilor şi cunoscuţilor. Sentimentul ţării, cel puţin pentru mine, este irezistibil. Câţi oameni care aveau la mână alternativa plecării din ţară n-au făcut-o ! Între închisoare şi exil au preferat, mai degrabă chinul de a fi osândit în propria ţară, decât chinul dorului de ţară. Prin faţa ochilor mei se derulau necontenit câmpii, ape, văi, păduri, un colţ minunat de ţară. Cei din preajma mea, unii cu mult mai în vârstă decât mine, erau preocupaţi mult mai mult de surprizele care ne aşteptau, decât de peisaje.

Unul dintre ei chiar scosese din cusăturile hainei un vârf de creion cu care scrisese pe un petic de hârtie – avându-l şi pe acesta pus la îndemână:"Un lot de deţinuţi politici, au părăsit mina Cavnic şi sunt în drum spre închisoare". O făcu sul şi îi dete drumul prin gaura closetului, când trenul staţionase într-o gară."Ce crezi că rezolvi cu asta?" îl întrebă altul. "Lasă să ştie lumea ce se petrece cu noi".

Sărmanule, deţinut politic, pribeag, copleşit de o nostalgie pe care ceilalţi, poate, au uitat-o de mult - dezrădăcinatule, cu ţara în suflet, tu încă n-ai priceput că ai rămas singur, de mult, în toată tristeţea ta?

Ochiul trecătorului de azi, pe care de-abia îl mai opresc firme mari, luminoase, sau uşile unui local luxos, cum s-ar putea el opri la peticul de hârtie, minuscul şi murdar ? Şi la urma urmei, odată aflat în mâinile sale ce i-ar putea lui spune conţinutul său ? Ar trebui mai întâi să-ţi cunoască drama ta în întregime, dar pentru a o cunoaşte ar trebui să fie şi el unul ca tine şi atunci la ce bun să-i mai scrii ?

Tu deţinut politic, tu eşti o fiinţă cum nu mai sunt pe pământ, tu care ştii încă să-ţi faci iluzii frumoase, din tot ce agonizează în sufletul celorlalţi.

Am ajuns în oraşul de pe Someş, când se îngâna ziua cu noaptea. Închisoarea de la Gherla este situată undeva pe malul râului, la marginea oraşului. Există trei corpuri de clădiri, deosebite ca stil şi ridicate în perioade diferite.

În partea de apus a curţii se află cea mai veche dintre acestea, o clădire scundă şi strâmtă, folosită acum ca magazie de efecte. Clădirea din mijloc, mult mai aspectuoasă decât cealaltă şi clădită mai recent, era vechea închisoare a Gherlei. Acum folosea drept spital de tuberculoşi – aici existau mulţi bolnavi de plămâni.

Actualul celular "modern" al Gherlei, fusese construit în vremea imperiului austro-ungar şi trecea drept una din cele mai renumite închisori din Ardeal. Exista prin părţile noastre chiar o vorbă de ocară, care se întemeia chiar pe renumele acestei închisori şi care se adresa cu greu unui om:"Luate-ar Gherla !"Acum mă aflam faţă în faţă cu statura impozantă a acestui locaş al morţii, cu trei etaje, de formă dreptunghiulară, cu două prelungiri la capete, spre interior. Întregul nostru lot a fost împărţit în două, fiecare din părţi fiind cazată în câte o cameră mare care se afla la cele două extremităţi ale celularului.

Am căzut în camera nr. 99, care se afla în partea de nord a închisorii. Încăperea enormă, cu tavanul înalt, aducea cu o hală sau cu o magazie. Avea o despărţitură de zid spre latura exterioară ca un fel de "celular" ,de la fereastra căruia se putea privi parcul cu terenul de sport din apropiere. Înspre "celular" dădea o uşă din grilaj de fier, neobişnuit de mare. Lucrul acesta îngăduia accesul la orice zgomot de pe sală. Studenţii care se aflau cu noi, spuneau că această cameră fusese folosită pentru"reeducare". În afară de aceasta, mai fuseseră camere de reeducare nr. 96 şi 101. Aici au fost băgaţi în reeducare mulţi muncitori, ţărani şi oameni bătrâni. Câţiva au murit chiar în camera aceasta, printre care un ţăran şi un fost ofiţer, al căror nume le-am uitat.

Tot aici avea să moară de mâna studenţilor fostul ministru Aurelian Pană.

Faptul de a ne afla în acest loc de tortură, sporea considerabil îngrijorarea noastră. Nu mai vorbesc de cei trecuţi prin reeducare, ce trăiau o tensiune de nedescris. Comportamentul miliţienilor nu ne îngăduia să tragem nici o concluzie mai optimistă, deşi o oarecare reţinere din partea lor era vădită.

Chiar a doua zi de dimineață, după împărțirea terciului, sunt căutat de plantonul de pe sală. Când m-am apropiat de grilaj, în fața mea stătea un tânăr blond, cu ochi albaștri, surâzători. Acesta era Puiu Neamțu din Hurez, o comună din preajma Făgărașului, care părea bucuros de cunoștință. Aflasem și eu câte ceva despre activitatea sa de la un alt elev, Bubu Bențea, tot din Hurez. M-am arătat nedumerit în legătură cu funcția sa de planton. "Să știi că acum, aici, totul s-a schimbat" m-a liniștit el. "Deci s-a isprăvit reeducarea ?" am insistat eu. "Încă demult". Am mai schimbat câteva cuvinte, după care acesta a plecat, promițându-mi să revină. Acum întreaga cameră se strânsese în jurul meu să afle noutăți. Vestea sistării reeducării a fost privită de unii încă cu destul scepticism. La prânz plantonul a venit din nou la mine, cu care ocazie mi-a adus câteva mucuri de țigări și o cutie cu cârpă, de aprins. Ne-am revăzut la masa de seară, cu care ocazie am mai schimbat câteva cuvinte. Fusese ales planton, susținea el, pentru că mai avea foarte puțin până la expirarea pedepsei. Cam la atâta s-au redus toate relațiile mele cu Puiu Neamțu, de la Gherla.

A doua zi după terci, un milițian mă invită să-l urmez spre biroul politrucului.

Toată această întâmplare a rămas petru mine învăluită în mister. Poate că în celula de vizavi se afla vreun turnător, care mă cunoștea, și ne-a surprins prin vreo crăpătură a ușii discutând. Poate însuși Neamțu a turnat.

Chiar în după-amiaza acelei zile, un milițian a intrat ca o furtună în camera noastră și ne-a anunțat să ne pregătim că "tov. Comandant vine în inspecție".

Când acesta intră în cameră cu suita sa de ofițeri, noi deja îl așteptam, aliniați pe două rânduri. După ce i-a fost dat raportul de către șeful camerei, Goiciu a pornit să ne treacă în revistă, privindu-ne atent pe fiecare, punând ici colo întrebări. Era un om mătăhălos, puțin crăcănat, cu o față aspră, urâtă. Prezența sa, mai înainte de orice inspira teamă. După ce s-a învârtit odată de jur împrejur, s-a îndreptat cu mâinile la spate spre mijlocul culoarului dintre noi.

"Care-i ăla, bă", îmi răsună vocea sa voalată în urechi, "care a stat de vorbă cu plantonul ?"

"Eu, d-le comandant" am răspuns.

Goiciu se apropie încet de mine, își întinse mâna dreaptă și mă apucă de bărbie, trăgându-mă spre dânsul. «Mă, băiatule, n-ai avut tu "norocul" să

cazi pe mâna mea cu vreo doi, trei ani în urmă», îmi scuipă el vorbele în obraz, ținându-mă mereu de barbă și clătinând ușor din cap.

Vizita aceasta avu darul să ne liniștească întrucâtva.

Se întâmplase ceva cu adevărat fenomenal, de Goiciu era obligat să se poarte astfel.

2. Vești proaspete. Carapacea de piatră

După perioada de carantină care a durat circa o săptămână, am fost repartizați pe camere. Din nou am fost fragmentați în grupuri de câte 50 – 60 și izolați. Această situație a rămas, în bună parte, până la plecarea noastră de la Gherla. Ne aflam acum pe latura de vizavi a celularului, înspre extremitatea de miază-zi. Aici, un timp, am dormit pe priciuri, apoi ni s-au băgat paturi cu saltele.

Camera era destul de spațioasă, comparativ cu altele de aiurea și era pardosită cu plăci de mozaic, ceea ce sporea gradul de răceală al încăperii. Avea o singură fereastră mare, în care existau peste gratii obloanele de lemn, așezate în formă de solzi, astfel ca vizibilitatea să fie împiedicată cu desăvârșire.

Fără să ne dăm seama, am început să ne încadrăm în programul "normal" al închisorii. Plimbarea zilnică o făceam într-un țarc, împrejmuit de un gard înalt de lemn, aflat în curtea dintre spital și clădirea celularului. Chiar din prima zi a manejului, am luat legătura cu câțiva colegi de-ai mei, care se aflau internați la TBC. Aceștia m-au informat prin intermediul alfabetului surdo-mut că majoritatea dintre ei au trecut prin reeducare, apoi s-au îmbolnăvit de plămâni. O perioadă bună de timp lucraseră și în fabrică, unde se sileau din răsputeri să-și îndeplinească norma. Unul dintre ei mi-a făcut cunoscut că în timpul demascărilor, mulți au dat vina pe mine, lucru ce m-a făcut să cred că expedierea mea disciplinară de la Canal nu era străină de aceasta. În acest caz, brigadierul Lie Pompiliu de la Canal, nu făcuse chiar de capul lui, ceea ce făcuse. Totul este bine când se sfârșește cu bine, se potrivea cu atât mai mult în acest caz, cu cât eu nici nu bănuisem pe lângă ce pericol trecusem.

Surprinzător pentru mine era faptul că tinerii aceștia care trecuseră prin atâtea clipe grele, păreau încă optimiști, păstrând ceva din dezinvoltura și spontaneitatea adolescenților de altădată.

Acum eram cetățeni ai Gherlei, stabiliți la domiciliul nostru, așa că politrucul putea să ne ia fără întârziere în primire.

Într-o bună zi, zăvoarele au început să clămpăne, până când, în sfârşit s-a deschis şi uşa noastră şi a rămas larg deschisă. Înalt şi uscat, cu faţa oacheşă şi încruntată, cu o mustaţă ca pana corbului surpată pe buza de sus, locotenentul Vomir păşi grav, cu cizmele scârţâind pe culoarul dintre paturi.

"Tu ce-ai fost afară, bă?"se adresă el unuia dintre noi. Fără să aştepte însă răspunsul, se repezi la altul, care i se părea lui că zâmbeşte ironic.

"Ce te rânjeşti, banditule? Bă, căcatule, că acuşi te … "Era gata să zică "te mănânc", dar se răzgândi. "Că acuşi intru în tine !"

Impresia acestei vizite a fost detestabilă. Din bandiţi şi căcaţi nu ne-a scos."Aşa vorbeşte el", precizează unul dintre noi, care îl cunoştea dinainte.

Toţi câţi au fost chemaţi mai apoi, au confirmat că Vomir nu avea tact. Se enerva prea repede. Acum, inspecţiile se ţineau lanţ. Ba un ofiţer, ba altul şi în sfârşit iar Goiciu în persoană, spaima Jilavei şi a Gherlei de altă dată, se arăta acum preocupat de condiţiile noastre de viaţă. Nedumerirea creştea cu fiecare zi. Fostul locaş de supliciu şi timorare se retrăsese la matca tăcerii, ca o mare după furtună. Aceasta era o certitudine acum, lucru ce ne făcea să răsuflăm cât de cât mai uşuraţi. Treptat, ne-am reluat activităţile mărunte din viaţa noastră de puşcăriaşi. Până acum, nu avusesem ocazia să stau într-o închisoare atât de mare. Fiecare zgomot de pe culoar, se amplifica în ecouri sinistre, având menirea să deruteze. Fiecare pocnet de pas, sau zăngănit de zăvor ne sporea starea de alarmă şi tensiune permanentă în care trăiam. Clipă de clipă, ceas de ceas, cineva dintre noi veghea în preajma uşii. Din întregul vaiet misterios al sălii, se alegeau nuanţe şi intensităţi, care fiecare dintre ele aparţineau unui anumit eveniment al universului nostru închis ermetic.

Starea tensională excesivă şi prelungită duce la mortificarea fiinţei. Abandonat acesteia, ai senzaţia copleşitoare a unei strangulări progresive într-o carapace de piatră. Lupta ieşirii din această strânsoare de a învinge piatra, timpul şi uitarea, este adesea supraomenească. E greu de imaginat o asemenea luptă, pentru cine nu a trăit asemenea stare. Starea de tensiune detenţională, în care se sucombă extrem de repede, îţi face aproape imposibilă orice cugetare lucidă.

"Lumea"devine astfel, acest vuiet straniu al culoarului, dirijat parcă din umbră de acei vraci cu chipuri de ofiţeri, care din când în când îţi apar în faţă. Prin această urzeală, cu spectrul foamei şi al torturii mereu viu înaintea ochilor nu-ţi mai rămâne decât un pas, până dincolo de căderea totală, când tu iei chipul de unealtă a altora.

În clipa aceea, pentru mulţi, răul care decurge de aici, este aproape invizibil, ei tinzând doar la propria salvare, căci în această strangulare a fiinţei, nu este loc decât pentru o singură întrebare:"Cum să mă salvez de la moarte ?"

Mulţi caută să se sustragă acestei apăsări, respectând un program riguros de rugăciune, de memorări de versuri, de audieri de conferinţe, poveşti, etc.

Aici în închisoare foamea devine un demon de neînvins.

Oricât ai căuta să i te sustragi, rămâi în bună parte la cheremul său. Ea declanşează în mod automat anumite disponibilităţi ale fiinţei umane.

După observaţii repetate, am ajuns să pot stabili un program al întregii noastre colectivităţi, la a cărui alcătuire inconştientă, foamea îşi aducea un aport esenţial. Cu regularitate, dimineaţa, după servirea terciului, oamenii deveneau mahmuri, retrăgându-se fiecare în colţul său, ca într-o găoace. Era poate singura perioadă, în afara orelor de somn, când în celulă se făcea linişte. Progresiv, o dată cu apropierea prânzului, spiritele se incitau subit. Foamea ajungea la apogeu, la fel ca şi răbdarea noastră. Ca la comandă, după servirea mesei, larma cădea cu desăvârşire. Liniştea era însă scurtă. Oamenii începeau să converseze între ei, să se apuce de diferite îndeletniciri, ca cioplitul oaselor, cârpitul hainelor etc. Seara era perioada când se duceau cele mai frumoase discuţii. Pentru mine, seara venea întotdeauna cu senzaţia unui sfârşit de lume, după cum petrecerea nopţii îmi aducea nădejdea unei noi reînceperi. O reîncepere parcă pe alte dimensiuni şi intensităţi. Oricum, o zi în închisoare însemna pentru mine un adevărat ciclu cosmic, cu toate etapele sale de creaţie, istorie, haos, moarte.

Astfel, în cotidianul nostru nu încăpea nimic banal, pentru că acest banal presupune o execuţie mecanică, pe când noi îndeplineam totul, cea mai neînsemnată"banalitate"cu rezonanţa adâncă a unui ritual. Am avut, aici, la Gherla marele noroc să trăiesc în mijlocul unei comunităţi omogene. Eram cu toţii cunoştinţe vechi, de ani de zile apropiaţi sufleteşte, în primul rând de suferinţe şi privaţiuni comune.

Respectarea destul de riguroasă a unui program al camerei, era facilitată în bună măsură de existenţa în celulă a closetului cu apă. Exista în jurul acestuia un paravan de rogojini, în spatele căruia te simţeai parcă mai la adăpost de anumite ironii şi ochi iscoditori.

WC-ul acesta prezenta însă şi un mare dezavantaj: apă de băut nu ni se aducea în cameră, pe motiv că aveam rezervorul closetului. Era just acest fapt, dar apa care venea pe conducta acestuia, era extrem de sărată datorită faptului că ea provenea dintr-o pânză freatică din apropierea unui zăcământ de sare, foarte frecvente în această regiune. Două erau de obicei maladiile contactate în urma consumării pe un timp mai îndelungat a acestei ape: amigdalita şi boala de rinichi.

Viaţa de celulă aducea însă şi anumite modificări substanţiale privitoare la optica cunoaşterii oamenilor. Comparativ cu viaţa de colonie, aici oamenii păreau expuşi unui microscop uriaş, prin care se puteau vedea toate detaliile fiinţei.

Mă voi opri aici, doar la câţiva dintre ei, care mi s-au părut mai reprezentativi din camera noastră, în perioada de care mă ocup.

Dl. inginer agronom Virgil Vlădescu fusese la mina Cavnic şef de mină, deci un om încărcat cu programul producţiei până peste cap, lucru ce nu permitea o apropiere şi o cunoaştere mai adâncă a sa. Venise de acolo însă cu întregul său surâs blajin şi strălucirea inteligentă a ochilor. În ceea ce priveşte meseria ştiu că fusese un timp asistent universitar, fapt pe care nu-l dezminţeau cunoştinţele sale foarte aprofundate în materie.

Era blând la chip şi senin şi de-o inteligenţă scăpărătoare, posedând în acelaşi timp multă tenacitate şi perseverenţă. La iubirea sa faţă de semeni, se adăuga foarte mult tact. Între trăsăturile sale fizice, de o frumuseţe clasică, olimpiană, şi cele sufleteşti, exista o corespondenţă desăvârşită. Toate poveştile noastre erau într-un anume fel tragice, a lui însă mi se părea pe cât de tragică, pe atât de bizară. Fusese răpit chiar în ziua nunţii de lângă mireasa sa, în timp ce mergeau la cununie. Faptul într-un fel poate fi explicabil. Aşa era atunci, te aresta chiar de pe patul de moarte. Ceea ce este greu de înţeles din toată povestea aceasta este altceva. Fosta mireasă s-a căsătorit o lună mai târziu, chiar cu ofiţerul de securitate, care condusese operaţia de arestare a fostului mire. Uimea întotdeauna calmul şi lipsa oricărui resentiment, pe care îl manifesta ori de câte ori vorbea de logodnica sa.

Pentru grupul macedonenilor din cameră şi pentru alţi ţărani, dl. Virgil Vlădescu a fost o adevărată mană cerească. I-a întreţinut aproape un an şi jumătate cu lecţii şi discuţii despre agricultură, făcându-le în felul acesta trecerea timpului mai uşoară şi totodată îmbogăţindu-le cunoştinţele în materie.

“Nea Canache“era una dintre cele mai atrăgătoare figuri din cameră. Bucureştean “get beget“, fusese în civilie “un pârlit de cizmar“, după propriile sale expresii. Pătimise mult prin închisoare, mai ales la Gherla, unde în calitatea sa de muncitor, a fost băgat şi în reeducare.

Urmările acelor ani grei le simţea acum cu vârf şi îndesat. De acum un om în vârstă, era foarte bolnav de ficat. Aproape toate crizele sale duceau la comă. Cu toate acestea avea un moral demn de invidiat. Făcea multe glume, toate pe seama sa pentru a nu supăra pe alţii.

“Ce profesie ai tu, mă?“ l-a întrebat odată un politruc foarte tânăr pe omul acesta, foarte bătrân. Când a aflat că este simplu muncitor, a făcut ochii mari: “Nu ţi-e ruşine?! Tu ca muncitor, trebuia să fii cu noi, nu să te dai

de partea burghezo-moşierimii“. La care, nea Canache a răspuns cu umorul său trist“Am crezut şi eu că mă pricopsesc de pe urma politicii, dar tot proletar pârlit am rămas“.

Un om care la mină nu-mi prezenta aproape nici un interes, era“nea Mihai“, un fost sergent major de miliţie, de prin Dobrogea. Tare am dorit să aflu şi eu cum un cadru MAI a devenit aşa, peste noapte legionar, sau aşa ceva, foarte de extrema dreaptă, dorinţă pe care însă nu mi-a putut-o satisface nici chiar nea Mihai. Nu era nici el elucidat asupra acestei probleme.

Era un om scurt la trup, dar bine legat, cu ceafa scurtă şi groasă, cum îi şade bine cuiva care are jumătate sânge de bulgar în vine, cu un chip foarte atrăgător, mai ales când zâmbea şi i se dezveleau cei doi dinţi de platină strălucitori. Farmecul său deosebit era însă graiul cu un “s“ rostogolit în vârful limbii.

Aici, nea Mihai, împreună cu nea Borlovan, un muncitor bănăţean, îmi deveniseră parteneri nedespărţiţi la suspectarea străzii prin crăpătura oblonului.

Studentul Nicu Boşcai, pe care la mină abia îl remarcasem, îmi devenise aici unul dintre cei mai apropiaţi oameni. Cu fizicul lui atât de firav şi pierdut, era greu de închipuit cum rezistase la asaltul Piteştiului. Nici el nu ştia. Un om ca el, atât de nedotat fizic, cu greu ar fi putut convinge în examenul pe care trebuia să-l dea. Acolo a trăit cu gândul numai la“americani“.“O să vedeţi voi pe dracu când o să vină americanii“îşi zicea el în gând. Era fiu de profesor, lucru care a făcut să aibă o educaţie aleasă. Fusese un student eminent. Avea chiar o descoperire în domeniul botanicii, o plantă care creşte prin munţii Banatului. Vorbea cu multă nostalgie de excursiile sale prin munţi, pe care le întreprindea în scopul cercetărilor sale.

Exista în camera noastră un elev din Lugoj, Bujor, care în colonie mi se păruse, aşa taciturn cum era, fără o anume inteligenţă deosebită. Judecata aceasta superficială, devenea de prisos în condiţiile acestea, ale unei noi perspective asupra sa. M-a uimit perspicacitatea sa asupra cunoaşterii oamenilor.

Odată a încercat cu întreaga cameră un joc care la alţii ar fi devenit o glumă de prost gust, dar care pe el l-a prins de minune. Pe toţi cei circa 50 de inşi câţi eram în cameră, ne-a aşezat în ordinea în care erau aşezate ţările pe globul pământesc. Fiecare din noi deveneam reprezentantul tipic al unei naţiuni. Era savuros să-l asculţi prezentându-ţi cu detalii şi multă subtilitate, trăsăturile reprezentative ale insului etnic, pe care îl întruchipai. Eu am fost stabilit de Bujor, reprezentantul românismului.

Uneori făcea chiar referințe surprinzătoare la cultura și religia unui popor. Era poate și acesta un mod de a aduce lumea în spațiul nostru, sau invers, de a dezmărgini carapacea noastră de piatră. Tendință pe care o purtam fiecare în adâncul sufletului nostru.

3. Cireșele politrucului. O discuție amicală

Pe la începutul lunii iunie, am fost chemat la o anchetă efectuată în cadrul închisorii, într-un birou aflat la extremitatea curții. Un domn în civil, de statură potrivită, șaten, cu părul ondulat, mă invită să iau loc pe scaun, după care se legitimă. Era un locotenent major de la securitatea din Brașov, după accent, maghiar. Venise să mă ancheteze în legătură cu un consătean, care urma probabil să fie arestat. M-a surprins modul civilizat în care a știut să se poarte.

Nu numai că nu m-a bătut, bruscat, dar nici o clipă n-a căutat să forțeze nota cu privire la conținutul declarației pe care am dat-o. Ba mai mult, se arăta frapat de starea precară a sănătății mele. La sfârșit m-a întrebat dacă am totuși vreo obiecție asupra felului său de comportament."Ați mai întâlnit vreun anchetator umanitar ca mine?" îmi zise el pe un ton care vroia să spună, că dumnealui făcea parte dintr-o altă generație de anchetatori, decât cea pe care am cunoscut-o eu. I-am răspuns că nu și eu vedeam în aceasta o schimbare de comportament general."Tocmai aceasta vroiam să spun", preciză el. "S-au schimbat multe și la securitate, cadre pregătite..."Această schimbare radicală de ton, mie mi se părea un lucru la fel de incomod ca și reversul său, întrucât în ambele situații dialogul sincer era ocolit. Întors în cameră, m-am grăbit să le fac cunoscut confraților modul în care a decurs ancheta, mai mult din curiozitatea de a afla dacă și ei trag aceleași concluzii ca mine. Oricum, toată lumea era de acord că ceva s-a schimbat, chiar pe undeva pe sus, dar nu la modul esențial.

Cam în vremea aceea și-a făcut apariția noul politruc al Gherlei. Această apariție a fost anticipată, de o înrăutățire bruscă a mâncării, care a rămas la acest nivel câteva zile. Apoi, într-o bună zi, un prânz pe cinste, cu iahnie de fasole și ... un pumn de cireșe. Nici n-au fost mistuite pe deplin cireșele de burțile noastre, că apare în vizită chiar dl. Lt. în persoană. Mai întâi, un vuiet de uși închise și deschise fără hodină. Apoi zigzagul ofițerului cu fața surâzătoare dintr-o celulă în cealaltă."Cum merge?" ne zise el, plimbându-se jovial într-o parte și alta."Ce mâncare ați avut azi? "apoi mai departe, uimit: "Cireșe în închisoare!" Mai târziu, am aflat că era moldovean și că în

civilie fusese învățător. Era deci de presupus că omul poseda un pic de tact pedagogic, chiar dacă unii au luat figura cu cireșele drept dorință a noului politruc de a face pur și simplu impresie.

Oricum, această figură finită, se putea trece la acțiune. Am fost chemați pe rând mai mulți din cameră, dar eu aici mă opresc doar asupra unui singur caz, care mi se pare mai semnificativ decât toate. Dl. Învățător Ghiță Militaru a fost chemat printre primii la politruc, întârziind în biroul acestuia ore în șir. Era așteptată cu nerăbdare reîntoarcerea acestuia în cameră, întrucât toată lumea avea încredere, în puterea dumnealui de a sesiza și desprinde esențialul dintr-o discuție. Cum odată intrat pe ușă a fost asaltat cu întrebările, dumnealui fiind mic de statură, s-a urcat în vârful priciului, spre a fi văzut de toată lumea. Era un obicei pe care și l-a păstrat de-a lungul întregii perioade de detenție, de a repeta cu glas tare în fața celorlalți orice discuție avută cu vreun reprezentant al administrației. Aceasta pentru a nu plana nici un dubiu asupra sa.

La început, discuția a fost de circumstanță, tatonări și luare de contact. A urmat apoi o invitație la un dialog"sincer"din partea ofițerului, întrucât"și așa cărțile sunt jucate, d-le Militaru"și el nu este omul care să aibă resentimente, păstrând pe deasupra secretul absolut al discuției. Ceea ce dorea acesta în primul rând, era modul în care interlocutorul său privește problema eliberării din închisoare. Prin aceasta sconta desigur să afle o întreagă opinie. Era posibilă după părerea dumnealui o eliberare din închisoare înaintea termenului de ispășire a pedepsei ?

"Eu cred posibil acest lucru, după cum se poate foarte bine ca noi să rămânem în închisoare și după împlinirea acestui termen".

"Și cum vezi dumneata o ieșire din închisoare înainte de termen ?"

"În două feluri"zise învățătorul:"fie că nu mai prezentăm nici un pericol afară, atunci când vă simțiți suficient de consolidați, fie în urma declanșării unui război mondial".

Politrucul făcu ochii mari:

"Dumneata mai crezi în venirea americanilor ? Crezi că astăzi, când întreaga opinie mondială se pronunță în favoarea păcii, mai este posibil un alt război ?"

"Problema este extrem de complexă și ea are după mine și alte rațiuni decât cele istorice.

Problema războiului este un paradox, paradoxul secolului nostru. Pentru mine conceptul de pace are un alt înțeles față de cel afișat în relații diplomatice sau în propaganda diferitelor state sau partide. Astfel, el joacă un rol mai mult de paravan decât de un punct temeinic de discuție".

"Şi în ce condiţii vedeţi dv. o rămânere în închisoare după ispăşirea pedepsei?"

"Chiar şi azi, după câte ştiu eu, există pedeapsă administrativă" replică pe un ton amar deţinutul.

"Cum, d-le, dumneata chiar crezi că nouă ne este teamă de dv ? Noi suntem puternici, d-le Militaru".

«Totuşi "zise" ceva vă reţine de a ne lăsa liberi».

"Apropo"zise politrucul."După câte îmi dau eu seama, dv, legionarii v-aţi făcut din suferinţă un cult. La ce vă foloseşte asta? Partidele istorice din trecut v-au persecutat, Antonescu cel puţin v-a căpiat, în regimul nostru nu v-aţi astâmpărat".

"E drept că suferinţa a fost într-un fel o permanenţă în istoria mişcării legionare" răspunse celălalt, sesizând cursa abilă care i s-a întins, "dar în etape diferite, aceasta a avut pricini diferite. Cât priveşte partidele politice din trecut, într-un fel totul a fost chit, au fost victime şi de o parte şi de alta. Dacă este însă să vorbesc despre mine, pot să vă spun că nu am nici o predilecţie spre suferinţă. O accept însă când alt mod de existenţă în conceptul meu de viaţă nu este posibil". Corneliu Zelea Codreanu spunea că educaţia legionară se face în cuib, în tabere de muncă şi în închisoare.

La plecare, a fost asigurat încă odată că discuţia nu va avea nici un fel de urmări.

De la această întâmplare n-au trecut decât câteva zile. Politrucul porni într-o nouă vizită prin camere. De data aceasta ghinionul l-a păscut pe dl. Militaru, care fu surprins confecţionându-şi dintr-o fâşie de pătură un brâu. A încercat fără succes să ascundă corpul delict. Politrucul, din cadrul uşii privea marţial, cu mâinile la spate, cum miliţianul cotrobăieşte patul victimei.

"Ce faci, d-le Militaru?" zise în sfârşit acesta pe un ton triumfător.

"Îmi confecţionez un brâu".

"D-ta, care eşti om deştept", îl privi ironic politrucul, "cum faci cu regulamentul? Ai deteriorat bunul statului" clătină el ceva mai gânditor din cap.

"Era o mizerie de pătură, cu care statul nu prea ştiu ce ar fi putut face".

"Regulamentul este regulament, d-le".

"Eu am raportat că sufăr de sciatică şi că am nevoie de un brâu, nu mi s-a dat".

«Pe mine mă interesează celălalt aspect al problemei"zise ceva mai răstit ofiţerul."De ce aţi deteriorat bunul statului ?"

"Pentru că eu aveam absolută nevoie de brâu şi am făcut uz de singura posibilitate pe care o aveam la îndemână».

"Ha, ha, ha!" râse politrucul. "Filozofului îi trebuie un brâu". Apoi întorcându-se spre sergent "Să-ţi faci datoria tovarăşe, conform

regulamentului"."Ce zici, d-le Militaru", încercă el iar să zâmbească spre deţinut, am sau n-am dreptate ?"

"Nici o clipă n-am sperat să am eu dreptate"zise acesta.

Acum că dl. Militaru a ajuns la izolare, nu mai avea prea mare importanţă pricina.

Principalul fusese că amorul propiu al ofiţerului fusese răzbunat.

4. Cimitirul. La un pas de lume

Prezenţa obloanelor la ferestre era un fapt care ne sporea infinit suferinţa. Oricare ar fi fost motivele plasării lor acolo, ideea era demonică. De acum, obloanele deveniseră o mare problemă a închisorilor, un punct din regulament, de la care orice abatere era pedepsită. Mii şi mii de zile de izolare, mii şi mii de bătăi au avut ca pretext apropierea de aceste blestemate scândurele, puse una peste alta, care ne mâncau toată lumina şi chipul unui colţ de lume. Cu toate acestea,"tentaţia oblonului"era mare, izvorâtă parcă din tentaţia propriei noastre libertăţi. N-am înţeles să risc izolarea pentru un muc de ţigară sau mai ştiu eu ce pricină anostă de acest fel, dar crăpătura oblonului am frecventat-o zi de zi, ceas de ceas, cu orice risc.

Cu ajutorul lingurii reuşisem să desprind un lăţişor al oblonului, care la nevoie putea fi readus în poziţia sa normală. În acest fel am reuşit la Gherla să „exist" în bună parte, dincolo de spaţiul închis al celor patru pereţi, şi în felul acesta să supravieţuiesc acelei mortificări programatice.

În partea de răsărit, sub zidurile închisorii, se afla cimitirul oraşului. Un loc unic în felul său, care cu greu mi-ar fi scos din memorie. În partea locului exista un cult al morţilor foarte dezvoltat. Zilnic, în acest cimitir veneau oameni cu braţele încărcate de flori. Mai ales femeile se aplecau cu pioşenie asupra mormintelor, plivindu-le şi răsădindu-le ca pe adevărate straturi de flori. În toate duminicile, când timpul îngăduia aşa ceva, localnicii Gherlei întârziau printre mormintele cimitirului până seara târziu. Lumea văzutelor, cruci albe de piatră, tufe de liliac şi trandafir, oameni gesticulând domol, se întâlneau cu cei nevăzuţi la ceasul de taină.

La 1 Noiembrie, ziua morţilor, sute şi mii de lumânări pâlpâiau pe morminte. Nici un mormânt nu era uitat. În partea dreaptă a capătului dinspre Someş se afla locul de îngropăciune a deţinuţilor. Ei nu aveau nici cruci, nici morminte. Acum, de ziua morţilor, şi acest loc părăsit al cimitirului era inundat de făclii. Din această pricină, noi, deţinuţii, am păstrat locuitorilor Gherlei adâncă recunoştinţă.

Totul se întâmpla aici, în acest oraş ca şi cum scena nu ar fi aparţinut acestui secol 20, care prea puţin se mai sinchiseşte de morţi şi care neagă cu desăvârşire marele mister, în care sfârşeşte orice existenţă pământească.

Dincolo, de-a lungul cimitirului, şerpuieşte şoseaua care duce spre Dej. Adesea, în zilele de sărbătoare, la căderea amurgului, treceau pe aici perechi, perechi de tineri spre lunca Someşului. O câmpie netedă ca masa pornea în goană din marginea şoselei până departe sub poalele unor dealuri înalte şi împădurite spre vârf. Înspre nord-est, foarte departe, la coada unui deal, seara, când era linişte, fumul albastru al căminelor din Mintiul Gherlei învăluia în cercuri turla înaltă şi albă a bisericii. De cealaltă parte a câmpiei în dreapta, se ridica o culme înverzită de deal. Pe văile şi pantele ei domoale păşteau, cât era ziua de lungă, turme de oi. Seara, când liniştea era desăvârşită, răzbătea până la noi fluierul de la stână. Aveam o poziţie a patului dintre cele mai privilegiate. Dacă atunci când mă întindeam în pat lăsam lăţişorul oblonului ridicat, aveam vizibilitate chiar spre focul de la stână, nelipsit seară de seară.

Într-o Sfântă Marie, dimineaţa, am urmărit un pelerinaj la mânăstirea din apropiere, care îşi sărbătorea hramul. Femei cu copii de mână, bătrâni, tineri, se perindau prin faţa noastră într-un şir nesfârşit, purtând în mâini prapori şi cruci. Era un semn vădit că locuitorii din partea locului erau foarte credincioşi. Acum, după ce săptămâni, luni, am urmărit prin crăpătura oblonului metamorfozele câmpului şi ale oamenilor, ştiam după profil şi gesturi ce femeie se va opri la cutare sau cutare mormânt, ştiam cine locuieşte în casele dimprejur. Toţi erau botezaţi după aparenţa mişcărilor şi a siluetei lor. Un domn voluminos şi molatec care locuia într-o casă de vizavi, era poreclit "Buldozerul". O fată subţirică şi sprintenă, în jur de vreo 14-15 ani se numea "Sfârleaza", o femeie înaltă şi slabă, care avea obiceiul să vină adesea în cimitir dumineca dimineaţa era botezată "Magdalena".

"Mai ales Sfârleaza aceasta ne-a dat mult de furcă. Era în atenţia a mai mulţi din cameră. Nea Borlovan, care cu mici întreruperi era prezent la crăpătura oblonului pe tot parcursul zilei, mă ţinea la curent cu fiecare mişcare a fetei.

"Ioane, Sfârleaza a ieşit la plajă" sau "Sfârleaza a venit de la şcoală", îl auzeam din când în când.

Muncitorul acesta bănăţean era una dintre cele mai atrăgătoare figuri din cameră. Era înalt şi tot pe atât de slab. Suferinţa lui foarte veche era un ulcer duodenal. Cu toate că mânca la regim, ori de câte ori era iahnie de fasole îşi schimba bucuros porţia sa de regim pe aceasta.

"Borlovan, o să ţi se facă rău" îi zicea ba unul, ba altul.

"Ce te bagi dumneata la stomacul meu ?" sărea el. "Să ştiu bine că mor şi tot o mănânc".

Odată, un miliţian, nu ştiu cu ce ocazie, l-a întrebat ce meserie are."Laminatoriu"răspunse nea Borlovan apăsat."Ce drăcie mai e şi aia ?" făcu miliţianul, ne în temă cu termenul."Ce să-ţi fac eu dumitale, dacă nu ştii atâta lucru",zise el cu mândrie.

Într-o după-amiază, nea Borlovan mă chemă de urgenţă la fereastră, îndemnându-mă să privesc spre casa Sfârlezei. Ce se întâmplase ? Un miliţian venise să aresteze pe fratele fetei, un vlăjgan de băiat, care, la depistarea primejdiei, o rupse la fugă, prin porumbişte. După câtva timp, însuşi miliţianul se întoarse cu tânărul din porumb, trăgându-l zdravăn de gulerul hainei.

Acum nea Borlovan era ferm convins că în ceea ce o priveşte pe Sfârleaza, voi avea un succes deplin, întrucât zicea el,"suntem din aceeaşi breaslă".

Oricât eram însă de atras de această parte de lume, regăsită ori de câte ori priveam prin crăpătura oblonului, nu mă simţeam pe deplin satisfăcut. Această evadare nu reuşea să-mi stingă marile nostalgii din străfunduri. Acolo, suferinţa îmi rămânea neatinsă. De obicei, seara, după stingere, călătoream cu gândul aiurea, până târziu, după miezul nopţii.

La Gherla am compus foarte multe poezii, înzecit poate faţă de alte perioade de închisoare similare, ajunsesem la un moment dat să stabilesc prin poezii date calendaristice, să deduc starea mea sufletească, sau evenimentele mai de seamă dintr-o zi anumită.

Într-un cerc foarte restrâns, aceste poezii erau recitate apoi şi comentate. Ba adesea, printr-o spărtură executată în zid, în jurul ţevii de la calorifer, îmi recitam poeziile prietenului meu Dale Remus, care se afla în camera vecină. De la acesta păstrez şi astăzi versurile unui cântec a cărui melodie fusese compusă de domnul Virgil Vlădescu, pe care el l-a dedicat purităţii sentimentelor mele pentru Olguţa. Îl redau mai jos pentru că el reflectă în bună măsură configuraţia erotică a adolescentului de atunci.

"Eşti tu cea mai frumoasă
Şi limpede icoană din trecut.
Eşti cea mai luminoasă poveste
De iubire ce-am ţesut.

În ochi te strâng
Şi iar te pierd
Şi râd şi plâng
Când te dezmierd.

În amintiri eşti cea mai sus,
Căci tu eşti dorul meu nespus.
Şi-ţi ţes din gând cunună
Pe buze aurii de violacei
Ţi-adun cristal din lună,
Arginţi aprinşi de crini şi ghiocei.

Ţi-aprind văpăi
Cum nu mai sunt
Te scald în văi
Te usc în vânt.

Şi-ţi spun poveşti şi nu te mint,
Căci tu eşti dorul meu de argint.

Mai râzi zglobie faţă,
Căci noi în suferinţi nu ne-ndoim,
Mai râzi şi încă odată
Fă lacrima în zâmbet să-mplinim.

Eşti tainic dor,
Eşti purpuriu,
Prin tine mor ,
Prin tine înviu.

Eşti doar surâs şi mângâieri,
Căci te-am cules din primăveri.

Dar cînd vor creşte iară
Miresme verzi din limpezi aurori,
Pe frunţi de primăvară
Ne-om cununa în cântece şi flori.

Va fi senin
Surâs bălai,
Va curge vin
Şi zbor de cai.

Cânta-va imn ameţitor
Vioara primului fior.

Astăzi am uitat cu desăvârşire, cel puţin în forma lor iniţială toate poeziile compuse atunci. După ce, o lungă perioadă de timp, ele mi-au stăruit în minte, odată cu trecerea şi însuşirea a altor experienţe de viaţă, ele au fost aruncate peste bord, ca un balast al memoriei. Chiar dacă sub raport estetic nu erau câtuşi de puţin concludente şi semnificative, nu regret deloc că le-am compus. Ele au constituit nu numai un mod de umplere a timpului, dar şi o şansă de evadare din împărăţia morţilor în care mă aflam. Şi cu atât mai mult azi, pierderea lor nu poate constitui un regret.

5. Vid şi foame. O primăvară deosebită

După o perioadă relativ calmă, de câteva luni, în plină vară, mâncarea s-a stricat brusc – mălai de cinci ori pe săptămână şi de două ori pâine, exact invers faţă de situaţia anterioară – iar miliţienii au început să se dedea la insulte şi persecuţii fără motiv.

Unii puneau acest fapt în legătură cu un eveniment, care se zicea că ar fi avut loc la Berna. Acolo, nişte refugiaţi români de dreapta, ar fi depistat şi sustras nişte acte secrete capturate de spioni comunişti. Cum pătrunsese acest zvon până la noi, e greu de spus. Cert este însă că noi jucam aici şi rolul unor supape de siguranţă. Când tensiunea creştea, din anumite pricini exterioare, surplusul de ură de care suferea conducerea, se revărsa asupra noastră. Goiciu însuşi, care până acum făcuse eforturi disperate să se abţină, şi-a dat dintr-o dată în petec, înjurând şi lovind ca în vremurile bune. La percheziţii şi cu alte ocazii, pe ici, pe colo, cadrele făceau uz de pumni şi cizme, iar izolarea funcţiona din plin.

Toate acestea veneau la un moment foarte nepotrivit pentru sănătatea destul de şubredă a majorităţii dintre noi. Foamea adusese iar pe tapet, într-un ritm mai riguros, discuţiile obsedante pe teme culinare. Orice putea constitui un pretext şi un stimulent pentru asemenea discuţie.

"La ce te uiţi, bă Culai, la lună ?" îl întrebă într-o seară un prieten pe un ţăran dobrogean.

"M-da".

"Uite ce mare-i! E plină".

"Bună ar fi zău să fie un bulz" zise ţăranul privind mai departe trist prin crăpătura oblonului.

Într-o seară, mă plimbam prin cameră cu un contabil din Moldova, care tocmai îşi spălase o pereche de indispensabili de molton bej şi îi întinsese la uscat. "Uite" îmi zise acesta, "ce bine seamănă indispensabilii mei cu două crăcane de berbec, rumenite la frigare".

"Cam mare berbec", zisei eu.

"Şi ce, nu or fi bune şi aşa mari?" se răsti iar contabilul fără motiv la mine.

Calupurile de turtoi, adesea cu un iz iute de stricat, au avut menirea să ne producă deranjamente serioase de burtă şi stomac. Graţie lor, gastrita mea s-a agravat atât de tare, încât ajunsesem la un moment dat, deşi flămând mort, să nu mai pot consuma turtoiul şi multe din mâncărurile din meniu. În plus, mai contactasem o amigdalită, din pricina apei sărate, pe care în stare cronică aveam să o port apoi ani de zile. Supravegherea strictă a miliţienilor făcea ca apropierea de fereastră să fie din ce în ce mai riscantă. Ce-mi mai putea rămâne când una dintre puţinele bucurii de aici, îmi fu luată, iar extenuarea fizică nu-mi mai îngăduia nici să stau bine în picioare, darămite să leg un cuget până la capăt ? De jur împrejurul meu se făcuse vid, un vid care mă înghiţea tot mai mult în abisul uitării şi al inconştienţei. În această stare agonizantă aveam să intrăm în iarna acelui an. Curând, inginerul Dan Mihăilescu din Bucureşti, un tânăr instruit şi delicat, avea să se îmbolnăvească de meningită. Fusese internat în infirmerie, unde după o perioadă relativ scurtă, a decedat. Vestea morţii sale înăspri şi mai mult atmosfera şi aşa apăsătoare şi sumbră a camerei.

Când părintele Lazarov a săvârşit un parastas cu această ocazie, ochii multora dintre noi înotau în lacrimi.

"Aflaţi de la mine", zise nea Borlovan,"că mâine ne vom duce toţi la bietul Dănuţ. Măcar să-mi faci şi mie părinte, când o fi să mor, un parastas tot atât de frumos".

Poate ca acest ţăran gândeau mulţi atunci:"Oare următorul voi fi eu ?" Nu, n-a fost nici Borlovan, nici altul următorul. Părintele Lazarov, a împărtăşit nu după mult timp soarta inginerului, murind bolnav tot de meningită.

Când pe dealul din fund au prins a curge la vale primele puhoaie, sufletul mi s-a umplut de o bucurie nouă. Într-o zi, brâul de tufe înşirate de-a lungul poalelor a devenit alb. Ici, colo, rândunele şi lăstuni au prins a săgeta văzduhul. Un verde tot mai intens a prins a colora colinele dimprejur. Acum primăvara deschisese zăgazuri de lumină şi flori peste lume.

Alaiul acesta de frumuseţi şi înnoire mă luă cu el, reînviind vechi visuri şi dorinţe. Cu toate mizeriile posibile, acum eram din nou fericit că exist.

În această ambianţă sufletească m-a surprins plecarea acasă a bunului meu prieten Dale Remus. Ziua aceea, parcă anume aleasă, era senină, fără strop de nor pe cer. Îl rugasem să ducă veşti despre mine şi câteva neînsemnate relicve – cruciuliţe şi Crişti ciopliţi cu acul în os, celor de acasă. Rugăminte pe care mi-a îndeplinit-o. Cât o priveşte pe Olguţa, lucrurile

îmi păreau mult mai complicate. Cine ştie dacă un mesaj din partea mea nu ar fi însemnat acum un lucru ridicol pentru ea ? Ea rămăsese în sufletul meu un vis. Oare cu ce preţ aş fi putut plăti o divulgare a sa ? Şi totuşi n-am izbutit să mă sustrag tentaţiei. Au fost stabilite modalităţi de recunoaştere şi semnalizare. În legătură cu Olguţa nu i-am putut da decât o singură relaţie, achiziţionată de mine relativ recent şi anume faptul că se afla la ora aceea la Cluj, studentă la medicină.

El a plecat şi în urma sa, a urmat apoi o tăcere nesfârşită. Nu ştiam că atunci mă despărţeam pentru totdeauna de el, că acolo în libertate, acest inimos şi talentat tânăr avea să-şi pună capăt zilelor.

Era în 11 Iunie 1955 şi un amurg calm cădea peste cimitirul cu cruci albe şi brazde proaspete de fân. Nu trecuseră decât două săptămâni de la plecarea prietenului meu din Gherla şi totuşi…

Mă căznesc pe cât posibil să nu par ridicol, povestind aici nişte întâmplări care pot părea unora de domeniul fanteziei şi al invenţiei. Aşa cum mă aflam la ora aceea, întins pe pat, datorită unei indispoziţii create de crizele mele de stomac, am simţit deodată o nevoie irezistibilă de a mă apropia de fereastră şi a privi afară. În chiar clipa când am privit prin crăpătura oblonului, două fete ţinându-se de braţ treceau de colţul cimitirului şi se îndreptau spre poartă.

Le-am urmărit apoi uimit, cum au mers spre colţul din dreapta al cimitirului, cum una din ele – cea necunoscută mie – a depus braţul de trandafiri pe care îl purta – poate ca un simplu pretext, pe un mormânt mărginaş şi cum apoi au pornit de-a lungul zidului închisorii pe cărarea dintre morminte.

Contrastând cu necunoscuta, din creştetul căreia cădeau două cosiţe până pe talie, bogate şi negre, ca două limbi de smoală, cealaltă fată, cu chipul de vis curat ca luna, avea părul sclipitor ca arama, strâns în două cosiţe care cădeau unduios, peste umeri la vale. Îmbrăcată elegant şi totuşi cât de modest, păşea măsurat cu multă luare aminte la un semn din văzduh, pe care parcă îl aştepta. Purta în mână o creangă verde, fapt care eu l-am interpretat ca pe un semn al speranţei ce o nutrea. S-a oprit câteva clipe chiar în dreptul ferestrei noastre, fluturând discret crenguţa. Apoi n-am mai văzut decât nişte paşi de vis alunecând peste brazdele crude de fân, care în cele din urmă s-au pierdut în zarea dinspre oraş, în taina acelui amurg unic. Aşa am văzut-o eu atunci pe Olguţa. Tot alaiul de stări euforice, alternând cu adevărate abisuri de tristeţe care au urmat, este greu de descris aici.

Condiţiile noastre de existenţă din acea perioadă de închisoare impuneau şi asta pentru a fi cu putinţă o supravieţuire a fenomenului, o interiorizare excesivă. Fapt care ducea la o sensibilizare, pe care omul existând în condiţii normale nu o cunoaşte şi care singură în cea mai mare măsură ne ajuta să

răzbatem prin bezna necunoscutului, care ne învăluia. Astfel, ne devenea cu putinţă anticiparea diferitelor evenimente, ca de pildă o plecare, o întâmplare deosebită etc, cu ajutorul visului. Descoperirile făcute în somn deveniseră o altă dimensiune reală a existenţei noastre. În fiecare dimineaţă, ne povesteam unii altora visele noastre. Fiecare dintre noi, după atâta experienţă, îşi cunoştea semnificaţia viselor sale.

În ceea ce mă priveşte, am reţinut câteva vise din închisoare, care, după trecerea anilor, aveam să-mi dau seama, au fost, dacă nu "profetice", oricum revelatoare în anumite direcţii. Aici amintesc în acest sens, doar un singur vis, pe care l-am avut la Baia Sprie şi care mi s-a părut cel mai frumos din toate. Se făcea că treceam îndurerat prin marginea unui sat românesc. La o răscruce de drumuri, unde românii aşază de obicei troiţe şi cruci, un Crist devenit viu pe o astfel de cruce ruginită, mă implora să-l iau de acolo şi să-l duc cu mine. Fără să stau pe gânduri, m-am repezit, am smuls crucea şi am pornit mai departe cu această povară în cârcă. După ce am mers o bucată bună de drum, am dat peste o apă mare şi foarte tulbure. Astfel, m-am luptat ore în şir pe viaţă şi pe moarte cu valurile, până când, în cele din urmă, am ajuns la celălalt ţărm. Aici am lăsat povara din spate jos. Cristul mi-a luat ocrotitor capul în mâini şi m-a sărutat pe frunte: "Ai învins, fiule" mi-a zis el. "De acum, du-te". Cât vedeam cu ochii, în faţa mea se întindea o câmpie însorită.

Acest vis mi-a dat certitudinea că voi supravieţui tuturor încercărilor şi că într-o bună zi mă voi reîntoarce acasă. Scena acestui vis, am căutat mai târziu să o redau în povestirea "Canoanele Paradisului", cu modificările impuse de configuraţia întregului text.

Era vădit că ea continua să mă urmărească la fel de vie, în ciuda trecerii anilor.

Au trecut zile, au trecut luni de atunci, de când, într-un amurg de cireşar, chipul visului meu luase chip real, devenise certitudine. Toate chemările tainice ale adolescentului, acum căpătau un răspuns. Poate n-a fost ea, a fost o simplă "iluzie", căuta unul sau altul să strecoare în sufletul meu îndoiala. "În clipa aceea eu aşa am crezut, asta înseamnă că aşa a fost" le răspundeam eu neşovăind în credinţa mea.

Acum aşteptarea devenise de plumb, insomniile se ţineau lanţ. Privirea cimitirului de acum, devenise prilej de mare alean şi tristeţe. Totul devenea din ce în ce mai apăsător şi de neîndurat.

6. La izolator. Plecarea din Gherla

Într-o zi, miliţianul deschise brusc uşa camerei noastre şi se repezi ca o pasăre de pradă asupra mea."De când te urmăresc eu pe tine, puişorule ! Ia zi aici cum te cheamă, să mai stai la întuneric, nu tot la lumină". Raportul care mi l-a întocmit s-a aprobat pe dată – se putea oare altfel ? şi a doua zi de dimineaţă am fost condus la camera de izolare. Era pentru a doua sau a treia oară că mi se întâmpla acest lucru, de când mă aflam la Gherla. În toate cazurile sub aceeaşi acuzaţie, încălcarea regulamentului, prin deteriorarea oblonului pentru a privi afară.

Lucru curios, de data aceasta, faptul nici nu m-a surprins, nici nu m-a indispus. Aşteptam parcă să mi se întâmple ceva, care să mă scoată din starea în care mă aflam.

Celula izolatorului se afla tot la etajul trei, pe latura de vizavi. Era o încăpere complet goală şi foarte umedă. Seara la stingere mi se băgau drevele unui pat de fier, pe care mă culcam. Mâncare caldă primeam tot la trei zile. Mă exaspera aici lipsa oricărei răsuflători în afară. Zi şi noapte, deasupra uşii, într-o firidă, ardea un bec, care însemna pentru mine centrul întregii existenţe.

Pe un perete am găsit zgâriat întregul alfabet morse, pe care în lipsă, de altă preocupare, l-am învăţat după câteva zile de exersare, lucru ce avea să-mi fie de un real folos şi aici şi în altă parte, de aici înainte. Morsele clasic cu punct, linie, în care linia apărea un sunet prelungit, deci în condiţiile noastre o frecătură pe perete, presupunea o comunicare greoaie, anevoioasă. Pentru a comunica rapid prin pereţi şi conducte se pretau de minune ciocăniturile scurte, astfel am înlocuit linia ştearsă cu două puncte repetate.

Cu această lecţie oarecum învăţată, am început să ciocănesc ba într-un perete, ba într-altul, ba în ţeavă. Astfel,am luat legătura printre alţii cu un "administrativ" venit de curând de la Ocnele Mari. În altă celulă am dat peste un vechi gherlist care mi-a furnizat relaţii despre situaţia din închisoare, anterioară sosirii noastre aici.

În ziua când am isprăvit termenul de izolare, am fost dus direct la infirmerie întrucât aveam temperatură ridicată. Aici, făcea pe felcerul un fost student la medicină – Teodoru Valer, care la Piteşti pătimise mult. Cu omul acesta cu privire senină şi suflet cald, aveam mai târziu, la Aiud, să mă împrietenesc.

Întors în cameră, am aflat că deja se luase legătura cu administrativii de la Ocnele Mari, care se aflau chiar sub camera noastră. Aceştia, prin intermediul morselui, au povestit despre tentativa de reeducare din închisoarea lor.Prin anul 1951, au fost aduşi aici câteva zeci de studenţi

reeducaţi de la Piteşti, în vederea redeschiderii unei noi acţiuni. Aici se lucra în fabrică, aşa încât a trebuit mai întâi să fie izolaţi la cameră cei propuşi să facă parte din prima grupă de asalt. Au fost scoşi astfel din fabrică circa 10 – 12 inşi, printre care Vojen, Mătuşu, Virgil Mateiaş, A. Papanace. Aceştia au comunicat neîntârziat celorlalţi din fabrică ce se întâmplă cu ei, care au cerut sistarea reeducării. Lucru ce s-a şi întâmplat.

Sosirea administrativilor în Gherla punea noi întrebări. Începuseră o serie de mişcări în închisoare, care aparent nu-şi găseau o explicaţie reală. Primul zvon al plecării noastre de acolo venea să ne dea un punct de referinţă, o cheie de dezlegare al întregului mers al evenimentelor. Desigur, raţiunea transferului nostru era o comasare a întregii extreme drepte într-o singură închisoare, dar ce se va întâmpla aici, la Gherla ?

Peste câteva zile la frizer, avea să ni se confirme zvonul plecării. Ţevile au prins să zbârnâie toate, purtând pe sunetul lor vestea plecării. Peste numai câteva zile, într-o dimineaţă, întregul celular a prins a vui de uşi trântite, zgomot de paşi, fluierături. Câteva clipe mai târziu a căzut şi zăvorul uşii noastre. În cea mai mare viteză, trebuia să ne facem bagajul şi să stăm gata de plecare. De aici, am fost conduşi într-o altă cameră, unde am dat peste o sumedenie de vechi gherlişti. Aici l-am cunoscut pe Virgil Maxim. Aceştia ne-au confirmat ştirea că mergem la Aiud, unde se strâng din întreaga ţară, cei de extrema dreaptă şi foştii legionari. Toţi erau de părere că acolo ni se va aplica un regim foarte sever.

Aici, în urma noastră, peste câtva timp, aveau să vină curajoşii studenţi din Bucureşti, Cluj, Timişoara şi tot în acest loc blestemat aceştia aveau să dezlănţuie o adevărată rebeliune. Atunci s-a tras cu mitraliere şi au fost lupte sângeroase corp la corp. Pentru câtva timp, Gherla a redevenit crunta Gherlă de altă dată, citadela cruzimii şi a dezmăţului instinctelor. Tinerii aceştia inimoşi vor fi până la urmă înfrânţi, vor fi readuşi chiar în faţa tribunalelor şi condamnaţi din nou. Era o lecţie, din care ei trebuiau să înţeleagă cât de mult poate costa un simplu vis de libertate, care, de fapt, întotdeauna nu fusese altceva decât una din cele mai mari utopii cu putinţă, îngăduite cugetului lor.

CAPITOLUL 6

AIUD

1. Aici e Aiud. Iisus în celulă

"Aiudul!"am auzit un glas sugrumat de emoţie, în urma mea, în clipa când urcam scările noului celular.

"Drepţi!"detună o voce. Se lăsă o linişte de mormânt. Parcă şi uniformele care foiau în jurul nostru, acum încremeniseră."Aici e Aiud" răsună iar vocea şi zeci de ecouri răspunseră din toate părţile"Aici e Aiud! Aici e Aiud!" Din uşa cea mare, aspectul interior al acestui lăcaş al morţii, te umple de spaimă. Un culoar înalt, nesfârşit, întrerupt la diferite nivele de grilaje şi pasarele.

Din loc în loc, de o parte şi de alta – pereţii de piatră sunt întrerupţi de uşi masive cu feţe metalice. Uşile devin în Aiud o obsesie. De fiecare dată când se închide o uşă, ai senzaţia că un capac îţi cade peste suflet, acoperidu-l ermetic. Celula ucide istoria. Aici nu eşti altceva decât un obiect pus într-un raft, pe care cel care l-a pus ştie întotdeauna de unde să-l ia. Tot ce-i eveniment, tot ce-i real şi adevărat s-a scufundat undeva în adânc în marea ta dramă intimă. Viaţa însăşi, visul cel mai frumos ia chip de alean, se face ceva ce roade necontenit şi face breşă în inimă. Un zdragon tuciuriu ne conduse până la marginea celularului, numără de la WC trei uşi spre interior. Se răsuci o cheie, clămpăni un zăvor, se deschise o uşă. Eram patru într-o cutie: domnul avocat C. Pivniceru, din Vaslui, Grigore Ionescu, din Bucureşti, macedoneanul Jaca Gheorghe şi eu. Uşa se trânti peste noi cu sunet metalic înfundat şi scurt. Acum, parcă totul sfârşise în marea tăcere a firii. Camera spaţioasă a Gherlei, cu fragmentul acela de lume, care foia prin zarea oblonului nostru, devenise un vis frumos şi îndepărtat, strânşi în rânza aceasta de piatră, senzaţia autentică era de sfârşit de lume. Dar un sfârşit de lume cu atât mai deprimant şi morbid, cu cât totul se petrecea într-o lipsă totală de spaţiu, fără perspectivă.

Fiecare celulă din sutele de aici, iniţial fusese destinată unei singure persoane. Acum, din lipsă de spaţiu, pentru populaţia penitenciară, s-au

introdus patru paturi, două câte două ca etaj. Prin spațiul dintre aceste paturi nu era posibilă mişcarea decât răsucit. Locul viran dintre paturi şi uşă era de circa 2 mp, loc în care intra şi spațiul ocupat de tinetă. Toată toamna şi iarna aceea n-am făcut nici un pas din celulă afară, în afara closetului, aflat la doi paşi, unde ne vărsam tinetele. Împietriți locului, aveam senzația imobilității universului întreg, aidoma acestor pereți care parcă ne sugrumau adâncul ființei. Zile de-a rândul am zăcut cocoțați pe drevelele paturilor, incapabili de nici un gest concludent, de nici o hotărâre. Şi Doamne, cu câtă greutate s-au întregit ființele noastre dezmărginite de acest vid. Descoperirea propriei entități a fost o luptă dintre cele mai titanice. Omul, fără un program de acțiune, al ordinii sale interioare, fără un sens al propriei sale existențe, este de neconceput ca factor spiritual de sine stătător, ca identitate pur şi simplu. Trebuie absolut în orice clipă să facem ceva, să înfruntăm colosul timpului. Timpul nostru devenise haos, devenise ceva, ce nu mai eram în stare a-l converti propriilor noastre canoane de existență. Am înțeles că mă îndrept spre un liman, din clipa în care am prins a bate în pereți, ca după ajutor. Din celula vecină ne-a răspuns o ciocănitură la fel de nesigură. Era studentul în medicină Teodor Valer, cel care la Gherla mă tratase de amigdalită şi îmi operase un chist. De atunci zile, săptămâni, luni, am fost nelipsiți amândoi de la perete, prin intermediul căruia comunicau parcă două lumi. Ştiam că ne aflăm unul de altul la o depărtare de numai două şchioape, dar ceea ce importa era că fiecare ne aflam"dincolo"de unde transmiteam şi primeam mesaje. Ne-am povestit viețile, suferințele, poveştile de dragoste. Era un om cu multă măsură şi delicatețe în cugetul său şi asta în ciuda faptului că trecuse prin Piteşti şi Gherla. Printre altele, mi-a transmis prin morse o poezie pe care o făcuse în perioada reeducării. A fost o mare surpriză pentru mine să aflu în acest om, un real talent poetic şi niciodată nu s-a considerat câtuşi de puțin aşa ceva. Eu m-am revanşat cu o povestire"Cheia"care l-a încântat. Astfel am reuşit să dau vieții mele, în clipele acelea, un chip şi o noimă.

Pe lângă acestea, studentul Teodor avea un adevărat har la sculptura în os. Odată mi-a lăsat la WC câteva obiecte sculptate, printre care un arhanghel cu aripile deschise, încordate, parcă să învingă un uragan, şi un Crist sub care o mamă, bătută de vijelie, se ancora cu mâinile de rădăcina crucii fiului său. Era vădit, prietenul meu se gândise la mama sa, care nu îl avea decât pe el şi care pe deasupra era şi văduvă. Am reuşit să le salvez aproape doi ani încheiați de la toate percheziţiile. Când, în cele din urmă, la o percheziție, milițienii au pus mâna pe ele, m-am simțit jefuit de o mare taină şi frumusețe. În plus, aveam să plătesc totul cu şapte zile de izolare.

Tot cam în acelaşi timp, din celula vecină luasem legătura cu un alt student în medicină, Titi Moroianu, din Constanța. Temperament afectiv, a ajuns uşor la destăinuire. Era chinuit de multe regrete în legătură cu reeducarea. Avea încă somnul chinuit de coşmaruri, lucru ce îl făcea să țipe în somn şi să geamă. Adesea, noaptea era auzit de milițian, care îi deschidea celula în puterea nopții, ordonându-i să respecte programul. Aproape toate poeziile pe care le-am făcut în acea perioadă au fost transmise lui Titi Moroianu prin morse, care apoi le-a zgâriat pe pereții celulei sale.

Dar într-o bună zi aveam să rămân iar singur. Cei doi prieteni, Titi Moroianu şi Teodor Valer, au dispărut fără urmă. Se credea că au fost duşi la anchetă, în vederea procesului care urma să li se intenteze, lui Țurcanu şi celorlalți capi ai reeducării. Pe Titi Moroianu aveam să-l reîntâlnesc, cu care ocazie aveam să ne vedem prima oară la chip, după mai bine de trei ani, la colonia de muncă Culmea, iar pe Teodor Valer la colonia Periprava, din Delta Dunării. Scurt timp după plecarea celor doi, locul lui Titi Moroianu fu luat de un alt student, Nuțiu Leonte, de prin părțile Făgăraşului. Împreună cu acesta aveam să ajung foarte curând la izolare. Dorea mult să învețe "Isus în celulă" de Radu Gyr, pe care eu o ştiam. Dar, riscul celor de la parter, pe când eu i-o dictam pe fereastră, am fost surprinşi de politruc, care pândea pe afară, dosit după colțuri. Acesta veni ca o furtună împreună cu şeful de secție, direct la celula noastră." Care-i ăla, bă, care a zis: "Am pus capul pe o mână şi am adormit o mie de ani?" Tăcere. Am fost scoşi din celulă şi percheziționați la pielea goală. "Vă mai întreb odată, bandiților, care-i ăla?" Iar nici un răspuns."Paştile mamii lor de bandiți. Imediat, tovarăşe, îi iei şi îi bagi la izolare" se adresă el milițianului. Nu mai aveam altă ieşire. A trebuit să recunosc."Eu am zis domnule locotenent". "Şi de ce n-ai vorbit, fascistule ?" "V-am spus acum, eu am vorbit". "Du-l la izolare, tovarăşe, şi pe urmă îi întocmeşti raportul". Astfel, am ajuns la izolare, într-o celulă vecină cu partenerul meu de discuție. La ei lucrurile erau ceva mai complicate. La percheziție, politrucul a găsit şi o parte din poezie scrisă pe săpun. Pe vremea aceea, scriam fie pe săpun, fie pe cana de apă, umezită cu săpun şi apoi prăfuită cu DTT. Un adevărat triumf a constituit descoperirea scrisului pe cana cu apă, dată numai cu săpun. În acest caz, caracterele literelor zgâriate în pojghița subțire de săpun, nu se vedeau decât dacă se ținea cana într-o anumită poziție, lucru pe care milițianul nu ştia să-l facă.

N-am rămas aici decât până a doua zi de Crăciun – asta se întâmpla în prima zi – timp în care vecinul meu a avut răgazul necesar să învețe poezia pe de rost. Astfel, într-o beznă desăvârşită – celula aceasta numită"neagra"nu avea nici o fereastră – rămas singur într-o zi ca aceea, cu atâtea semnificații revelatoare, am căutat să aprofundez minunatele versuri ale lui Radu Gyr. Acum totul părea mai aproape de mine, fiecare cuvânt căpătând o nouă

semnificaţie. Dacă Iisus venea pe pământ primind cu îndurare, cuiele şi rugina lanţurilor, atunci şi eu care am purtat şi am fost rănit de aceste lanţuri, l-am atins pe Iisus, am stat de vorbă cu El. Astfel, mizeria cea mai desăvârşită se transfigura în frumuseţea cea mai desăvârşită. Atunci totul era atins de nostalgia divinităţii lui Iisus. Şi poate că Iisus nu mai stă azi cu noi la sfat decât prin intermediul suferinţei. Cine nu a auzit încă această capodoperă a poeziei închisorilor, să se grăbească să o audă, iar cine a auzit-o, s-o rostească numai pentru sine şi la ceas de mare taină, pentru că "Iisus în celulă" este o rugăciune, cea mai umană rugăciune din câte am auzit:

"Azi noapte mi-a intrat Iisus în celulă,,
"Ce-nalt şi trist, părea Crist !,,
Luna a intrat după El în celulă
Şi-L făcea şi mai înalt şi mai trist.

Mâinile îi păreau crini pe morminte,
Ochii adânci ca nişte păduri,
Luna-l păta cu argint pe veşminte,
Argintându-I pe mâini vechi spărturi.

Uimit am sărit de pe pătura-mi sură:
De unde vii, Doamne, din ce veac ?
Iisus a dus un deget la gură
Şi mi-a făcut semn să tac.

S-a aşezat lângă mine pe rogojină:
"Pune pe răni mâna ta..,,
La glezne avea urme vechi de rugină
Parcă purtase lanţuri cândva.

În celula mea cu roşii libărci
Veşmintele-I somnul meu luminau,
Iar pe lumina lui adâncă, vărgi,
Vergele groase din umbră-I puneau.

Părea celula munte, părea căpăţână
Şi mişunau păduchi şi guzgani.
Am pus capul pe mână
Şi am adormit o mie de ani.
Când m-am trezit din grozava-mi genună,
Paiele miroseau a trandafiri,
Era încă noapte, era încă lună,
Numai Iisus nu era nicăieri.

"Unde eşti, Doamne ?"am urlat prin zăbrele.
Din lună ieşea fum de căţui:
M-am pipăit şi pe mâinile mele
Am regăsit urmele cuielor lui".

2. Iarna. Plopi şi ciori

După Crăciun, studentul Nuţiu Leonte din celula vecină a fost izolat la Zarca, se credea pentru o anchetă în legătură cu inginerul Gavrilă Ion, din munţii Făgăraşului. Mult timp după aceea, celula noastră n-a mai avut nici o răsuflătoare nicăieri. În această rânză de piatră zăceam împietriţi locului ca nişte leşuri, fără strop de căldură – caloriferul nu funcţiona – fără aer şi aproape pe întuneric. Îmbrăcaţi sumar, doar în zeghe şi cămaşă, eram nevoiţi să stăm zi şi noapte în vârful patului, alături, doi câte doi, cu o saltea dedesubt şi alta deasupra.

Când, câteodată, coboram din veşnicul nostru culcuş de zdrenţe şi gândaci, pentru a nu pierde obişnuinţa de a sta în picioare, eram nevoiţi din cauza frigului să stăm cuplaţi, doi câte doi, spate în spate.

Singurul lucru colosal aici, era aşteptarea. Aşteptam, aşteptam orice, un strop de lumină, un pumn de căldură să ne dezgheţe venele, învierea din morţi. Aşteptam. Noaptea, aşteptam şobolanii să iasă la plimbare din haznalele din apropiere, să chiţăie pe sală, sau să se izbească veseli de uşa celulei. Ziua aşteptam ciorbele să ne aburească faţa din cutiile de metal şi să ne descleieze limbile. Aşteptam orice, o sentinţă de divorţ rostită de un grefier ferchezuit, fâşâitul pâslarilor când miliţienii se apropiau de vizetă se ne privească jegul din ceafă şi cugetul din ochi. Azvârliţi în timp, eram obsedaţi de totala noastră absenţă din timp. Aşteptam. Aşteptam orice, reintrarea în timp, o vorbă, un surâs, care să ne facă să devenim din nimic ceva, tot ce putea însemna Înviere, a fi în lume. Mizeria ne-a făcut insuportabili şi unii altora şi nouă înşine. Acum propriile noastre poveşti ne dezgustau.

Înspre primăvară, a început văruirea celulelor şi instalarea noilor calorifere. În această înfrigurare, după ce circa o săptămână am zăcut cu

toții la izolare, am fost mutați tot la parter, în partea de răsărit a celularului, chiar vizavi de fosta noastră celulă.

Primele raze de soare care ne-au săgetat întunericul celulei au fost o adevărată revelație. De la primele versuri cu care am întâmpinat acest lăcaş al morții."Se înalță trufaşă / De vieți ucigaşă / Cetatea tăcerii / Pe culmea durerii ..."şi până la"Dimineață" care se încheie cu versurile:"Pe o nevăzută cruce / Viața chipului mi-l absoarbe / În lumina ce-o aduce / Cuşca golurilor oarbe", am străbătut o cale nu de o iarnă, ci de o infinitate de ierni, de tristeți inexprimabile, de lupte pe viață şi pe moarte cu mine însumi. Şi astfel, undeva tristețea devenise posibilă ca bucurie şi întunericul ca lumină.

După ce primăvara se înstăpâni în sfârşit peste lume, a urmat prima plimbare în cerc, în țarcurile ce se aflau sub zidurile închisorii. Era pentru prima oară când aveam o privire de ansamblu asupra întregii închisori, desigur, lăsând la o parte Zarca şi culoarul dreptului comun, care se aflau în partea de nord a curții. Întregul celular are forma unui "T", orientat cu coada înspre sud. Având în vedere poziția față de soare, prezintă o importanță colosală, amplasamentul celulei în care locuieşti, pe laturile celularului.

Țarcurile fuseseră construite în unghiul de răsărit al T-ului clădirii. Să ne închipuim un semicerc împărțit de mai multe raze în unghiuri egale.

Pereții țarcurilor erau din plăci de beton, aşezate pe dungă, una peste alta până la o înălțime de circa 2,5 – 3 m. Prepeleacul milițianului se afla chiar în centrul acestui semicerc. Timpul reglementar de plimbare, se spunea că este o jumătate de oră, dar cine avea ceas să verifice corectitudinea milițianului. Aceşti oameni, lipsiți de orice considerație umană față de noi, nu urmăreau decât un singur lucru, să scape cât mai repede cu putință de program. Ba mai mult, poate singura meserie în care lucrul făcut cât mai rău, dacă se putea chiar cu dezgust şi ură – conta ca o execuție la modul superlativ – era acela de paznic de puşcărie. Cu regularitate, abia reuşeam să executăm o tură în țarc, că auzeam fluierul disperat al milițianului. Întotdeauna găsea o pricină de a ne introduce"disclipinar"în cameră. Ba că n-am ținut reglementar mâinile la spate, ba că am ridicat capul din pământ, ba că am vorbit etc.

Dar oricum, numai faptul de a fi o singură clipă pe zi sub cerul liber, era un lucru colosal. Întotdeauna, când ne întorceam în celule, după câteva guri de aer şi câteva scânteieri de raze de lumină, cădeam pe paturi ca turmentați, în timp ce zvâcnetul inimii noastre ne lovea în creştet ca un ciocan.

Acum totul în jurul nostru era un decor parcă menit să ne redea o nouă sete de viață. Adesea, prin crăpătura oblonului priveam pe furiş tufele de romaniță care se încăpățânaseră să vină până sub fereastra noastră, sau vrăbiile cărora le aruncam pe pervazul ferestrei câteva firimituri de turtoi,

în schimbul câtorva ciripituri vesele. Uneori, noaptea, răstigniți cu mâinile pe gratii, priveam furtuna şi stihiile naturii dezlănțuite, fâşiile de fulgere care parcă batjocoreau chipul lumii sfâşiindu-l în zdrențe. Atunci ne mai răcoream parcă. Era ca şi cum luam parte la o răzbunare a firii împotriva firii înseşi, a blestemățiilor. Era ca şi cum puhoiul menit să dezmărginească şi să rupă zăgazurile întunericului venise peste lume. Cum putea oare lumea să vorbească de tihnă şi linişte, fără să comită un sacrilegiu, când noi şi alte mii şi milioane ca noi, eram dați pradă uitării şi morții ?

Undeva, la numai o smucitură de piatră de aici, existau nişte plopi, uitați în singurătatea văzduhului. De acolo, din ramurile lor răzbăteau în fiecare dimineață până la noi croncănituri agitate de ciori.

Plopii aceştia unici în tot văzduhul dimprejur, au devenit centrul propriei noastre lumi. Fazele luminii şi ale umbrei revărsate pe coamele lor, ne indicau evoluția timpului. Nuanțele frunzişului lor ne țineau la curent cu schimbările anotimpurilor. Cu statura lor ne măsurau tristețile şi bucuriile, deznădejdile şi speranțele. Ori de câte ori mă apropiam de fereastră, ochii mi se odihneau pe siluetele lor înalte. Când nu era chip să-i privim, ne trimiteau solie croncănituri de ciori şi atunci aflam că plopii mai sunt încă acolo, cu lumea de jur împrejurul lor. Plopii şi ciorile făceau parte din existența, din însăşi temeiul nostru de viață. Cu greu mi-aş putea imagina Aiudul, cel puțin din acea perioadă, fără ciorile şi plopii care ne umpleau viața cu întregul lor alai de croncănituri şi culori.

3. Un oaspete. Evanghelia mâncată

Câtva timp după mutarea noastră aici, dl. Avocat Pivniceru a fost ridicat din celulă, se presupunea în vederea unei noi cercetări. În locul rămas vacant, chiar de a doua zi, a fost adus studentul Crețulescu. Cu tânărul acesta extrem de frumos la chip şi extrem de sensibil, aveam să închei o frumoasă prietenie abia peste vreo patru ani, când ne-am întâlnit la colonia de muncă Periprava, din Delta Dunării. În celula din Aiud, am rămas destul de puțin împreună, el fiind ridicat, după cum se credea în vederea anumitor anchete şi depoziții, în legătură cu reeducarea din Piteşti.

După ce şi acesta ne-a părăsit, într-o seară ne-a fost adus în celulă un tânăr scund, dar bine legat, surâzând familiar, parcă ne-am fi cunoscut de când lumea. Acesta nu era altul decât Nuțiu Leonte, care se întorcea, în sfârşit de la Zarca. Era vădit contrariat de disproporția ce după părerea lui o găsea în ceea ce mă priveşte, între vocea mea de la fereastră, care, zicea el trebuia să aparțină unei namile de om şi ființa plăpândă care se afla acum în

fața sa. Povestirea și comentarea noutăților aduse de la Zarca ne-au răpit câteva zile.

În bună parte, locuitorii Zarcăi erau oameni bătrâni, mulți ajunși din cauza mizeriei la senilitate și neputință prematură. Chiar vizavi de celula sa, ne povestea că doi asemenea bătrâni care își duceau viața în liniștea morții, asurziseră complet, abia putându-se mișca de ici colo. Revoltător era faptul să vezi milițieni imberbi, cu cizmele văcsuite și cu părul duhnind a apă de colonie, îmbrâncindu-i și amuzându-se de neputințele lor. "Trăiți, d-le ministru, trăiți, d-le general" pufneau ei în râs, împingându-i cu cizma în fund. "Uite, d-le, cine a condus țara asta", se exprimau ei cu glasul încărcat de orgoliu, un orgoliu pe care li-l inoculează în sânge numai incultura și inconștiența.

Lucurile erau oarecum similare cu cele ce s-au petrecut cu ani în urmă la colonia Peninsula. Acolo, pentru a-și bate joc de oamenii bătrâni, unii ofițeri se pretau la fel de fel de jocuri, care de care mai sinistre. Unul dintre aceștia alcătuise un fel de"asociație", numită"Societatea dărâmătura", în care înscrisese câțiva bătrâni ai coloniei.

Din când în când, cei din această"societate"erau trambalați la poartă zice-se în vederea eliberării. Atunci, toate cadrele care se aflau acolo se strângeau în jurul lor, făcând glume deșucheate pe seama bieților bătrâni. Totul se sfârșea prin punerea pe fugă a deținuților. Chiar în condiții normale, bătrânețea este un lucru greu de suportat. Aici, bătrânețea devenea de-a dreptul un supliciu în condițiile în care totul era la cheremul unor oameni lipsiți totalmente de noțiunea respectului și a valorii. Și cine știe câți astfel de oameni împovărați de ani și neputințe, nu și-au găsit sfârșitul în umbra celulelor Zărcii, batjocoriți și uitați și încă odată, cum mai poate vorbi lumea de tihnă și liniște când a fost posibil așa ceva ?

Aiudul mai era numit și"mormântul celor patruzeci de generali". Se zice că în această sinistră temniță, au pierit 40 de generali, ai vechii armate românești și cine știe câți alți ofițeri.

Dar dacă Zarca a fost mormântul marilor demnitari și ofițeri, în aceeași măsură ea a fost și mormântul filosofilor și al poeților. Celulele ei au adăpostit pe un Radu Gyr, Nichifor Crainic, Ion Petrovici. Aici au luat naștere capodoperele poeziilor închisorilor."Balada codrului fără haiduc"a lui Gyr și"Balduvin și Mădălina"a lui Crainic, poeme kilometrice, în care abundă prospețimea și muzica cuvântului românesc.

Scopul izolării poeților aici era, se înțelege, de a face imposibilă orice difuzare a creației lor. Gravă eroare. Cine poate împiedica vântul să bată încotro vrea el și zborul nețărmurit al duhului ? Nici nu se desprindea bine de sufletul poetului, că poezia și ajungea la urechile noastre. Așa am învățat

acolo:"Întoarcerea din cruciadă", "Ulise", "Gutuia", "Scrânciobul", "Don Quijote", "Balada clopotarului din stele", "Bozia", "Plimbare în cerc", "Desigur" etc., etc. poezii de Radu Gyr sau "Întrebat-am bufnița", "Pe drumuri de munte", "Cântecul doinei", "Geneze" etc., etc. de Nichifor Crainic. Mi se pare că aș trece prea repede peste măsura întregului sacrificiu al acestor oameni, dacă nu aș reproduce aici câteva versuri din fiecare, așa cum mi-au rămas, după trecerea anilor.

Scrânciobul

De Radu Gyr

"Hei scrânciobul din târgul năzdrăvan!
Întâiul zbor al visurilor noastre,
Văzduhul îl cumpăram pe un gologan,
Ca pe un pumn de agrișe albastre.

Pe-un ban plăteam și aripă și zbor,
Suiți în cer pe o scândură subțire.
O dușcă de senin amețitor
Și lumea devenea nemărginire.

În vârful ghetei un smoc de infinit,
În nări un strop de veșnicie pură,
Sub zări azurul întreg nebiruit
Și piersica genunelor în gură.

……………………………………..

Sui, domnule, aici și nu mai sta!
Să-ți dau să bei din veșnicie,
Să-ți dau să guști o coacăză de stea,
Să-ți dau să furi azur în pălărie.
Și plata, domnule ... doar nu pe-un gologan

Un strop de sânge scrânciobul îți cere,
Căci fiecare zbor nepământean
Noi îl plătim cu sânge și cu fiere.

Geneze

de Nichifor Crainic

"Cu strălucita-mi obârșie
Cobor adânc din eu în eu.
De două mii de ani mă-nvie,
În fundul lumii chipul meu.

Aud învălmășag titanic,
Din care simt cum mă desfac,
Pe frunte cu breton romanic,
Pe sub căciula mea de dac.

În doina dulce a mamei Dochii
Alunec din părinți în prunci
Și deschizând pe lume ochii,
În cel de-acum sunt cel de atunci.

Departe cade ca un nour
O togă pe-un august liman.
Rămân între vultur și bour
În fumuriul meu suman.

Văd cum Olimpul stins apune
În sfântul răsărit creștin,
Aud întâia rugăciune,
Întâiul gângurit latin.

Port arc și tulnic și secure
Trudind prin vremuri eu veghez,

În luminișuri de pădure,
Sau în cetăți pe meterez.

Acest pământ până-n hotare
Podit e cu strămoșii mei,
Cucernic le înalț altare,
Pilaștrii bolților sunt ei.

În ciuda silnicei mongolii
Sunt ei temeiul subteran,
Pe care urc precum anatolii
Pe oseminte de mărgean.

De două mii de ani încoace,
Grăiesc în vii și tac în morți.
Dar dârz voi pune eu soroace
Încovoiatei mele sorți.

Când uneori mă îneacă plânsul
De atât amar ce-am cunoscut,
Îmbrățișez în mine însumi
Pe cel ce încă nu-i născut.

Tresaltă-n mine milioane
De-același sânge și pământ
Și-n iureșul eternei goane,
Cum sunt ce-am fost, voi fi ce sunt.

Acum țevile noilor calorifere se pretau de minune vorbitului prin morse. Chiar din prima zi a mutării aici, am luat contact cu țăcănitul metalic și ritmic, care cu mici pauze se prelungea pe întregul parcurs al zilei. Prin intermediul morselui au fost posibile reîntâlnirile cu vechi cunoștințe, aflate uneori la extremități diferite ale celularului. Cu ajutorul morselui se transmiteau vești, conferințe, poezii. Prin morse am învățat"Luceafărul" lui Eminescu, "Scrisorile" etc. Știam la un moment dat majoritatea poeziilor lui Eminescu, Bacovia, Minulescu, unele poezii de Blaga, fără să mai vorbesc de poeziile create în închisoare.

Toţi locuitorii celularului ştiau zeci şi sute de poezii. La această materie se zicea că recordul îl deţinea domnul Ovidiu Cotruş, care ştia câteva mii de poezii pe de rost.

Ceilalţi îşi stabiliseră între ei semnale, prin care se invitau reciproc la discuţie. Existau apoi diferite semnale generale, care anunţau percheziţii, inspecţii, începerea unei greve a foamei etc.

Acum, nenumărate conferinţe aglomeraseră simţitor reţeaua de transmisie. Pentru a evita încărcăturile şi suprapunerile la ţevi, fiecare"conferenţiar"îşi avea stabilit un anume răstimp de transmitere, când, printr-un semnal invita la ascultare, uneori zeci de celule. Chiar dintru început, celula noastră se înscrisese la câteva asemenea conferinţe. Un profesor de limba română ţinea cursuri de estetică literară, un inginer mare muzicolog, preda ore de cunoştinţe muzicale, iar un fost profesor la facultatea de teologie catolică din Bucureşti, dl. Horea Cosmovici, îşi reluase aici cursurile de filosofie creştină catolică. Acesta preda numai în franţuzeşte, astfel că profitul de pe urma acestei audieri, era dublu. De obicei, în timpul dictării, nimeni nu stătea în apropierea ţevii, pentru a nu da de bănuit miliţianului. Scria conferinţa unul singur, plasat de obicei cu spatele spre vizetă, în picioare, în timp ce restul camerei se mişca încoace şi încolo.

S-a întâmplat de câteva ori ca miliţianul să deschidă brusc uşa pentru a ne surprinde, dar metoda folosită de noi, cana de apă dată numai cu săpun, a fost imposibil de descoperit.

Lecţiile acestea aveau să dureze foarte mult timp, până când în urma unei noi reorganizări a celularului, am fost despărţiţi de"conferenţiarii"noştri.

Evident, în Aiud, morsele bătut la ţeavă a constituit principalul mijloc de comunicare între noi. În afară de aceasta, însă, erau folosite şi alte metode, ca mesaje transmise pe bucăţele de săpun, sau chiar bucăţele de hârtie scrise şi lăsate în ascunzători stabilite de comun acord, la WC-uri.

Uneori, se transmiteau adevărate"cărţi"pe această cale. Aşa ne-a parvenit într-o bună zi un manuscris, pe hârtie de sac, tăiată frumos la dimensiunile unei cărţi. Coţinutul acestui manuscris – foarte la ordinea zilei pe atunci – era în legătură cu problema epistemologică a filosofiei, privită atât de pe poziţiile marxismului şi materialismului, cât şi de pe alte poziţii filosofice, printre care cea teistă. Întreaga lucrare avea – cum de altfel era firesc – un caracter polemic, furnizând o multitudine de argumente teismului. Totul a fost cum nu se poate mai binevenit, atunci când experimentul nostru de viaţă se cerea pus de acord cu anumite teorii, pe care în bună măsură se cerea întemeiat. Se credea că lucrarea fusese concepută de dl. profesor Ion Petrovici, lucru ce îi sporea considerabil prestanţa. Dar nu numai atât. Ceva mai târziu, ne parveni un alt document memorabil al existenţei noastre de

închisoare, o Biblie care nu se ştie cum, supravieţiuse ani de zile prin celule, fusese despărţită pe cărţi care au început să circule prin închisoare, separat. Celulei noastre i-a fost transmisă Evanghelia după Ioan. În scurt timp, toţi din celulă am învăţat-o pe de rost.

Miliţianul, care probabil sesizase ceva la noi şi care ne urmărea de câteva zile, a dat într-o bună zi buzna peste noi, însoţit de un ajutor. A urmat o percheziţie drastică, la pielea goală, cu îmbrânceli şi înjurături. Deşi am fost luaţi prin surprindere, nu ne-am pierdut întru totul cumpătul. Macedoneanul Jaca, un tânăr ţăran cu multă prezenţă de spirit, a împărţit la repezeală filele Evangheliei celorlalţi. Aceasta cu gândul de a salva măcar o parte din ea. Urmăriţi de teama că totuşi până la urmă vom fi prinşi, lucru de altfel extrem de grav, punând la dispoziţia miliţianului un astfel de document, noi ceilalţi am mâncat filele Evangheliei, pe care le posedam. Dar minune, la sfârşitul percheziţiei, Jaca, cel care poseda cea mai mare parte din Evanghelie, ne-a arătat triumfător filele cărţii sfinte, neatinse. Deşi, având în vedere toate repercusiunile ce decurgeau din descoperirea acelei Evanghelii, s-ar fi căutat un fir conducător la originea faptului, lucru ce ar fi presupus anchete nesfârşite, mult timp ne-am imputat modul nostru de a proceda.

4. Seara de Crăciun. Demonul singurătăţii

Aşa a trecut vara aceea, ascultând conferinţe la ţeavă, învăţând poezii sau privind plopii încărcaţi de ciori din zarea de după oblon.

Primii fulgi de zăpadă ne-au aflat măcar cu o bătălie câştigată, aveam acum calorifere noi, prin care cât de cât apa caldă catadicsea să circule.

Seara aceea de Crăciun a anului 1956 mi-a rămas pentru totdeauna întipărită în minte. Fără nici o pricină, cât de cât reală, la ordinul unui ofiţer, am fost percheziţionaţi la pielea goală şi apoi colac peste pupăză ni s-au luat saltelele de pe paturi. Aşa se întâmpla când, care va să zică, exista o normă de îndeplinit.

Era seara, mult după stingere, şi afară ningea din răsputeri. Toţi trei, Nuţiu Leonte, Grigore Ionescu şi eu, stăteam cocoţaţi în vârful patului numai pe drevele goale şi discutam despre semnificaţia naşterii Domnului Nostru Iisus Hristos. Nuţiu vorbise nespus de frumos şi documentat despre cele trei funcţii ale Mântuitorului în lume: mesianică, împărătească şi arhierească.

Studentul acesta în drept, foarte apreciat de profesorul său Lucrețiu Pătrășcanu, era destul de bine documentat și în chestiuni de teologie, sau filosofie.

Zăpadă, copilărie, vis se amestecau de-a valma cu minunatele întâmplări din vremea aceea îndepărtată, când fiul lui Dumnezeu cobora pe pământ. Târziu, după miezul nopții, când prietenii mei, așa ghemuiți pe vergele de fier dormeau duși, eu continuam să priveghez ca un huhurez lângă păduri de amintiri și nostalgii revărsate. Prin fața ochilor mei treceau, ba bisericuța din satul copilăriei, înțesată de lume, ba cetini încărcate cu steluțe colorate, ba imagini biblice, cu magi, păstori și Ieslea Betleemului. Obsedantă era pentru mine acea imagine dramatică cu uciderea pruncilor, prin semnificația sa vastă pe care o închidea în sine. O istorie care a devenit mit, tocmai pentru că devenise un adevărat simbol, al însuși ciclului de existență al lumii. Irod și pruncii sunt o perpetuă istorie, esența motrice a însăși istoriei noastre. Totul încape aici, și spada care taie capete nevinovate, și sângele și dialectica solemnă a demonului. Pretutindeni, iată crește o mare de capete, o infinitate, altfel spada ar rămâne pururea în teacă. Marea biruință nu-i spada, ci Pruncul, unicul care trece din sânge în sânge, din vis în vis. Noi acestui sânge, noi acestui vis îi suntem îndatorați. Cred în frumusețea ta, Omule! Cred în destinul tău de a fi, ceea ce numai tu singur poți fi! Eu și Tu vom sta într-o zi față în față, pentru că pe tine și numai pe tine te-am ales judecătorul meu. Într-o zi te voi face martorul destinului meu, mizeriilor și bucuriilor mele. Crede-mă, eu am nevoie de această judecată. După cum Tu însuți ai nevoie de confesiunea mea, pentru a putea să-ți devii propriul judecător. Astfel vom fi chit. Astfel ne vom putea privi drept în ochi. Dar pentru ca totul să fie deplin, pentru ca nimic din ce-i frumos să nu rămână neplătit, a doua zi de Crăciun, m-am pomenit luat și dus la izolare. Sortit călătoriei prin spațiu și timp, omul gustă din mai multe feluri de singurătăți, una mai desăvârșită decât alta. Există singurătatea eroului, singurătatea olimpiană a geniului, singurătatea absolută a crucii. Singurătatea noastră, a celor uitați de lume, era singurătatea anonimă și inocentă a viermelui strivit. Întotdeauna, la izolare, tânjeam după un ochi care să mă privească, după o gură care să îmi adreseze un cuvânt. Omul este ființa care înainte de toate are nevoie de consolare. Aici, în absoluta ta singurătate, nu exiști decât prin tine și pentru tine. Și nu știu dacă există o mai mare durere decât a trăi absolut numai pentru tine. A fi tu însuți în singurătatea ta. Să-ți asculți propriul puls, sângele împins de inima ta și întors în inima ta. Să-ți urmărești curba închisă a

propriului cuget. Să-ți asculți propria șoaptă, rotunjită în suflet ca un ecou. Acest soi de singurătate ca tot ce țintește o prăbușire a ta, își are demonul său.

Ce har, ce forță supraomenească îți trebuie pentru a ucide un demon ? Noi n-am privit lumina decât cu ochii secați de setea libertății. Noi nu ne-am dorit unii pe alții decât cu sufletul sfâșiat, de chemarea unei mângâieri. Oamenii, mai presus de orice, au nevoie de a se alina unii pe alții. Când nu existau oamenii în jurul nostru, căutam prietenia unei vietăți, o vrăbiuță, un șoricel, o muscă. Un deținut care a trăit izolat într-o celulă la Galați peste trei ani, mi-a povestit“prietenia“sa cu un șoarece. Zilnic, această mică vietate venea să-și ciugulească porția de firimituri lăsată de deținut pe jos. Ori de câte ori avea prilejul, îi vorbea ca unui amic și cu timpul șoricelul a început să aibă tot mai puțină sfială.“Șoricelul acela“îmi zicea el“a fost pentru mine, atunci, chipul lumii, așa cum putea el străbate până la mine și așa cum eu îi puteam fi accesibil“.

În astfel de situații, este ușor de înțeles de ce producea bucurie izolatului un simplu bâzâit de muscă, sau un ronțăit de șoarece.

La izolarea din Aiud, aveam porumbei albi, cafenii, azurii ca niște bucățele de cer. Aceștia se așezau pe pervazul ferestrei ciugulind firimiturile de turtoi și gângurind vioi. Uneori, când eram trist, mă apropiam de oblon și strigam în gura mare:“Zburați porumbei, zburați cât mai departe de aici, în toată libertatea voastră !“O singurătate absolută trebuia să fie văduvită de cea din urmă fărâmă de bucurie.

5. Nebunii Aiudului. Împușcarea lui Popa

Era obiceiul aici la Aiud, ca în fiecare seară, cineva să cânte la fereastră înainte de stingere o rugăciune, pe care aproape toți o știam pe de rost.“Tu ce strunești a mărilor turbare /și amurgul soarelui de foc, nu mă lăsa pe mine în uitare,/ căci în mâna ta este al meu noroc./ O, Dumnezeu al tuturor părinte, ascultă în cer, al lumii Creator, ascultă-n cer a noastră rugăminte/ și fii al nostru protector!“.

Aceasta părea o convenție respectată cu strictețe, un gaj că totul va fi bine în noaptea în care intram. După rostirea acestei rugăciuni, totul înceta, și discuțiile în gura mare de la o fereastră la cealaltă, și cântecele singuratice și triste, izbucnite dintr-o parte sau alta. Acum nu se mai auzea decât zumzetul înăbușit de stup al celulelor.

Când teii erau înfloriţi şi când seara era liniştită, pătrundeau până la noi valuri, valuri de mireasmă de tei. Atunci în celulă se făcea linişte, o linişte de mormânt. Acest parfum a fost numit de noi"vestea paradisului", tocmai datorită puterii sale aproape miraculoase de a ne transpune, de a face din noi altceva decât eram, chipuri minunate de amintiri şi îndepărtări.

Ce ascultam oare atunci cu urechile sufletului, de nici unul dintre noi nu îndrăznea să rănească măcar cu o şoaptă această tăcere paradisiacă ? Eram atât de îndepărtaţi pe cărările lumii, încât nouă înşine ne păream atunci îndepărtaţi şi străini. Adeseori seara, în zilele de sărbătoare, când locuitorii oraşului ieşeau la plimbare, percepeam deodorantul sau apa de colonie cu care cutare trecător şi-a stropit hainele sau faţa. Erau clipe de evadare, clipe de participare, chiar dacă atât de subtilizat şi simbolic – la lume.

Dar, vai, adesea clipele acestea de răgaz şi reverie, punctate ca nişte oaze într-o osândă neîntreruptă, erau alungate de urlete sinistre şi înfiorătoare, care apăreau din senin, ici şi colo la ferestre. Dintre toate închisorile pe care le-am cunoscut, Aiudul avea cel mai ridicat procentaj de nebuni. Timpul cel mai propice pentru crize era seara, deşi de multe ori ele izbucneau şi în plin miez de noapte. Aceste crize extrem de molipsitoare, duceau adesea la o adevărată avalanşă de urlete. Glasul nebunilor avea pentru noi ceva sibilic şi implacabil."Oare eu când voi face la fel ?"era întrebarea pe care ţi-o puneai cu spaimă, în clipele acelea. Revoltător era însă faptul că administraţia nu lua nici o măsură pentru izolarea bolnavilor şi ameliorarea situaţiei. Totul se săvârşea ca şi cum aceasta era o nouă metodă de supliciu, ca şi cum ţinta urmărită era înnebunirea tuturor. Cine nu ştie că în astfel de locuri aglomerate şi în asemenea condiţii de existenţă, nebunia devine în timpul cel mai scurt o psihoză generală. Astăzi, după ce am auzit despre utilizarea spitalelor psihiatrice în scopuri politice, putem foarte bine să ne dăm seama de reversul medaliei, tip Aiud, în ambele situaţii urmărindu-se acelaşi rezultat, lupta împotriva lucidităţii omului. Şi ceea ce-i mai trist, este faptul că totul a fost imitaţie sovietică. Păcat că nici măcar aici n-au putut fi originali.

Până mai ieri, vecinul tău de pat era un om lucid, stăpân pe facultăţile mintale pe care puteai conta. În toiul nopţii îl vezi sărind din pat şi izbindu-se, urlând, cu capul de gratii.

Tu şi ceilalţi din celulă săriţi în ajutorul său, îl prindeţi de mâini şi de picioare şi îl imobilizaţi. Ce te faci însă când tu eşti singur în celulă cu nebunul ? Să nu-ţi închipui că te va scoate cineva de acolo. De acum încolo, luni, ani, toată celula e într-o alarmă nesfârşită. Nu se ştie ziua şi clipa când încep crizele. Atunci te întrebi cutremurat:"Dar eu, eu, cât mai rezist ?"Puţini oameni dotaţi cu o sensibilitate deosebită au rezistat celulei pe parcursul a

zeci de ani. Am cunoscut destule cazuri de asemenea oameni înnebuniţi de celulă şi mai ales de celula regimului stalinist, căci există o mare diferenţă. Nu pot să nu-mi aduc aminte de un tânăr făgărăşean, Toma Ioan ,(Ioniţa, cum îi ziceau prietenii), care a parcurs şi perioada de mare teroare a Gherlei şi minele şi Aiudul. Suflet pur, extrem de sensibil la jigniri şi lovituri, a ajuns în cele din urmă bolnav de melancolie, într-o celulă din Aiud. Îl vedeam adesea la plimbare, în ţarcuri, cum se trântea într-un colţ şi zăcea cu capul în pământ. Păcat că cei care trebuiau să-l vadă nu l-au văzut, ca pe mulţi alţii. Mai târziu, am auzit că la agravarea bolii sale au contribuit în bună măsură ceilalţi doi confraţi de suferinţă, din celula sa – riscul de a rămâne trei în celulă – care pe deasupra mai erau şi turnători. Peste câţiva ani, la colonia de muncă Periprava, va încerca o evadare, cu scopul vădit de a fi împuşcat. N-a fost aşa, dar a avut şansa să părăsească peste vreo doi ani închisoarea. Afară n-a mai rezistat decât un an, după care s-a sinucis.

Mulţi veneau nebuni din anchete. Este cazul unui profesor care se afla în Aiud şi al cărui nume l-am uitat şi al cunoscutului Glăvan, cel care dintr-o lovitură la cap, a făcut un cheag de sânge. Acesta avea crize periodice, când izbucnea la fereastră.

La Baia Sprie exista un fost plutonier major, Ciobanu, iar cunoscut de toată lumea, care dintr-o lovitură la cap în timpul anchetei şi-a pierdut luciditatea pentru tot restul vieţii.

Studentul clujean Puiu Oprea, cunoscut atât de aiudeni, cât şi de cei care au trecut prin coloniile de muncă Grind şi Periprava, datorită loviturilor la cap în timpul anchetei, suferise în afara crizelor de nebunie, modificări hormonale multiple. Perturbarea glandelor cu secreţie internă se manifesta printr-o atrofiere a sexului şi o creştere în aceeaşi proporţie a sânilor. În ciuda faptului că în clipele de luciditate era un om minunat, dovedind multă instruire, făcea nişte crize de nebunie grave, preferând întotdeauna izbitura cu capul în pereţi şi paturi.

La etajul 1, chiar deasupra celulei noastre, exista un alt nebun, Enache. Nebunia acestuia se manifesta prin ideea fixă că nevastă-sa colabora cu securiştii, căutând să-l otrăvească. Făcea greve ale foamei repetate, timp în care zăcea mai mult pe tinetă, astfel devenind pentru cei din celulă un adevărat chin. Cu o grevă a foamei ştiu că a depăşit 24 de zile.

Profesorul de educaţie fizică Nenate, care a trecut şi el prin Aiud, Grind, Periprava, venise sonat mintal, după câte ştiu, tot din anchete. În crize devenea agresiv, constituind un pericol pentru ceilalţi din jur.

Mă opresc aici cu exemplele, întrucât pentru mobilul pentru care mi l-am propus, acestea îmi par concludente. Era un fapt de netăgăduit că

nebunia în închisoare, cu precădere în Aiud, a constituit pentru noi o problemă gravă.

Prin vara anului 1957, pe când se întorcea de la plimbare, un vechi puşcăriaş, Popa, din Teiuş, condamnat încă din vremea lui Antonescu, s-a îndreptat în amiaza mare spre gardul de sârmă ghimpată. Era vădit că dorea să fie împuşcat, lucru ce n-a scăpat din vedere sutelor de ochi, care priveau scena de după obloane. Ca la comandă, în timp ce Popa urca gardul ţipând: "Trage, bă, să se termine !", zeci de voci au atenţionat santinela să nu tragă, întrucât nu-i în toate facultăţile mintale, omul pe care îl avea în faţă. Acesta însă îşi cunoştea meseria sa. În clipa când deţinutul s-a aruncat cu faţa la pământ, în zona interzisă, în grumazul său s-a descărcat un întreg încărcător de pistol mitralieră. Sângele se scurgea pe carotida retezată zvâcnind ca dintr-o pompă, în timp ce trupul muribundului se zvârcolea tot mai fără vlagă, pe ţărâna proaspăt greblată. Urmarea acestei scene a fost dezlănţuirea unei fobii generale. Până târziu noaptea, vuietul glasurilor disperate şi loviturile în uşi n-au contenit. Cei de la etaj spuneau că în jurul închisorii se strânseseră o mulţime de oameni. Ofiţerii care au apărut la faţa locului, pentru a constata cazul, au fost întâmpinaţi cu strigăte insultătoare, în ceea ce priveşte calitatea lor de ofiţeri într-un regim comunist. Totul a fost o adevărată baie a nervilor. Evoluţia acestei întâmplări avu darul să mă înspăimânte. Chiar din ziua aceea, cu mici excepţii, întreaga închisoare a intrat în greva foamei. A doua zi, o echipă de ofiţeri s-a grăbit să treacă pe la celule împărţind promisiuni. Majoritatea greviştilor cereau o comisie de la minister care să cerceteze nu numai cazul Popa, dar şi condiţiile noastre de viaţă. Ofiţerii condiţionau orice doleanţă cu tact şi măsură, de abandonarea grevei. Au promis chiar hârtie şi creion pentru a-şi scrie fiecare doleanţele. Nimeni nu avea să vadă niciodată, însă aşa ceva.

Cum a răspuns conducerea închisorii la toate acestea ?

Mai întâi au fost izolaţi cei consideraţi capii acţiunii, câteva zeci. Rămaşi fără presupuşi conducători, greviştii aveau să primească de acum tratamentul care după părerea administraţiei îl meritam: alimentare forţată.

Alimentare forţată, dar cum ? La fiecare etaj s-au înfiinţat la repezeală câteva camere de alimentare, unde greviştii erau duşi pe rând, ţinuţi de doi, trei gardieni, li se introducea un furtun destul de rigid pe gură până în stomac, care era apoi frecat bine de pereţii esofagului, în aşa fel ca celui trecut odată prin această operaţie să-i piară pofta de a mai veni şi a doua oară. Aceasta era poate cauza pentru care dinspre această cameră sinistră veneau gemete şi urlete sfâşietoare. Aşa era privit conceptul de grevă aici şi aşa se petrecea totul aici, sub obroc. Să încercăm să facem vreo comparaţie cu altele ?

Cu toate acestea, mulţi dintre grevişti s-au încăpăţânat să o ducă aşa zeci de zile. Totul însă a fost inutil. O risipă de energie şi voinţă în van. O aventură, care, după aceea, aveam să constatăm, a costat destul de scump. Scurt timp după aceea a urmat reorganizarea celularului, cu care ocazie toţi macedonenii, consideraţi aici cei mai recalcitranţi, au fost izolaţi fără excepţie, pe aripa de nord a celularului. Acum că lucrurile se potoliseră de-a binelea, era rândul conducerii să intre în acţiune. A venit mai întâi o inspecţie de la minister, cu colonelul Crăciun în frunte, cel care ceva mai târziu avea să ia locul comandantului Koller. De atunci poate datau germenii noii reeducări, care avea să înceapă la Aiud, abia peste circa un an. Căci a fost şi aici o reeducare, nu în stilul Ploieşti, ci în stilul Aiud. Scopul final rămânea acelaşi ca în orice reeducare. Şi aici au fost demascări şi autodemascări ca şi acolo. Şi aici votul de blam asupra trecutului era obligatoriu. Şi dacă nu s-a torturat ca acolo prin bătăi şi alte mijloace similare folosite de deţinuţii"reeducaţi", aici s-a torturat prin foame şi izolări ruinătoare şi pedepse la"neagra". La izolare se stătea acum de la o lună în sus, cu mâncare odată la cinci zile. Acum morsele la ţeavă sau dialogul la fereastră au rămas ceva de domeniul visului. Acum închisoarea avea cerneală şi hârtie berechet. Aici s-au scris sute şi mii de declaraţii care cuprind demascări şi autodemascări fortuite. În aceste condiţii, impuse de noua reeducare, am auzit că a murit dl. Nicu Pâslaru, cunoscut de mine încă de la Baia Sprie. Din izolare, în izolare „ajutat" şi de administraţie, a făcut un TBC galopant, care fără strop de medicamente administrate, în urma a numeroase hemoptizii, l-a ruinat în câteva săptămâni. Dar când toate acestea aveau să se întâmple, eu nu mai eram acolo. De mirare este însă faptul că despre reeducarea din Aiud nu se ştie încă nimic, sau aproape nimic, deşi, tăcerea nu devenise lege de fier,"Temeiul reeducării"ca la Piteşti. Să fie oare la mijloc sfiala şi ezitarea noilor reeducaţi, de a vorbi despre propriile lor renegări şi uneori căderi ?

6. Tineta, un instrument de tortură. Trei în celulă

Aici, în celulă, în intimitatea celor patru pereţi, oricât ar părea de sărăcăcioase evenimentele, nu s-a consumat încă, nici pe departe, totul.

Obsesia noastră cea de toate zilele era vizeta: totul se executa în aşteptarea clămpănitului căpăcelului metalic, de pe ochiul de sticlă. Miliţianul era pus să-ţi suspecteze somnul, surâsul, şoapta, vânturile. În această privinţă, de fapt, aici în celulă, lucrurile se petreceau tocmai pe dos faţă de cum trebuia să se întâmple. Oamenii erau prezenţi tocmai la acele activităţi ale tale, la care era absolută nevoie să rămâi numai tu. Astfel, erai

obligat de câteva ori pe zi să-ți dezvelești părțile rușinoase în văzul celorlalți și să inunzi camera cu miros de excremente. Instinctiv, când unul din celulă se apropia de tinetă, ceilalți făceau o strâmbătură din nas. Nimic nu-ți trebuia mai mult, decât această dezaprobare și cronometrare a rămânerii cu fundul dezvelit pe buza tinetei. În astfel de condiții, un stomac sănătos tun, în câtva timp era făcut praf.

Într-o vreme am încercat formula cu executarea programului de closet în timpul golirii tinetei, în hazna. Lucrurile deveneau și mai complicate în aceste condiții. Las la o parte faptul că dosul îți devenea un corp delict, suspectat cu nesaț de milițian. Erau însă blestematele acelea de inovații de care n-au scăpat nici bietele haznale. Și aici, ca pretutindeni, se executau întreceri socialiste în toată legea. Existau concursuri de întrecere provocate între toate etajele celularului, la golirea tinetelor și executarea programului.

Acum trebuia să ne așezăm la gura haznalei – după ideea inovatoare a nu știu cărui milițian – câte patru funduri deodată, puse cruce. Și pentru că la început n-am priceput toată tărășenia, milițianul și-a luat sarcina de a ne instrui în acest sens. "Trebuie" ne explica el, "să fim cât mai operativi".

În timp ce noi stăteam așa, stropindu-ne cu rahat unii pe alții, milițianul striga de zor, ca la o adevărată competiție sportivă:"Hai mai repede, hai mai repede !"

Cu ocazia izolării macedonenilor pe aripa de nord a celularului, din camera noastră avea să plece tânărul Jaca Gheorghe. Astfel am rămas trei în cameră, formulă în care aveam să rămânem o perioadă destul de lungă de timp. Experiența pe care am avut-o în acest răstimp, eu am numit-o "triunghiul", e una dintre acelea pe care le-aș repeta cu cea mai puțină plăcere. Conviețuirea a trei în celulă, din nu știu ce motive, în aparență întemeiate, devine cu timpul aproape imposibilă. De regulă, doi dintre cei trei devin intimi, lucru care, în condițiile unei astfel de existențe, produce celuilalt o adevărată panică. Totul, șoaptă, gest, devine pentru acesta din urmă suspect, susceptibil de o interpretare nefavorabilă.

S-ar putea crede la un moment dat că e vorba pur și simplu de o criză de gelozie. După câte știu eu despre acest fenomen, nu-i vorba numai despre atât. Poate, într-un fel, este teama de singurătate, faptul de a nu ști pe cineva aproape. În ultimă instanță, totul reducându-se la o dorință de consolare a omului. Poate oamenii au fost făcuți, mai ales ca să se aline unii pe alții.

"Al treilea"din celula noastră am fost, pe rând, când eu, când Nuțiu Leonte. Teama de a fi "al treilea" e dintre cele mai mari. Ea avea să mă urmărească de acum înainte pe tot parcursul detenției. Lucrurile au mers atunci atât de departe, încât, într-o zi, Nuțiu avea să bată la ușă și să ceară

milițianului să-l mute"oriunde, numai aici, nu". Și acest lucru, în ciuda faptului că în noi se înstăpânise ideea de a nu apela la ajutorul administrației niciodată, mai ales pentru aplanarea conflictelor dintre noi. E de închipuit câtă gravitate prezenta faptul în sine, dacă acceptaserăm să trecem peste un principiu de viață, altfel respectat cu destulă strictețe. Firește, cererea lui a fost respinsă. Mișcările, oricare ar fi fost ele, se executau numai cu ordin de sus, și nicidecum dintr-o astfel de rațiune"subiectivă". O adevărată destindere a fost posibilă între noi doar în clipa în care am început să ne discutăm între noi propriile poezii. Nu mult după aceea, am descoperit la etajul 1, într-o celulă din apropiere, pe profesorul de filosofie Ion Maxim, scriitorul de mai târziu, care a jucat, fără să știe, rolul de catalizator, în relația noastră. Acesta, fiind și un bun critic literar, arunca toată subiectivitatea noastră – în materie de creație – peste bord, fapt ce ne incita la discuții și preocupări mult mai utile și"obiective"decât cele de până atunci.

7. La etajul al treilea."Floricică, floare-albastră"

Înspre toamnă, s-a făcut o nouă reorganizare a celularului. Cu această ocazie am ajuns la etajul al treilea, pe una din cele două aripi scurte, așezată cu fața spre sud. Era o mare victorie. Și atunci când afirm aceasta, am în vedere un fapt, după părerea mea, de o importanță primordială în viața unui om. Sentimentul naturii și fenomenul estetic sunt două puncte cardinale ale spiritului uman. Întotdeauna am considerat nefericiți pe acei oameni care se apropie de natură cu o tendință maladivă de concretizare, de explicitare și palpare a unui peisaj sau fenomen natural; dimpotrivă, acestea pot fi percepute ca acte de frumusețe pură și mister, numai dintr-o perspectivă adecvată a spiritului, cum privim, bunăoară, un tablou, contemplând frumusețea care există prin relația totului cu sensul său unitar. Or, tocmai această absență, această extirpare din viața noastră, a frumuseților naturale, avea rolul să ne sporească infinit suferința; spun "rolul", pentru că în această privință nimic nu se petrecea întâmplător. Dacă tratamentul bolilor mintale și nervoase se bazează în bună măsură pe acest fenomen estetic, atunci de ce să nu admitem că eliminarea sistematică a frumosului din viața omului, prezintă reversul medaliei, îmbolnăvirea spiritului și a ființei umane. Putem constata că omul nu suferă numai din lipsă de pâine, ci poate mult mai mult suferă atunci când frumosul, furnizat în mod liber de creațiune, îi este interzis.

Toate acestea aveam să le înțelegem mai bine acum când, din perspectiva pe care o aveam la îndemână asupra împrejurimilor, ni se ostoia sufletul setos de spațiu și frumusețe.

La parter avuseserăm doar câteva fărâmituri de bucurii, plopii cu ciorile, romanițele de sub fereastră și, în timpul primăverii, vârful castanului înflorit, aflat probabil undeva într-o margine de trotuar. Dintr-o dată, aici ne era îngăduit întregul chip al dealului din față, cu podgoriile sale aproape ruginite. Era înspre seară, când m-am apropiat de fereastră și am privit prin crăpătura oblonului.

Departe, în zare, peste dunga unei coline domoale, răsăriseră câteva stele. Aici, peste oraş, câteva păsări fâlfâiau voioase spre apusul roşu. De atunci am văzut cum, zi de zi, colina din față lua tot mai mult culoarea aramei. Au început apoi să plutească peste oraş tot mai dese stoluri de lăstuni și rândunici; chiar sub privirea noastră, la o aruncătură de piatră era strada, acel decor al ființelor vii care își schimbă chipurile și sensurile, fără sfârșit. Acea muzică a pașilor fără odihnă, din al căror neastâmpăr, noi, cei de aici, nu mai pricepeam nimic. Oamenii, acei semeni ai mei, erau atât de grăbiți, alergând în toate părțile, pe când eu împietrisem aici, cu senzația că totul, absolut totul se învârte în jurul implacabilei mele imobilități. Acum îmi venea să le strig în gura mare: "Încotro vă grăbiți, fraților, aşa de tare și nu stăruiți măcar o clipă în jurul vostru ?"

Deja, pe la începutul lunii decembrie, iarna își făcuse apariția. Într-o bună zi, o mare de fulgi a început să se rotească peste coamele sure ale dealurilor. Seara, văzduhul a prins a scăpăra de tăișul stelelor de oțel. Departe, dealul tremura răpus de lungile lor pumnale, ca o ființă uriaşă , cu blana albă.

Ne împărțeam acum zilele între sudălmile milițienilor și chemarea tainică a lumii de dincolo de oblon.

Întreaga muncă de deservire a închisorii era efectuată de către dreptul comun. Erau amestecați aci de-a valma criminali de profesie cu delapidatori, spărgători de case de bani cu coțcari mărunți. Auzisem că şeful turtoierilor fusese un anume Sile Constantinescu, condamnat prin 1953, care, după ce și-a ciopârțit ambii părinți, i-a îngropat în gunoi. Doctorul nostru, o mutră de vlăjgan libidinos, fusese condamnat pentru perversiuni sexuale.

Frizerii își aveau"camera de tortură"chiar în imediata apropiere a celulei noastre. Unul dintre ei – erau doi – dealtfel foarte tânăr, mi s-a părut destul de potolit. Celălalt, mult mai în vârstă, avea ieşiri bizare, deşi în general, se purta frumos cu "clienții". De când, nu știu cine îmi băgase în minte că fusese condamnat pentru crimă, îmi întindeam întotdeauna gâtul cu strângere de inimă, sub briciul lui. Era, cu toate acestea, glumeț, uneori prea glumeț.

Dacă se întâmpla să te cresteze cu briciul și tu, observând sângele şiroind, dădeai semne de neliniște, îți prindea capul cu mâna stângă ca într-un cleşte, în timp ce cu dreapta își continua neperturbat munca, zicându-ți pe un ton glumeț:"Stai binişor, neamule ! Acum eşti în mâinile mele". Uneori devenea subit trist. Atunci se oprea din lucru, te privea cu melancolie, apoi se apropia de fereastră:"E aşa de frumoasă viața, zău că-ți vine să înnebuneşti !"Alteori, și asta destul de des, în timp ce te bărbierea, murmura o romanță, pe care cu duhnetul gurii sale ți-o sufla în nas, gură sau urechi. O dată abia mă aşezasem pe scaun și trăsese de câteva ori cu briciul, începu cu vocea plină de patos și cu ochi sclipitori:"Floricică, floare-albastră / Floare de nu mă uita / A murit iubirea noastră / Prinsă-n gingășia ta".

Apoi, încruntându-se, câteva clipe mai târziu se opreşte din lucru și, strângându-mi încă în cleştele mâinii stângi bărbia, iar cu cealaltă – în care ținea încă briciul – executând prin aer gestul de tăiere al unei beregate imaginare, exclamă:"Paştele mă-tii de viață ! Uite, aşa le-aş reteza gâtul. Fără milă !"Astfel, că până la isprăvirea bărbieritului, cămaşa mea s-a îmbibat de transpirație, de puteai s-o storci.

8. 12 Decembrie 1957

Intraserăm în iarna acelui an neliniștiți de câteva zvonuri care au prins a circula încă din vară.

Prima mare îngrijorare a noastră era acum reînceperea unei noi reeducări; în legătură cu ea, unii făceau fel de fel de presupuneri, care de care mai pesimiste. De unde știau ei toate astea, habar nu aveam. Erau la ora aceea poate simple concluzii trase în urma unei serii de evenimente, urmărite mai ales de când a început acțiunea de strângere a extremei dreapta la un loc; oricum, o dată această idee inoculată, n-a mai fost chip să scăpăm de ea. Pentru cei care se apropiau de ispăşirea pedepsei, veştile nu erau deloc încurajatoare. Las la o parte perspectiva unui domiciliu obligatoriu în Bărăgan, alternativă nu dintre cele mai nefericite. Zvonul sumbru care deruta acum era reînființarea pedepsei administrative. În fapt, se știe, pedeapsa administrativă nu fusese niciodată desființată, din anul 1948 încoace, când ea a a început să funcționeze. Dovada e, în acest sens, închisoarea de la Ocnele Mari și colonia Capul Midia de la Canal. În ce consta atunci panica pe care o răspândea acest nou zvon ?

În timp ce vechiul administrativ li se aplicase doar acelora care, deşi se aflau în dizgrație față de regim, datorită trecutului lor, nu puteau fi totuşi aduşi în fața unei instanțe judecătorești, pe motiv că nu existau elemente

cât de cât palpabile pentru asta, noua formulă a administrativului cuprindea şi pe cei ce fuseseră deja condamnaţi, dar care la ispăşirea pedepsei nu erau puşi în libertate.

După câte ştiu, în această categorie de deţinuţi, n-au intrat decât legionarii şi cei de extrema dreaptă, în general.

Era clar că această pedeapsă administrativă era o chestiune de inimă a Ministerului de Interne şi, poate a lui Drăghici personal, care ţinea cu tot dinadinsul să ne aibă undeva, pe aproape, până în clipa morţii.

În ceea ce mă privea, nu-mi făceam încă probleme. Mai aveam aproape un an până la ispăşirea pedepsei, timp în care se puteau întâmpla multe. Eram preocupat acum de sănătatea mea tot mai şubredă. De când doctorul m-a convins că, pe lângă toate celelalte, mai aveam şi miocardită, devenisem din ce în ce mai alarmat. Celălalt, doctorul civil, punea desele palpitaţii şi senzaţiile de zbatere în gol ale inimii în legătură cu crizele foarte violente de abdomen. Cert era că inima mi se îmbolnăvise şi acest fapt eu îl consideram un lucru foarte grav.

Dar atunci s-a întâmplat minunea, ca măcar o dată în viaţă să am şi eu noroc. Deşi, după cum am mai spus, nu mă gândeam încă la eliberare, un vis pe care l-am avut doar cu două zile, înaintea plecării mele de acolo, venea să mă contrazică şi să-mi dea peste cap tot mecanismul meu logic de gândire.

Se făcea că mă aflam undeva, pe acoperişul închisorii, care acum devenise marginea unei prăpăstii de netrecut. Dincolo, de cealaltă margine a prăpastiei, se aflau cei de acasă, care îşi fluturau disperaţi mâinile spre mine. Chinuitor pentru mine era faptul că, deşi mă aflam atât de aproape de ei, nu vedeam nici o posibilitate de a trece prăpastia. Disperat, am început să dau din mâini. Nu mică îmi fu mirarea când am simţit că mă înalţ în văzduh şi plutesc. Zborul mi s-a curmat însă chiar în clipa când era gata să ating cu piciorul cealaltă margine a prăpastiei. Părinţii mei m-au prins atunci disperaţi de braţe, trăgându-mă în sus, în timp ce eu dădeam frenetic din picioare. Cu această scenă în minte m-am trezit ţipând în puterea nopţii. Cei din celulă au pus acest vis pe seama palpitaţiilor inimii mele.

Eu însă, în ciuda acestui diagnostic, din clipa aceea am început să nutresc speranţa unei apropiate eliberări. Chiar în ziua aceea am început compunerea unei poezii, care a şi fost gata până la prânz:"Eu plec". La aceasta, prietenul meu Nuţiu Leonte a răspuns printr-o poezie"Tu pleci", frapat fiind, desigur, de subita mea credinţă în plecare.

Era în 12 decembrie 1957. În jurul orei 10 dimineaţa, şeful de secţie intră surâzător în celulă. Deşi lăsase uşa trântită de perete, nu ne invită nici la frizer, nici la plimbare. Adesea omul acesta ne bruscase şi ne înjurase,

de ce oare acum înflorise acel zâmbet pe chipul lui ?"Ce-ai visat azi-noapte ?", mă întrebă el, vădit mulţumit, pentru că lui îi fusese încredinţată această facere a unei fapte bune."Am visat că plec acasă", m-am grăbit eu să-mi acopăr emoţia."Dar ieri noapte"."Hai, mergem la frizer", mă invită el,"de la mine pleci fercheş".

Dintr-o celulă de vizavi, prietenul meu, Jaca, striga de zor:"Să ai noroc ! Drum bun !"Gardianul zâmbea îngăduitor.

Întors în celulă, am împărţit la repezeală mizeria de rufe pe care le mai aveam, apoi, mai mult instinctiv, m-am apropiat şi am privit pe fereastră.

"Ce faci acolo ?"mă întrebă miliţianul. "Nimic", am zis, în timp ce, cu gândul, îmi luasem adio de la minunatele privelişti, care-mi aduseseră cândva înapoi bucuria renaşterii, în suflet. Am păşit apoi, pe rând, în faţa confraţilor mei de suferinţă. Ne-am îmbrăţişat, emoţionaţi peste măsură. Şi nu ţin minte dacă vreunul din noi a rostit vreun cuvânt.

În ceea ce mă priveşte, aveam un simţământ straniu, de vinovăţie. Ei rămâneau acolo. Am fost primul din ziua aceea care a păşit în izolarea – singura – în care absolut toţi aşteptau cu nerăbdare să intre. La scurt timp, a fost adus un bătrânel palid ca ceara, cu trupul uscat, care mă întrebă pe un ton conspirativ, cu ochi sperioşi: "Unde ne duc, domnule ?" "Acasă", am spus cu un ţipăt, speriindu-l şi mai mult pe bietul om. "Unde dracu să ne mai ducă?" Omul continua să mă privească la fel de neîncrezător. Au urmat apoi, pe un ton mai potolit, recomandările.

Interlocutorul meu se numea Caloianu şi era avocat din Bucureşti.

Puţin mai târziu a fost adus un alt"concediat", domnul Ionescu Toma din Ploieşti. Faţa acestuia afişa un calm şi o impasibilitate aproape derutante. Că noul venit era un sceptic, avea chiar el să ne-o confirme câteva clipe mai târziu."Tot ce vine de-acum, vine prea târziu pentru mine. După 17 ani de închisoare, totul e prea târziu, domnilor", ne zise el pe un ton amar.

Între timp, ne-au fost aduse bagajele de la magazie. Iată-ne, în sfârşit, deşi ponosite, în haine civile.

Din celular aveam să ieşim abia după prânz. Ţin minte ce cruce mare am făcut când am coborât ultima treaptă, în curte. Miliţianul care ne conducea spre prima poartă, mă privi încruntat. Am fost introduşi într-un birou unde grefierul, împreună cu un ofiţer a început să ne facă"toaleta"eliberării. Pe rând, ne-au fost luate amprentele, ne-au fost restituite obiectele de valoare şi banii – celor care aveau aşa ceva – şi, în sfârşit, ne-a fost luată declaraţia de păstrare a secretului, cine a dat-o. Aceasta din urmă era de fapt primul simptom al unei maladii foarte răspândite afară, secretomania.

Să fi fost aceasta o încercare a statului de a confisca umanitatea ființei noastre ? Dacă totul s-a săvârşit conform legii, deci ca un lucru cunoscut de toată lumea, atunci ce rost avea interdicția de a vorbi, de lege ? În caz contrar, ori legea a fost mincinoasă, ori executorul a drămuit o lege bună, şi în nici un fel deținutul nu va fi vinovat de aceasta.

O dată formalitățile de mai sus îndeplinite, uşa căzu greu peste noi şi cheia se răsuci în broască. A trecut o oră, au trecut poate două, şi nimeni nu mai catadicsea să se intereseze de noi. Înspre seară, începu să ningă din ce în ce mai tare. Într-un târziu, când această stare tensională devenise parcă de nesuportat, un ofițer trânti uşa de perete.

"Drepți!" urlă el. "Ia te uită, domnule, la ei, că le-a şi intrat libertatea în cap!" Era cu tâlc această expresie. Am restituit apoi banii şi obiectele de valoare. În pas alergător, am pătruns în celularul dreptului comun. Era o bombă grozavă toată afacerea. Ne aflam toți trei într-un fel de magazie cu geamuri mici, plasate undeva sus, sub tavan. De-a lungul peretelui erau plasate zeci de paturi, cu saltele rupte şi murdare. Într-un colț opus celui cu soba, se înălța până aproape de tavan o grămadă de cocs. De aici se distribuiau brichete de cărbune, pentru toate celulele.

Toată noaptea am stat de veghe privind zborul necontenit al fulgilor din ferestre sau pâlpâitul flăcărilor din sobă. Îmi plăcea grozav să arunc brichetele una câte una în pânza focului. Acest gest avea un iz de libertate: să faci ceva fără interdicție, nelimitat.

Am făcut fel de fel de calcule, am pus fel de fel de ipoteze. Două erau argumentele în favoarea plecării. Nu restituisem hainele civile şi nu ne-am întors în celularul politicilor. Cu toate acestea, incertitudinea era mare. În această zbatere am rămas trei zile şi trei nopți. A patra zi, chiar în primele ore ale dimineții, am fost scoşi la frizer. Acesta a fost primul care ne-a vorbit de domiciliul obligatoriu: "Mergeți pe Bărăgan, băieți !"

Apoi au început să curgă unul câte unul deținuții peste noi. În mai puțin de două ore eram gata de drum, tot efectivul camerei, circa şapte-opt oameni. Porțile Aiudului, trei la număr, masive şi păzite cu străşnicie, stăteau gata acum să se deschidă. La prima poartă ni s-au restituit banii şi obiectele de valoare; la a doua, am fost percheziționați, după care am iscălit, în ordinea chemării, nişte registre. Ne aflam acum la ultimul hotar al împărăției acestei bezne. Iată şi ultima poartă, cea mai enigmatică dintre toate, cu o față întoarsă spre lumină, cu alta spre întuneric, singura graniță care a mai rămas între lume şi neant.

Portarul, arătare de pe alt tărâm, ne numără încă o dată, pipăindu-ne apăsat pe umăr. Cheia, o cheie enormă, fu învârtită cu amândouă mâinile şi metalul porții scârțâi greoi.

Un zgomot nou, complet necunoscut, mă învălui de pretutindeni. Cu sacii atârnați în mâini şi pe umeri, am păşit în şir indian, dincolo de prag. În urma noastră păşi un milițian cu pistolul aşezat cuminte în teaca sa, ultima verigă a unui lanț care se încăpățâna să nu se rupă.

Iată oamenii, acele ființe grăbite mereu, care ne aruncau priviri fugare, cu râsul acela al lor care vroia să spună – poate - că totuşi nimic nu s-a întâmplat. Departe, peste oraş, iată dealurile ninse, din loc în loc căscate ca nişte guri uriaşe spre lume. O patimă adâncă şi târzie mă purta cu visul spre infinitul lor alb.

CAPITOLUL 7

BĂRĂGANUL

1. Lumea… Ce lucru senzual

Câteva zeci de paşi şi lamentabilul convoi se opri istovit pe marginea trotuarului. Unii s-au aşezat pe valize, alţii pe sacii cu zdrenţe, suflând agitat şi greoi ca după o mare goană. Nici nu mi-am putut închipui cât efort e necesar pentru a învinge văzduhul acesta curat şi tare care pătrundea în cele mai adânci unghere.

Ridicat în picioare, am început să trag cu lăcomie aerul în piept, adunând şi desfăcând iar braţele, ca la o lecţie de gimnastică. Buimăciţi, pornirăm iar, ducându-ne într-o parte şi alta, abia ocolind trecătorii, care ne priveau ca pe nişte apariţii bizare. Aveam senzaţia că zvâcnesc nebuneşte din mâini şi picioare, printre zeci şi zeci de obstacole.

Mersul acesta încet mi se părea zbor, un mare zbor. O, nu, nu era posibilă o integrare pasivă în această nouă ordine a firii. Nicăieri un reazem, nicăieri un punct de odihnă, peste tot zbatere, neostoită zbatere între două incertitudini. Până acum " lumea"fusese o taină, ştiută numai de mine, rostită de sute şi mii de ori în gând. Acum, dintr-o dată eram somat să divulg totul. Nu voi putea tăgădui nici că am iubit-o, nici că am sperat-o. Apoi, după un dezmăţ neîmblânzit de indiscreţie, totul va fi ca şi cum nici n-aş fi iubit, nici n-aş fi sperat.

Un timp am târât după mine cufărul unui bătrânel care abia se mai ţinea pe picioare. Apoi m-am rostogolit la pământ, cu cufăr cu tot.

Miliţia oraşului nu se afla prea departe de aici. Am intrat pe o poartă terminată în semicercul unei bolţi de piatră. După ce dispăru pe un gang ce se afla în dreapta noastră, miliţianul însoţitor reveni pentru câteva clipe în gura gangului, înconjurat de alte câteva capete cu caschete, zăbovind câteva clipe aşa. Apoi dus a fost. Tot convoiul, în lipsă de alte explicaţii, ne-am retras într-un colţ al curţii. Am rămas aşa, pironiţi locului, poate o oră, poate două, aşteptând noi dispoziţii. Fără să ne dăm seama, ne-am pomenit

învârtindu-ne în cerc, unul după altul, transferând cu paşi egali, pete de noroi pe zăpada lucie.

Abia după prânz am fost chemaţi "sus" la birou, unde am trecut pe rând prin faţa unui plutonier burtos şi a unei duduiţe vesele. Date personale, amprente, semnături. Noi, aceste pachete vii, eram acum depuse în depozitul miliţiei.

În colţul nostru din curte reveneam fiecare cu câteva impresii noi, în marea lor majoritate privind "cuconiţa blondă" de sus. Surprinzător, după atâta amar de visare, să decazi fără milă, într-o clipită, în senzualitate.

În spaţiul acela limitat, pe care noi ni l-am ales, nu mai încăpător decât o celulă, ne-am învârtit toată după-amiaza acelei zile, în luptă cu frigul şi nerăbdarea.

Înspre seară, un sergent major, mirat oarecum de"cuminţenia"noastră, ne încuviinţă o scurtă plimbare prin oraş. La telefoane, sau aiurea. Aveam asupra mea circa 300 de lei, bani care mi-au fost acordaţi în schimbul muncii prestate, peste şase luni la Canal şi doi ani la mina de plumb.

Suma aceasta a fost împărţită frăţeşte cu domnul Caloianu şi domnul Ionescu Toma, care nu aveau nici o leţcaie.

Cu paşi şovăitori, am ieşit – după câţi ani ? – fără pistol în spate, pe strada deja luminată de becuri fluorescente şi reclame colorate. Încotro s-o apucăm, fără absolut nimeni care să ne comande direcţia şi pauzele de drum ? Ce se putea face cu atâta libertate ? Am pornit mai întâi spre farmacie, să-mi cumpăr nişte întăritoare pentru inimă. De cum am pătruns în salonul luminat, m-a cuprins panica: uitasem până şi mecanismul de cumpărare al unui obiect.

Ademenit de chipul unui copil, am rămas câteva clipe cu ochii fixaţi de umărul unei doamne, unde copilul îşi adăstase căpşorul."Ce te zgâieşti aşa la mine, domnule, n-ai mai văzut femeie ?", mă puse aceasta la punct pe dată. În clipa aceea am simţit cum mi se aprind obrajii, până înspre vârful urechilor. Câteva clipe mai târziu, o altă doamnă din apropierea primei se apleacă şi îi şopti ceva la ureche, după care au început să mă privească cu o curiozitate din ce în ce mai insistentă. Ici-colo, câte unul din cei prezenţi îmi arunca priviri furişe. Copleşit de emoţie, am ieşit în grabă din farmacie. Nu fără dificultate, am reuşit să ajung la localul telefoanelor. Aici se aflau încă trei din confraţii mei.

Telefonista, o fată cumsecade, a căutat să ne servească cât mai repede cu putinţă, de îndată ce a aflat cum şi de ce suntem acolo. În sfârşit, s-a obţinut legătura cu primăria din satul nostru – Doamne, cu câtă greutate ! – care se afla la o depărtare de circa 300 de metri faţă de casa părintească. Paznicul, deşi în vârstă, când a aflat despre ce-i vorba, a alergat într-un

suflet să-i anunțe pe părinții mei. Tata, mama și sora și-au lăsat fiecare munca și au venit în "păr" la primărie. A fost o convorbire dificilă, punctată de dese accese de plâns. Abia bietul tata, deși avea auzul slăbit, a priceput că merg în Bărăgan, în comuna Lătești. Am ieșit din cabina telefonică extenuat.

De aici ne-am întors "cuminți" la miliție. Slăbiciunea noastră fizică nu ne mai îngăduia alte eforturi. Restul timpului, până la miezul nopții, când am părăsit Aiudul, l-am petrecut la arestul miliției. Ni s-au deschis și niște celule în care, în mod benevol, puteam să ne odihnim pe priciuri. Mi-a fost imposibil să pun piciorul în ele.

Un milițian ne anunță să ne pregătim de drum. Un mare dor, mereu mai mare cu trecerea anilor, mi se împlinea: călătoream.

Am făcut calea întoarsă, astfel că în scurt timp ne aflam în dosul închisorii, pe podul acela de basm, pe care l-am privit cu atâta nostalgie din dosul obloanelor. Monstrul cu sute de ochi închiși înspre lume zăcea cufundat într-o mare tăcere. Zadarnic aveam acum această perspectivă asupra sa, mi-a fost imposibil să-l privesc detașat, fără complicitate.

Eu eram acum doi, care ne aruncam priviri vinovate, într-o parte și alta a zidului.

Peste puțin timp, trenul cu direcția Brașov – București avea să se pună în mișcare. Ne aflam în același compartiment cinci deținuți, milițianul însoțitor și doi călători. La Brașov era o iarnă aprigă, cu troiene mari de zăpadă și ger. De aici am călătorit în compania unei doamne, obeză și gureșă. După ce ne privi pe rând, ne făcu apăsat cu ochiul, în semn că a înțeles despre ce era vorba. Ne-a întins o pungă, să servim bomboane cu lapte. În clipa aceea, milițianul, poate enervat că nu fusese luat în considerație de doamnă, se ridică anunțând că merge la W.C. Atât i-a trebuit doamnei: "Cum i-aș mai jumuli eu pe curcanii ăștia !" răbufni ea. Ce drăguță era !

Încet, o geană de lumină prinse contur la răsărit. Apoi, o pată galbenă, ca o gutuie strivită, apăru pe dunga albă din depărtare. Ne apropiam vijelios de București, prilej de mari emoții pentru domnul Caloianu. În Gara de Nord îl aștepta întreaga familie:"soția, băiatul – acum proaspăt profesor – nora și un copilaș de toată frumusețea, nepoțelul. De aici aveam să ne împărțim întregul grup în două: milițianul însoți familia Caloianu la domiciliu, iar eu l-am însoțit pe domnul Toma Ionescu într-un taxi, care-și căuta urmele soției, pe la adresele cunoscute. Dintr-o parte culesese câteva scrisori, dintr-alta câteva cărți. Aceasta însă se pierdea undeva, în necunoscut.

Mai târziu avea să afle tot adevărul: soția se recăsătorise, iar fiica sa fusese înfiată de fratele dumnealui. Acum, în această goană nebună a mașinii, parcă nu mai aveam răgazul cugetului. Nimic nu mai putea fi contemplat,

totul trebuia trăit cu senzualitate. În jurul prânzului, ne aflam acasă la domnul Caloianu, undeva, pe o străduță lăturalnică, în fundul unei curți plină de coșmelii improvizate. Eram cu toții strânși în jurul mesei, când nora confratelui meu se grăbi să-mi facă un compliment:"Ce copil cuminte sunteți !" Era cu șase ani mai tânără decât mine.

Peste circa două ore ne aflam din nou în tren. Alergam acum pe o câmpie goală și întinsă. De aici, până departe, alb și ciori. Odată cu înserarea, am ajuns în Fetești-Sat.

De îndată ce isprăvi formele de predare, însoțitorul nostru se făcu nevăzut. Am fost găzduiți la arestul Miliției, unde ni se oferi loc de odihnă pentru noapte pe culoarul de ciment, al arestului. Aici aștepta garnitura pentru Lătești un alt fost deținut, eliberat din Gherla, Moraru Alexandru, pe care îl cunoșteam puțin, încă de la Canal. Era bine îmbrăcat și cu bani de buzunar, lucru ce se explica prin vizita pe care o făcuse acasă, după eliberare.

Se arătă bucuros peste măsură de revederea cu"copilul"de la Canal, lucru care îl făcu să mă invite la un local."Veniți de la pârnaie", ne zise chelnerul chicotind,"cunosc eu marfa". Această sâcâială sau priviri chiorâșe, peste tot pe unde treceam era un lucru care ne incomoda. Era o noapte geroasă. Am rezistat afară până după miezul nopții, când în cele din urmă n-am avut încotro, am intrat în arestul Miliției. Întins pe ciment peste niște haine, tot restul nopții m-am întreținut cu un băiețel de 14 ani, venit să-și facă buletin. Se arăta foarte îngrijorat de soarta unui cățel rămas acasă, și care"nu vrea să mănânce decât de la mine". Și eu avusesem odată un cățel la fel de mofturos. Istoria se repetă.

Dis-de-dimineață, domnul avocat Caloianu luă drumul Răchitoasei, împreună cu alți doi. Noi, lăteștenii, aveam să fim luați în primire de milițianul comunei abia înspre prânz. Primul popas l-am făcut la Fetești - Gară, unde am zăbovit iar, câteva ceasuri.

De aici până la destinație aveam să călătorim – circa 18 – 20 de km – într-un camion neacoperit, în plin vânt al Bărăganului. Înfășurat cu tot felul de boarfe una peste alta și ghemuit într-un colț al mașinii, tremuram din răsputeri.

În privința aceasta eram atât de departe de performanța localnicilor care, cu fularele și sumanele fluturând în vânt discutau aprins, sorbind din când în când câte o gură de țuică … Mi se păreau barbar de senzuale aceste ființe, care totuși mă fascinau. Lumea devenise parcă o mare de senzații, care mai de care mai violente.

2. Aici m-am născut a doua oară: Lăteşti

Ferma Borduşani se afla la o aruncătură de piatră de malul stâng al braţului Borcea. Abia poposiserăm în grădina acestei ferme, că am şi fost luaţi în primire de un tânăr chipeş, care se oferi să ne care bagajele într-o magazie din apropiere, la adăpost. Acest tânăr era Aurică Păuna, studentul argeşean, căzut la Timişoara, în legătură cu revoluţia din Ungaria.

Ieşiţi în spatele fermei, am privit de pe un dâmb satul care avea să mă găzduiască doar nouă luni. Ici colo, pe sub ramuri grele de salcâm, răsărea câte o moviliţă albă şi stingheră. Din loc în loc, trâmbe de fum albastru-auriu urcau în văzduh."Ce se vede e doar o parte. Satul se întinde dincolo de dunga dealului", ne zise însoţitorul nostru.

O nostalgie ciudată m-a cuprins din clipa aceea de acel colţişor de lume, aproape pustiu şi atât de năpăstuit de Dumnezeu.

Ardeam de nerăbdare să-i văd colibele, să-i străbat coclaurile cu piciorul. Înşiraţi unul după altul, Aurică Păun, Sandu Moraru şi eu am început să urcăm panta domoală din faţă, pe o potecă înzăpezită.

Lăteştiul, ca multe alte sate noi din Bărăgan, luase fiinţă în vara anului 1950, când sute de deportaţi au fost azvârliţi aici, în mijlocul unei foste culturi de bumbac. Toţi veneau din părţile Banatului, fie localnici, fie basarabeni refugiaţi şi stabiliţi prin regiunea aceea. Aşa cum s-au aflat, cu copiii şi bruma de lucruri pe care au reuşit să o care cu ei, s-au instalat în grămezile de paie de pe câmp. Perimetrul satului era păzit cu străşnicie de o echipă de miliţieni călări, care le dădea târcoale zi şi noapte.

Şi-au construit în graba mare bordee, pentru a-şi feri plozii de vânturi şi ploi. Apoi au frământat paiele cu pământul şi, din calupuri de chirpici puse unul peste altul, au crescut ca din apă locuinţele care i-au adăpostit ani şi ani. Din truda acestor nenorociţi, care habar nu aveau ce înseamnă "afacere politică", aveam să ne înfruptăm şi noi, foştii deţinuţi politici. Unii veneau, alţii plecau, dar cei mai mulţi rămâneau."Lăteştiul"e un nume comemorativ. Aici, chiar în apropierea braţului Borcea, a existat mai demult satul Lăteni, despre care aminteşte şi Panait Istrati, în scrierile sale şi care, într-o noapte, a fost spălat de pe faţa pământului de apele învolburate ale Dunării. Satul acesta nou a venit pe lume continuând parcă geamătul de durere, în care s-a stins satul vechi.

Lăteştiul avea circa 600 de case. Aşezarea în ansamblul ei trebuia să înfăţişeze, după unii, secerea cu ciocanul, după alţii, o stea în cinci colţuri. În acest sens, am bătut satul în lung şi-n lat, fără să mă edific pe deplin asupra formei sale programatice.

Odată cu înfiinţarea acestor sate noi, Bărăganul a devenit – după Dobrogea – a doua Siberie a României. Aici, înspre Brăila, înspre Călăraşi şi aiurea, câmpiile se umpluseră cu sute de deportaţi, oameni cărora într-o singură noapte li s-a confiscat tot avutul şi cugetul senin.

Pentru transportul bagajului de la fermă până în sat am angajat căruţa unui localnic. O întâmplare nu dintre cele mai lăudabile. La ducere, omul m-a tot căinat pentru toate câte le îndurasem, pentru ca la întoarcere să mă anunţe că preţul transportului este de 40 lei. Atunci nu aveam de unde fi la curent cu circulaţia banilor, dar mai apoi am aflat că pentru un transport până la Feteşti se plăteau 50 – 60 lei."Aşa a fost viaţa şi aşa a rămas", mi-a zis Sandu Moraru când s-a edificat asupra afacerii."Sentimentul e sentiment şi interesul – interes".

Pentru început ne-am stabilit împreună în casa unui cunoscut de la prima mină, Baia Sprie, inginerul bucovinean Victor Torniceru. Cum el se afla peste săptămână la Feteşti, la lucru, întreaga locuinţă rămăsese la dispoziţia noastră. În puterea iernii nu ne puteam permite luxul de a intra într-o casă goală, care pe aici existau suficiente.

În comparaţie cu altele, casa binevoitorului nostru era destul de mică – avea o singură cameră, o cămară şi un antreu – în schimb era atrăgătoare şi curată. Mobila, ce-i drept, era improvizată, dar patul avea o saltea bogată în paie, lucru ce ne lipsise atâţia ani, încărcată cu pături şi perne. Pereţii erau punctaţi din loc în loc cu iconiţe şi tablouri. Pământul de jos era acoperit în întregime cu carton asfaltat şi apoi cu covoare. Pentru încălzitul camerei, ca şi pentru gătit, foloseam deocamdată beţe de floarea soarelui, paie şi ramuri de salcâm uscate. Mai târziu, am descoperit o sumedenie de locuinţe încălzite cu motorină, combustibil cu un randament mai ridicat, dar nu tot atât de igienic.

Chiar şi aşa, nouă ni se părea cald, şi plăcut aici. Şi apoi, exista aerul din belşug, lumina şi mai ales slobozenia de a face ceea ce pofteşti. Circa o săptămână, cât am stat aici, ni s-a părut raiul pe pământ.

De obicei ne trezeam în jur de ora 9 – 10 dimineaţa, ceea ce nu însemna că trebuia să ne şi sculăm, nu ne obliga nimeni. Uneori discutam încă o oră, două, în această poziţie, cu priveliştea întregii câmpii ninse sub fereastră. Odată echipaţi, aprindeam focul şi încălzeam gustarea – pâine cu slănină şi lapte. Înfofoliţi bine, numai cu vârful nasului afară, ieşeam apoi să hoinărim pe uliţele aproape goale ale satului, pe malul Borcei şi mai departe, peste câmp, înspre Borduşani sau Făcăieni.

Împrospătaţi de aer şi răcoare, dar şi istoviţi, ne întorceam în camera noastră primitoare. Aproape că nici nu-mi venea să cred, că am apucat şi o astfel de perioadă, în care să am şi eu timpul, soarele şi zarea mea. Înspre

seară, o porneam din nou, întâlnind ba pe unul, ba pe altul dintre cunoscuți. Adesea ne întorceam acasă după miezul nopții, cărând cu noi laptele sau alte alimente cumpărate de la localnici.

La început, o bună parte din timp ne-am petrecut-o în căutarea unei locuințe. Astfel am descoperit că mai bine de jumătate din locuitorii satului erau de-acum foști deținuți politici. Unii dintre ei se căsătoriseră aici, devenind gospodari tihniți. Aceștia erau cei mai îngrijorați pentru câștigarea existenței. Burlacii, cei mai mulți nu aveau de lucru, mulțumindu-se doar cu pachetul primit de acasă. Erau unii care refuzau cu încăpățânare orice ajutor din partea rudelor. Domnul Baștea Nicolae –nea Nae – contabil din Viștea-Făgărașului, era, în această privință un neînduplecat. Nici măcar nu-și anunțase rudele unde se află, de teamă a nu-i face să se simtă obligați.

Din fericire – ce fericire asta e altceva – de cum a ajuns la Lătești, a găsit un post de paznic de noapte, vacant. I s-a făcut apoi favoarea să i se avanseze o sumă modestă de bani, cu care și-a procurat pâinea și zahărul său cel de toate zilele. Altceva, deocamdată nu mânca. Locuia într-o casă părăsită, fără foc, instalat într-un culcuș de paie. Acest regim sever de viață izvora dintr-o teorie, care atunci mi se părea bizară, confirmată însă ceva mai târziu. Corpul nostru, atât de înclinat spre huzur, trebuie întreținut într-o continuă stare de privațiuni. Aceasta, întrucât credința sa era că marile încercări încă nu au luat sfârșit. Trebuia deci să ne aflăm pregătiți în orice moment.

Această libertate de a alege, pe care o aveam acum, cât de cât, la îndemână, făcea ca fiecare din noi să-și transforme existența într-un izvor de satisfacții. Unii o căutau în tihnă, alții – ca domnul Baștea – în“netihnă“. În ceea ce mă privea, îmi căutam acum o deplină satisfacție în stabilirea de raporturi cu natura atât de vastă, care ne înconjura. De aici, neostoita-mi plăcere de a ieși zilnic la marginea satului, de unde priveam câmpul imens, alb, care se pierdea departe, sub dunga neagră a unei liziere de salcâmi. Mă atrăgea Borcea cu insulița sa încărcată de sălcii, unde vite răzlețe întârziau până iarna târziu. Nu rareori poposeam în casa vreunui lipovean din comuna vecină, Bordușani, mai întotdeauna fără treabă, dar pretextând un motiv oarecare, cel mai adesea peștele sărat.

Mă atrăgea aici și plăcerea de a mă închina, la fel cu băștinașii, în fața icoanei și a candelei aprinse aflate chiar în apropierea ușii, în fiecare locuință de lipovean. Era un gest de solidarizare cu ceilalți, ceea ce mă făcea să nu mă mai simt singur.

Astfel mi-am început viața aici, amestecând fărâme de vis și amintire cu chipul acestor locuri aspre și pustii, dar undeva atât de duioase și pline de farmec.

3. Părinții. Un Crăciun “ca-n basme“

Într-o dimineață, pe când mă aflam încă în așternut, primesc vizita profesorului Aurel Vișovan, pe care îl cunoscusem încă de la mină. În spatele dezinvolturii și aerului impasibil pe care se căznea să le afișeze, am descoperit nerăbdarea lui de a-mi aduce o veste, mai puțin obișnuită. Știa – bietul – că sufăr cu inima și nu vroia să mă expună. A deschis o discuție de circumstanță, tatonând pe ici, colo terenul. Ba că ce aș zice dacă aș primi o scrisoare de acasă, ba că ce aș face dacă aș fi vizitat de o rudă, ba una, ba alta.“Unde-s ai mei ?“, i-am retezat eu scurt tatonajul.“Du-mă la ei !“ “Să fii tare“, îmi zise el bătându-mă pe umăr. Auzisem și eu de un deținut, pe care-l și cunoscusem la Canal, care, fiind bolnav de inimă, a murit în gară, de emoție. Oricât fusese de chinuită, eu contam încă pe loialitatea inimii mele. Am fost condus la casa domnului Munteanu, un țăran din Banat, căzut, după câte știam eu, în lotul Spiru Blănaru. Aici se adăpostiseră părinții mei. Nici n-am apucat să pășesc peste pragul casei, că soția deportatului, o femeie voinică și chipeșă, dar cu ochi plini de duioșie, a și izbucnit în plâns. Începutul era făcut. Ușa camerei din spate s-a deschis larg.

În fața mea stăteau doi bătrânei, așezați cuminți pe dunga patului, îngropați în desagi și valize. Ca la comandă, în clipa aceea s-au repezit amândoi spre mine ca năuci, strângându-mă cu putere de mâini, de grumaz, de picioare. Minute în șir mama a hohotit pe umărul meu. După ce și-a ostoit cât de cât plânsul, o văd că se desprinde încet, îndepărtându-se de mine, ca și cum ar fi căutat un loc de unde să aibă perspectivă, asupra mea. “Mă, Nică“– se întoarse ea tremurând de emoție spre tata –“parcă nu-i băiatul nostru!“ “Ce ai, tu, femeie?“o prinse tata de mână dojenitor, “uită-te la ochii lui, la nas, la gură, el e tot! “Mama se apropie din nou și mă cuprinse de gât“ El e, i-am văzut ochii acum, când râdea ca altădată. Numai ochii au mai rămas de tine“mi se adresă ea apoi.“Ce slab mai poți fi, băiatule … Să iei să mănânci cât poți, să te faci iar ca altădată!“

Se repezi apoi grăbită, scoțând din sacii lor, fel de fel de bunătăți pe care le înșirui pe pat.

Nerăbdarea lor nu-mi dădea însă răgaz să răsuflu. Acum au prins a trage de pe mine hainele, una câte una, ca și cum ar fi dorit să înlăture ultimele urme ale negurii trecutului. Mama chiar rosti, după ce mă primeniseră ca pe un sugar: “Acum am gătat“. Nici nu visasem atâta fericire. Pentru câtva timp, redevenisem iar copilul de altădată, alintat, fără griji. “Ști ce m-am gândit, Nică ?“ se întoarse mama, pe un ton hotărât spre tata, “eu nu mai plec de aici. Nu vreau să i se mai întâmple băiatului ceva“.

Chiar din ziua aceea m-am mutat cu părinţii în locuinţa unui fost coleg de liceu, Ghizdavu Simion. Acesta ocupa aceeaşi casă împreună cu familia Tămăioagă. Domnul Tămăioagă, un ţăran din părţile Clujului îşi adusese aici, după eliberare, întreaga familie: soţia şi cei cinci copii. Aici, pe Bărăgan, mai veniseră pe lume încă doi gemeni, astfel că întreaga familie număra acum nouă persoane. Guri multe, pe care cu greu le puteau astâmpăra bieţii părinţi.

Dădaca gemenilor era acum Ana, o fată durdulie, cu obrazul rumen, ce terminase de curând liceul şi care îi legăna cât era ziua de lungă, într-o copaie, în care ar fi încăput douăsprezece pite.

Era în pragul Crăciunului. Ninsese fără încetare zile întregi şi acum se lăsase un pui de ger, pe care vântul îl făcea şi mai ascuţit.

În dimineaţa de ajun sosi de la Aiud un alt făgărăşan, studentul în medicină Florea Victor. Acesta se instală fără prea multă discuţie în camera noastră. Spaţiul era, ce-i drept, destul de strâmt pentru două paturi, o masă şi câteva scaune, dar înghesuiala avea avantajul că economiseam focul, o mare poblemă în Bărăgan. Cu toate aceste neajunsuri, a trebuit, în cele din urmă, să facem loc şi pomului de Crăciun.

Ana se învârti surâzătoare toată seara în jurul lui, împodobindu-l cu hârtii colorate, bomboane şi două trei jucării pentru fraţiorii ei. De cu seară, cârduri, cârduri de copii au prins a sosi în colindă, a urmat apoi“capra“, obicei tipic din partea locului. Ceva mai târziu, ne-am constituit şi noi într-un grup numeros, luând satul dintr-o parte în alta. Bucuria acestei sărbători a fost mare. Erau atâtea lucruri care ne legau pe noi toţi, care ne aflam acum acolo, ca într-o mare familie. Abia înspre ziuă am poposit acasă.

M-am aşezat pe pat, privind în linişte jocul fabulos al flăcărilor din sobă şi ascultând geamătul înfundat al sarmalelor care fierbeau pe plită. Iarnă, miros de sarmale şi părinţii aici, lângă mine. Mi se părea prea mult deodată.

În ziua de Crăciun, am fost pentru prima oară la Biserică. Era o casă mai încăpătoare, amenajată anume, cu altar şi strane improvizate. Slujea părintele Sârbu, un preot blajin şi cucernic. M-a uimit frumuseţea corului organizat pe mai multe voci.

La masă au fost invitaţi o serie de cunoscuţi împreună cu întreaga familie Tămăioagă. Totul avea aspect festiv, de lumină.

Alaiul de bucurii care a urmat apoi m-a făcut să înţeleg că totuşi, undeva, o fărâmă de fericire e posibilă şi că uneori ne trebuie extrem de puţin pentru a o avea.

4. Sora Maria. Natura dezlănţuită

Peste câteva zile, tata părăsi Bărăganul. Mama avea să mai întârzie la noi, încă două săptămâni. Abia după întoarcerea mamei acasă avea să sosească aici sora mea, Maria. Era un oaspete aşteptat de mine cu multă nerăbdare, întrucât nutream speranţa că îmi va furniza o serie de informaţii în legătură cu Olguţa şi alte câteva subiecte mai sensibile, pentru care părinţii mei nu manifestau nici o preocupare. Sora mea părea încă tânără cu toate cele îndurate. Avea o mină proaspătă şi, lucru mai important, rămăsese nespus de pură la cuget. Îmi povesti cum ajunsese să îmbrăţişeze cultul penticostal şi toate pătimirile de care au avut parte după arestarea mea.

Ani întregi, familiile celor arestaţi rămăseseră punctul de atac al oficialităţilor locale. În afară de faptul că aceştia prestau absolut toate muncile“voluntare“, la care satul trebuia să ia parte, erau şicanaţi şi beşteliţi în fel şi fel, de adunări şi şedinţe.

S-a ajuns până acolo încât, în fiecare seară, o arătare de om, slăbănog şi nevolnic, cunoscut în sat sub numele de Liţă, arunca cu pietre în geamuri şi în poartă, urlând cât îl ţinea gura:“Bandiţilor, reacţionarilor, legionarilor ! “Era vădit faptul că cineva îl punea la cale, căci întotdeauna îndeplinea această misiune după ce, mai întâi, era îndopat cu ţuică în crâşma satului.

Apoi, după toate acestea, erau ameninţaţi şi cu deportarea, intenţie până la urmă abandonată, din motive – probabil – politice.

O întâmplare cu preotul din sat, pe atunci părintele Ciobanu, originar din Basarabia, avea să le pună capac la toate. De sărbători, după obiceiul creştinesc, sora mea a mers să i se mărturisească. Acesta a profitat de ocazie, pentru a o trage de limbă în legătură cu eventualele ştiri proaspete despre partizani şi mai ştiu eu ce-i trecuse preotului prin cap atunci. Sora mea nu avusese niciodată contingenţă cu aşa ceva, d-apoi atunci. Şi apoi, cum de îşi închipuiau asemenea oameni că cei rămaşi în munte s-ar fi aruncat în gura lupului vizitându-i pe cei urmăriţi cu străşnicie ? Astfel, părintele, transformând o taină a credinţei într-un negoţ josnic, şi-a pierdut în faţa surorii mele orice credit. Oricum, în noul său cerc de credincioşi, sora mea părea că şi-a găsit liniştea sufletească după care tânjea. Deşi au existat între noi discuţii pe această temă, ea a rămas pentru mine ceea ce a fost întotdeauna: fiinţa care întruchipa loialitatea desăvârşită. O iubesc pe Maria pentru dăruirea sa copilărească, sinceră, în tot ce face. O iubesc pe Maria pentru că a ştiut să-şi facă din bucuria propriei credinţe, o sărbătoare.

O dată, un prieten căuta să mă convingă că sora mea e acum pe o cale greşită şi că mie îmi revine sarcina să o“îndrept“.“Nu pot, frate“i-am

răspuns."N-am argumente. Pentru că Mariei, în urma golului pe care i l-aş crea în suflet, i-ar trebui tot atâta bucurie curată. Şi cine are mai multă decât ea ?"

Veştile aduse de Maria despre Olguţa nu erau măgulitoare. Ea, cea pe care o visasem ani întregi, se afla în pragul căsătoriei cu un inginer din părţile Clujului. Pradă amărăciunilor, niciodată nu am învăţat sfântul orgoliu de a tăcea, fie în durere, fie în bucurie. I-am expediat Olguţei o scrisoare kilometrică. Trebuia să afle odată cât putea să doară amintirea acestei iubiri, prima şi cea mai pură. Trebuia să afle, cu toate acestea, că am încă rezerve sufleteşti să mă despart de o dragoste, pe care o crezusem eternă.

Scurt timp după sosirea Mariei în Bărăgan, s-a pornit un viscol cumplit, care timp de aproape două săptămâni n-a contenit. Vâjâitul sinistru al vântului umpluse câmpia, iar fulgii biciuiau faţa ca nişte ţinte de oţel. Cu multă dificultate reuşeam să ajungem până la WC-ul din spatele casei, îngropat pe jumătate în zăpadă. Cât priveşte apa, lucrurile erau mai simple: foloseam zăpada topită.

Ultimele provizii de mâncare erau acum pe sfârşite. Simţeam cum, clipă de clipă, ne scufundam în troienele de zăpadă, neputincioşi. În partea de răsărit, de unde venea vântul, mormanul de zăpadă crescuse până la vârful casei. Acest dezmăţ al naturii vroia parcă să ne avertizeze că aici, mai mult ca aiurea, suntem la cheremul său.

Într-o zi, bătaia vântului se îmblânzi tot mai mult şi, incredibil, un soare aproape lichid, alb-gălbui, tremură câteva clipe în văzduh. A doua zi, lumina palidă dezmărgini zarea şi din nou obiectele din jur au prins contur. Am săpat o potecă adâncă de un stat de om prin nămeţi, din uşa casei până la intersecţia cu o potecă centrală, care ducea spre inima satului. Oamenii erau acum vedenii rare, dispărând unul câte unul în inima nămeţilor.

La câteva aruncături de piatră, înspre miază-zi de casa noastră, câteva case s-au scufundat cu desăvârşire sub troiene. Cu mic, cu mare, vecinii au sărit în ajutorul celor îngropaţi, tăind tunele adânci în nămeţi, până la ferestrele sau uşile locuinţelor. Una după alta, casele au fost descoperite şi cei dinăuntru scoşi la lumină.

Anul acesta, 1958, se anunţa de pe acum bogat în evenimente şi surprize.

5. În căutare de spaţiu vital. Înfloreau ciulinii

Mama colegului meu, Florea Victor, poposi în Bărăgan la scurt timp după plecarea Mariei. Era o femeie blândă şi cucernică, cu ochii secaţi de lacrimi, dispusă să stea zeci de minute, în fiecare seară, în genunchi în faţa Psaltirii.

Acest obicei îl păstrase de pe vremea când Victor al ei fusese plecat, consolându-se astfel în suferinţă. La o spovedanie, un călugăr de la Mânăstirea Sâmbăta, o alină cu următoarele cuvinte:"Numai pentru băiatul dumitale, mătuşico, şi a celor ca el care suferă nevinovaţi, mai rabdă Dumnezeu lumea aceasta !"

Au urmat apoi o serie de vizite din partea fraţilor colegului meu şi a altor rude apropiate de ambele părţi.

Desprimăvărarea ne-a prins în febra unor corespondenţe purtate cu cei care nu ne vizitaseră încă. Când braţul Borcea se umplu de sloiuri de gheaţă, pământul se transformă pe nesimţite într-o saltea moale şi adâncă, de noroi.

Oricum, că totul căpăta în jurul nostru chip şi contur nou, simţeam strângerea acestor pereţi ai camerei noastre cât o găoace. Tânjeam după spaţiu, lumină şi aer. Mai întâi am reparat şi amenajat o locuinţă aflată undeva în apropiere, pe care o credeam corespunzătoare noilor noastre cerinţe. Mama, care între timp venise din nou în Bărăgan, ne-a frecat pământul de pe jos cu terci de lut şi ne-a văruit frumos pereţii. N-am rămas decât câteva zile aici, lăsând în seama lui Victor casa curată ca un pahar. Doream mai multă independenţă, lucru problematic, în compania fostului meu coleg. M-am mutat undeva, tocmai pe latura de răsărit a satului, într-o casă cu ferestrele deschise spre câmp şi soare.

Găsisem ceea ce căutasem de mult. Prin faţă trecea drumul care cobora pe lângă grădina fermei, până la Borcea. Când holda de grâu şi-a arătat faţa crudă şi înfiorată de vânt – care aici bătea aproape fără întrerupere – nu mă mai săturam privind acest câmp întins ca o mare, care îşi ridica valuri undeva, spre margini, înspre Borduşani, Cegani, sau înspre liziera de salcâmi din depărtare. Curtea era împrejmuită, ca mai toate curţile de aici, cu gard din beţe de floarea soarelui. În faţa casei, lângă drum, erau trei salcâmi înalţi, care primăvara, când înfloreau, semănau cu nişte templieri în robe albe şi parfumate. În fiecare dimineaţă mă trezeam în cântecul ciocârliei, cu soarele năvălit peste mine, în aşternut. Mai târziu, când studentul Aurică Păuna se mută împreună cu mine, ieşeam amândoi pe câmp să facem plajă sau să speriem ciocârliile pitulate în smaraldul holdei. Biata mea mamă, nu părăsi Bărăganul până nu puse la punct şi noua locuinţă.

Din bordeiul aflat într-o margine a curţii, ajuns acum o dărăpănătură, am capturat câteva scânduri, din care tâmplarul bucovinean Artemie Colibaba confecţionă un pat, o masă, două scaune şi un dulap, improvizat cu o draperie, într-un colţ al camerei.

Făcusem chiar de a doua zi după stabilirea aici, cunoştinţă cu vecinul meu din dreapta, subinginerul basarabean Paladian Sergiu, căsătorit cu doamna Beji, o unguroaică din Deva. Aduseseră pe lume aici, în Bărăgan, -

pe unicul lor copil, Nuşa, o fetiţă foarte drăguţă, dar cu o constituţie extrem de debilă, lucru care trebuia pus desigur pe seama condiţiilor de existenţă. Dincolo de aceştia locuia o altă familie de basarabeni - Blaj – şi aceştia cu o singură fată, de vreo 14 ani, Tanţa. Mult timp, casa din stânga mea a rămas goală. Cu câtva timp înaintea rearestării mele, se stabilise aici doamna Vaida Emilia, soţia unui inginer, fost ţărănist de frunte, după câte auzisem, care murise în închisoare. În spatele grădinii mele, la circa o sută de paşi spre dreapta, locuia domnul Adrian Marino, criticul literar cu acest nume, cunoscut în literatură mai ales după această perioadă.

Tot în spatele grădinii mele, de data aceasta pe extrema stângă înspre Borcea, locuia un fost poliţist, Miron Gheorghe, cunoscut de mai tot satul, pentru funcţia sa de frizer pe care o îndeplinea aici. Pe strada care pleca de aici spre sat, prima casă din stânga era a domnului avocat Bratu Alexandru, originar din Suceava. Vizavi de acesta, chiar în colţul străzii, se afla casa domnului Burlea, un ţăran din Banat. Lângă acesta locuia familia Arsenie, singurul om din sat care avea casa acoperită cu azbociment şi poate singurul membru de partid din împrejurimi.

Ceva mai la vale, era casa lui Sandu Moraru, cunoştinţa mea din ziua sosirii la Feteşti.

Tot pe această stradă locuia domnul profesor Drăgoi, veşnicul îndrăgostit de India, ca şi domnul Victor Medrea, "Mafalda satului", păstrătorul de vie amintire al lui Pamfil Şeicaru, fostul său iniţiator într-ale ziaristicii.

Lăteştiul e, într-un fel, infinit în acest domeniu al poveştilor omeneşti.

Odată cu înstăpânirea primăverii peste lume, îmi erau acum din nou accesibile plimbările pe câmp sau pe malul Borcei, plimbări preferate mult timp, altor activităţi.

Într-un amurg calm, fără strop de vânt, cum puţine se întâmplau prin partea locului, mă plimbam sub râpa malului, pe prundul nisipos. În apropierea mea, între două tufe de răchită, stătea întinsă o femeie, mişcându-şi molatec mâna pe sân. Din ramurile de răchită câteva fărâmituri de raze de soare îi curgeau peste faţă, dându-i o strălucire de aureolă. M-am apropiat tiptil şi am privit-o îndelung. O dorinţă vie, irezistibilă a pus stăpânire pe mine. M-am furişat sub râpa malului, unde câteva flori purpurii mă ademeneau cu căpşorul lor rotund şi pufos.

Am întins mâna înspre tufele de ciulini înfloriţi, cu intenţia de a frânge câteva ramuri. Nici nu ştiam ce aveam să fac cu ele, dar mi se părea că fără flori nimic nu putea fi frumos. Cu degetele sângerânde, m-am apropiat din nou de chipul ademenitor.

Ceas de grea cumpănă, niciodată încercat de mine până atunci. Femeia deschise ochii cu un zâmbet liniştit: "Ce te uiţi aşa, tinere ?" îmi zise. "Ia loc

aici" bătu ea cu palma pajiştea. Această invitaţie venise la timp, să-mi spulbere o îndoială. M-am apropiat şi câteva clipe am rămas în genunchi în faţa ei. "Ei, lasă figurile astea!" îmi zise ea. În clipa aceea am căzut în braţele sale, răpus de patimă. M-am pomenit apoi, cum se ridică greoaie, cu faţa bucălată şi mare, înflorită într-un zâmbet larg. "Ce ai încremenit aşa, ca o statuie? Nu-s chiar aşa de bătrână, am numai patruzeci de ani şi câţiva copii".

S-a aplecat apoi grăbită spre pământ şi, înarmată cu o bâtă , a rupt-o la fugă spre malul din sus al apei, ţipând de zor. O turmă de porci se avântaseră în valurile râului. Femeia se căznea din răsputeri să-i oprească.

De pe celălalt mal, un stol de ciori inundă văzduhul crud şi albastru. La câţiva paşi de mine, câteva tufe de ciulini înfloriţi tremurau uşor, de o pală de vânt. Erau poate singurii martori ai unei întâmplări, care altfel poate nici n-ar fi meritat să fie povestită. Pretutindeni, împrejur, ochii mei căutau cu înfrigurare un loc de taină, o fărâmă de vis şi de sublim, care – cine ştie? – poate mai dăinuise undeva, în acest abis de senzualitate.

6. Câteva poveşti de dragoste. La cursurile fără frecvenţă

Studentul făgărăşean Florea Victor venise din închisoare cu sufletul doldora de nostalgia unei fete, pierdută undeva cu amintirea, prin minunata Dumbravă a Sibiului. Încă din primele zile de la venirea sa în Lăteşti, s-a pus pe scris, expediind zeci de scrisori, doar – doar o da de urma Veturiei sale. În ciuda zădărniciei primelor investigaţii, minunea avea să se întâmple, un răvaş îl anunţă pe veşnicul îndrăgostit să o aştepte la o anumită oră în gara Feteşti pe cea care va veni pe aripi de vis, până aici, în fundul Bărăganului. S-au regăsit într-o seară, după ce şi-au încrucişat de mai multe ori paşii şi privirile. După aproape zece ani de aşteptare, erau acum de nerecunoscut. Pribeagul avea să afle acum întregul adevăr, aşa crud cum era. Veturia se căsătorise, desigur, dar numai după ce mai întâi i se confirmase o ştire mai veche, cum că iubitul ei a murit în închisoare. După şapte ani de aşteptare şi nelinişte, cedase. Licenţiată a Academiei Comerciale, căsătorită cu un director de bancă, avea acum o poziţie socială demnă de invidiat, care într-un fel ar fi putut-o face fericită. Şi totuşi… Ce se mai putea spera acum ? "Totul" a răspuns iubitul răpus de amintiri."Îţi aminteşti de anii de liceu"– devenise el nostalgic –"când ne plimbam prin Dumbravă, însoţiţi pretutindeni de umbra lui Goga şi a Veturiei sale ?"Desigur, îşi amintea încă prea mult, de vreme ce nu şi-a putut astâmpăra dorul. Din clipa aceea a început pentru această femeie lupta,

o luptă dublă, de a-şi câştiga independenţa şi de a-şi recâştiga dragostea de altădată. Luni de zile, ameninţările, bătăile şi şicanele soţului ofensat n-au contenit. Până în luna septembrie a aceluiaşi an, când Victor al ei este rearestat, nu reuşise nimic practic. Atunci a fost găsită de către executorii ordinului de arestare, în plin miez de noapte, într-o casă dărăpănată din Bărăgan."Cu dumneavoastră ce-i aici ?"se miră un ofiţer."E logodnicul meu"."Acum vă puteţi întoarce acasă"– îi zise organul MAI."Dânsul merge cu noi."Aveţi ceva împotrivă dacă voi face altfel ?", a ripostat ea, îndârjită.

Abia după încă şase ani de aşteptare, dorinţa lor avea să se împlinească, pentru totdeauna.

Ieşit proaspăt profesor, maramureşanul Aurică Vişovan, se îndrăgosteşte de eleva sa preferată, Valeriana, o fiinţă plăpândă şi delicată.

Visul avea să dureze extrem de puţin, la scurt timp după aceea profesorul fiind arestat. Au urmat zece ani de suferinţe şi privaţiuni pentru cei doi.

Gestul liceenei de a-şi dărui inima unui fost puşcăriaş este dezaprobat de părinţi. Aceştia o doreau fericită, aşa cum înţelegeau ei acest lucru, pentru care luptă şi uzează de tot ce aveau la îndemână. În cele din urmă îşi dezmoştenesc propriul copil. Dezaprobată, umilită, uitată, aşteaptă, aşteaptă. Luptă din răsputeri pentru a-şi împlini un vis – studiul şi absolvirea unei facultăţi. Aşa o regăseşte logodnicul său, tânără profesoară, dar şi epuizată fizic şi bolnavă. Au supravieţuit de-a lungul anilor visul şi versurile, zeci şi sute în care el a cântat acest vis.

Cei doi profesori se aflau acum undeva, într-o colibă din Lăteşti, lucrând ca zilieri la împletit coşuri de nuiele. Bolnavi şi aproape la capătul puterilor, credeau că au învins. Dar, vai, în septembrie, acel septembrie care a zguduit Lăteştiul şi nu numai Lăteştiul, ci toate noile sate de aici, povestea lor de iubire va fi din nou frântă în două.

O poveste de iubire parcă mai tristă decât toate. Nu mult după rearestare, Aurică Vişovan avea să fie recondamnat la 15 ani închisoare, pentru nemuritoarea sa "Rapsodie maramureşeană". Pentru a câta oară se făcea dovada că aici şi arta, notele gamei pot suferi interpretări politice ?

Ce poteci va fi străbătut această Valeriană în acest răstimp ? Va fi ajuns cândva la liman ? Şi dacă el, suferind cum se afla, va mai fi atins acel ţărm de vis ?

În închisoare era cunoscut un cântec închinat acestei iubiri, intitulat Valeriana. Am să-i reproduc aici doar câteva versuri, pentru că ele oglindesc în bună parte sensibilitatea, celui care a avut parte de o astfel de iubire:

"Suflet spulberat pe cărări
Mi te-adună noaptea în chemări.
Caut depărtările printre alei
Să-adorm plângând,
Să-i aud ca alte ori ecoul ei
Şi să-i răspund chemând:
Valeriana, Valeriana.
Jocuri de umbre albastre
Şi stele argintii,
Se îngână cu mine-n noapte
Şi-aşteaptă să vii.
Hai, vino, tu
Nu spune nu !
Şi din poveşti logodi-vom cununi.
Pe ochii tăi
Pe gura ta
Pe părul tău

……………………………"

Tot de la Lăteşti mi-a rămas vie în minte imaginea logodnicei domnului Adrian Marino, domnişoara, pe atunci Lidia Bote. După construcţia fizică şi sensibilitate, deloc făcută pentru clima şi noroaiele Bărăganului, venea adesea aici, cărând cu dânsa, de la Cluj, unde era asistentă universitară, reviste şi cărţi, ultimele noutăţi literare. Nu mai vorbesc de cele expediate prin poştă, aşa încât criticul reuşise să-şi înjghebeze aici o bibliotecă de invidiat. Acest sacrificiu, ca şi aşteptarea de ani, e un fapt despre care cred că ar trebui să se vorbească mai mult, în contextul general de activitate a criticului literar. Dragostea aceasta a fost unul dintre pilonii săi din vremuri de restrişte, dacă nu cel esenţial.

Majoritatea poveştilor de dragoste ale oamenilor de aici începuseră cu mulţi ani în urmă, acum, în acest răgaz, înnodându-se firele rupte.

Au fost însă şi unele care, nu fără o anumită frumuseţe şi mireasmă, începeau aici. E cunoscută de toţi lăteştenii din acea perioadă, povestea de dragoste a braşoveanului Purcărea Nicolae, absolvent al Academiei Comerciale, şi a studentei ieşene la artă dramatică şi ASE, Eugenia. Tot aici au celebrat şi nunta, o nuntă mare, cum puţine au fost pe aici, de a încăput tot satul în ea. Ba, naşul, doctorul Octavian Sonea, din Braşov, a ţinut să-şi invite şi rudele de peste munţi.

O altă poveste de dragoste aproape identică este aceea a lui Caramihai, macedonean, cu frumoasa Corina din Bucureşti, studentă la filosofie.

Tot aici în sat şi-a celebrat nunta un alt fost deţinut politic, Grigore Pop, cu Tatiana, fata unui deportat basarabean.

Una dintre cele mai interesante poveşti de dragoste de aici a fost aceea a unui fost student de prin părţile Clujului, Bimbo. O tânără din Cluj se îndrăgosteşte de el, în urma lecturii scrisorilor pe care acesta le expedia unei mătuşi. Frapată de frumuseţea şi sensibilitatea băiatului, fata a dorit să-l cunoască. Astfel a ajuns în Bărăgan, la Lăteşti, de unde n-a mai plecat.

Una dintre dorinţele cu care eu poposisem aici era să-mi isprăvesc liceul, întrerupt cu aproape opt ani în urmă.

Cu destule dificultăţi am reuşit să mă înscriu la cursurile fără frecvenţă, din Feteşti-Gară. Deşi în linie dreaptă oraşul era cuprins în raza de 15 km, în cadrul căreia puteam să ne mişcăm "liberi", era obligatoriu ca orice deplasare aici să fie în prealabil anunţată miliţiei.

Las la o parte faptul că întârzierile peste noapte nu erau admise, sau zilele de duminică, zile când toţi locuitorii satului trebuiau să fie prezenţi la miliţie, pentru semnarea condicii de prezenţă.

Astfel stând lucrurile, a trebuit să obţin o adeverinţă de la miliţie, în baza căreia puteam face deplasări la Feteşti-Gară, ori de câte ori îmi era necesar. Adeverinţă obţinută iarăşi nu fără greutate şi numai după o cerere adresată ministerului.

Mari dificultăţi am întâmpinat şi în ceea ce priveşte pregătirea la aceste cursuri. A fost necesar să-mi reîmprospătez toată materia de liceu. Norocul meu a fost că în preajma mea aveam oameni care au putut să mă ajute. Domnul Adrian Marino m-a meditat la limba română şi limba franceză, domnul Alexandru Bratu la astronomie, iar prietenul meu Aurică Păuna, la matematică.

Astfel mi-a fost posibil ca la liceul din Feteşti să fac, cum se spune, o figură frumoasă.

Am fost plăcut surprins să aflu că profesorul de franceză, Oprişa, originar de prin părţile Clujului, mi-a adus laude în faţa elevilor de la cursul de zi. Chiar dacă o făcea dintr-un sentiment de simpatie, acest lucru nu mi-a displăcut.

Am absolvit clasa a zecea – pe atunci liceul avea numai zece clase – în sesiunea din mai. Cu toată această performanţă, n-am obţinut însă aprobarea de a mă deplasa la Medgidia, pentru susţinerea examenului de bacalaureat,

un lucru cu consecinţe destul de neplăcute pe această linie, în viitor. După alţi şase ani, am fost obligat să-mi termin din nou liceul cu clasele adăugate pe parcurs, şi abia apoi să-mi iau bacalaureatul.

Dar deplasările mele dese la Feteşti au devenit dorite la un moment dat şi din alt punct de vedere. Cunoscusem nu de mult pe Laura, fata cu părul ca aurul şi cu ochi mari, de cicoare crudă. Început, ca într-o poveste frumoasă, cu noapte adumbrită de o lună plină şi în legănarea aceea de vis, de sub teiul înflorit din faţa casei. Cele câteva întâlniri care au urmat, de la şosea, sau din spatele depoului de locomotive, n-au avut darul să perpetueze o idilă atât de promiţătoare. Laura s-a îndepărtat de mine, fără explicaţii, fără resentimente şi fără să fi intrat măcar într-o frumuseţe, pe care nu ştiu dacă a întrezărit-o.

Nu mult după aceea, cunosc pe Aneta, fata croitorului din Făcăieni, la care venisem să îmi coasă un costum de haine. Comuna aceasta se afla la o depărtare de circa 6 km în partea de apus a satului nostru, distanţă care mai târziu avea să mi se pară o jucărie.

Noua mea cunoştinţă era fiică de basarabean, stabilit aici cu ani în urmă. Cumsecade şi, în ciuda profesiei, extrem de bine pus la punct cu manierele, eu i-am găsit omului acesta un singur cusur: făcuse o fată bolnavă de frumuseţe.

Aneta avea corpul elastic, sculptat în forme fine, cu graţie în fiecare pas şi surâs. Chipul său de Nefertitti adumbrit de un amor propiu nemărturisit, mă atrăgea acum ca un cântec de sirenă. Se isprăviseră şi probele costumului şi invitaţiile la masă, dar eu tot continuam să vin aici.

A urmat apoi explozia de poezii cu care am bombardat-o. În scurt timp, şi-a umplut un sertar cu răvaşe încărcate cu versuri. Mi se părea fericită pentru asta.

Se vede însă că fetele se plictisesc repede de oamenii care îşi dau frâu prea liber visului. Aşa se face că într-o bună zi, la una din vizitele obişnuite, mă anunţă solemn şi cu sânge rece, să nu mă mai deranjez vizitând-o, căci ea – rău a făcut că nu mi-a spus-o până acum – e îndrăgostită de un ofiţer de marină de la Constanţa. Dar nu numai atât: "Logodnicul meu e şi el scriitor. Scrie la gazeta de perete, a armatei. Aşa că şi el scrie". Ce mai era de făcut? Am rugat-o să-mi restituie răvaşele mele cu versuri, întrucât nu mai posed alt exemplar. La care a ţinut să-mi răspundă nu fără răutate:"Lăsaţi, că şi aşa nu le-aţi făcut dumneavoastră ! Acolo în Lăteşti sunt destui oameni învăţaţi care să vi le facă".

Şi încă nu m-am învăţat minte.

Întors în casa mea pustie din Lăteşti, am ascultat o noapte întreagă la patefon "Jalousie".

În febra acelor zori, când pentru a treia oară mă vedeam înfrânt tocmai într-un domeniu în care râvneam atâta victorie, am scris o altă poezie,"Epilog de vis erotic", pe care i-am expediat-o chiar în dimineața aceleiași zile.

7. Locuitorii satului. O vară cum n-a mai fost

Trecuseră abia câteva luni și cunoșteam acum destul de bine satul, obiceiurile și ocupațiile localnicilor. Mulți dintre vechii deportați lucrau cu ziua muncă aici, mai mult în sezon, fie la ferma Bordușani, la crescătoria de găini, fie la grădina colhozului Făcăieni. Unii – foarte puțini – erau angajați în Fetești-Gară, la munci de costrucție. Aceștia aveau ca șef de echipă pe domnul avocat Aslan, originar din Dobrogea. Foștii pușcăriași, care reușiseră să acapareze un serviciu mai acătării, se puteau număra pe degete. Așa știu, de pildă, pe studentul la drept Negură, care ocupa aici, la fermă, postul de jurist consult și pe deasupra urma și facultatea, la fără frecvență. Tot în această situație era studentul Plop Ghiță, care ocupa postul de contabil. Despre aceștia, se zicea însă că au o meserie cu cântec. Trecuți amândoi prin Pitești – despre Negură, cel puțin, se zicea că a făcut ravagii pe acolo – rămăseseră în continuare turnători.

Nu același lucru se putea vorbi despre domnul Gligor Emil, care ocupa aici, la fermă, un post de mecanic agricol. Era un om a cărui loialitate nu putea fi pusă la îndoială.

Tot din foștii pușcăriași erau apoi câțiva țărani – mulți dintre ei făgărășeni – angajați ca crescători și îngrijitori de vite, cărători de apă, grădinari etc. Cei mai oropsiți sub acest aspect erau intelectualii. Foarte mulți cu sănătatea șubredă și în vârstă, nu puteau face față unui efort fizic susținut, iar servicii pe măsura capacității lor intelectuale nu se găseau. Or, neavând sursă de venit din care să-și înnădească zilele, mulți dintre ei fără nici un sprijin din afară, e ușor de înțeles în ce condiții de viață erau obligați să trăiască. Am cunoscut de exemplu pe domnul Ghiță Pop – fost ministru – acum un bătrânel cu părul alb și cu un veșnic surâs bonom pe buze, care nu mai era în stare, din punct de vedere fizic, decât să îngrijească de cele două, trei capre pe care le avea pe lângă casă.

În apropierea școlii satului, deci în plin centru, locuia doamna Elena Praporgescu, fostă Codreanu. Deși i se ridicase de mult domiciliul obligatoriu, actualul soț, ofițerul Praporgescu, fiul colonelului, continua să rămână aici, în Bărăgan. Într-o seară, la invitația dânsului, le-am vizitat casa un grup de tineri. M-au impresionat gustul și migala cu care

erau aranjate în această gospodărie toate lucrurile. Prin curte și grădină aranjaseră straturi de flori în diferite forme simetrice, printre care își ridicau gâturile lungi ulcioare de pământ colorate sau vase cu flori. În casă, totul strălucea de curățenie și, din toată sărăcia – de altfel vizibilă – rămăseseră câteva bibelouri de preț, tapiserii și două trei tablouri cu rame groase și adânci. Numai odaia de lucru a colonelului era arhiîncărcată cu fel de fel de fotografii, amintiri de familie, aparate de fotografiat și developat, diferite obiecte și relicve. M-a impresionat ținuta majestuoasă a tatălui, în uniforma sa militară, din tabloul de pe perete. Ce mai, oamenii aceștia făcuseră din privațiune un triumf, al propriei lor nobleți. Doamna Praporgescu obținuse, cu destulă greutate, un post de femeie de serviciu la școală. A fost preferată altora întrucât cunoștea limba franceză.

Vizavi de familia Praporgescu își avea locuința doamna Maria Antonescu. O vedeam adesea seara, ieșită la promenadă – înaltă, uscată, veșnic înfășurată într-o rochie neagră, de doliu – însoțită de regulă de fostul șofer al casei Antonescu, și el cu domiciliu obligatoriu.

O prezență vie și atrăgătoare a satului nostru era doamna Nadia, o fostă aviatoare, cu ținuta veșnic dreaptă și mina proaspătă, echipată mereu într-un costum sport. Vederea sa îmi dădea senzația ciudată a unei vitalizări a întregii localități.

Aici, în Lătești existau însă doi oameni care, pe alt plan, însemnau însăși viața satului: poștărița Domnica și căruțașul Suditu.

Starea noastră, mai mult sau mai puțin de provizorat, ne ținea într-o veșnică așteptare a veștilor de afară. Poștărița era o femeie între două vârste, puțin bondoacă, durdulie, dar cu oarecare sexappeal, lucru ce a iscat multe certuri între bărbați. După căsătoria sa, un oarecare motiv de scandal în această privință, mai rămăsese atrăgătoarea Raia și poate, într-o măsură mai mică, Lola, cea care adusese pe lume un copil din flori, la numai 14 ani.

Căruțașul Suditu, un om mofluz și obez, fost și el deținut politic, ajunsese la un moment dat unul dintre cei mai importanți oameni din sat. El, cu căruța sa trasă de două mârțoage, ne căra la gară rudele și cunoscuții, el ne transporta de la oraș pâinea și petrolul nostru, cel de toate zilele.

Țin minte cât de solicitat devenise acest om, mai ales după ce brutăriile din Fetești au fost angajate pentru aprovizionarea pușcăriei de la Vlădeni. Pâinea, care concura tăria cărămizii, era încă o dată plătită cu prețul transportului, întrucât acum Suditu trebuia nu numai să o transporte, dar să o și procure prin relațiile sale.

Dar la Lătești nu se cumpăra numai pâinea, ci adesea și apa. Existau, ce-i drept, câteva fântâni în tot satul, dar acestea rămăseseră în majoritatea lor mai mult simbolice, decât reale. Zic simbolice, pentru că erau extrem de

adânci şi adesea apa lor era neigienică. De aceea era de preferat apa de Dunăre, aşa tulbure şi cu iz de putreziciuni cum se afla. Ţin minte fântâna de la colţul gospodăriei Burlea, aflată în imediata apropiere a grădinii mele, cât era de adâncă şi de pitorească în acelaşi timp. Întâi slobozeai găleata, apoi aşteptai, aşteptai derularea lanţului care parcă, în ciuda vitezei sale, se încăpăţâna să nu se mai sfârşească. Astfel că erau seri când ne adunam aici mulţime de oameni şi discutam ba una, ba alta. O foloseam acum ca punct de reper:"Ne întâlnim la fântâna lui Burlea", ne ziceam. De obicei apa de băut o cumpăram de la căruţaşi, care o cărau cu butoaiele din Dunăre la crescătoria de găini şi treceau periodic prin faţa casei mele.

Dar în ciuda acestor privaţiuni şi neajunsuri impuse de condiţiile de aici, s-au găsit şi câţiva locuitori din satele vecine care s-au mutat aici. Singurul lucru pentru care ne invidiau era libertatea noastră de necolectivişti.

Începutul acelei veri adumbrea peste sufletul meu mireasmă de grâu în pârgă şi nostalgii din ce în ce mai nepotolite. În această privinţă eram deopotrivă colocatarului meu, Aurică Păuna. Acesta rămăsese în adâncul său un adolescent cu ochi luminoşi şi făcând veşnice gafe. Întârziaserăm amândoi cu inima pradă capriciilor unui joc, în acea dimensiune a fiinţei noastre nezămislită încă pe deplin. Noaptea, pe lună, ieşeam amândoi pe câmp şi cântam romanţe sau cântece de iubire, plimbându-ne prin holdele de grâu. Sau porneam de-a lungul râului până la marginea satului vecin, unde ne aruncam într-o barcă de pescar, agăţată de vreun fir de răchită de pe mal. Nu de puţine ori ne prindeau zorile întinşi pe acoperişul de paie al coteţului din spatele casei, discutând sau cântând.

Dintre vecini, cei mai frecventaţi erau soţii Paladian, întotdeauna binevoitori. De multe ori eram invitaţi aici la masă, fără ca noi să avem ocazia să ne revanşăm. Uneori le aduceam şi noi fructe furate din grădina fermei, pe care aceştia le acceptau cu amabilitate. Studentul meu, care umbla de obicei desculţ şi cu pantalonii răsfrânţi, poposi într-o seară în casa vecinilor, ca de obicei cu picioarele goale, avînd şi haina umflată ca un colac de salvare, jur împrejurul pântecului. După ce ne salută surâzător, vârî cu un gest conspirativ mâna în sân şi începu să scoată mere, pere, prune:"Serviţi, doamnă"– invită el pe gazdă –"sunt proaspete, acum culese"."Şi în plus, şi calde, de la suflet", completai eu. Era omul care nu se supăra cu una, cu două. Păcat că nu scria versuri, altfel fiind în întregime poet. Nu de puţine ori nu-şi mai aducea aminte dacă a mâncat sau nu de prânz, până seara. Şi poate că în situaţia noastră era mai bine aşa. În ceea ce mă priveşte, trăiam doar din pachetul lunar de acasă, plus o sută-două de lei primiţi, tot din aceeaşi sursă.

Aurică avusese câtva timp serviciu la fermă, dar acum singura sa sursă de câştig erau câteva ore de meditaţii săptămânale. Într-o vreme, fusese stăpânit de gânduri mărețe, de a deveni gospodar desăvârşit. În acest sens îşi procurase patru sau cinci pui de găină, pe care îi crescuse cu multă afecţiune. Cu o răbdare şi perseverenţă uimitoare, le dădea lecţii zilnic de cum să şterpelească boabe de grâu din holda vecină, sau cum să se facă nevăzuţi în eventualitatea că un uliu ar încerca să-i atace. Când făceam curăţenie prin cameră şi de sub ziarele întinse pe jos, acoperite cu mormane de cărţi, mişunau în toate părţile gândaci, el dădea drumul unui pui special instruit, care, cu lovituri de cioc uluitor de rapide, aduna toate insectele.

Adesea, seara, la fântâna lui Burlea, dădeam nas în nas cu Tanţa, grăbită şi sperioasă ca o sălbăticiune. Fata aceasta din vecini, de numai 14 ani, avea trupul vânjos, părul galben ca păpădia şi umerii rotunjiţi ademenitor sub ie. Aproape întotdeauna, parcă ruşinată de forţa trupului său, îmi smulgea găleata din mână şi, învârtind cu multă dexteritate roata fântânii, umplea găleata cu apă, apoi se făcea nevăzută, cu găleţile balansând pe umeri, prin porumbişte.

Dimineaţa, când trecea cu caprele la păscut prin faţa casei mele, o vedeam din umbra ferestrei cum, pitulată după animale, arunca priviri furişe înspre mine. A început apoi să-mi expedieze aproape zilnic, prin doamna Beji din vecini, ba o farfurie cu prăjituri, ba un pepene, ba un pahar cu dulceaţă. Într-una din zile, soţia subinginerului îşi luă inima în dinţi şi îmi zise cu un ton dojenitor: "Biata copilă, aţi făcut-o să sufere !" "Lăsaţi, doar nu s-a îndrăgostit de mine! "am făcut-o eu pe miratul. "Şi încă cum !" "Slavă Domnului !"am răspuns cu gândul aiurea. "Dar nu se poate, doamna Beji, sunt peste zece ani diferenţă". "Diferenţa e în altă parte", făcu ea un gest de regret."Totuşi Tanţa nu trebuie necăjită, e prima ei iubire".

De câtva timp, poposise din închisoare aici domnul avocat Trifa, fiul renumitului preot Iosif Trifa din Sibiu. Ne cunoşteam de mai mult timp; stătuserăm câtva timp alături, la Aiud.

Într-o seară splendidă, cum sunt aici, în Bărăgan, multe nopţi cu lună plină, eram împreună cu prietenul meu, Aurică, tocmai când dăm nas în nas cu domnul Trifa, înconjurat de întreaga familie, sub salcâmii umbroşi din curtea familiei Suditu. O întâmplare dorită de altfel, de ambele părţi. Domnişoarele Cristina şi Iulia, de 17 şi 16 ani, avuseseră mai dinainte promisiunea tatălui lor de a li se face cunoştinţa unor tineri cu care să îşi petreacă plăcut timpul cât or rămâne aici, în Bărăgan. Chiar din seara aceea, avea să se nască una dintre cele mai frumoase prietenii avute în Lăteşti. Ne-am plimbat toţi patru până târziu pe străzile aerisite ale satului, schimbând impresii şi făcând mărturisiri. Am aflat astfel cum, în mintea acestor fete,

noi, tinerii trecuți prin închisoare ne transformaserăm nici mai mult, nici mai puțin, decât în niște Feți Frumoși adevărați. Orice încercare de a le convinge de contrariu a fost, deocamdată, de prisos.

Peste câteva zile avea să sosească de la București nepoata domnului Trifa, Rodica, o fată instruită și inteligentă. Sociabilă, ca majoritatea bucureștenilor, s-a atașat de noi destul de repede. Cel puțin, cu prietenul meu nu mai contenea discuțiile ore în șir, cu precădere pe teme muzicale. Au urmat apoi zile de un farmec, cum puține îmi amintesc să fi trăit în viață. Achiziționarea unui patefon, împreună cu câteva zeci de plăci – valsuri, tangouri, romanțe renumite – de la domnul doctor Octavian Sonea, ca și descoperirea unui acordeonist, un sârb tânăr și vesel, au fost sursa unor adevărate escapade romanțioase, când o bună parte din tinerii satului veneau și petreceau cu întregul nostru grup. La aceasta s-au mai adăugat și nopțile senine din acea vară, care parcă se prelungeau dinadins.

În serile când nu ne plimbam pe malul Borcei sau pe câmp, ne strângeam în curte, sub salcâmi și dansam până după miezul nopții. Cu mulți prieteni din Lătești, printre care Victor Florea, domnul Alexandru Bratu, Sandu Moraru, am petrecut atunci clipe de neuitat.

În fiecare duminică, când vremea era caldă, poposeam pe malul Borcei aproape toți locuitorii satului. Pe noi, dimpotrivă, ne atrăgeau acele locuri în celelalte zile, când malul și plaja cu nisipul fierbinte erau aproape pustii. Atunci întârziam cu prietenele noastre aici, până seara târziu.

În acea stare de exuberanță și euforie m-a aflat venirea în Bărăgan a surorii lui Aurică Păuna, Anișoara.

Îmi amintesc seara aceea, când a pășit sub salcâmii din curte, fremătați de vântul ușor. Curtea era plină de veselie, iar peste câmp, până departe, răsuna“Jalousie“, prelungită parcă pe raze subțiri de lună.

De câtva timp, fratele său nu mai locuia împreună cu mine, lucru ce totuși nu-l împiedica să mă viziteze aproape zilnic. Deși mai devreme discutaserăm, nu-mi pomeni nimic de sosirea surorii sale. Dacă dorise să-mi facă o surpriză plăcută, atunci dorința sa a fost împlinită. Târziu, când totul se potolise în jur și doar țârâitul greierilor mai clipocea în marea de tăcere a nopții, eu rămăsesem undeva, întins pe pat, să visez cu ochii deschiși.

Se petrecea în mine ceva minunat, ceva ce nu mai putea fi oprit, nici canalizat în cursul său. Așteptam ceasul, clipa când ochii mei vor putea privi iar chipul acelei fete, dorită parcă de-o veșnicie.

Iată, zorile mi-au inundat vesele casa și eu mă pregătesc să-i ies în întâmpinare. Numai vis și fior. Am ieșit în oceanul de soare. Am aflat-o pe o cărăruie din marginea satului, ce șerpuia printre tufe de cicoare, trifoi

sălbatic și păpădie. Purta o rochie subțire ca aripa de fluture, iar pe umeri îi cădeau valurile părului negru, cu umbre de aramă.

Ochii îi scânteiau duioși și vii, învăpăiați în cerul lor adânc de noapte de o bucurie nouă. Am simțit cum o nebunie sfântă mă poartă ca un val, spre această fâlfâire de înger. Și înainte de a rosti măcar un singur cuvânt, am râs privindu-ne, un râs care se amesteca cu râsul soarelui, de lumină curată și de sublim. “Uite, vin !“, i-am auzit în sfârșit șoapta, care parcă vroia să spună: “De acum, unde ne vom ascunde?“ Din urmă, pe ulița satului alergau înspre noi trei fete, împreună cu fratele său. Și așa a fost. De atunci vom fi mereu împreună, noi și ceilalți, oricât de mulți. Vom cânta, vom râde, vom sorbi bucurii de pe toate potecile luminii, dar iubirea noastră va rămâne pururea o singurătate.

8. Domnul Nicolae Betea. Dincolo, în iubire

În vara aceea atât de bogată în frumuseți pentru mine, sosește în Bărăgan un om pe care cu greu l-aș putea uita vreodată, domnul Nicolae Betea. Era originar din Făgăraș și fusese condamnat în lotul Lucrețiu Pătrășcanu. Într-o după-amiază, pe când mă întorceam acasă, aflu în fața ușii, la umbră, un om între două vârste, palid la față, care aștepta așezat pe valiza sa. De cum m-am apropiat, s-a ridicat cu mare greutate, sprijinit în baston și mi-a întins mâna. După ce se prezentă foarte politicos, m-a pus în câteva cuvinte la curent cu rostul prezenței sale aici. Venea de la spitalul Văcărești, unde fusese internat încă din timpul detenției, în legătură cu o hernie de disc. Ajunsese la mine dintr-o presupunere care s-a dovedit eronată. Cunoscuse în Făgăraș un învățător cu numele meu, și cum acesta avea doi băieți, mă credea pe mine unul dintre aceștia. I-am spus că-i binevenit și l-am asigurat că poate să rămână la mine, până când va reuși să-și pună la punct o locuință corespunzătoare. Cum nu aveam decât un singur pat și domnul Betea avea și o infirmitate care se cerea menajată, m-am mutat temporar cu dormitorul la vecinii Paladian. Ziua, în schimb o petreceam mai mult acasă, întreținându-mă cu oaspetele meu – mai precis, eram întreținut de acesta. De când mă aflam aici citisem destul de puțin, în bună măsură cărți împrumutate de la domnul Adrian Marino, Bratu sau părintele catolic din sat, Pătrașcu. Două ore, două ore și jumătate pe zi de lectură erau mult prea puțin, având în vedere timpul meu disponibil de aici.

Bogăția informației, pasiunea pentru carte ca și predilecția pentru discuție, lucruri atât de fericit îmbinate la acest om făceau dovadă că ceea ce se numește atât de lapidar “cultură“, este rodul unei strădanii și a unei

perseverențe perpetue. Când nu discuta, domnul Betea citea."Azi am aflat despre dumneata lucruri frumoase" de la Doamna Eugenia Purcărea, îmi zise el într-o zi întorcându-se din sat."De altfel, eu am înțeles de la început, aceste lucruri facile nu ți se potrivesc". A fost o dojană întru totul îndreptățită, căci"aceste lucruri facile"țineau de cu totul altceva decât de adevărata mea structură sufletească. Oricum, avertismentul fusese dat și el avea să dea un nou impuls meditativului din mine.

Era licențiat în drept și filosofie, dar în discuție manifesta predilecție pentru filosofie.

Știa să admire cu dezinvoltură calitățile cuiva, dar își exprima la fel de ferm și dezaprobarea defectelor.

Într-un timp își exprimă considerația pentru perseverența cu care frecventam biserica. Pentru el nu avea importanță faptul că eu merg într-un anume loc – fie el chiar Biserica – ci mai ales un"program interior"care n-ar fi altceva decât expresia unei anume ordini spirituale.

Deși "comunist", era admirator al lui Iisus Hristos, cu rezerva că nici el nu a rezolvat problema omului, cu toată a sa lege a iubirii.

Un subiect odată deschis, nu-l mai abandona până la epuizare. Despre francmasonerie mi-a vorbit două zile.

Vorbea despre Nae Ionescu ca despre cel mai mare filosof român, fără însă a se converti la sistem."Cum, Blaga nu-i mai mare?"am întrebat eu mirat. "Nu, cu toate Trilogiile sale!". "Îmi pare rău, n-am citit nimic din acest filosof". "Nici n-ai de unde. Nu și-a închegat nici un sistem. Doar cursurile ținute în fața studenților au fost tipărite. Acestea nu oglindesc însă întreaga valoare a filosofului. Pe Nae Ionescu trebuia să-l auzi vorbind".

Întâmplarea a făcut să dea peste un caiet cu câteva poezii compuse de mine. Am fost plăcut surprins să aflu că i-au plăcut"chiar dacă nu toate versurile sunt adevărată poezie"."Dumneata ești un om care va trebui să publici. Și voi face totul ca să te ajut".

I-am mărturisit îndoiala mea în această privință."Să zicem că materialul ar fi publicabil. Există în situația mea un handicap foarte serios, unui fost deținut politic îi e aproape imposibil să se apropie de o redacție"."Nici așa să nu-ți faci griji" îmi zise."E suficient să dai o singură lovitură în viață. Pentru aceasta însă e nevoie să te pregătești toată viața".

Un enunț care mai târziu avea să devină pentru mine o normă etică.

Într-o zi, o cunoscuse, tot din întâmplare pe Anișoara. Eram cum nu se poate mai curios să-i aflu părerea."Femeile, când nu au nici o altă vocație mai presus, au iubirea. Dacă la 19 ani, câți zici că are această fată, nu reușește să-ți dea în forma sa pură nici atât, atunci eu n-o cred demnă de dumneata".

Crud, cât se poate de crud, mai ales pentru un visător incurabil, cum devenisem. Cu toate acestea, undeva, poate într-o fărâmă de egoism ferecat, în adâncul meu îl aprobam.

Logodnica domnului Betea era o nemțoaică cu pielea creolă și ochii albaștri. O cunoscuse în timpul șederii sale la spitalul din Văcărești, aceasta lucrând la acel spital. Întâmplarea a făcut ca acum, când venea în Lătești, în căutarea omului iubit, să întâlnească pe Anișoara pe stradă. Aceasta o conduse la casa mea. "Cunoașteți cumva pe doamna?", mi-am întrebat oaspetele, în timp ce amândoi le urmăream pe cele două femei din curte. "Dacă o cunosc? O simt pretutindeni. Nimic nu-i mai frumos decât iubirea !" Era o nouă definiție pe care o dădea acum iubirii și poate singura adevărată.

Trebuie să te achiți la sânge de orice datorie, chiar către cei mai apropiați.

Coșbuc nu era poet, ci versificator. Bacovia era poet.

În după-amiaza aceea fierbinte, am rămas cu Anișoara până la căderea amurgului, în grădina umbrită de meri a fermei. Tufele de coacăze, cu ochii lor sticloși și roșii, ne-au văzut aruncând unul în altul cu flori sau privindu-ne, fără saț minute în șir. O dată cu înserarea, am coborât pe mal să privim apa. Acum nu mai rămăsese în jur decât o beție de unde. Ne-am prins mâinile cu înfrigurare, în timp ce buzele se căutau cu patimă. Departe, soarele căzuse pe jumătate sub linia orizontului, semănând cu o gură enormă, roșie ca purpura, care săruta lumea. În clipa aceea totul se scufundase. Eram numai noi aici.

9. În baltă. Vecinii noștri

Pe nesimțite, am început să mă retrag încet în matcă, ca o apă potolită. Prezența Anișoarei aici, dădea un nou imbold înclinațiilor mele spre interiorizare. În aparență, rămăseserăm la fel de atașați de ceilalți, dar noi aveam acum o lume a noastră, al cărei hotar nu mai putea fi trecut de nimeni. Totul căpătase un alt contur și o nouă semnificație. Într-un răstimp destul de scurt, reușiserăm să ne strângem o comoară de amintiri.

În bună parte vara se mistuise. Pe undeva, în străfundurile sufletului simțeam cum ne bântuie regretul după atâtea clipe frumoase care ne-au legat pentru totdeauna pe noi, dezmoșteniții acestui neam, care ani de-a rândul nu cunoscuserăm decât uitarea și durerea. În pofida faptului că eram adunați aici din toate colțurile țării, eram legați în adâncul ființei de ceva ce ne era asemenea numai nouă. Ne simțeam copleșiți de vastitatea acestei naturi veșnic fremătătoare, asemenea propriului nostru suflet, bântuit de insomniile unor aleanuri neîmplinite. Dincolo, în partea celealaltă a văzduhului nostru, peste valuri tulburi și repezi, exista un pământ minunat,

unde reveria putea să zboare în voie, ca şi zborul păsărilor nesfârşite spre înalta chemare a apei. Vizitasem balta cu câtva timp în urmă într-un grup destul de restrâns, din care nu lipseau Aurică Păuna, domnul avocat Bratu, domnul Trifa cu cele trei fete. Acum plănuiserăm, în prag de toamnă, o nouă excursie, cu o echipă ceva mai numeroasă. Astfel, la grupul junilor vizitatori s-au alăturat domnul Adrian Marino cu logodnica, soția domnului Trifa cu o cumnată şi domnul avocat Şuțu, care se oferise să ne imortalizeze amintirile cu aparatul său de fotografiat.

Punctul de întâlnire a fost fântâna din dreptul casei Burlea, de unde am pornit de dimineață spre pontonul din marginea satului Borduşani. Am traversat apa cu podul plutitor care face naveta pescarilor, tras de un remorcher. De partea cealaltă a acestei fâşii de pământ, lată de circa numai şapte km, care se numeşte "balta", se afla cherhanaua pescărească, prima noastră țintă. Drumul înmălurit de ierburi crude şi mirositoare, şerpuieşte domol, când prin păduri de plopi canadieni sau sălcii cu rămurişul de ceară bogat, când printre trestii sau poienițe cu flori, cutreierate de albine şi fluturi. Abia după ce ai străbătut această distanță lăsând în urmă şiruri de stupi nomazi, cai aproape sălbăticiți, nechezând cu coamele zbârlite în vânt, sau rupând-o la fugă peste câmpuri, te afli față în față cu chipul de mare vrajă al "bălții".

Dinainte îți stă acum o privelişte unică: o pădure nesfârşită de sălcii, din ramurile cărora țâşnesc în văzduh zeci şi zeci de păsări gureşe şi colorate, ce dorm cu trunchiurile pe jumătate în apă. E ca şi cum apa văzduhului s-ar prelungi sub rădăcinile lor, ca un alt cer, mai dens şi mai sălbatic. Pe maluri, dorm risipite din loc în loc colibe pescăreşti şi hamacuri. De aici, cât vezi cu ochii, se deschide la vale, printre sălcii, o pârtie din ce în ce mai largă. La încă 7 km depărtare, se află, undeva în larg, cherhanaua plutitoare.

Acum că se apropia toamna, sălciile îşi lepădaseră pe apă tot puful lor argintiu. Bărcile noastre despicau vioaie chipul crud şi pufos al apei, dându-ne senzația unei virginități cosmice. Acum nuferii galbeni ne asaltau, în colonii din ce în ce mai numeroase.

Cu o singură lovitură de lopată poți strivi o sută de petale dintr-o dată.

Iată un temei al fericirii de aici:

Să te laşi copleşit de galbenul zbătând al nuferilor. Să crezi, dincolo de bine şi de rău în loialitatea şerpilor. Să adormi, fără nici o certitudine, nici a pământului de sub tine, nici a cerului de deasupra ta.

Am călătorit astfel peste ape din ce în ce mai întinse, chemați tot mai adânc de frumusețea sălbatică a peisajului, aproape toată ziua. Țipătul păsărilor, spasmul nemuritor al apei, freamătul nostalgic al ramurilor nesfârşite, arcuite peste unde, totul exprima senzualitatea acestei naturi barbare.

Amurgul se cuibărea domol peste trupurile noastre istovite, întinse leneşe prin bărci.

Făceam calea întoarsă, transferând totul într-un pururea vis, resemnați şi legănați de ape şi de cântec.

La cherhana, felul de mâncare festiv, e crapul la proțap. Se putea obține cu destulă uşurință, în schimbul unei sticle de țuică, sau a câtorva pachete de tutun.

Drumul înapoi venea acum ca o consolare, pentru neputința de a cuprinde în propriu-ți suflet vastitatea evenimentelor dimprejur. Grupați câte doi, trei la un loc, punctam acum cărarea la distanțe apreciabile unii de alții. Când am ajuns la bac, soarele asfințise. Umbrele dădeau întregului peisaj o frumusețe stranie. Atunci visul nu se mai deosebea de senzualitate şi patima cea mai adâncă se poate prelungi într-un freamăt de frunză.

De pe bac, Aurică Păuna aruncă în apă un pui de lişiță adus din baltă: "Du-te în raiul tău!"

De dincolo, de pe celălalt mal, luna venea înspre noi de la orizont, necuprinsă, copleşitoare. Sus, pe dunga malului, femeile înaintau cu pasul moale, lăsând peste ape umbre prelungi.

Azi pe Bărăgan se munceşte de zor, se arde stuful de pe locuințele deportaților, se rad de pe fața pământului pereții de chirpici. Pământul este deşțelenit şi răsădit, cât vezi cu ochii, cu tufe de vie, nici o urmă, nici o mărturie să nu rămână despre ceea ce a însemnat stigmate şi crug ale unor vremuri de grea cumpănă.

Cazne şi trudă zadarnică, amintirea, prin partea locului, a locuitorilor satului dispărut, va continua încă mult timp să domine în sufletele oamenilor. Şi chiar dacă nimeni nu va supraviețui acestui veac vid, care vrea să ne sugrume sub uitare până şi propriile amintiri, va veni în urma noastră implacabilul chip al adevărului. Istoria, acel zeu monstruos care scoate lumea de sub obroc la lumină. Atunci când se va face dreptate, în cele mai triste morminte va fi bucurie.

Oamenii din comunele vecine veneau adesea în contact cu noi. Aproape întotdeauna aveam plăcuta surpriză de a descoperi la aceştia simpatia pe care o nutreau pentru noi, lăteştenii.

Îmi aduc aminte de doi țărani din Făcăieni care poposiseră într-o seară pe malul Borcei să-şi spele fețele de praful adunat într-o zi întreagă, de pe coclaurile fermei. Dând din întâmplare peste mine acolo, am înjghebat o discuție de circumstanță, cum fac oamenii în astfel de ocazii. A fost de ajuns să le rostesc un singur cuvânt, Lăteşti, pentru ca dintr-o dată inimile lor ferecate, cu sute de lacăte, să se deschidă. Astfel, m-am pomenit asaltat

cu fel de fel de povești, care de care mai triste. Amărăciuni nesfârșite care nu mai încăpeau în găoacea bietei lor inimi.

În ciuda unei lungi și atât de amăgitoare așteptări, acești oameni, în acel an – 1958 – mai sperau încă în venirea americanilor. Visul lor rămăsese pământul și mai ales libertatea de altă dată, din nostalgica lor tinerețe.

La despărțire, m-au îmbrățișat pe rând, sărutându-mă pe amândoi obrajii și mi-au zis "frate", scenă greu de văzut în astfel de împrejurări. Apoi, până departe și-au fluturat mâinile înspre mine.

Altădată, un gospodar din Burdușani care ne-a servit cu câteva kg de pește gratis, mi-a mărturisit că oameni "deștepți" ca în Lătești n-a mai întâlnit. "Știu și eu de câte pătimiri ați avut dumneavoastră parte, d-apoi azi cine poate să-și caște gura, să spună adevărul?"

10. O, despărțirile ! ...

De câtva timp, domnul Betea se mutase din casa mea, undeva, mai aproape de centrul satului. L-am condus până la noua locuință, și l-am ajutat să se instaleze. La despărțire, a fost bucuros să mă anunțe: "Eu am foarte puțini prieteni. Pe dumneata doresc să te număr printre aceștia. În casa mea ești binevenit oricând". A fost o destăinuire care m-a emoționat. Își propusese pentru toamna și iarna care ne stăteau în față, stabilirea unui program de lecții de filosofie. Avea acum deja întocmită o listă cu cărțile pe care, în limita posibilităților, urma să le citesc. Nu lipseau de pe această listă și nume de filosofi români: P. P. Negulescu "Destinul omenirii"; Blaga "Trilogiile"; M. Eliade; C.R. Motru, Nae Ionescu "Istoria filosofiei moderne", închinată profesorului I. Petrovici etc.

Plecarea mea prematură din Lătești avea să mă despartă de un om a cărui dispariție fără urmă am regretat-o întotdeauna.

Iată-mă din nou singur. Casa mea, fără confortul și spațiul altora – doar două camere și o bucătărie – mi se părea acum prea largă, liniștea din jur dându-mi senzația unui mare gol.

Spațiul viran din jurul casei – circa 1 ha – ca și câmpia întinsă din față, prin care acum, în unele nopți ploioase, vântul vâjâia nepotolit, îmi sporeau și mai mult sentiemntul pustietății.

Fel de fel de amintiri și de gânduri, care de care mai urâte au prins a mă colinda. Îmi imaginam pe bietul sinucigaș – a cărui casă o moștenisem – întins pe pat, chiar în locul în care stăteam eu. Vedeam, plutoanele de ostași

cu armele întinse spre mine, care astă-vară au scormonit tot câmpul din față și casele din apropiere, pretextând că urmăresc un evadat din închisorea Vlădeni. Apoi, dintr-o dată, mă simțeam "fericit" în această singurătate. "De ce să te temi, atâta vreme cât poți sta cocoțat în vârful patului, cu o carte în mână, sau, de pildă, poți ieși la câmp singur, fără paznic, fără nici o escortă?"

De ce îmi devenise această libertate – atât de râvnită altă dată – insuficientă?

La ce mi-ar folosi, Doamne, chiar dacă întreaga lume ai pune-o la dispoziția mea și eu nu aș fi în stare să iubesc îndeajuns o ființă, măcar una singură ?

Îmi era sete acum de surâsul, de șoapta, de pasul ei, de tot ce o făcea pe ea unică în lume.

Când stropi mărunți și frunzele de salcâmi scânteiau în raza ferestrei, așteptam să-mi bată în geam un deget dilatat de ploaie și ea să străbată apoi, proaspătă și aburindă, adâncul odăii. Atunci numele ei îmi suna în gând ca o elegie.

Tresăream. De pildă, această pală de vânt, sau acest tropot îndepărtat e poate pasul ei.

Ideea că trebuie să fiu împreună cu Anișoara devenise irezistibilă. Abia în clipa când mi-am imaginat "doi" în loc de unul, am început să devin îngrijorat. "Ce vom lucra? Cu ce vom trăi?"

O, Doamne, așadar nu-i posibilă fericirea sigură a visului până la capăt.

Existau aici, în sat, mai multe familii care trăiau din banii câștigați în câteva luni de vară, când lucrau ca sezonieri. N-am putea face și noi la fel? "De ce îți faci atâtea griji", mi-a zis ea, visătoare, "oricât de puțin nouă ne va ajunge".

"Și copiii ?" "Cândva vom pleca de aici. Și atunci..." Anișoara știa să viseze atât de frumos!

Câtva timp, lucrasem în gara Fetești la descărcat vagoane de cărămidă și material de construcție. Nu mult după aceea am lucrat ca zilier la ferma Bordușani, într-o echipă de plantat stâlpi la rețeaua electrică. Acum, înspre toamnă, mă angajasem din nou, la o lucrare de sezon, deschisă în cadrul fermei de la Făcăieni.

De altfel, o bună parte din locuitorii satului nostru lucrau acum la săpat gropi pentru pomi.

Se zvonise că se câștigă bine și că vom avea de lucru până înspre iarnă. Așa se va încheia cariera mea de zilier în Bărăgan, săpând groapă după groapă, în întrecere cu alții, în goană după câștig, până la urmă "necâștigat",

căci arestarea ce avea să survină nu peste mult timp, mă va lipsi de drepturile cuvenite de pe urma muncii prestate.

Nu, nu erau pe măsura potențialului meu fizic aceste eforturi prelungite. Aveam să-mi dau seama de acest lucru de la bun început.

Îmi prescriseseră ei, doctorii, tratamente pentru inimă, ficat, stomac, în bună parte efectuate; îmi recomandaseră ei regim echilibrat de viață, din care să lipsească solicitările fizice și nervoase, dar pentru mine toate acestea începuseră să nu mai poată avea o valoare practică.

Fusesem destul întreținut, aproape nouă luni, trebuia, în sfârșit, să devin independent și în acest domeniu. Am înțeles că oricât ar fi trebuit să mă menajez, mi se impunea o altă formulă de viață. Astfel m-am văzut obligat să stau de vorbă cu fosta mea colegă de liceu, Silvia Leoveanu, care actualmente deținea un post de ingineră, chiar aici, la ferma Burdușani. I-am explicat situația critică în care mă aflam, condiționată în bună măsură de sănătatea mea precară. "Te rog să mă crezi" mi-a spus ea, "nu pot face nimic pentru tine, pentru nici unul din voi. Dar absolut nimic!"

Era un răspuns la care, într-un fel, mă așteptasem. Dar, vorba românului, încercarea nu costă bani. Am venit, am văzut și m-am întors precum venisem.

În ceea ce ne privea pe noi, totul era în suspensie.

În ultimul timp, când ofițerii de securitate ne vizitau tot mai des și pe ici, pe colo, era întrebat câte unul de soția vreunui deportat când se rezolvă problema lucrului pentru noi, aceștia răspundeau la unison: "O să le dăm noi de lucru, în curând. Încă puțină răbdare".

Această stare de instabilitate devenise pentru unii insuportabilă. Unii, asemenea domnului Ionescu Toma, cel cu care mă eliberasem din Aiud, își luau lumea în cap. Discutând odată cu dumnealui, mi-a spus că în zarea vieții nu mai întrezărea de acum nici un liman. Soția îl părăsise cu mulți ani în urmă, iar unicu-i copil, o fetiță, fusese înfiată de fratele său. Avea și ea un tată ? Firește, pe"unchiul". Acum, copil inteligent, nu se putea nicicum atașa de tatăl său.

Îl vedeam adesea prin sat, privind copii de-o seamă cu fetița lui, cu ochii pierduți. Într-o bună zi a dispărut din Lătești fără urmă. Toată lumea era de acord că fugise și fusese prins.

Peste puțin timp, au plecat și cele două fete ale domnului Trifa, Iulia și Cristina. Le-am vizitat împreună cu Anișoara, în acea dimineață mohorâtă de început de toamnă. Salcâmii din marginea curții, martorii atâtor surâsuri și frumuseți, se zbăteau acum buimăciți de vânt. Am pornit de-a lungul, pe ulița satului, cu un alai de frunze spulberate în urma noastră. Mergeam așa, ținându-ne de mâini, cu tot pustiul acesta dimprejur, ne simțeam totuși fericiți, eram împreună.

"Nu știu", i-am zis pentru a curma o tăcere care devenise incomodă, „ce caută de un timp încoace civilii ăștia suspecți prin sat". "Mereu te gândești la rău", caută ea să mă liniștească.

Cu câteva zile în urmă, invadase într-adevăr satul, un grup numeros de civili, care cutreierau străzile Läteștiului, identificând locuințe și făcând schițe.

Întors acasă, vecina Beji mă anunță că un domn în civil s-a interesat de mine. Era vădit că prezența noastră aici se îndrepta spre un deznodământ. Și totuși, mă încăpățânam să nu cred în nimic rău.

Eram acum prea legat de acest colț de lume, pentru a-l putea părăsi măcar cu gândul. Începuse o nouă perioadă, cea mai dramatică din viața mea de deportat. Rămăseseră acum departe zilele acelea incomparabile, când în gara Fetești, așteptam trenul care o aducea de undeva, din inima țării, pe mama. Pierdută printre lume, așa mititică cum era, abia o regăseam, și abia după ce vocea ei izbucnea sfâșietor din celălalt capăt al garniturii: "Hai la mama, dragul mamii!" Atârnându-ne apoi pe umeri desagii grei ca plumbul, porneam alături spre căruța lui Suditu.

A fost minunat că părinții mei s-au gândit să-i aducă aici, în Bărăgan, și pe cei doi nepoței, Costică și Olguța.

Altădată, a fost multă larmă și lumină în casa aceasta, acum atât de posomorâtă. Când încep ploile, ploile acelea nesfârșite și dese de toamnă, pământul se transformă într-o mare de aluat negru, în care te cufunzi până la genunchi. Atunci deplasările devin greoaie, aproape imposibile. Oamenii ies la treburile lor echipați cu cizme de cauciuc cu tureacul cât mai înalt.

Omul obișnuit cu tot confortul unui oraș modern, ar găsi că acest ținut, unde te afli din plin expus tuturor intemperiilor vremii, este un groaznic loc de tortură și supliciu.

Pentru noi, însă, aruncați aici din acea încleștare pe viață și pe moarte, Bărăganul a însemnat o renaștere. Grija noastră acum, în prag de iarnă, era să ne procurăm cocenii de porumb și paiele necesare, cu care să întreținem o iarnă întreagă căldura din sobele noastre, oarbe.

Mulți dintre noi își îndreptau speranțele spre lotul pe care îl aveam în folosință dimprejurul casei. În ceea ce mă privea, nu m-am ales cu nimic, în urma unei munci de o vară întreagă. Câmpul a rămas acolo neatins, cu știuleții de porumb dați în copt.

Scurt timp după întoarcerea la București, nepoata domnului Trifa, Rodica, ne trimise o scrisoare scurtă și patetică: "Mi-e dor de Borcea cu porcii săi grațioși. Detest Herăstrăul, cu burtă-verzii ăștia!" Nebună fată! Regretul ei era, așadar, general. Vara trecuse peste noi cu mireasma unor frumuseți pe care poate nu le vom mai regăsi niciodată.

În ceea ce mă privea, aveam acum un gaj. Mărturia acestor clipe sublime, mai presus de orice era aici.

Cele câteva zile în care Anişoara a dat o fugă în Călimăneştiul ei, mi s-au părut fără sfârşit. "Să nu mai pleci niciodată!" am rugat-o dramatic la întoarcere. Într-o zi, m-am dus la Făcăieni, să revăd un bătrânel la care ţineam mult. Pe uliţa satului îmi ieşi înainte, din întâmplare, Aneta, fata croitorului. Se întorsese de la Constanţa şi se afla de atunci singură. Părea resemnată şi tristă. Mă invită să o vizitez acasă. N-am acceptat invitaţia, lucru ce a durut-o. La întoarcere, m-a urmărit tot timpul chipul trist al bătrânului care se arătase foarte îngrijorat de soarta noastră.

În ultima seară petrecută la Lăteşti, coboram cu Anişoara pe cărarea dinspre fermă. Nu ploua, dar cerul era încărcat cu nori grei. Discutam, sărind de la una la alta, amintiri, profeţii... Un timp mi-a vorbit despre mănăstirea Curtea de Argeş şi despre splendidul său sat, Călimăneşti. "Ştii că astă-vară era să mă înec în Borcea?" a zis ea, pe un ton mai mult de glumă. "A fost atunci când m-ai găsit întinsă pe nisip, alături de Iulia şi Cristina, lângă scheletul acela de cal". "Şi eu, care credeam că aici ai fost numai fericită..." "Am fost, cu toate acestea!"

Am aşteptat apoi peste două ceasuri, înghesuiţi într-o sală de film, care aducea mai mult a magazie decât a local, sosirea caravanei cinematografice de la Feteşti. Într-un târziu, am fost anunţaţi că "nu mai rulează în seara aceasta". Afară, cineva care dorise să plece la Feteşti, ne făcu cunoscut că satul e înconjurat de armată şi că orice ieşire din localitate e blocată. Era cât se poate de limpede, acum, totul. Trebuia însă să-mi ascund gândurile negre, pentru a nu stârni lacrimi, poate fără rost. La urma urmelor, se putea întâmpla orice, dar de ce tocmai cu mine ? Şi chiar dacă ar fi fost vorba de o rearestare, aşa cum de fapt a şi fost, eu vedeam atunci tot satul urcat şi trambalat cu dubele. La o nouă discriminare – făcută pentru a câta oară? – pentru aşa-zisa extremă dreaptă, nu mă gândeam.

Aşa m-am despărţit atunci de Anişoara, fără cuvinte, nici de îmbărbătare, nici de adio. A fost o despărţire simplă ca pentru numai o noapte în care te afunzi să visezi frumos despre iubire.

În urma mea va veni mama aici, la Lăteşti, să adune relicve, lucruri îmbibate de amintirea mea proaspătă. Atunci, cele două femei se vor întâlni pentru întâia oară şi vor plânge într-o casă pustie, din Bărăgan, singure, fără saţ. "O să-l aştept, mamă. Până la sfârşit o să-l aştept!"

Bătrâna mamă care ştia tot amarul aşteptărilor, nu se grăbi s-o aprobe. "Cine ştie când se va întoarce băiatul meu?" Neconsolată, mâna Anişoarei va scrie atunci cea mai frumoasă epistolă de iubire pe care a fost

în stare să mi-o, scrie peste ani. "Când revii acasă, s-o cauţi pe Anişoara ta. Ea va fi la fel, ca atunci, la Lăteşti". Apoi, nevăzută, împături peticul de hârtie şi îl strecură într-un buzunar al paltonului.

Abia peste şase ani el avea să ajungă în mâinile mele, cu toată prospeţimea visului de atunci.

Era trecut de miezul nopţii. Nu lipisem geană de geană, asaltat de gânduri care de care mai negre. Întâi au duduit câteva motoare îndepărtate. Câtva timp după asta, am desluşit zgomot de paşi care se apropiau. Din colţul ferestrei, o lanternă se proiectă pe perete. Au urmat câteva lovituri violente în geam. Furii tainelor erau aici, veniseră. Apoi fâşia de lumină, împreună cu trei guri de pistol mi-au urmărit deplasarea din pat, până la uşă.

"Mâinile sus", se auzi un glas disperat la căderea zăvorului, în timp ce ţeava unui pistol mi se propti în piept, în dreptul inimii. "O, Doamne, cum e posibil totuşi aşa ceva, când eşti complet nevinovat? " mă încăpăţânam eu în cuget, să nu accept realitatea crudă."Unde l-ai ascuns pe ăla care a fost azi la tine?" Eram sătul de asemenea formule ipocrite. Într-o clipă mi-am închipuit întregul trist itinerar ce avea să urmeze. Era incredibil. Să se repete oare totul?

Au desfăcut în faţa mea un plic alb pe care, citindu-l, au făcut ochii mari, ca şi cum atunci ar fi aflat pentru prima oară soarta ce mi se pecetluise cu atâta vreme înainte. Doamne, ce joc ipocrit şi macabru!

A urmat o percheziţie ca în"vremuri bune", cu urlete şi înjurături.

Cărţile aşezate teanc pe ziare, pe jos, au fost împinse cu piciorul şi hainele, pipăite şi răspipăite pe toate părţile. Aveam asupra mea două cărţi, pe care în nici un chip n-aş fi vrut să pună ei mâna."Imitaţia lui Cristos"şi"Mama" părintelui Ion Suciu, cărţi împrumutate de la părintele bisericii catolice din sat, Pătraşcu. Le ascunsesem în soba de la bucătărie, în răstimpul deplasării mele de la pat, la uşă.

Odată sfârşită percheziţia, am răsuflat oarecum uşurat. Dar despre soarta acestor cărţi, nu am mai aflat nimic niciodată. Să le fi descoperit cel care venise să-mi ia locul? Să şi le fi revendicat părintele Pătraşcu?

După încheierea acestor formalităţi, cei doi ofiţeri de securitate, şefii echipei de arestare, au părăsit casa, lăsându-mă sub paza unui sublocotenent de miliţie şi a unui soldat din trupele MAI. Primul părea foarte mahmur, parcă supărat că fusese deranjat la ora aceea din noapte, pentru o treabă atât de ingrată. Soldatul însă, avea chef de vorbă şi de glume."Cum, domnule, stai singur, fără femeie, într-o casă ca asta ? Să fi fost eu în locul dumitale ..."

Am pândit momentul când celălalt ieşise afară, ca să-l trag de limbă pe soldat: "De ce mă arestează, domnule ?",,Dumneata trebuie să ştii", îmi răspunse soldatul."Dar nu te arestează numai pe dumneata. Aproape întreg satul".

Când celălalt reveni, soldatul îmi trase cu ochiul şi schimbă vorba: "Puteţi să vă culcaţi", zise el zâmbind. "Dumneata în locul meu te-ai culca?" "Faci ce vrei, dar e un ordin să stai sub pătură dezbrăcat".

Am aşteptat până aproape de datul zorilor – întoarcerea ofiţerilor cu noile capturi. Abia acum m-au anunţat solemn:"În numele legii eşti arestat !" M-am echipat în grabă cu ce aveam mai gros, întocmind în acelaşi timp un pachet cu de-ale gurii. Aşa, cu bocceluţa sub braţ, am aşteptat sosirea vecinului meu, Sergiu Paladian, care fusese chemat să-mi ia în primire lucrurile rămase.

Ofiţerii, extrem de grijulii – o grijă principală – pentru poporul de care dispuneau, îi cerură subinginerului scuze pentru deranj, dar"vedeţi, dumneavoastră, datoria se cere împlinită". A, nu, nu făcea nimic, domnul Paladian înţelegea cât se poate de bine acest lucru. Chiar"dacă suntem acum în campania de recoltare, sunt bucuros să vă pot fi de folos". Am rămas stupefiat, de schimbarea aceasta de ton.

Totuşi la plecare i-am întins o mână ca unui vecin:"La revedere, domnule Paladian! "O lovitură scurtă îmi împinse mâna la locul ei şi în clipa aceea domnul Sergiu îmi întoarse spatele. Un spate mare cât un zid, care avea să se aşeze acum între mine şi lume. Ofiţerii au privit scena părând mulţumiţi. Iată, omul care reprezenta acum pentru mine ultimul hotar, ultima verigă care mă mai lega de trecut, de lumea de care mă despărţeam, nu mă mai recunoştea, după cum el era de nerecunoscut.

În faţa casei mele, sub salcâmii cu frunzişul pe jumate scuturat, martori ai atâtor frumuseţi de o vară întreagă, aşteptam acum, încremeniţi de ameninţarea pistoalelor mitralieră, noi, aceste vite de dresaj, porunca de pornire:"Înainte marş !"Ne aflam alături vreo cinci sau şase foşti deţinuţi politici – printre care îmi amintesc de vecinul Pop Grigore – toţi cu locuinţe prin această parte de sat.

De aici, pe parcursul drumului până în centrul satului, efectivul grupului s-a tot mărit. Pe drumul dintre sfat şi miliţie aşteptau, înşirate unul după altul, circa şase camioane, acoperite cu prelate impermeabile. Din toate

părţile satului se îndreptau înspre noi grupuri, grupuri de securişti, cu noi şi noi capturi.

"Am fost expeditivi, tovarăşe!", zâmbi un ofiţer de securitate celuilalt, mulţumit de faptul de a fi fost printre primii care au luat startul acestui concurs sinistru.

Peste sat, în acei zori, plutea un văzduh greoi, încărcat de ţipete sfâşietoare. Atmosfera era aceea de după o mare luptă, când se făcea bilanţul pierderilor şi se pun la adăpost ultimele capturi.

Lăteştiului, acestui sat răsărit aici, în inima pustiului şi a urâtului, expresie a unei perioade atât de dramatice din existenţa acestui neam, i-a fost dat să trăiască aceste clipe de groază şi tragedie umană poate fără precedent în istoria sa.

După ce am fost împachetaţi în camioane, s-a făcut apelul şi santinelele au urcat cu armele încărcate la posturi.

Motoarele au prins în sfârşit să duduie. Departe, la vale, peste Borcea, urca încet, în văzduh un val de ceaţă crudă. Apoi, ca nişte perdele de fier trase înspre lume, au căzut şi gurile prelatelor.

CAPITOLUL 8

COLONIA DE MUNCĂ "CULMEA"

1. Introducere în noul infern

La Vadu Oii, bacurile aşteptau trase la mal. Maşinile au oprit una după alta, iar soldaţii au sărit din ascunzătorile lor, cu armele întinse. Gurile prelatelor s-au dat la o parte şi peste îmbâcseala de transpiraţie şi gaze de motor, fâşii crude de lumină au pătruns înăuntru. Eram slobozi să coborâm câte doi, câte trei din maşină şi să ne facem necesităţile, care pe unde puteam. Peste tot, primprejur se prefira din văzduh un soare blajin de septembrie. La câţiva paşi de mine opri scârţâind în mijlocul drumului, o căruţă trasă de doi boi.

"Strugurei, strugurei dulci !"ne îmbia de zor un ţăran bărbos rezemat de loitriţa carului. Amintiri fugare au prins a mă cutreiera prin suflet, uitând pentru o clipă anturajul meu mizerabil de viaţă.

Revedeam după-amiaza aceea caldă, când un lipovean bărbos mă întâmpină într-o vie pe malul Dunării, cu câţiva chiorchini chihlimbarii. Ochii îmi priveau îngânduraţi spre butucul de vie de alături, unde două vrăbii se scăldau în ţărână. Acelaşi sunet de valuri îmi asalta auzul şi atunci ca şi azi. Împrejur, totul era la fel. Cât de simplu ar fi fost să fiu din nou fericit !

M-am scotocit în grabă prin buzunare şi, scoţând câţiva lei i-am strigat căruţaşului: "Dă-mi te rog o jumătate".

În aceeaşi clipă, miliţianul, aflat pe undeva prin apropiere, se repezi spre mine: "Unde mă-ta te trezeşti tu aici ?"Apoi, către căruţaş: "Întinde-o, bătrâne, că te-apucă ploaia". Căţărat dintr-un salt cu mâinile pe marginea oblonului maşinii, urlă: "Mama voastră de bandiţi, v-aţi molipsit de civilie, ai? Dacă mai faceţi o mişcare, v-aţi ras !" Am urcat la locul meu din fundul camionului, zdrobit. Undeva, în străfundul fiinţei mele, refuzam cu încăpăţânare această alternativă, de existenţă care mi se oferea.

"V-aţi molipsit de civilie !"Atâta cinism era greu de imaginat. Care-i omul care să nu urască măcar o clipă pe tiranul care vrea să-i zdrobească şi ultima fărâmă de frumuseţe din el? Există ceva mai sfânt decât acest refuz de a-ţi lepăda ultima garanţie a umanităţii din tine?

Bacurile încărcate cu maşini au fost trase spre celălalt mal. Peste câmpiile dobrogene, pârjolite de soarele verii, maşinile au prins a alerga nebuneşte. Gazele de la motor, adunate cu nemiluita, tangajul necontenit al maşinii, ca şi înghesuiala, au făcut călătoria aproape insuportabilă. Cineva din apropiere vomită la picioarele mele. În colţul din dreapta al maşinii, studentul Suciu Silviu căzu pradă unei crize de nervi. "Apă, murim!" au murmurat în cor mai multe glasuri.

"Nici o mişcare, că v-am ras!" ne somă santinela. Vomă, crize nervoase, ameţeli, delir. Totul luase aspect de infern. După câteva încercări de vomă, acum reuşisem şi eu.

Câteva clipe mai târziu nu se mai auzea decât un strigăt de disperare:"Ne omorâţi, ne omorâţi!"

Santinelele şi-au zăngănit armele. După încă circa o jumătate de oră de chinuri insuportabile, convoiul de maşini se afla oprit pe o şosea întinsă ca masa şi străjuită de şiruri de pomi. Marginile prelatelor au fost date la o parte şi din nou soldaţii au sărit din maşini. Peste câteva clipe, unul din soldaţi apăru cu un miliţian:"Cine a vociferat aici?" "Domnule major", îi explicăm,"sunt insuportabile condiţiile în care călătorim"."Îţi arăt eu insuportabil, instigatorule, numai să ajungem la destinaţie !"

Din spatele camionului vecin se auzi o voce de femeie revoltată:"Ce-i degradarea asta, domnule ? Nici să-mi fac necesităţile nu pot!"

Popasul a luat sfârşit şi maşinile au prins din nou a alerga în cea mai mare viteză. Când s-a ordonat coborârea, ne aflam chiar în apropierea punctului de control de la poarta coloniei, Noua Culme.

O coloană apreciabilă de oameni, cu sacii în cârcă, aliniată pe cinci, aştepta acum, în poziţie de drepţi, trecerea în revistă a noilor stăpâni şi numărătoarea inaugurală.

Puzderie de uniforme albastre roiau împrejurul nostru.

Un ofiţer chipeş înainta pe alături solemn, cu pas egal, ţintindu-ne chipurile pe rând cu priviri întunecate. "Şi zi, nu v-a plăcut libertatea ?", se răsuci el jovial în faţa coloanei."Nouă nu ne-a plăcut ?" se miră o voce.

"Gura !" ţipă şeful agasat."Aici vă e locul, bandiţilor!"

O primire ca la carte. Vlăguiţi, abia ţinându-ne pe picioare, am păşit rânduri, rânduri, pe poarta coloniei Culmea.

În perioada lucrărilor la Canal, Noua Culme fusese destinată dreptului comun. După câteva schimbări de profil, acum se părea că şi-a găsit adevărata

vocaţie, lagăr pentru administrativi. Când noi am sosit aici, majoritatea barăcilor erau pline cu deţinuţi. De luni de zile, Aiudul şi alte închisori îşi expediau expiraţii aici. Peste aceştia veneam acum noi, adunaţi din toate satele de deportaţi de pe Bărăgan.

În seara aceleiaşi zile ni s-au făcut formalităţile de încarcerare. Miliţieni de toate vârstele şi gradele veneau să ne vadă şi să ne adreseze măcar o înjurătură.

Toţi erau convinşi că noi, în perioada domiciliului forţat am comis cine ştie ce lucruri grave: "Paştele mamii voastre de recidivişti, iar ne-aţi dat de lucru!" Că le-am dat de lucru? Dar ce s-ar fi făcut fără noi? Unde altundeva pe pământul acesta se mai poate câştiga o pâine la fel de uşor ca aici? Doar în schimbul câtorva înjurături şi al unor expresii din arsenalul luptei de clasă, învăţate papagaliceşte?

Ni s-au adus apoi la cunoştinţă pedepsele. Ca majoritatea D-O-iştilor, primisem "deocamdată" trei ani. Tot în viteză, am fost apoi conduşi la magazia de efecte şi echipaţi în zeghe. Toate hainele civile ne-au fost ridicate. Ritm trepidant, de infern. Ne aflam acum echipaţi cu nişte mizerii de haine peticite, cu miros dospit de magazie, pe care nu-ţi venea nici să le atingi cu degetul. Unora, pantalonii abia le acopereau genunchii, altora le cădeau în falduri peste glezne. Cum era firesc, oamenii au cerut haine mai potrivite. "unde crezi că te afli, mă! "ţipă plutonierul." S-a dus cu luxul de pe Bărăgan".

Un ofiţer cu mişcări de clovn,care tocmai intrase, se interesă "de ce vociferează banditii". "CUUM ?" se miră el, "Uite, domnule, ce pretenţii la ei. Drepţi!" urlă el. Orice foşnet se stinse. După ce ne cutreieră de câteva ori cu pasul şi privirea, izbucni în sfârşit: "Să ştie toată lumea. Aici e Culmea, nu Bărăganul. Aici nu sunteţi în civilie. Banditul are o singură datorie: să respecte regulamentul şi să execute ordinele!"

2. Ioaniţiu. Reabilitarea prin muncă şi ... bătaie

În seara următoare, toate dormitoarele foştilor D.O-işti au fost mobilizate în curte, în spatele barăcilor. După ce am fost aliniaţi şi am încremenit în poziţie de drepţi, şi-a făcut apariţia un ofiţer trupeş, cu ţinută dreaptă, virilă, o personalitate biologică proeminentă, cu obrazul tuciuriu şi vocea aspră, metalică. Era căpitanul Ioaniţiu, comandantul coloniei.

"Ştiţi, mă, de ce aţi fost arestaţi?", îşi începu el discursul. "Să vă spun eu. Statul a făcut un act de clemenţă cu voi şi v-a lăsat liberi. Voi, însă, n-aţi binevoit să vă vedeţi de treabă. V-aţi apucat să vă organizaţi, să comiteţi

acte ostile regimului, să vă continuaţi activităţile voastre banditeşti. De aici nu mai iese nimeni, decât cel care dovedeşte că s-a reabilitat. Aici, reabilitarea se face prin muncă şi disciplină ... etc.

Era limpede. Toate strădaniile cadrelor aveau un singur ţel, acela de a ne convinge, prin tot ce le stătea în putinţă – cum ? se va vedea pe parcurs – că noi am fost arestaţi pentru că"într-adevăr eram vinovaţi".

După ce se comisese primul abuz, acela al trimiterii în domiciliu forţat – lucru neprevăzut în sentinţa judecătorească, în loc de libertatea cuvenită, las la o parte alaiul de abuzuri comise cu ocazia tratamentului aplicat în detenţie, după ce se comisese al doilea abuz prin ridicarea noastră de pe Bărăgan cu japca, după ce se comisese al treilea abuz prin încarcerarea noastră fără vreo sentinţă judecătorească, doreau acum să ne convingă să-i aplaudăm pentru ispravă. Acest abuz comis asupra conştiinţei le punea vârf la toate: să consimţi la nedreptăţile care se comit împotriva ta.

Încercaseră reeducarea de la Piteşti, încercaseră reeducarea de la Aiud - fără să mai punem la socoteală că întregul sistem detenţionar era conceput în jurul ideii de "reeducare"– şi tot nu erau mulţumiţi. De ce să nu încerce acum ultima lovitură, începută aici, la Culmea, şi prelungită în Deltă, la Grind şi Periprava ?"Extrema dreaptă"trebuia definitiv distrusă. Iată singura raţiune pentru care am fost ridicaţi din Bărăgan şi aduşi aici. În acest sens, Culmea e poate al treilea mare sistem de"reeducare"care s-a încercat asupra deţinuţilor din România. Munca la care vom avea dreptul, aici va fi muncă de exterminare, combinată cu un regim de teroare şi bătăi cum eu, personal, nu mai cunoscusem în toată cealaltă perioadă de detenţie.

O dată cu anunţarea pedepselor, grefierul mai avu şi cinismul să ne facă cunoscut faptul că, deşi am fost arestaţi la 28 septembrie 1958, Ministerul a găsit de cuviinţă să ne considere timpul de executare a pedepsei începând de la 12 septembrie 1958, dată când au fost emise mandatele de arestare. Or, se ştie că administrativul nu avea limită.

Nu mult după instalarea noastră aici, au intrat în funcţiune politrucii. Nimeni nu a scăpat de anchetele acestora, unii fiind chemaţi de câte două, trei ori şi chiar mai des. Câteva săptămâni, activitatea acestora a fost cât se poate de febrilă. Întrebarea tipică era "dacă ştii de ce ai fost arestat", după care venea cealaltă întrebare cu tâlc: "Ştii în ce condiţii poţi fi pus în libertate?"

Roadele adevărate ale acestei anchete aveau să se vadă la numai câteva zile după arestarea noastră. În ultimul timp, în colonie se zvonise că a sosit la faţa locului o comisie de la Minister, în vederea trierii şi eliberării noastre. Şi, într-adevăr, comisia venise şi triase. În numai câteva zile de la sosirea acesteia au şi fost puşi în libertate circa 12 informatori. Totul, de

data aceasta a rămas la libera alegere a deţinuţilor. Cine a dorit, a plecat – nu în Bărăgan, ci direct acasă. Asta zic şi eu lovitură ! Aşa a fost atunci, o simplă declaraţie dată m-ar fi scutit şi pe mine de alţi aproape şase ani de mizerii. Cu acest lot avea să părăsească Culmea atunci şi prietenul meu de la Lăteşti, Sandu Moraru, despre care domnul Betea spunea că nu-i plac ochii lui"alunecoşi", care niciodată nu privesc omul drept în faţă. El motiva atunci această plecare prin acceptarea publicării unui pretins manuscris de roman, pe care Securitatea i l-ar restitui pentru refacere. Şi aceasta cu atât mai mult, cu cât acţiunea s-ar fi petrecut prin Germania, unde acesta stătuse câţiva ani, în calitate de ofiţer.

Dar eliberarea celor 12 nu avea să rămână, pentru culmeni, nimic mai mult decât o lecţie, prima lecţie pe care au ţinut să ne-o dea; şi un avertisment.

3. Mircea Kreţulescu. Iarna la Culmea

Aşa-zisa carantină a foştilor D.O.-işti a durat câteva săptămâni. Pe parcurs, încet-încet, am început să fim scoşi la câte o corvoadă.

Astfel am luat legătura cu o serie de cunoştinţe vechi, venite aici de la Aiud. Într-o zi, l-am cunoscut pe studentul Titi Moroianu, amicul meu de morse de la Aiud. Era pipernicit, negricios, cu ochii acoperiţi de nişte ochelari cu rama enormă. De loc cum mi-l închipuiam. Această întâlnire nu a avut însă darul de a adânci o prietenie începută cu atâta zel. Fiecare rămăsesem parcă decepţionaţi de cunoştinţă.

Scurt timp după aceea, îl întâlnesc şi pe Nuţiu Leonte, căruia am putut să-i furişez câteva ştiri proaspete de afară. A fost surprins să afle acum despre noua mea dragoste, Anişoara."Dar Olguţa?" "N-a fost să fie!", i-am răspuns eu consolat."De data aceasta cred însă că voi fi aşteptat". "Eşti un fenomen, pe onoarea mea!", m-a bătut el pe umăr.

O perioadă, întreaga noastră cameră a lucrat la însilozarea cartofilor şi a morcovilor. O bună ocazie de a ne astâmpăra foamea, care începuse din ce în ce mai acut să-şi facă apariţia.

Dar cu timpul, consumul de morcovi exagerat avea să ne provoace, pe lângă crampe intestinale şi indigestii, un alt mare neajuns: pe tot cuprinsul corpului pielea se pigmentase într-un galben violent, de păpădie. Încă de când fuseserăm scoşi la aceste munci, fusese dat avertismentul, tânărul Ilie Dragomir, cunoscut de mine încă de la Aiud, avea faţa ca ceara. Principalul era să ne simţim stomacul plin.

În scurt timp, toate vechile noastre tare de puşcăriaşi învederaţi, au pus din nou stăpânire pe noi. Foamea ne obliga acum la mari concesii.

Mâncam ce ne pica în mână, cartofi cruzi, praz, gogonele acre. Diareea începuse să facă ravagii.

În prag de iarnă a avut loc o verificare medicală generală pentru recrutarea de noi întăriri la cariera de piatră. Foarte mulţi dintre noi au luat acum frigul şi ploile în piept, în schimbul unui supliment de hrană. Deocamdată, reuşisem să-mi păstrez poziţia, oarecum mai confortabilă, de la început.

Primele semne ale iernii au început să-şi facă apariţia. Lapoviţă, ninsoare şi vânt, aproape nesfârşite. În dormitoarele noastre, cu toţi pereţii în bătaia vântului aspru de Dobrogea şi pardosite cu cărămidă, se făcea frig, un frig care începuse să ne pătrundă până la oase.

Mai târziu, când iarna se cuibărise de-a binelea, au început să ne aducă raţia de cocs pentru foc, care se făcea numai seara. Deşi barăcile aveau spălătorii, eram ferecaţi în dormitoare, obligaţi să ne facem necesităţile în tinetele pitite după uşă. Începuse acum o supraveghere strictă de către miliţieni prin gaura vizetei, în vederea recrutării de noi şi noi candidaţi la izolare. Izolările funcţionau acum din plin, ca în timpurile de glorie ale Aiudului.

Pe lângă toate celelalte, timorarea în masă crea o atmosferă insuportabilă. Mulţi intelectuali făceau acum eforturi disperate, să îndulcească această stare de lucruri ruinătoare, prin diferite discuţii sau chiar conferinţe. În această privinţă, efortul domnului Victor Medrea era apreciabil. Nu-i mai puţin adevărat însă că acest om era o adevărată enciclopedie. Turnat de unul sau altul din cameră, a fost adesea trambalat pe la politruc şi şicanat pentru faptul de a"interpreta reacţionar cărţi de literatură". Cu toate că i se interziseseră orice fel de discuţii în cameră, dumnealui a continuat, lucru ce l-a făcut să ia de câteva ori drumul izolărilor.

Un om care în acest sens ar fi putut face mai mult în acele clipe de grea cumpănă, era domnul I.V. Georgescu, fost profesor de teologie, după 1944 expediat în Rusia, unde a zăcut în închisoare ani întregi. Dintr-o prudenţă exagerată, acesta însă nu scotea o vorbă toată ziua, mulţumindu-se să discute doar banalităţi, din când în când.

Avocatul Decebal Codreanu era, dimpotrivă, un om avid de auditoriu, pe care uneori căuta să-l convingă prin maniere destul de grosolane, lucru care nu-i aducea mari succese. Acesta era poate un motiv în plus de a-l ataca pe domnul Medrea, ori de câte ori i se oferea prilejul.

Motive pentru izolare se găseau la orice oră din zi şi din noapte. Dintr-un astfel de motiv, fără nici o bază cât de cât reală, aveam să ajung acum, în prag de iarnă, zeci de zile la izolare.

Într-o dimineaţă, am fost scoşi toţi din dormitorul nostru la curăţatul cartofilor, în spălător. După isprăvirea lucrului, la inspecţia făcută în

urma noastră, majorul Costache descoperi într-un colț al încăperii patru cartofi. "Desigur, banditii i-au ascuns cu intenția să-i fure și să-i halească", și-a zis majorul. Destul că se porni pe cercetări: cine și cum a pus acolo cartofii? După mai multe investigații nereușite, se apucă să reconstituie poziția fiecărui deținut în spălător. Și cum eu, împreună cu alți patru am avut locurile în imediata apropiere a corpurilor delicte, a trebuit să plătim oalele sparte. Mai exista o portiță de scăpare: "Spuneți-mi pe banditul care a pus cartofii acolo!" Și cum toată lumea a tăcut, am fost buni de izolare. A fost una dintre cele mai cumplite pedepse de acest fel pe care le-am suportat. Camera de izolare, pe lângă faptul că avea ciment umed pe jos, era igrasioasă în cel mai înalt grad și avea două ochiuri de geam lipsă. Noi eram echipați doar cu zeghea și cămașa. Ziua și noaptea ne plimbam, să nu înghețăm. Când oboseala ne dobora, ne propteam spate în spate, doi câte doi, moțăind în picioare, sau uneori noaptea, întinși pe drevele de jos.

Întotdeauna pentru "recidiviști" pușcăria devine o boală, o boală cu premeditare. Factorul psihologic, de anticipare a evenimentului, își spune într-o mare măsură cuvântul. Este ceea ce făcea ca tensiunea noastră să sporească în mod considerabil.

Studentul în medicină, Mircea Kretulescu, extrem de dotat intelectual și fire sensibilă, suferise la reeducarea din Pitești un șoc, peste care nu i-a fost posibil să mai treacă. Poposise la Lătești cu un psihic destul de zdruncinat. Condițiile de acolo, de relativă libertate, i-au adus o ameliorare considerabilă a stării sănătății sale. Astfel că în scurt timp și-a înjghebat un cabinet medical, unde dădea asistență de specialitate deportaților, întotdeauna numai gratuită.

Începuse din nou să iubească muzica și lectura, lucru ce a făcut să-și înjghebe o frumoasă bibliotecă și o colecție de discuri. Oricum, la Lătești a fost un om despre care s-a vorbit cât se poate de frumos. Șocul rearestării a însemnat pentru el prăbușirea.

Îl vedeam acum zăcând zile de-a rândul în colțul său cu privirea în pământ. Într-o bună zi, când nimeni din cameră nu i-a luat seama, a sărit prin ochiul geamului de sus, în curte. Operație extrem de dificilă, având în vedere poziția și îngustimea găurii, dar pe care – așa cum aveam să vedem la reconstituirea incidentului de către Ioanițiu – Mircea a executat-o cu îndemânarea unui atlet desăvârșit.

O dată ajuns afară, se repezi cu capul, ca un bolid, în zidul barăcii vecine, o dată, de două ori, de trei ori. Apoi, cu capul șiroind de sânge alergă spre zona interzisă. Aici, la comanda ostașului de pază, ridică mâinile. Poziție în care fu găsit de milițieni, la baterea alarmei. A urmat apoi, în

camera noastră, un șir de anchete, șicane, bătăi. "Cine l-a instigat pe bandit să evadeze?" Dovezile erau clare, că studentul voise să se sinucidă, nu să evadeze. Degeaba, diagnosticul a fost pus: "tentativă de evadare". Aceasta, în ciuda faptului că acest om avea un diagnostic de boală mintală, stabilit de medici. Pentru Ioanițiu, totul a constituit un pretext nu pentru trimiterea lui în spital, ci pentru "internarea" într-o izolare. După ce i s-au nituit lanțuri la picioare, după ce a fost dezbrăcat la cămașă și zeghe, a fost azvârlit în mormântul său, unde a zăcut o iarnă întreagă. Când l-au transportat la infirmerie, pe jumătate țeapăn, avea picioarele numai răni cangrenate din pricina verigilor de fier.

Ce i s-a întâmplat apoi, n-am mai putut afla.

În plină iarnă s-a dezlănțuit o campanie pentru a ne determina să apucăm drumul carierei. La argumentul nostru că suntem "inapți", ofițerii ne răspundeau cinici: "Cu tratamentul pe care vi-l aplicăm, o să vă însănătoșim noi". În afara unor corvezi ocazionale, ca de pildă descărcatul butoaielor cu gogonele sau căratul cărbunilor și alimentelor din depozit, nu eram scoși din cameră nicăieri. Într-o astfel de stare tensională, în miezul acelei ierni a dat peste noi gripa asiatică. Am făcut parte din primul lot de bolnavi care au fost izolați într-o baracă mărginașă a coloniei. Aici măcar puteam tuși și expectora în voie. Clipă de clipă, efectivul ni s-a mărit, astfel că în câteva zile baraca devenise neîncăpătoare. Zile în șir, hârdaiele cu mâncare și tăvile cu calupuri de mămăligă veneau și plecau neatinse. Cu toate mizeriile de aici, aveam totuși un mare avantaj: gardienii nu depășeau gardul de sârmă ghimpată, nici să-i tai. Primele trei zile am ținut-o numai în 40 de grade. Pentru flegma expectorată – kilograme întregi – ni s-au trimis bucăți de cârpe murdare și petice de hârtie. În câteva săptămâni, întreaga colonie zăcea bolnavă de gripă. Cei în agonie erau cărați cu tărgile la infirmerie. Chiar din primele zile de la declanșarea epidemiei, țin minte că a murit în infirmerie un fost general destul de în vârstă.

4. La vie. Călăul Costea

În primăvară, am fost din nou supuși unei comisii medicale, mult mai drastice decât precedenta. Comisia era alcătuită din trei membri: comandantul, felcerul și doctorul civil, toți extrem de expeditivi.

Ioanițiu propunea pentru fiecare ins în parte diagnosticul și medicul civil aproba. Declarat apt de muncă, a doua zi am și luat drumul spre dealurile Nazarcei, unde se aflau tarlalele cu vie. Cât vedeai cu ochii, aceste pante domoale erau acoperite cu tufe aliniate de vie și livezi de pomi fructiferi.

La început, ici-colo, câte o floare împlântată pe marginea drumului ne prevestea, cu surâsul ei, chipul adevărat al primăverii așteptate.

Apoi o euforie de culori și raze au inundat dealurile.

Lizierele de salcâmi cu dungi verzi și crude desenau până departe, pe câmpuri, fel de fel de figuri geometrice.

Totul era menit parcă să-ți nască o nouă poftă de viață.

Și totuși, ura mea pentru urâtul îndurat nu era încă pe măsura acestei iubiri în numele unei primăveri care mă asalta cu veșnica sa promisiune de frumusețe. Când ura mea va fi fără margini față de tot ce se cuvine să fie urât, atunci și iubirea mea va fi fără margini, adevărata iubire față de tot ce se cuvine să fie iubit. Atunci mă voi simți om deplin.

Ritmul accelerat al muncii pe care abia o începusem nu mă incomoda prea mult, având în fața ochilor, ca o compensare, minunatele priveliști. Dimpotrivă, cât era ziua de mare, legam în ritmul sapei gând după gând, imagine după imagine. Câte versuri am mai putut risipi pe acele dealuri ale Nazarcei, Dumnezeu știe. Doar"Nufărul alb", un poem kilometric, îmi mai stăruie și azi în minte, cu unele scene pline de candoare și prospețime.

La acest început de relativă relaxare și frumusețe, a apărut pe firmamentul vieții noastre Costea. Pe acest sergent major, veșnic fluturând un surâs ostentativ pe buze, îl urmăream adesea prin colonie alergând încoace și încolo, îmbrâncind pe unul sau pe altul, fără să pot bănui atunci ce forțe ale iadului poate el întruchipa. Aici, adevărata sa vocație se dezvălui dintr-odată pe deplin. Învestit de Ioanițiu cu conducerea întregului punct de lucru de la vie, îi stătea în față un câmp imens de activitate. Era înalt, deșirat ca o girafă, iar sub fruntea sa de viezure, izvorau doi ochi de reptilă îndârjită. L-am urmărit în ziua aceea fatală, de foarte departe, cum alerga înnebunit spre tarlaua noastră. Întâi a smuls cel mai vânjos arac din apropiere. Astfel înarmat, s-a repezit bezmetic, în salturi înainte.

Întâi s-a auzit un trosnet ca de vreascuri uscate, apoi un geamăt sfâșietor. Victima, incredibil, era un bătrânel care abia își ducea zilele, un fost avocat de nu știu de pe unde. El se afla atunci în coada brigăzii. Acesta era criteriul de alegere, la început, al lui Costea.

"De ce ai rămas la coadă, banditule?" Odată corpul prăbușit la pământ, Costea începu să joace cu cizmele pe fluierele picioarelor condamnatului. Călăul se dezlănțuise. Ochii tuturor au încremenit într-un spasm de groază și de ură. Scenele de infern te lasă întotdeauna perplex, tocmai pentru că te confruntă cu propria ta neputință. Aici, în văzul tuturor, un om era victima bestialității și nimeni, absolut nimeni, nu era în stare de un gest de împotrivire.

Iată o mare suferință a existenței noastre omenești. Cum e posibil atunci să etichetezi, să-ți numești teorii morale, să aperi idei și teorii umanitare, să promovezi o credință religioasă, când tu nu ești în stare să întinzi măcar un deget, chiar și simbolic, celui mistuit de colții fiarei apocaliptice ? Nu, omului nu i-a fost dată această fericire.

Și totuși … în ciuda scepticismului tuturor, a fost cu putință. A fost cu putință ca acel ocean de durere și urât să cuprindă și acea picătură de adevărată lumină și frumusețe.

Un om slăbănog, altfel retras și sfios ca un prunc, se îndreptă cu pași înceți, dar siguri spre locul masacrului. Acel trup, unic atunci în ochii tuturor, supt de ani de suferință și privațiuni, părea acum cel mai frumos din lume, un Făt-Frumos, cu ochii aprinși de chemarea adevărului.

Un murmur răzbătu atunci prin văzduh:"Nu te duce, te omoară !"

El însă părea că nu aude și nu vede decât chipul dorului său, chemarea sa lăuntrică.

Domnul Nicolae Baștea, originar din Viștea, de la Făgăraș, acest om cu o parte mâncată de distrofia îndurată în celulele Aiudului se opri la doi pași, în fața majorului. Cu focul crunt al privirii sale îl prinse ca într-un clește:"Oprește-te, domnule !", se auzi o voce aproape sugrumată. Toți aveam răsuflarea întretăiată. Îl va ataca Costea ? O, de acum, întâmplă-se orice, un om va fi salvat de la moarte. E oare ceva mai frumos pe pământ ?

Niciodată nimic nu va întrece acest mare risc, riscul de a înfrunta forțele iadului dezlănțuite.

O clipă majorul rămase descumpănit. De la această ezitare i-a venit înfrângerea. Parul, care câteva momente rămăsese încremenit în văzduh, se aplecă încet spre pământ, ca în cele din urmă majorul să-și încline capul: "Cum îndrăznești? Te mănânc, banditule!" "Încercați!", zise deținutul. Avea fața descompusă, aspră ca piatra."Te omor!", se îndârji Costea. "Dacă vă atingeți de mine, vă rup beregata cu dinții!" "Tu?" milițianul era uluit. "Mă fascistule, paștile…" Șeful de escortă venise la fața locului. "Împușcă-l, sergent!", strigă poruncitor Costea. "Treaba mea e să-i păzesc", îl înfruntă acesta.

Și totuși, călăului i-a lipsit curajul să-l lovească pe bravul om. Se mulțumi să scoată din buzunar un carnet, în care să-i noteze numele. Un nume care ar face oricărui om cinste să-l rostească:"Nicolae Baștea, deținut politic în epoca de teroare stalinistă".

Seara, la întoarcerea în colonie, a fost reținut la poartă. Dată fiind gravitatea faptului, Ioanițiu a venit în persoană la fața locului, să ancheteze cazul. Decizia comandantului a fost ca deținutul să iasă în continuare la vie, desigur, sedus de gândul că totuși Costea îi va veni de hac. Decizie

nerespectată de deținut:"Atâta timp cât domnul major Costea e şef la vie, eu nu mai ies la lucru". Astfel, domnul Nicolae Baştea a ajuns la izolare unde a petrecut peste o lună. Adesea, Costea a încercat să-l atace şi aici, între patru pereți. Încercări niciodată izbutite, căci urletul deținutului, care învăluia colonia, îl făcea să se oprească.

La Lăteşti, omul acesta, altfel atât de neluat în seamă, avea o teorie pe care a respectat-o cu strictețe:"Acest corp trebuie deprins numai cu privațiunile, pentru a nu fi luat prin surprindere de marile încercări care vor veni". Şi aşa a şi fost. În acest naufragiu al morții, poate numai el singur a avut dreptate. Şi dacă aproape toată lumea de acolo ştia acest "precept etic" valabil în atari împrejurări, câți aveau tăria şi curajul să-l şi aplice?

Dar se vede că acest major Costea avea în sânge germenele bestialității. Acest incident a trecut peste el ca un nor de praf; s-a scuturat şi a pornit mai departe. În scurt timp ajunsese la o performanță pe care nu ştiu ce alt major aflat atunci acolo ar fi putut-o atinge. Bătea zilnic aproape 12 ore încontinuu. Bineînțeles, perioadă punctată de mici întreruperi, necesară deplasării, de la o brigadă la alta. Preferințele lui erau bătrânii, intelectualii şi foştii demnitari. Pentru depistarea victimelor, îşi însuşise un procedeu folosit de soldații sovietici, după câte am auzit: mâinile. Dacă aveai mâinile ca lopețile, în plus murdare şi crăpate, nu aveai prea mult de ce te teme de Costea. Desigur, pentru un om lucid, acest capriciu al majorului îi aducea o dovadă în plus de iresponsabilitate şi cinism. Ce are a face însă asta ?

Principalul era ca el să-şi potolească o sete ancestrală şi să răspândească groaza în suflete.

Într-o zi, îmi ordonă să întind mâinile la control."Ce-a fost tată-to?" "Țăran". " Pe cine vrei tu să duci? Nu vezi ce mâini de domnişoară ai, bă, banditule!" Am rămas uimit când l-am privit, câteva clipe mai târziu, îndepărtându-se.

Exemplul lui Costea fu urmat la scurt timp şi de alți milițieni. Nimeni însă nu i-a putut atinge nici pe departe performanța. Astfel, via cu soarele şi frumusețile ei inegalabile, devenise iadul pe pământ. Un singur țipăt:"Vine Costea!" era suficient să scoată lumea din minți. Ritmul muncii devenise drăcesc, fiecare ferindu-se să rămână în"coadă". Dacă era firesc ca cineva să fie totuşi în coadă, nimănui nu i se părea firesc să fie el acela.

În ceea ce mă priveşte, via a constituit, chiar dacă pe alt plan decât pentru mulți alții, un moment de cumpănă.

Era în brigada noastră un aviator, Midofski, pe care îl cunoscusem la Lăteşti. Chiar de la început l-am văzut avântându-se la muncă nebuneşte, devenind în scurt timp vârful de atac al brigăzii. Îi trebuia însă un partener şi cum eu aveam o dexteritate deosebită la prăşit, mă puteam cu uşurință

ține în urma lui. Astfel, am devenit fără să iau seama complicele lui Midofski, care, în acest fel, îi făcea jocul lui Costea. Lucrurile au mers aşa o bună bucată de timp, până când, într-o bună zi, domnul inginer Vâslan mi se adresă pe un ton dojenitor: "Dumneata erai în urma lui Midofski?" Da"Clătină din cap: "Să nu mai faci aşa ceva!"

Că Midofski nu mai era omul pe care îl cunoscusem la Lăteşti s-a dovedit ceva mai târziu, la Periprava, când acesta plecă acasă cu un nou grup de turnători.

Infernul de aici s-a prelungit pe tot parcursul verii. Unul după altul, oamenii erau aduşi pe brațe la infirmerie. Izolările erau arhipline cu lucrători de la vie.

În perioada aceea avea să moară domnul farmacist Luzi, cel care la Capul Midia a supraviețuit mâncând şerpi, broaşte şi chiar frumosul câine al comandantului.

Zilnic, zeci de oameni cereau raportul comandantului sau al politrucului, care parcă dispăruseră cu desăvârşire. Parcă nimeni nu ştia nimic din ceea ce se întâmpla la vie.

Aceasta a fost singura perioadă în care"cariera", cu munca sa ucigătoare era râvnită de toată lumea. Dar în afara celor care luau drumul infirmeriei şi al carcerelor, cine mai putea scăpa de cleştele lui Costea?

Poate multe vor fi uitate din acea perioadă de grele încercări pentru noi, dar numele lui Costea nu poate şi nu trebuie să fie uitat. El va figura indiscutabil alături de cel al altor călăi, din acele vremuri de tristă amintire.

5. La cules de caise. Marea teroare

Minunatele livezi de caişi de pe dealurile Nazarcei au dat în pârg. Aproape tot efectivul viei a fost mutat la recoltatul acestui aur vegetal.

Bătrânii şi oamenii mai suferinzi erau folosiți la sortatul caiselor. Toată lumea în colonie, trebuia să facă ceva. Cum eram, ne-am repezit fără nici un fel de oprelişti asupra acestor fructe binecuvântate. Un timp, simțindu-ne burțile pline, a fost minunat. Excesele n-au întârziat să apară. Se făceau acum adevărate concursuri, de ce cantitate de caise poate consuma fiecare. În curând au apărut şi performanțele. Au fost oameni care au ajuns să consume pe zi 120-130 de caise. Cel puțin mie, care nu depăşisem cifra de 40 şi aceasta cu mari eforturi, mi se părea extrem de mult. Macedoneanul Caporani, care întotdeauna deținuse recordul în această materie, veni curând cu o inovație. Carnea caisei conținea prea multă apă, care te balonează, sâmburele se găsise că-i mai bogat în uleiuri şi alte substanțe hrănitoare.

Astfel se sacrificau sute şi mii de caise. Pe de altă parte, nici nu ocupau atâta loc în stomac.

Cert este că această lăcomie avea să ne coste foare scump pe unii. La început, ni s-au dilatat intestinele de nu mai încăpeau în pantaloni. Apoi au urmat în ordine indigestii, diaree.

În dormitoare, aerul devenise insuportabil, acru, îmbibat de miros de ouă clocite şi excremente. Toată lumea căuta locurile de sub paturi pe cărămidă. Pe tot parcursul perioadei caiselor, dormitoarele au fost adevărate etuve, din care ieşeam în fiecare dimineață împleticindu-ne pe picioare.

Mult timp încă după reluarea lucrului la vie, urmările acestor abuzuri gastronomice aveau să persiste.

Acum, că anumite soiuri văratice de struguri se copseseră, cum erau perla de Chaba, tentația devenise din ce în ce mai mare. O tentație care implica mari riscuri. Milițienii, cu mic cu mare, erau pretutindeni la pândă.

Un simplu ciorchine te putea costa o bătaie zdravănă, sau chiar şapte, zece zile de izolare.

Adesea, în astfel de situații, soldații deveneau complicii deținuților, anunțându-i printr-un mijloc oarecare de apariția"caraliului". Multe, de altfel, au fost ocaziile aici, la Culmea, când soldații se solidarizau mai degrabă cu deținuții, decât cu milițienii. Acesta a fost într-un fel marele nostru noroc. Fenomen unic întâlnit în închisoare, acest lucru trebuie spus şi subliniat ca o excepție. Şi mai ales nu trebuie uitat omul care a stat în spatele acestui act de curaj, comandantul gărzii, dacă nu mă înşel, locotenentul Dumitrescu.

În preajma lui 23 August, întreaga colonie a intrat în alertă. Mai întâi am fost ferecați în barăci, apoi alaiul de alarme şi percheziții s-au ținut lanț câteva zile. A urmat o şedință fulger, de prelucrare a cadrelor, cu care ocazie tot ce purta epoleți şi chipiu a fost înarmat cu un baston de cauciuc. În sfârşit, la Culmea "se decreta" un nou "regulament al deținutului" , trâmbițat în gura mare de către milițieni, prin dormitoare. "S-a admis bătaia ca pedeapsă disciplinară a deținutului". Acum pentru a-ți aplica câteva bastoane la fundul gol, nu era nevoie nici de raport, nici de aprobare de sus.

La un singur semn cu degetul, te îndreptai spre uşă, unde erai aşteptat de doi, trei milițieni care te cărau în spălător. Aici, în timp ce unul sau doi te țineau, celălalt te lovea peste fese de câte ori credea el de cuviință. În timpul acestei operații, uşile, atât a spălătorului, cât şi a camerei, erau lăsate de obicei crăpate, cu scopul de a se auzi pocnetul vânei de cauciuc pe pielea goală, cât şi gemetele victimei. Pretext pentru bătaie se putea afla din orice. Dacă te-ai uitat nu ştiu cum la milițian, dacă ai surâs, dacă ai avut o ținută "neregulamentară" când a vorbit un cadru, dacă, dacă, dacă…

Noul regulament, "tip Ioanițiu"interzicea nu numai întinsul pe pat pe tot parcursul programului de zi, de la deşteptare la stingere, dar şi atinsul patului, ca şi al pereților, fie chiar şi numai cu un deget. Discuțiile cu voce tare erau interzise şi întotdeauna o discuție într-un cerc restrâns însemna "conspirație", deci motiv de bătaie.

Omul noului regulament era pur şi simplu un par înfipt în mijlocul dormitorului. Dar nici acest "par" nu avea vreo garanție că nu va ajunge la vâna de cauciuc. Eram cu Marcel Cazacu şi profesorul Iliescu.

După stingere, supravegherea rămânea la fel de drastică. Erai tras la răspundere pentru orice deplasare la tineta de murdărie sau la hârdăul cu apă. Adesea o simplă zvârcolire în pat putea constitui un bun pretext de bătăi. Ei bine, cu toate acestea, cadrele păreau nemulțumite. "Pe vremea lui Antonescu, îți aplicau douăzeci şi cinci la fund, ca bună ziua", ziceau aceştia. Acum nu mai auzeai vorbindu-se decât de regulament, cea mai arbitrară noțiune din câte au existat vreodată. Din acea neagră perioadă, era absolut obligatoriu a se reține numele majorului Costache, care, cu mici excepții, îl reedita pe Costea de la vie.

Când au început să ne scoată la baie, mizeriile aveau să sporească şi mai mult.

Întreg efectivul camerei, fără absolut nici o excepție, era scos în curte. De aici până la baie, drumul se străbătea, numai în cel mai vioi pas alergător. Dezbrăcarea se făcea numai la comandă, ca şi intrarea sub duşuri, a căror apă era ori fierbinte, ori rece, niciodată potrivită.

Dar ce a fost până acum, a fost floare la ureche. Abia când se ordona îmbrăcarea începea dezastrul. Cine nu reuşea să să se echipeze în timpul optim, ieşea întotdeauna doar cu albiturile pe el sau cu haina pe care reuşea s-o ia pe el. Uneori ieşeai şi în pielea goală. Milițienii stăteau la uşă pregătiți, într-o parte şi alta a cadrului uşii. Cizmele şi pumnii curgeau gârlă. Manejul devenise şi el o mare tortură. Era obligatoriu, pentru că de aici, cine ştie, nimereai drept la izolare.

Vânătăile lăsate de acele vâne de cauciuc n-au dispărut din carnea noastră mult timp, ca şi amintirea acelor clipe de groază.

Era firesc să ne punem întrebarea, şi atunci ca şi azi, de ce, după atâția ani de la Piteşti şi de la Aiud, s-au mai reeditat asemenea sisteme, cu atât mai abitir, cu cât ele au fost aplicate asupra unor oameni care nu aveau nici măcar o sentință judecătorească ?

A fost acesta un ordin primit de sus, de la minister, sau o simplă toană a lui Ioanițiu?

E greu de crezut că acesta şi-ar fi asumat o asemenea răspundere. Dar oricare ar fi fost sorgintele acestei inițiative sinistre, fapta în sine rămâne, ceea ce, pentru noi, era poate singurul lucru important.

6. Cariera de piatră. Plecarea de la Culmea

În plină teroare "Ioanițiu", suntem scoşi la o nouă vizită medicală. Toate privirile se îndreptau acum spre cariera de piatră, al cărui efectiv trebuia sporit.

Deşi tentația porției suplimentare de mâncare era mare, munca ruinătoare de acolo rămânea totuşi un lucru de temut. Vânturați prin această aşa-zisă comisie medicală, trei sferturi din efectivul coloniei avea să ia drumul carierei.

După ce am fost dezbrăcat la pielea goală şi Ioanițiu cu mâna lui mă pipăi la coaste, la grumaz, la o simplă clătinare de cap, doctorul civil dădu verdictul "bun". Dar nu numai atât, când dau să plec, gata echipat, simt o mână puternică care mă prinde de braț: "Eşti tânăr, eşti sănătos, numai bun de ajutor de brigadier. Să vezi ce om scot eu din tine!" Şi Ioanițiu îi făcu semn brigadierului Balaban să se apropie: "Îl vezi? De azi înainte e ajutorul tău". "Am înțeles, să trăiți!", zise brigadierul şef al carierei, supus.

Lucrurile luaseră o întorsătură gravă. Întotdeauna m-am străduit să evit pe cât mi-a stat în putință orice compromis, adică orice faptă care ar aduce altora suferințe. Acum eram făcut dintr-o dată lacheul unui om care dăduse vieții lui o singură noimă: Ce să facă pentru a plăcea comandantului? Ştiam, pe de altă parte, că odată intrat în colimatorul lui Ioanițiu, cu greu se mai putea scăpa.

După mai multă chibzuială am găsit cu cale că soluția cea mai bună era să nu forțez lucrurile. Am acceptat să ies la carieră, ca toți ceilalți, dar odată ajuns pe şantier, am cerut brigadierului să fiu repartizat într-o echipă.

Balaban, acest om vânjos, cu fața tuciurie, toți ziceau că-i țigan, foarte brutal în apucături, mă bătu pe umăr surâzând: "Dacă vrei dumneata..." Această cedare era de fapt în profitul lui, nu mai avea – probabil aşa gândea – concurent la post. Astfel am ajuns în echipă cu domnul Coviță, avocat din Bucureşti, destul de înaintat în vârstă.

Cariera se afla la o depărtare destul de apreciabilă de colonie. După ce traversam o porțiune bună de pajişte şi urcam o pantă râpoasă de deal, mergeam cale de aproape o oră prin văioage domoale, când printre tarlale de porumbişti, când printre mirişti. Cariera semăna cu o grotă enormă, deschisă înspre lacul Ghiol. Era o lucrare începută o dată cu Canalul şi lăsată

baltă, tot cu încetarea acestuia. Piatra, în blocuri uneori uriaşe, se extrăgea din râpa din dreapta dealului. De aici, blocurile erau rostogolite la vale, până lângă linia de decovil. Aici erau fărâmițate cu baroasele în bucăți de arocament, care apoi erau încărcate în vagoneți. Pentru toate aceste operații nu aveai nevoie decât de trei lucruri: baros, rangă şi putere de bou.

Cu coechipierul meu, om de altfel destul de ramolit, dar înzestrat cu o mare voință de a-şi realiza "norma" – unii vorbeau că ar fi turnător – am ajuns destul de repede la conflict.

"Domnule Coviță", i-am zis, "vrei să ne rămână oasele pe aici?" Dar destul de timpuriu, şi la el neputința avea să-şi spună cuvântul.

Trecuseră doar câteva săptămâni de când mă aflam la cariera de piatră şi deja mă simțeam extenuat. Stările acestea de abrutizare întotdeauna îmi dădeau senzația că totul în mine se reduce la un simplu automatism.

Marşuri forțate peste câmpuri, lovituri date din fundul rânzei cu barosul, somn de vită răpusă, totul se succeda fără sfârşit.

Ochii uitaseră cu desăvârşire să privească cu interes o floare răsărită pe marginea drumului sau un asfințit roşu ca sângele de dincolo de dealurile îngălbenite. Tentau acum mai mult ştiuleții copți de porumb, sau rozetele de floarea soarelui, pe jumătate ciugulite de păsări. Acum totul devenise aşteptare. Aşteptam să se scurgă zilele şi o dată cu ele vlaga picurată în fiecare lovitură de baros. Cât mai repede. Într-o bună zi, a trebuit să fiu adus la colonie sprijinit pe brațe. Extenuarea fizică aproape întotdeauna atrage după sine şi un faliment moral. Uneori, şarpele mă muşca de cuget: "La urma urmei, săvârşeai o crimă acceptând să fi ajutorul brigadierului? Cine dracu' o să-şi mai aducă aminte de atâtea ființe mizerabile, peste ani şi ani, care au murit prin aceste hârtoape, cu mâinile încleştate pe baroasele lor?"

Şi totuşi, undeva, în mine înflorea un fior de cuget sfios: "Nici nu trebuie măcar să gândeşti aşa ceva. Doar ştii bine că norma ta de viață a fost întotdeauna non-compromisul, în ciuda faptului că niciodată n-ai profitat de asta. Nu, n-ai s-o faci nici acum. Doamne-ajută!"

De aici, peste deal, la o bătaie de puşcă era Peninsula, cu Mustața ei, Taşaul sau Mamaia, celelalte morți ale mele care pândeau din urmă ca nişte fantome. De aceea, aceasta din urmă îmi părea mai tiranică.

Un simplu destin de om, uneori ce joc colosal poate deveni! Va fi cineva vreodată în stare să dea sensul acestui joc, să-i afle o matcă?

Într-o zi, un preot chinuit de foame, mâncă o gamelă de pământ alb-slinos, ca untul. El pretindea că are grăsimi vegetale. Altcineva mâncă o buruiană, în urma cărui fapt a ajuns la infirmerie. Acum morcovii şi mai

ales caisele rămăseseră o amintire de paradis. Dacă le-am pune în balanță pe cele două,"cariera"și"via", ar cântări, de bună seamă, deopotrivă. Şi totuşi în acest abis din care nu mai era vizibilă nici o ieşire, va fi aruncată o scară în curând. Asta a fost întotdeauna legea implacabilă a pelerinajului meu prin infernul acesta. Imprevizibilul întotdeauna a pândit la un pas de prăpastie.

Ce-i viața mea ? Poate nimic în afara acestei justiții care, dincolo de orice raționament sau calcul a îndreptățit credința mea într-o salvare.

E poate acesta singurul lucru, care mi-a dat garanția acestui germene de umanitate din mine.

Într-o după amiază, abia sosiți la colonie, am fost scoşi cu bagajele în curte. Ioanițiu în persoană reorganiza întreaga colonie. De aici, de la Culmea păstrez o amintire plăcută pentru cei doi frați milițieni Lazăr, care s-au purtat foarte frumos cu deținuții.

De o parte caprele, de alta oile. Oile, oamenii cei mai buni aveau să rămână la Culmea, iar noi, caprele am fost chiar în seara aceea îmbarcați în dubele de tren care aşteptau gata garate pe linia din fața coloniei.

Împlinisem un an de când acele camioane sinistre ne-au cărat din Bărăgan aici, departe de orice zgomot şi ochi omenesc.

Aşa avea să înceapă procesul noii reabilitări asupra acelora care nu aveau de ce să fie reabilitați, întrucât nu li s-ar fi putut afla vină în fața legii. Aşa aveam să ne dăruim fiecare dintre noi încă aproape şase ani din viață, poate pentru o simplă toană, chiar a unui ministru, sau mare dregător.

CAPITOLUL 9

DELTA DUNĂRII

1. Grindul, insula fără urme

Seara era lină şi trenul alerga fără răgaz, legând cu şuier prelung o stație de alta. Uite şi Babadagul, cu pădurile sale nesfârşite şi pline de farmec. De sus, de după deal, o lună circulară şi roşie ca arama, urca încet în văzduh, cufundând pădurea în poveste şi mister. Pentru o clipă, inimile dobrogenilor au tresăltat. Pe aceste dealuri, mulți dintre ei s-au retras în singurătatea arborilor, în jurul vestitului Gogu Puiu, cel care a ştiut să-şi bată joc de urmăritorii săi, aruncându-se cu pieptul pe o grenadă. Alții s-au unit pentru totdeauna cu pământurile acestea, uitați în marele trup al țării.

Zbor nesfârşit, ore în şir printre priveliști înmiresmate ale aurului lunii, tot mai stinsă şi mai îndepărtată. Departe, bombardată de lumini, pe colina ei singuratică, pâlpâia Tulcea.

Portul adormit răsuna de paşii noştri, risipiți de-a lungul pontoanelor. Ici colo, câte un paznic moțăia, sau câte un câine cu coada între picioare ne răsărea înainte. Ceva mai la vale se auzea"heirupul"unei echipe de hamali. Iată, în sfârşit, coşmeliile ruginite de pe şlep, străjuite de câteva luminițe legănate. Până aici a fost tot greul. Într-o hazna metalică enormă, aveam să fim împinşi unul după altul, pe scări în jos, câteva sute de oameni. Pe jos, pe tabla rece zăceau grămezi de paie, duhnind a urină şi excremente. Toată hardughia era împărțită în câteva compartimente neregulate, prin câteva bare ruginite de fier. Două felinare atârnate în cele două laturi opuse ale încăperii, balansau în bezna groasă, mutând umbrele străvezii dintr-o parte în alta, cu o tonalitate gravă, de infern. Totul devenise bizar, haotic, nesigur: sens, poziție de echilibru. Astfel am fost nevoiți să ne aciuim fiecare pe unde am apucat, coborâți în gunoiul paielor de dedesubt. Nu era indicat să staționezi în imediata apropiere a pereților, datorită valurilor de răcoare împinse de curentul apei. Toată lumea se afla claie peste grămadă, spre interior. Un balans, două şi coşmelia s-a pus în mişcare. Călăuziți de un remorcher, alunecam acum pe brațul Chilia, suspectați de-a lungul traseului

de ochii vigilenţi ai grănicerilor ruşi. Muzica surdă a valurilor strivite de pereţii oţeloşi, amestecată cu zbaterea monotonă şi ameţitoare, ne-a azvârlit câtva timp într-o dimensiune a unui spaţiu lipsit de orice punct de reper şi contur. Apoi, târziu, câteva manevre dibace şi o ultimă zguduire ne-a avertizat că totul luase sfârşit. Am debarcat în pontonul din apropierea coloniei Periprava, în preajma prânzului.

În stânga noastră, Dunărea îşi împingea valurile obosite spre zarea nesfârşită a Mării Negre.

Dincolo, pe celălalt mal, un orăşel îşi răsfira orgolios străduţele printre valuri. Vâlcovul, altădată Veneţia României, încheia acum partea de sud a imperiului rusesc. Ceva mai sus, dincolo, Chilia, cetatea de luptă şi biruinţă a lui Ştefan cel Mare îşi dilua chipul doldora de istorie în geografia Rusiei moderne.

Dincoace, pe malul drept al Dunării, cât vedeai cu ochii, vegetaţia Deltei ne privea ostentativ, cu verdele său rebel.

La numai câteva sute de metri de aici, inundaseră câmpul barăcile albe ale coloniei Periprava. Dincolo de aceste pete aliniate în dreptunghiuri, flamura neagră şi nesfârşită a pădurii Letea.

S-a făcut numărătoarea, s-au strâns mâinile, s-au schimbat râsete şi bancuri neghioabe. Apoi coloana a început să coboare în josul apei, încercuită de câteva zeci de ostaşi şi miliţieni. Am străbătut tarlalele nesfârşite de porumb şi floarea soarelui răscoapte. Deodată, undeva la marginea acestui ocean galben şi foşnitor, răsar în faţa noastră, ca din pământ, câteva pete albe, îngrămădite pe o spinare de pământ. Colonia de muncă Grindul, se află la jumătatea drumului dintre Dunăre şi pădurea Letea.

În această mare de nisip, fără nici o răsuflătoare spre împrejurimi, această grămăjoară de clădiri pare o insulă, năpădită de pretutindeni de singurătatea spaţiului. Abia undeva departe, înspre mare, răsărea din adânc o turlă subţire, de o închipuită biserică, promisiune vagă a unei aşezări omeneşti.

Lumea fugise departe, într-un basm minunat şi îndepărtat. Incredibil, în această pusitetate, se aflau oameni dispuşi să înjure şi să ne privească cu ură.

Urmele proaspete descoperite peste tot, în întreaga colonie, atestau presupunerea noastră, că vechii locatari fuseseră evacuaţi de curând.

Şi cum Grindul era o anexă a celeilalte colonii, Periprava, nu era exclus ca aceştia să fi fost îngrămădiţi acolo.

Cum am păşit pe poarta coloniei, tot personalul s-a pus în alertă. După percheziţia inerentă oricărei schimbări de decor, s-a trecut în cea mai mare viteză la organizarea pe brigăzi şi dormitoare. Graba era cu atât mai mare,

cu cât sute de hectare de floarea soarelui aşteptau neculese, cu căpăţânile pe jumate scuturate. Aceasta era explicaţia expedierii noastre în marş, de la Culmea. Mai era, desigur, “fantoma“ stufului, care însă deocamdată aştepta îngheţul la zeci de km în urmă. Nu de mult, prin aceste locuri fusese împărăţia peştilor, a broaştelor şi a păsărilor de baltă. Diguri înalte, ridicate în bună parte prin munca deţinuţilor de toate categoriile, au stăvilit apele Dunării de-a lungul malului şi, în cele din urmă un pământ mocirlos, cu păduri întregi de stuf îşi ridică faţa spre soare. Au urmat apoi dislocările şi deştelenirile, mereu repetate, totul în scopul de a face terenul prielnic agriculturii. Dar stuful, cu rădăcinile sale teribile, nu se dădea nici pe departe bătut.

Îşi pândea o altă explozie, ascuns undeva, la câţiva metri sub pământ. Astfel începuse o luptă aprigă cu temeritatea acestei plante, care sufoca adesea plantele“intruse“în împărăţia sa. Ba, mai târziu aveam să aflăm de la unii localnici, că vechea poziţie a apelor în aceste locuri era mai rentabilă decât cultivarea pământului cu plante agricole.

Oricum, în situaţia actuală, întreţinerea terenului presupunea multă, foarte multă energie cheltuită.

Din primele zile de la sosirea noastră la Grind, unii s-au şi grăbit să se exprime că “am sărit din lac în puţ“. Era o remarcă pe cât de adevărată, pe atât de tristă. În ceea ce mă privea, deocamdată mă bucura un singur gând: în Deltă nu existau cariere de piatră.

De obicei o schimbare de loc atrage după sine surprize care de care mai neplăcute. Spun aceasta având în vedere contextul de împrejurări din închisoare.

Prima surpriză neplăcută aici au fost militarii în termen, însărcinaţi cu paza noastră. Nu voi accentua îndeajuns ce rol nefast au jucat aceştia în viaţa noastră. Pe lângă toate celelalte, mai constituiam şi un material de experienţă, fie pentru noii recruţi, fie pentru cadrele proaspete care aveau nevoie de instruire. Multe percheziţii şi alarme suplimentare aveau drept scop instruirea răcanilor M.A.I. în arta combatantului de contrarevoluţionari. Aici, la Grind, am găsit contingentul cel mai “prezent la datorie“. N-am putut niciodată înţelege ce enormităţi le-au fost turnate în cap acestor tineri de manifestau atâta bestialitate în relaţiile cu noi, deţinuţii. Ce amintiri înduioşătoare au rămas zilele acelea de la Culmea când, pe ici-colo, câte un soldat sărea în apărarea deţinuţilor!

Aici şeful de escortă ţinea în condiţii optime şi locul miliţianului. Ştia să înjure, ştia să bată, ştia să inventeze mai abitir ca acesta. Primul nostru şef de escortă a fost un tânăr maghiar cu grad de fruntaş. Chipul său de om al nelegiuirii mi-a rămas întipărit în minte pe vecie. Potrivit de statură, foarte

bine legat, avea o față colțuroasă, cu maxilare proeminente. Forate negricios, avea buzele vinete, strânse în cute împrejurul dinților ca o pungă, ceea ce îi dădea un aspect de om bolnav, de o răutate incurabilă. Ceea ce m-a surprins la acest om era bagajul de cunoștințe acumulat în materie de tortură.

Știa întotdeauna să-ți afle un motiv de șicană, după cum știa apoi să te tortureze. Știa în sfârșit să-i convingă pe milițieni de vinovăția ta – victima lui – și să scape cu fața curată chiar atunci când urmele maltratării aplicate la câmp, erau prea vizibile.

Cât timp am fost escortați de acest fruntaș, eu nu l-am surprins măcar într-o clipă de răgaz. Întotdeauna avea măcar un deținut chemat la ordine, pe care, după caz, îl lovea cu cizmele, îl ținea ore în șir culcat pe burtă sau îl lega fedeleș cu sfori anume purtate în ranița sa. Nu mai vorbesc că în fiecare seară aducea în colonie câțiva deținuți legați unii de alții cu sfori. "Să trăiți, tovarășe plutonier. Ce face cu bandit asta?", își târa el victimele în fața milițianului.

Nici ajutoarele lui, proaspăt venite aici nu erau departe de el. Toți știau să bată, să înjure, să mintă. Unul sau altul, la nevoie, își lăsa arma în grija unui tovarăș și intra în cordonul de deținuți pentru a tortura. Dar lucrul cel mai trist era faptul că și celelalte escorte care au urmat acesteia nu s-au dovedit mai rezonabile.

Urgența numărul unu era acum recoltatul florii-soarelui.

Pentru că timpul era înaintat și în față ne stăteau alte și alte munci de sezon, timpul regulamentar de lucru era ziua - lumină. E un lucru știut, în agricultură peste tot se lucrează zi - lumină, numai că ritmul de lucru de aici și condițiile de ansamblu erau, fără excepție, infernale.

De un timp, pe lângă șefii de escortă a apărut, pe câmpurile Grindului, majorul Mihăilă, omul care aici urma să-l reediteze pe Costea, de la Culmea.

Faptul că era scund și nu era înzestrat cu o forță fizică egală cu a celuilalt, era un dezavantaj pe care cu nimic nu și l-ar fi putut compensa. Metoda lui preferată era atacul prin surprindere. În toiul lucrului, când nu te așteptai, te trezeai izbit cu cizma în fluierele picioarelor sau în noadă; cu bâta te izbea mai ales peste mâini sau umeri. Uneori, îți punea piedică și după ce te lungeai la pământ, sărea cu pumnii pe tine. Toate acestea aproape întotdeauna fără explicații.

De la Grind se pot număra pe degete duminicile când am rămas în colonie. Se începuse nu de mult construirea unui "aeroport" chiar în apropierea pădurii Letea, numai prin munca "voluntară" a deținuților. Astfel, duminicile toate veneam aici să nivelăm terenul, să facem mormane de nisip,

pe care apoi vântul le spulbera încoace și încolo, rămânând ca la prima ocazie să o luăm de la început.

După ce recoltatul florii-soarelui și alte munci de sezon au luat sfârșit, a avut loc – cu câtă îndărătnicie ! – o verificare medicală a coloniei. Astfel se face că am ajuns într-o brigadă de inapți, căreia, cât de cât, i-au fost încredințate munci mai ușoare. Totul însă a durat foarte puțin. Comandantul, supărat parcă pe concesia pe care ne-o făcuse înainte, intenționa acum să lichideze "brigada recalcitranților". Și pentru că evidențele medicale nu puteau fi contrazise fățiș, a recurs la alte metode. Primul om care a pornit atacul împotriva noastră a fost șeful de escortă, un maghiar mai potolit. Surprinderea a fost cu atât mai mare cu cât acest om, până atunci se arătase, cât de cât, mai rezonabil. Dintr-o dată, se arătă dispus să facă instrucție cu noi, să ne pună să alergăm peste câmpuri, să ne lovească. Se găsise, în sfârșit, și un loc "adecvat" de muncă pentru niște oameni bolnavi: smulgerea rădăcinilor de stuf din terenurile redate agriculturii. O idee dintre cele mai amarnice pentru noi. Eram obligați să stăm 12 ore pe zi aplecați cu capul în jos, cu mâinile în pământ. Ploile nesfârșite de toamnă, care deja își făcuseră apariția, ne băteau uneori toată ziua șalele dezvelite. Era apoi și vântul acela nesfârșit al Deltei, un adevărat instrument de tortură care ne arunca rafale de nisip în ochi, gură sau urechi. Întotdeauna ne întorceam la colonie cu șiruri nisipoase rămase pe obraji în urma lacrimilor care curgeau fără încetare. În fața infirmeriei, de astă dată zeci de oameni așteptau să li se scoată grăunțele de nisip din ochi și să li se calmeze durerile.

Cu toate aceste inconveniente, norma rămânea normă. Adesea, nu ne înapoiam la colonie, până nu strângeam numărul de grămezi cerut de șeful de escortă.

2. Marea mizerie. Furunculoza

Dintre toate coloniile de muncă prin care am trecut, Grindul avea capacitatea cea mai redusă. Existau cinci barăci, așezate de o parte și alta a porții, plus baraca din centrul curții în care erau adăpostite magaziile și infirmeria.

Barăcile, construite din chirpici și acoperite cu stuf erau așezate pe adevărate mormane de nisip. Pentru a nu se scufunda, fiecare pat avea picioarele așezate pe bucăți de lemn sau piatră. Întotdeauna după ieșirea oamenilor din dormitoare, cei însărcinați cu serviciul brigăzii greblau nisipul,

închipuind prin aceasta curățirea dușumelelor. Stratul de nisip de pe jos făcea ca în permanență în încăpere să persiste un aer îmbâcsit cu praf, pe care cele circa 60 de guri îl sorbeau în timpul odihnei.

Pretutindeni nisipul era atotputernic. Valurile de praf stârnite de vânt pătrundeau peste tot, până la piele, depunându-se mai ales prin părțile cu transpirație abundentă ale corpului, în straturi de jeg. Dar nu numai atât, colonia Grind a fost locul în care am dus cea mai mare lipsă de apă. Vorba aceea, "trece valea, mor de sete". Și aceasta nu pentru că apa Dunării nu ne-ar fi plăcut – dimpotrivă, cred că tocmai de aceea – problema cea mai grea de rezolvat era transportul apei. Apa adusă cu atâta zgârcenie cu cisterna era folosită exclusiv la bucătărie.

În colonie exiastau două fântâni cu apă puturoasă. Oricât au fost curățate, apa a rămas la fel de rea la gust și plină de impurități și viermișori. Aceasta era apa pe care trebuia s-o consumăm noi, deținuții.

În aceste condiții se mai putea pune problema băii, a unei igiene cât de cât elementare?

Spre sfârșitul toamnei, am fost mobilizați la culesul porumbului, nesfârșit ca și floarea-soarelui. Era tocmai perioada când foamea făcea ravagii. Orice "prejudecăți" am fi avut, știuleții de porumb, așa copți cum erau, prezentau o mare tentație. Toată problema a fost până când ne-am obișnuit cu gustul sălciu al boabelor. Preferam partea de vârf, cu boabe crăpate de soare. Așa am ajuns să consum în jur de doi știuleți pe zi. Mai târziu, când au apărut crampele și apoi greața, vărsăturile, am redus simțitor porția. Pe urmă am renunțat – cu câtă greutate! – cu desăvârșire la acest "aliment". Foamea însă nu-mi dădea astâmpăr și atunci am căutat alte surse de materiale comestibile. Un student, Puiu Dragomir, fiul unui doctor din Sibiu, consuma zilnic câteva mâini bune de susai. Oricât am încercat, mi-a fost imposibil să mănânc aceste plante. Țin minte că o singură dată am reușit să înghit câteva cotoare de măcrișul broaștei, care mi-a declanșat o diaree de câteva zile.

Un alt student, Proistosescu Romeo, din Pitești, m-a îndemnat să mănânc niște ciuperci cu căpușorul mic și străveziu, care cresc mai ales prin porumbiști. Și această formulă avea să dureze doar câteva zile. Că am făcut indigestie sau altceva, nu pot spune, cert este că m-am îmbolnăvit foarte grav.

La infirmerie am ajuns cu grețuri, amețeli și dureri cumplite de cap. Abia după câteva zile m-am restabilit, prin repaos la pat și spălături intestinale.

După atâtea antidoturi neizbutite împotriva foamei, m-am stabilit la două formule care mi s-au părut cele mai inofensive. Pe primul loc figura acum

rădăcina uscată de papură, despre care unii spuneau că are gustul ciocolatei. După ce o striveam între dinți, o țineam în gură minute în șir, sedus fiind de gustul său dulceag.

Niște țărani din Oltenia mi-au dat într-o zi să gust o rădăcină de plantă foarte interesantă. Aceasta, odată apucată în moara dinților, se dilata progresiv, devenind în același timp și elastică. Un fel de gumă de mestecat, vegetală, care întotdeauna sfârșea prin a fi înghițită.

Oamenii cu stomacul mai tare n-au părăsit însă știuleții de porumb. Unii își umpleau sânul cu boabe, pe care le cărau apoi în colonie, ca să aibă ce ronțăi înainte de culcare.

Toate, aici la Grind, începuseră să fie date cu "vârf", promiscuitatea atât de pronunțată, în care trăiam, a declanșat într-un timp destul de scurt o furunculoză rebelă extinsă, cu câteva excepții, în întreaga colonie. Unii au pus-o pe seama apei "infectate" pe care o consumam din fătânile coloniei, alții pe alte și alte motive.

Până una alta, mulți deținuți se îmbolnăviseră foarte grav, ajungând la temperatură crescută și frisoane.

În aceste împrejurări a murit la Grind domnul Nichifor Puiu, contabil din București. Pentru că avea patul chiar alături de mine, am putut să-i urmăresc întreaga evoluție a bolii sale. De la un furuncul ieșit în ceafă, a ajuns la patru, cinci, ca în cele din urmă să aibă spatele acoperit în întregime de aceste bube veninoase. Deși s-a prezentat la infirmerie de la început – ca mai toți deținuții – și evoluția rapidă a bolii sale a fost consemnată de către majorul sanitar, i s-a amânat mereu tratamentul cu antibiotice. Nici chiar internarea sa în infirmerie și febra din ce în ce mai mare, n-au putut aduce acea mult așteptată aprobare din partea administrației, a tratamentului adecvat. Injecțiile cu streptomicină au venit mult prea târziu, atunci când totul devenise de prisos. Mulți și-au pus întrebarea ce a stat la baza acelei ezitări: lipsa de interes, sau reaua credință premeditată ? Orice ar fi fost, fapta în sine suferă de un mare viciu: desconsiderarea totală a omului îmbrăcat în zeghe.

Astfel a murit un om la frumoasa vârstă de 30 de ani, lăsând în urma lui doi copilași care, cu siguranță, niciodată nu vor afla mormântul tatălui lor în această mare de nisip a Deltei.

La începutul lui decembrie a nins câteva zile în șir. Apoi vântul dinspre răsărit a înghețat pământul și marea de coceni de porumb rămași încă pe câmp. Cât era ziua de mare, răcâiam zăpada de pe știuleți, cu mâinile învelite în zdrențe. Mâncarea și acum ca și altădată, ne era adusă pe câmp cu căruța, în hârdaie. Aceasta era treaba căruțașului, să ne care zeama oricât de departe, pe câmp. Venea apoi treaba polonicarului, să ne-o împartă în gamele. Iată

un lucru devenit acum cât se poate de greoi și de dificil. Întâi, cu un ciomag sau cu o rangă de fier, polonicarul spărgea pojghița de gheață prinsă pe pereții hârdăului. Apoi prindea cu mâna dreaptă polonicul, iar cu cealaltă drugul de fier cu care mărunțea sloiurile prea mari căzute în unitatea sa de măsură.

Cât era câmpul, vedeai acum oameni cu gamele în mâini, în care vântul spulbera zăpada. De obicei, era sorbită întâi zeama, apoi sloiurile murdare erau luate unul după altul și supte. Totul se executa numai în picioare și într-o continuă agitație a corpului, înfășurat de pretutindeni de cuțitul vântului.

Acum administrația nu mai avea decât o singură obsesie: porumbul să fie pus la adăpost, înainte de începerea campaniei de recoltare a stufului.

3. Pohod na Sibir. Îmbarcarea pe bac

Pe la jumătatea lunii, gerul cedă puțin câte puțin. Acum cădea necontenit spre pământ un potop de lapoviță, cu ninsoare. Pe alocuri pământul se dezghețase, permițând insulelor de noroi și fleașcă să apară.

Într-o dimineață cu cerul încărcat de nori, care își scuturau peste pământurile deltei o mare de stropi și floștani de zăpadă, am fost scoși până la unul, cu bagajele în cârcă. După ce întreg convoiul a fost aliniat pe cinci împrejurul barăcilor și după ce numărătoarea luă sfârșit, porțile de sârmă ghimpată împletită cu stuf, se dădură în lături și un glas răsună în văzduh:“Înainte !“

În curând, un freamăt de trupuri acoperi câmpul, sărind peste hârtoape sau rostogolindu-se în mocirlă. În față, mergeau cei mai zdraveni, cei care trebuiau să despice vântul cu piepturile lor și să creeze o pârtie printre băltoace. În urmă de tot veneau carele, încărcate la refuz cu infirmii și nevolnicii cărați cu cearșafurile din infirmerie și trântiți în lăzile de lemn, unul peste altul. De jur împrejurul acestui șir macabru, alergau cai aburinzi și nervoși care cărau în spinare siluete cu chipuri crunte, de milițieni înfășurați în mantale albastre lungi și purtând în mâini bucăți sunătoare de lanțuri.

În mare galop, călăreții învăluiau convoiul în cercuri nesfârșite, umplând văzduhul cu răcnete și sudălmi. Din când în când, câte un cal pătrundea în salturi în mijlocul acestui râu de capete, nechezând și săltând nărăvaș pe picioarele de dinapoi, în timp ce stăpânul, mare maestru, își rotea lanțul prin aer, vâjâind și încolăcindu-se după grumazuri sau scăfârlii. Cine avea ghinionul să rămână la urmă și să se rostogolească în mocirlă, sub boarfe,

era pierdut. Lanțul călăului îl făcea una cu pământul. Câțiva nenorociți îl cărau apoi și îl aruncau ca pe o zdreanță în căruță, peste ceilalți. Nu era scăpare din această moară a morții. Vântul înnebunit mulgea văzduhul de sunet lugubru, legănând sub valuri de stropi, sutele de trupuri vlăguite.

O cale nesfârșită ni s-au părut acești cinci–șase km, cât cuprindea porțiunea de câmp între Grind și Periprava.

Pe poarta noii colonii intrarăm punând în joc ultimele resurse fizice și spasme interioare. Aici am fost împinși unul peste altul într-un fel de magazie cu paie pe jos, care aducea a saivan de oi. Ne-ar fi prins bine să ne întindem pe paie, pe jos, dar cum spațiul nu ne permitea, ne-am mulțumit să moțăim de-a-n-picioarelea, rezemați unul de altul, ca în teasc. În curând, aerul avea să se încarce cu un strat gros de abur care izvora fără încetare din trupurile și hainele dezghețate. În dreptul ușii, fără mare grabă, a fost adusă o masă, în jurul căreia se înființă “comisia medicală“ în frunte cu colonelul…, comandantul coloniei, acompaniat de trei patru ofițeri. Eram împinși pe rând în fața mesei și dezbrăcați în pielea goală.

După ce cu propriile-i mâini, comandantul ne pipăia omoplații și șoldurile, ordona:“Aplecat!“Ochii lui cercetau cu atenție fesele și mai ales distanța dintre picioare, după ce acestea erau bine lipite la călcâie. Unul după altul, deținuții sporeau efectivul care avea să ia drumul bacului. Ici-colo, câte unul era împins cu cizma spre ceata nevolnicilor. “Vizita medicală“ a durat până târziu după prânz. Împachetați în grupuri de circa 50 de oameni, se expedia spre ponton efectivul primului bac.

De cum am pășit pe poarta coloniei spre bac, ne-a luat în primire un vânt subțire, tăios, fără un strop de zăpadă. Cerul se înseninase și gerul începu să-și facă apariția. Hainele de pe noi, complet ude, de la manta până la cămașă, au început, încet-încet să devină vâscoase, apoi tari. Până la ponton, mantaua mi se transformă într-un burlan de tablă, modelat după forma corpului.

Întâi am fost coborâți în pântecul harughiei, să ne depunem sacii, fiecare pe câte un pat. De jur împrejurul unei sobe de pământ enorme, cu lutul încă crud pe ea, se înșirau paturile, puse unul peste altul pe trei etaje. Pentru a amortiza cât de cât curentul de gheață al apei care ne învăluia, pereții vasului au fost căptușiți cu un strat subțire de stuf. De o parte și de alta, atârnate la distanțe egale, se zbăteau neîncetat două felinare cu feștile veșnic fumegânde. Cu timpul, fiecare deținut va avea propriul său felinar improvizat, lucru care, într-un fel ne va îngreuna simțitor existența aici: fumul scos de câteva sute de feștile, astfel construite, ne va face aerul aproape irespirabil.

Senzația pe care ți-o trezea întreaga încăpere era de infern. Soba, în care de curând se aprinsese focul pentru a se usca, scotea un abur dens și

înecăcios. Un morman de stuf, înalt mai bine de un stat de om, acoperea o parte din tinetele de murdărie aruncate împrejurul sobei.

"Nu văd nici o scăpare !"i-am zis lui Nuțiu Leonte, care se afla alături de mine. El, după ce m-a privit în tăcere câteva clipe, a izbucnit într-un râs nervos, nepotolit. Fără să stau prea mult pe gânduri, am început să râd și eu, printre sughițurile de frig, care mă răzbise.

"Paștele și Dumnezeii !", se auzi un urlet, urmat de freamătul unor ciubote care coborau repezi scara de lemn. Dintr-un salt, ne-am aflat amândoi pe burtă, în spatele sobei. După ce se izbi cu putere de dunga unui pat din apropiere, o vergea de fier căzu scânteind la un pas de picioarele noastre.

Am făcut numai câțiva metri pe trepte la deal, că vergeaua răsună din nou, sub picioarele noastre.

Întreg pontonul fierbea de larmă și forfotă. Unii urcau sacii din remorcher și îi răsturnau în vagoneți, alții stivuiau lemnele etc.

De cum am pus piciorul pe buza pontonului, am și fost înșfăcat de grumaz de mâna unui cirac, care mă împinse în coloana ce aștepta rândul la saci.

Toate aceste operații erau conduse de câțiva milițieni înarmați cu lopeți și furci.

În dreptul remorcherului, doi inși îmi aruncară în spate un sac cu arpacaș. În clipa aceea am simțit că genunchii mi se înmoaie puțin câte puțin, până când m-am răsturnat cu sacul peste mine. "Ridică-te, banditule!" scrâșni un major durduliu, cu o voce de scapet, cu lopata gata, ridicată. M-am ridicat nu fără dificultate și cei doi mi-au aruncat din nou sacul pe șale. M-am prăbușit din nou cu sacul peste mine. "Nu pot, domnule major!", am țipat eu de jos cu o voce tragică. În clipa aceea, lopata vâjâi prin aer și o lovitură în șold îmi încovrigă trupul."Puneți-i sacul !"ordonă majorul neînduplecat. Mi l-au pus din nou. Mi-am adunat încă o dată toate resursele fizice, într-un efort suprem, dar în clipa aceea un junghi în stomac îmi tăie respirația. Sacul mi se rostogoli peste buza pontonului, iar eu – Doamne ce inspirație! – dintr-un salt m-am aflat sub râpa din stânga, acoperită de lemne și bălării. Cât am putut de repede m-am târât apoi pe brânci, între vagonetele din spate, care tocmai atunci porneau încărcate spre colonie. În urma mea câțiva milițieni scotoceau cu lanternele prin bălării.

O dată cu noaptea geroasă cerul se înseninase complet, iar frigul își făcu apariția. Nu sosise încă cina și foamea ne mistuia. În lipsă de altceva,

fiecare mânca ce apuca: arpacaș crud, cartofi, făină de porumb,... Cei mai norocoși erau vagonetarii, care transportau printre altele, calupuri de slănină sărată. Unii dintre ei și-au făcut provizii de untură, adunând kilograme întregi sub cămașă, în jurul pântecului.

Aproape de miezul nopții, au sosit și butoaiele cu ciorbă, înghețată tun. N-am luat decât un sloi murdar, cu gust de varză acră, pe care l-am supt adăpostit după un vagonet. Toată foiala aceea fără noimă a durat până după miezul nopții, când se făcu sub clar de lună, numărătoarea care preceda îmbarcarea pe bac. Colonelul ținu să-și mai treacă încă odată, cu această ocazie trupele în revistă, țipând apoi cu vocea lui pițigăiată: "Înainte!"

4. Oltenii. În largul ... stufului

Ultimul tropot de pe coverta vasului încetă și capacul de metal căzu răsunător peste gura acestui mormânt enorm. Cei mai mulți dintre noi, cuplați doi câte doi, au și ațipit de cum și-au dezmorțit oasele sub boarfe. Dar de ce namila stă încă împietrită locului, ancorată de parii pontonului? Peste tot se aud sforăituri și eu nu reușesc să închid ochii. Deodată, plafonul de oțel al hardughiei răsună de tropote nesfârșite."Oltenii, vin oltenii !"răsună o voce. Într-o clipă, treptele au fost inundate de pași și glasuri tăioase și iuți.

Peste tot, paturile suprapuse de fier trepidau sub zeci de mâini și picioare care se cățărau printre drugi. O namilă de om se prăbuși peste picioarele mele. "Cine-i?", am sărit revoltat de atâta brutalitate. "Io, mâncate-aș!" „Te rog să te dai jos, că patul e ocupat deja de două persoane". "Hî! "făcu necunoscutul "vrei, bre, să mă lași fără culcuș? Io acilea mă culc!"

Zadarnic am încercat să-l lămuresc de felul cum stau lucrurile, n-a fost chip. El știa una și bună, nu se mai mișca din patul nostru. De la început, oltenii au afișat o totală lipsă de încredere față de absolut toată lumea.

Dimineața, ne-a prins undeva, departe, între sunet de apă și zări nesfârșite de stuf.

De cum am ajuns la locul stabilit și bacul a fost ancorat cu odgoane groase de sălcii și pari, s-a trecut la amenajarea curții și a posturilor de pândă dimprejur. Astfel că până seara au răsărit ca din pământ un gard din stuf dispus în semicerc, cu deschizătura înspre apă și câteva prepeleacuri acoperite cu stuf.

Forfota și trambalarea de pe cele două scări, care legau bacul cu uscatul, nu conteniră până seara târziu.

Așa, înțepeniți în aceste pustietăți, fiecare din noi avea să viseze zi și noapte la dalba primăvară și să tânjească după drumurile civilizate ale coloniei.

Periprava expediase la stuf la început două bacuri, apoi trei, cu un efectiv de circa 300 de oameni, fiecare. În afara acestor bacuri populate cu administrativul, existau de-a lungul câmpurilor de stuf și bacuri cu condamnați politici și de drept comun. Astfel că pe întreg cuprinsul deltei existau zeci și zeci de asemenea bacuri.

Comandantul bacului nostru era un sergent major originar – după unii – chiar din Periprava, satul din apropierea coloniei.

Dis-de-dimineață – abia luasem masa – am fost scoși pe platou, unde, după numărătoare, comandantul ne ținu un discurs fulger.

Echipați cu ciulci și opinci și înarmați cu tarpane – unealta cu care se recoltează stuful, un fel de seceră cu coadă lungă – am pornit spre lanurile de stuf, însoțiți de o echipă numeroasă de milițieni.

La fața locului, brigadierii civili – lipoveni din partea locului – ne-au explicat pe viu meșteșugul tăierii și legării în snopi a stufului. Norma pe cap de lucrător era de 60 de snopi. Apoi ea a tot crescut, atingând cifra incredibilă de 100 – 120 de snopi.

În afară de câțiva“spărgători de normă“, nimeni n-a reușit să se încadreze în acest program.

Condițiile optime de recoltare a stufului erau iarna, pe ger, atunci când gheața căpăta tărie suficientă pentru a suporta greutatea oamenilor și când tarpanele alunecau bine pe luciul ei.

O dificultate mare în aceste locuri o prezenta deplasarea printre cioatele de stuf. Piciorul încălțat în opincă își găsea cu greu un punct de stabilitate pe un teren acoperit numai cu clonțuri de gheață și țepi. În scurt timp gleznele încep să doară și mersul devine o adevărată caznă de iad.

La aceasta contribuia în bună măsură și lipsa călcâiului la încălțăminte. Aceasta aveam să o constatăm în anul următor, când mulți dintre noi am venit la stuf echipați cu cizme din cauciuc, rezultate din pachetul de acasă.

Extrem de mari dificultăți întâmpinam la recepția snopilor de către brigadierii civili. Fiecare dintre acești snopi trebuia să aibă o grosime cât puteai cuprinde cu brațele amândouă.

Frunzele de stuf și mai ales cotoarele taie mai abitir ca un cuțit. Astfel că din prima zi ne-am întors la bac cu zeci de tăieturi pe mâini și uneori la obraz. Singura soluție erau mănușile. Și cum perechea de mănuși dată de colonie a fost făcută praf în două, trei zile, a trebuit să ne înfășurăm mâinile cu zdrențe. La fel și hainele, mai ales în partea brațului stâng, unde se ținea snopul, se prefăceau în zdrențe.

Încă din primele zile, grupul masiv de olteni, amestecați cu noi, ne-au dat mult de furcă.

Refractari, nu prin structură, ci ca rezultat al unor idei preconcepute pe care administrația reușise să li le inoculeze, refuzau orice dialog cu noi,“pușcăriașii înrăiți“.

Fuseseră arestați acum un an, un an și jumătate în urmă, în legătură cu colectivizarea. Atunci, fără prea multă discuție, sute de țărani din întreaga regiune au luat drumul coloniei de muncă de la Salcia. Aceasta a fost piatra de încercare a lor, marele lor abis. Aici, la Salcia, au avut marele ghinion de a nu fi amestecați cu pușcăriași mai vechi, care, cât de cât, le puteau da un sens și o orientare în acest labirint al durerilor, în care intraseră. Și astfel, peste un an, au fiert în sucul lor propiu. Munca devastatoare, foamea și mizeria de nedescris în care și-au dus viața, i-au adus în scurt timp în pragul unui faliment general.

Veneau apoi oamenii administrației, înnebunindu-i cu fel de fel de promisiuni de libertate, cu fel de fel de discursuri despre “domnii politicieni“ ai căror victime erau ei, oltenii.

Așa se explică degradarea nu numai fizică, dar și morală în care ajunseseră.

Fiecare învățase acum să șparlească turtoiul vecinului său, sau să pârască “domnului major“, pe propriul său prieten. Se înjurau și se loveau în orice loc și în orice împrejurare.

Într-adevăr, digurile se ridicau văzând cu ochii, recoltele erau adăpostite în hambare în cel mai scurt timp cu putință, dar dizenteria și furunculoza, care au dat peste ei i-au curățat pe capete.

Așa se face că au ajuns la bac o turmă înfometată și înspăimântată. Acum porniseră cu toată viteza la muncă, să facă încă o dată dovadă că ei nu sunt ca “ceilalți“, “pușcăriașii“.

Dificultățile rezultate în urma acestei nesăbuințe a lor n-au întârziat să apară. Încă din prima zi, administrația bacului se arătă dispusă să facă totul pentru ca treaba să meargă “ca pe sfoară“. Codașii brigăzii au fost pedepsiți cu izolare și reducerea rației de mâncare. Exemple“demne de urmat“erau ba un oltean, ba altul.

Existau, în afară de acesta, multe aspecte ale vieții noastre de aici pe care oltenii, cu mentalitățile lor, le înveninaseră.

Chiar la prima masă – o cină – luată împreună, am asistat la o scenă care, sub comicul ei ascundea cel mai adânc tragism. Hârdăul cu mâncare poposi, în sfârșit, în spatele sobei. Tocmai ne pregăteam să coborâm etajele paturilor, când un alai de insulte și înjurături a inundat încăperea. Grupul oltenilor din brigada noastră – câteva zeci – s-a repezit din toate părțile

asupra vasului cu conținutul semilichid, încă fierbinte. Câteva clipe, acesta a dansat prin aer, apoi s-a prăbușit cu gura întoarsă, pe jos. Podelele murdare au fost inundate de materia vâscoasă, asupra căreia s-au repezit cu nesaț zeci de linguri și gamele. Inevitabilul se produsese. O brigadă întreagă rămăsese flămândă.

Dar scenele de acest fel nu se limitau aici.

Cei mai mulți olteni care își aveau paturile în jurul sobei, deci și a tinetelor cu murdărie, nu mai catadicseau să coboare de acolo de sus pentru" un fleac de pișat". Împroșcau de la înălțime, când în tinetă, când pe jos, treaba era făcută. Alții, aflați în extremitățile dormitorului, nu aveau ce face, trebuiau să se deplaseze. Dar pentru a fi mai expeditivi, nu-și mai trăgeau încălțările în picioare.

Astfel se întorceau la paturi cu ciorapii îmbibați de urină, strânsă din băltoacele de pe podea. Ei, aveau ei timp, acești ciorapi, să se usuce până dimineață.

Atmosfera devenise insuportabilă. Trebuia urgent căutată o soluție. Greu a fost începutul. Așa se face că într-o seară de la sosirea noastră la stuf, domnul Victor Medrea se încumetă să le vorbească oltenilor. Oltean se pare că era și dumnealui, dar și... vechi pușcăriaș. Cel mai simplu era să pornești de la "burtă". Mațele chiorăie și muzica aceasta se aude pretutindeni. Replica sa din seara aceea s-a redus cam la aceasta: "Dumneavoastră, vedem, vă e foame. Nu-i o crimă a-ți fi foame. Dar, și asta trebuie să pricepeți dumneavoastră, și nouă ne este foame. Noi nu purtăm vina foamei dumneavoastră, după cum nici dumneavoastră nu purtați vina foamei noastre. Mai deunăzi, aici, sub privirile înfometate ale tuturor, s-a vărsat un hârdău cu mâncare. Dar, vă întreb, ce s-ar fi întâmplat dacă acest hârdău era vărsat de noi, "pușcăriașii"? Dacă isprava dumneavoastră a fost trecută cu vederea, a noastră ar fi fost considerată o crimă, nu-i așa? Și chiar dacă am admite pretențiile dumneavoastră, că noi, "intelectualii" suntem vinovați – de ce, poate știți să-mi spuneți și mie – un lucru rămâne sfânt ca bună ziua. Cu toții ne aflăm aici, aruncați în aceeași mizerie, rămânând în același timp oameni, cu aceleași dorințe și nevoi trupești. Problema care se pune e, nu de a arunca la nesfârșit vina unii pe alții, ci de a găsi o modalitate de conviețuire.

Noi suntem, după cum ați aflat, oameni cu mulți ani de pușcărie în cârcă, dar după cum vedeți, nici noi nu ne-am pierdut dorința și mai ales speranța de a ieși, cât de cât teferi de aici. Acest lucru ar trebui să vă dea de gândit. Trebuie să pornim deci, în relațiile dintre noi, de la ideea unei echități. Nicăieri poate ca aici oamenii nu apar atât de egali unii cu alții. Dacă în

atare împrejurări sunteți de acord că atuul nostru – experiența – v-ar fi de folos, noi vă stăm bucuroși la dispoziție. Pentru că, după cum ați constatat, nu-i ușor să lupți cu bolile și mizeria. Cât despre toată vina acestei povești triste, poate e mai bine să o căutăm aiurea".

În continuare, domnul Medrea a propus o nouă reorganizare a brigăzii noastre, în ale cărei grupe oltenii și noi să figurăm în aceeași proporție. Preotul Tacu, brigadierul, a numit cinci șefi de grupe, printre care mă număram și eu. În toată istoria mea de "colonist" era pentru prima oară că acceptam așa ceva. Apoi s-a ales – ceea ce era principalul – polonicarul brigăzii în persoana lui Nuțiu Leonte. Acum, la fiecare masă erau prezenți lângă hârdău cinci șefi de grupe care îi aliniau pe ceilalți în ordine și îi supravegheau să nu ia de două ori mâncare. Polonicarul a jucat în această acțiune un rol covârșitor.

După ce, cât de cât, lucrurile au fost puse la punct în acest domeniu, rămăsese complet nerezolvată cealaltă problemă – munca.

Totul avea să se rezolve însă cu timpul, atunci când, unul câte unul, oamenii vor obosi și mai ales se vor convinge că promisiunea eliberării și celelalte promisiuni n-au fost decât o gogoriță.

La câteva zile după ce mi-am luat în primire postul de șef de grupă, într-o seară, toți șefii de grupă au fost duși "în păr" la comandantul baciului. Se căutau țapi ispășitori pentru nerealizarea "normei". Până la urmă, doi șefi de grupă au fost restituiți brigăzii, iar ceilalți trei am luat drumul izolării.

După ce ni s-au legat lanțuri de mâini și de picioare, am fost introduși într-o cutie metalică a cărei înălțime nu permitea poziția verticală. Douăzeci și patru de ore, cât am rămas aici, am fost nevoiți, pentru a nu îngheța, să ne târâm pe brânci sau să ne mișcăm într-o parte și alta, îndoiți de mijloc.

Așa se face că după desfacerea lanțurilor, am mers direct la infirmerie. În trei zile mi-a trecut febra și am ieșit iar cu brigada la câmp.

Acum, că atmosfera din brigada noastră se schimbase simțitor, se putea închega cât de cât un dialog cu oltenii. Unii chiar au venit la mine să mă întrebe cum mă simt.

O scenă avea să mă înduioșeze: nea Paraschiv, olteanul care nu de mult îmi șterpelise o bucată de turtoi, într-o clipă de adâncă recunoștință, îmi luă fruntea în mâini și mi-o sărută: "Am și eu acasă un băiat". Buzele îi tremurau și ochii i se umplură de lacrimi.

Am ținut să spun toate astea aici pentru a aduce încă o dovadă în plus că satisfacția este un lucru posibil, chiar și în condițiile celei mai cumplite mizerii. Și poate adesea aceasta – satisfacția – le întrece pe celelalte.

5. Lupta cu moartea cenuşie. Evadatul

Vânt, ger şi trestie cenuşie cât vezi cu ochii. Aceasta era delta acelor vremuri cumplite. Cum se putea lupta cu aceşti titani care ne strângeau în cleştele lor fără încetare? Nu mai aveam ce să îmbrac. Cele patru rânduri de cămăşi şi indispensabili le pusesem de mult pe mine. Şi aşa au rămas până la dalba primăvară, neprimenite, necurăţate. O dată la lună le schimbam poziţia, cele de dedesubt reveneau deasupra, urmând alt schimb lângă piele.

Puloverul mi-l căptuşisem cu tot felul de petice de diferite culori şi mărimi, aşa cum le-am putut procura. Pe spatele zeghei îmi atârnasem o bucată de ciulci găsită pe undeva, azvârlită. Căciula era de asemenea înţesată de zdrenţe. Nu mai vorbesc de grija ce o purtam labelor picioarelor – veşnic ca sloiul de gheaţă – pe care le înfofoleam în câteva rânduri de obiele, ciulci şi în urmă opincile. Cu toate acestea, când vântul ne lua din plin, aveam senzaţia că nu mai am nimic pe mine. Uneori, luptându-mă cu snopii de stuf, transpiram, şi atunci, pentru câtva timp mă simţeam bine.

Era apoi acel cenuşiu al stufului, o culoare care începuse să-mi otrăvească sufletul.

Monotonia te aducea adesea în pragul nebuniei. Toată ziua căutam să-mi imaginez fragmente de grădini însorite, cum râd copiii, sau crâmpeie de oraşe civilizate.

Tăcerea aceasta a cenuşiului se întorcea peste mine cu o larmă mai insuportabilă decât orice larmă. Acum nu mai puteam pricepe nimic din acea chemare tainică şi plină de farmec a deltei.

Uneori, veneau până în pragul bacului nostru amurgurile acelea proverbiale, alb–roşu, ale iernilor deltei, dar culorile lor anemice, trecătoare, se pierdeau fără urmă în veşnicul cenuşiu.

Păsările plecaseră de mult de aici, într-o ţară de basm, pe care noi nici nu cutezam să ne-o imaginăm. Un singur soi de păsărele, oţeloase şi mici cât degetarul, de culoarea spicului de stuf, săreau de pe o trestie pe alta, cu ţârâit metalic şi nervos. Dimineţile încărcate de ceaţă şi promoroacă, dădeau peisajului cenuşiu o tonalitate de culoare a morţii. Soarele pătrundea ici şi colo, prin crăpăturile de piatră ale norilor, aducându-ne cu galbenul său stins, incert, o promisiune vagă, infinit de îndepărtată. Ici colo câte o colibă părăsită pe marginea apei sporea parcă sentimentul unei singurătăţi depline.

Lumea … Ce sacrilegiu să o atingi !

Lăsaţi toate poveştile frumoase, lăsaţi toate amintirile să moară undeva, uitate, dincolo de cugetele noastre. De ce să credem că există ceea ce nu există ? Aici e stuful, singura realitate, labirintul cugetului.

Labirintul cel de pe urmă, cel mai tiranic.

Ţin minte iarna aceea, cu gerul ei năprasnic. Focul a ars fără încetare, fără să îndulcească cât de cât aerul. Dimineaţa, pe când coboram scările bacului, capetele se întorceau ca la comandă înspre susul apei. Un cal dintre nenumăraţii cai care cutreierau delta toată iarna, încremenise la doi paşi de bacul nostru. Căuta desigur căldura pe care nimeni aici nu i-ar fi putut-o da. Şi a îngheţat aşa, cu buzele răsfrânte, lăsând să i se vadă dinţii laţi şi galbeni, într-un rânjet al morţii.

În zilele următoare, câţiva deţinuţi au fost transportaţi grav bolnavi la colonie.

Singurul lucru “firesc“ era moartea.

Într-o seară, pe când ne întorceam spre bac, am descoperit pe cărare o opincă şi un ciulc. La câţiva paşi în faţa mea mergea un om cu un picior desculţ, fără să ştie, pe gheaţă. “Domnule Frolo“, îl anunţă cineva“v-aţi pierdut încălţările“. “Nu face nimic“, răspunse acesta nepăsător. Domnul avocat Frolo descindea dintr-o familie de aristocraţi, din Bucureşti. De nenumărate ori l-am auzit discutând despre muzică, pictură sau literatură. Rafinamentul său intelectual reducea pe toată lumea la tăcere.

Şi iată, stuful, veşnicul cenuşiu, l-a adus în pragul demenţei. Nu mult după aceea, a fost expediat în colonie unde a zăcut în infirmerie timp îndelungat.

Într-o dimineaţă, mă întâlnesc din întâmplare, pe coverta bacului, cu domnul doctor Iancu Moraru. “Paloarea dumitale“, îmi zise el “mie, nu-mi spune bine“. M-a dus în grabă la infirmerie şi m-a consultat. Aveam temperatura peste 39 de grade, fără să acuz vreun simptom de boală. “Ei, asta-i fantastic!“ îmi zise doctorul, “Dumneata ai un început de congestie pulmonară şi prostata mărită“. Cu toate acestea, nu m-a putut expedia de pe bac.

În plin miez de iarnă, se răspândi ştirea bizară că vom părăsi în curând bacul. Optimiştii vedeau o plecare urgentă acasă, alţii pronosticau o simplă reîntoarcere în colonie. Oricare dintre aceste alternative ar fi însemnat pentru noi, o adevărată mană cerească. Apoi au urmat câteva zile dilematice. “De ce nu plecăm încă?“ Şi totuşi, într-o dimineaţă cu promoroacă am ieşit în curtea bacului cu toată averea înfăşurată în pături. S-a făcut numărătoarea şi ostaşii s-au înşirat în grabă peste Dunărea îngheţată. Mormane de zăpadă neîncepută şi îndepărtări viscolite, după îndepărtări, aşteptau să fie despicate de paşii şi trupurile noastre.

Drumul de la bac la colonie, drum de ceasuri nesfârşite, l-am străbătut fără popasuri. Dunărea şi-a încordat spinarea, făcându-ne drum sigur, rostuit în spaţiul alb.

Colonia! Ce lume civilizată aici! Uite pământul lin, drept, pe care piciorul poate călca în tihnă. Uite casele, uite oamenii, pot apuca o clanță de ușă cu mâna, să intre. Și uite oamenii cum pășesc fără teamă, înfășurați în blănuri, prin ger.

Chiar în seara aceea au început anchetele. Zeci de ofițeri de securitate își amenajaseră în pripă birourile prin noile clădiri nedate încă în folosință miliţienilor. Fiecare deținut trebuia să treacă măcar o dată prin fața anchetatorului. Mulți dintre ei știau să discute și civilizat, oferind chiar țigări și … glume.

„Știi de ce ai fost arestat?“ „Nu, domnule locotenent“. “Cum, n-ai fost dumneata arestat?“ „Ba da, dar aia am ispășit-o“.„Păi vezi, frate? Ai fost deci condamnat! Recunoști acest fapt?“ „Există și o sentință în acest sens“. “Asta am vrut să știu de la dumneata, dacă recunoști…“

Vroiau motivație pentru anii de administrativ. Și aceasta a fost activitate legionară anterioară lui 1944, așa scrie în dosarul meu, neținând cont că eu aveam atunci 11 ani.

Nimeni n-a știut să spună dacă acesta era fondul problemei, pe care vroiau să o pună anchetatorii, cel cuprins în această discuție tip, sau pur și simplu acele câteva date personale luate cu acest prilej. Vroiau să-și facă o idee generală asupra moralului nostru? Greu de crezut, că ar fi consimțit la atâta agitație pentru așa puțin.

Ei totuși încheiau aici niște acte, luau semnături. Era mai degrabă – poate – o justificare a unui abuz? Dosarele se încheiau și se puneau teanc pe masă, unul după altul.

După o săptămână, totul a fost ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic. Dar pentru a nu pierde antrenamentul pe tot parcursul șederii noastre aici, am fost zilnic scoși la fel și fel de corvezi.

Într-o bună dimineață am pornit din nou cu boarfele în spinare pe Dunărea înghețată.

Stuful… Între noi și lume se ridicaseră bariere înalte și pustietăți.

La începutul lui februarie, s-a lăsat o moină subțiind gheața, care în cele din urmă cedă. Dacă dimineața reușeam să ne îndepărtăm câțiva km de bac, acum, la întoarcere, lucrurile nu mai păreau atât de simple. Pretutindeni apa pătrunsese peste gheața crăpată, până mai sus de genunchi.

Un timp ne-am luptat din răsputeri, sărind de pe un sloi pe altul. În cele din urmă, ne-am scufundat până la subțiori. Înotam acum, cu tarpanele în mână, făcându-ne drum printre sloiuri, uneori rostogolindu-ne în văgăuni adânci până la gât. Această luptă cu moartea a durat mai bine de o oră. Scările bacului ne-au părut atunci un pământ al făgăduinței.

Dar nici congestiile, nici teama de evadare a ostașilor din pază n-au avut darul să convingă. Zile în șir am fost scoși să tatonăm terenul și să ne întoarcem la bac prin apa revărsată.

Apoi a venit gerul salvator.

Dar bacul va rămâne în geografia existenței noastre nu numai ca noua explozie a singurătății și marilor mizerii - ci și un loc și un timp proprii răbufnirii - și a unor maladii ancestrale. Dacă pentru noi, totul era aici o ireversibilă sucombare în uitare, pentru ciracii noștri cu chipiu, această izolare de lume era un îndemn, spre dezmățul instinctelor.

Pustiul dimprejur devenise pentru ei o garanție a lipsei oricărei responsabilități. Așa se face că pe tot parcursul zilei de câmp, eram la cheremul ostașilor care asigurau paza noastră.

Erau frecvente cazurile când șeful de escortă sau un alt ostaș pătrundea în cordonul de deținuți, fără armă și trăgea la o parte un deținut sau doi, de care făcea apoi, în grup, “mișto“. Îl puneau să stea cu burta pe gheață, îl punea să ia pas alergător prin țepii de stuf sau îl împingeau de la unul la altul în cerc, ca pe o minge. Au fost și cazuri când ostașii au încercat să scoată pe unul sau altul din cordon afară, sub somația de a executa un ordin oarecare – de obicei să ridice un anume obiect lăsat acolo. Era acesta un motiv de a-l lua la țintă? Firește, dar la bacul nostru n-am întâlnit oameni atât de naivi, care să facă acest gest.

O întâmplare petrecută în acest timp veni ca o confirmare a unor presupuneri, neverificate încă pe deplin. Un deținut de la un bac de condamnați din apropiere evadă în plină amiază. Era o zi de duminică și bacul lor nu ieșise la lucru. În preajma prânzului, acesta a fost scos să taie stuf pentru bac. Cum era păzit doar de un ostaș care, după cum se vedea, nu prea-și luase în serios rolul, i-a venit destul de ușor să se facă nevăzut prin lanul de stuf. Modul cum a procedat apoi, după ce trecuse cu bine primul examen, dovedește că omul suferea totuși de multă naivitate. Ceea ce am aflat ulterior despre el – că avea acasă patru copii, suferință ce pe parcurs îl șocase binișor – venea să confirme aceste bănuieli. Alergând apoi ca scos din minți în susul apei, a fost văzut de un brigadier civil, căruia toată treaba i se păru suspectă. Brigadierul, la rândul său, o rupse și el la fugă, probabil s-o ia înaintea deținutului, spre bacul nostru, unde vestea sa fu pricina unei alerte subite. Într-o clipă, pântecele hardughiei a fost inundat de milițieni, care ne-au obligat să stăm până în seară cu burta la pământ.

Un pluton de ostași a sosit în întâmpinarea deținutului evadat. Omul se văzu dintr-o dată încercuit și ridică mâinile în sus.

Cum, atât de ușor să se rezolve toată afacerea? Întâmplarea aceasta ar fi fost un prilej extrem de nimerit pentru ca eroismul să se facă remarcat, și

iată ce chilipir, domnule, le scăpa din mână. Dar dacă? ... De ce nu? Cine ştie aici, în pustietatea aceasta, cum s-au petrecut lucrurile? Cineva întinse arma şi ochi. Un singur foc a fost de ajuns. L-am auzit şi noi, aşa cu burta pe pântecul bacului, cum ne aflam.

Trupul prăbuşit la pământ mai zvâcni de câteva ori din braţe şi picioare, apoi încremeni.

Bun ochitor!

Pe caporalul acesta oacheş, cu priviri oţeloase şi înveninate, l-am văzut adesea şicanând şi lovind deţinuţii, în calitate de şef de escortă. Trecea drept unul dintre cei mai "cu şcoală" din leatul său, întrucât se zice că avea liceul... seral. Oricum, la articolul politică îi făcea praf pe toţi.

Acum se remarcase de-a binelea. Ce-a vrut, a obţinut. Concediul cuvenit, drept recompensă - cu care ocazie a plecat să-şi vadă Banatul său natal - a venit la scurt timp după "brava" sa faptă. Apoi a dispărut cu desăvârşire de la bac. Această măsură făcea parte din strategia de luptă a armei respective. Caporalul, cunoscut acum de toţi deţinuţii, nu numai că putea constitui un motiv de scandal în plus, dar era aici de-a dreptul în pericol.

De acum, mortul era al nostru, intrase în proprietatea bacului nostru. Şi ăsta nu-i puţin lucru. Trupul său de ceară, cu măruntaiele intrate în putrefacţie ar putea servi ca un exemplu "viu" pentru toţi "criminalii" de deţinuţi, cărora le-ar trece prin cap aşa ceva. Aşa se face că, chiar a treia zi, au început lecţiile de timorare în masă şi explicitarea dispoziţiilor regulamentare prin fapte.

De acum, în fiecare dimineaţă când ieşeam la lucru, o ţineam drept spre locul unde fusese împuşcat evadatul. Întâi se ordona: "Capul la stânga!"– asta voind să însemne privirea îndreptată spre cadavru – apoi "Stai!" şi în sfârşit " Cine face ca el, ca el va păţi!"

Întotdeauna plecam din preajma mortului cu o porţie bună de ameninţări şi insulte.

Ne-am învârtit în jurul acestui cadavru o săptămână încheiată, până când şobolanii i-au curăţat ultimul strop de carne de pe faţă. Într-adevăr, acum orbitele goale şi dinţii rânjiţi ne apăreau, dintre cioltanii de stuf, ca un autentic chip al morţii.

În sfârşit, într-o bună zi sosi şi comisia de expertiză, grăbită nevoie mare. De urgenţă, scheletul a fost ridicat de acolo.

Acestei întâmplări îi urmă un regim de represalii cum puţine a cunoscut bacul. Ostaşii deveniseră atât de"vigilenţi", încât toată ziua nu se mai săturau să ne trântească cu burta la pământ, printre ţepii de stuf, sau să ne alerge.

Într-una din aceste zile îngrozitoare, l-am văzut pe domnul Nicolae Baştea trântit cu burta la pământ, în spatele unei grămezi de stuf în timp ce doi soldaţi ţineau pistoalele mitralieră aţintite asupra sa. Mai târziu am aflat

rostul acestei maltratări: se alăturase, fără încuviinţarea "domnilor ostaşi", unor deţinuţi care erau şicanaţi şi bătuţi de aceştia. Soldaţii, întărâtaţi de îndrăzneala "banditului", îi lăsaseră pe ceilalţi şi se puseseră să-i vină de hac acestuia. Nu puteau pricepe în ruptul capului, cum de omul acesta căuta bătaia cu lumânarea, în timp ce alţii se fereau de ea ca de dracu'.

6. Ultimul asalt. Chiuiau pescăruşii

Pe la începutul lui martie, gerul se înmuie binişor, semn că maldărele de stuf trebuiau cărate urgent pe malul apei şi rânduite în grămezi. În acest scop, se săpase de-a lungul Dunării o fâşie de pământ lată de circa zece metri, fâşie ce avea să izoleze noua recoltă faţă de lanul de stuf, atât de des expus incendiilor.

Acum graba vătafilor noştri era mare. Şi de ce nu? Acest lucru nu deranja cu nimic, lenea lor congenitală.

Pretutindeni, răsuna o singură poruncă: "Ia, pas alergător!", poruncă ce deveni în scurt timp norma fundamentală a conduitei noastre de aici.

Uneori, maldărele de stuf se aflau la distanţe apreciabile faţă de malul apei, 2-3 sau chiar 4 km, fapt ce făcea ca randamentul muncii noastre să fie foarte scăzut. Se cerea deci accelerat ritmul, pentru a putea suplini acest neajuns.

Mai întâi, cordonul ostaşilor se întindea pe tot terenul – mai ales că prin curăţirea terenului, vizibilitatea devenind mare, se putea ajunge la distanţe apreciabile între un ostaş şi altul. În acest spaţiu de mişcare existau două cărări paralele, limitate la capete de malul apei şi, respectiv, porţiunea de teren acoperită cu maldărele. Pe una din aceste cărări, înşiraţi unul după altul, deţinuţii veneau cu plinul, iar pe cealaltă făceau cale întoarsă, la maldărele de stuf. Ei bine, drumul acesta de întoarcere, era toată preocuparea vătafilor. Acum, oamenii se aflau cu mâinile libere, deci disponibili susţinutului lor program de instrucţie. La întoarcere, nu se circula decât în pas alergător, fără nici un popas pentru reîmprospătarea forţelor. S-a ajuns până acolo, încât toată lumea prefera maldărul de stuf în spinare – care totuşi avea o greutate apreciabilă – în locul drumului de întoarcere.

După ce m-am socotit în fel şi chip, am ajuns să le trag cât de cât chiulul, cu pasul alergător, pretextând facerea necesităţilor. O bună bucată de vreme, lucrurile au mers minunat, înşelându-i pe întregul traseu de câteva ori. După ce scăpam din colimatorul unui ostaş, mă şi stârceam alături de cărare, supravegheat de următorul. Deşi dezvelirile acestea dese în frig ale organelor genitale şi ale şalelor nu erau deloc indicate - faptul avea să mă

ducă la o cistită care de atunci a persistat – intervenea celălalt aspect al situației – odihna – care făcea totuși situația generală acceptabilă. După ce prietenul meu, Nuțiu Leonte devenise nedespărțitul meu partener de"stârcituri", la scurt timp, toți cei din jur ne-au urmat exemplul. Așa ne-a fost dată în vileag stratagema pe care contam cât de cât drept inatacabilă. De când ostașii luaseră obiceiul să te izbească în fese cu cizma când te stârceai, facerea necesităților a devenit una dintre cele mai tragice probleme.

Dar toate au o limită. Limită au avut și bietele mele picioare care au înghețat o iarnă lungă cât o veșnicie pe ghețurile deltei. Acum, înspre primăvară, au început să-și dea pe față tot năduful lor ascuns.

Cineva, cunoscător în astfel de probleme, după ce mi-a cercetat labele picioarelor cu deamănuntul, m-a anunțat compătimitor: "Ți-au degerat, domnule!" Deja pe degetele de la extremități pielea începuse să se înflăcăreze. Nu pricepeam de ce mă pot durea atât de cumplit călcâiele, care, în ciuda acestui fapt, nu prezentau nici un simpton vizibil.

Mulți care sufereau acum ca mine"de călcâie"puneau suferința pe seama a două lucruri. Deși unul din aceste motive rămânea tot frigul, principala vină o purtau însă opincile care, neprezentând nici o diferență de nivel între vârf și spate, au făcut ca tendoanele gleznelor să fie perpetuu solicitate la întindere.

Cert este că deplasările îmi deveniseră adevărate coșmaruri. Într-o bună zi, n-am mai putut lua pas alergător.

Așa am ajuns să iau cea mai teribilă bătaie din câte am avut parte de când mă aflam acolo. Un ostaș cu fața bălană – semăna bine cu Lie Pompiliu, fostul meu brigadier de la Canal – după ce îmi ordonă de nenumărate ori, să iau pas alergător, la care eu răspundeam de fiecare dată cu plecări în pas normal, mi-a ordonat să-l urmez în stufărișul de alături. Refuzând, bineînțeles, această stratagemă, s-a repezit îndârjit asupra mea. N-aveam nimic de pierdut nici așa.

Această bătaie, ultima încasată la bac în iarna aceea, a coincis cu ultima zi a cumplitului nostru asalt asupra maldărelor de stuf care se cereau cărate în cârcă. Fuseseră poate, și prea multe cele aproape trei săptămâni, timp în care n-a existat nici o scăpare din acel cerc diabolic în care am fost siliți să ne rotim.

O parte din stuful recoltat se afla undeva, foarte departe, dincolo, peste acest braț al Dunării, înșiruit de-a lungul unor nesfârșite canale. Când s-au recrutat oameni pricepuți în conducerea bărcilor, am fost printre primii care s-au înscris: eu și Nuțiu.

Eram bucuros că nu voi mai lua pas alergător. Vâsla, oricum, era scutită de pas alergător.

Chiar de a doua zi, m-am văzut instalat într-o barcă, făcând exerciții de plutire pe marginea apei, cu un alt deținut.

Cum eram complet neinițiați în această meserie a vâslitului, și cum apa era destul de repede în această porțiune, ne-am pomenit dintr-o dată furați de șuvoiul undelor, la vale, fără nici o putință de împotrivire. Lucru grav, având în vedere că limita cordonului de ostași era doar la două aruncături bune de piatră în jos.

Soldatul care ne supraveghea de pe mal, aleargă un timp după noi în josul apei, țipând de zor: "Opriți, că trag! Opriți, că trag!" Cu singura vâslă pe care o aveam, și aceea numai pe o parte, și mai ales cu stângăcia noastră, ne era imposibil să ne împotrivim curentului care ne căra cu el. Partenerul meu începuse deja să-și lepede hainele "Am să încerc să înot spre mal", îmi zise el cu o voce tragică. "Eu nu știu să înot într-o apă ca asta".

"Opriți!" țipa ostașul. Pistolul mitralieră era ridicat deja și vârful țevii ne urmărea meandrele pe valuri. "Nu trageți, domnule ostaș, nu trageți", îl imploram noi. Trecusem de linia cordonului și ostașul nu trăsese."Domnu' ostaș, domnu' ostaș!"se auzi o voce din susul apei. O barcă cu doi deținuți, înarmați cu două vâsle valide, cobora înspre noi. "Lăsați-ne să-i scoatem la mal!", se auzi glasul, foarte aproape de data asta. Acesta se învoi și astfel, peste circa zece minute, ne aflam depuși amândoi pe mal.

Întâmplarea aceasta am menționat-o pentru că e prima mea ispravă, de barcagiu la bac.

Două câte două, bărcile mari, pescărești, erau legate una de alta, închipuind o platformă plutitoare pe care se stivuiau odată circa 20-30 de maldăre de stuf. Doi câte doi, deținuții formau ambarcajul acestor vase gata de atac.

În prima dimineață, când s-a dat semnalul de plecare, dintr-o dată apele întinse ale Dunării s-au umplut de corpurile plutitoare, care încotro vedeai cu ochii. Bărcile, cuplate câte două, se ciocneau cu alte bărci, răsucindu-se apoi, purtate la vale de vârtejuri. Tot norocul a fost că de data aceasta ostașii se aflau și ei cantonați, doi câte doi în câte o barcă. Astfel excorta ne era asigurată pe tot traseul "aventurii" noastre temerare.

Cea mai grea perioadă în noua noastră muncă a fost la început, când pe Dunăre curgeau la vale sloiuri de gheață. Deseori, ciocnirile cu acestea au răsturnat bărci, punând viața multor oameni în pericol.

Acum sloiurile deveniseră din ce în ce mai numeroase şi mai violente, lovind zi şi noapte temeliile şlepului nostru şi cutremurându-l. Apoi, într-o noapte s-a produs şi inevitabilul. Zeci de sloiuri îndârjite au smuls bacul de la locul său, rupând odgoane şi trăgând sălcii din rădăcini.

Dimineaţa ne-a prins pe undeva, departe, în josul apei, ancoraţi – prin măiestria responsabilului civil al bacului – de câteva sălcii. Mulţi au regretat atunci că valurile Dunării n-au fost destul de statornice, în hotărârea lor de a ne căra departe, în Marea Neagră.

Adesea, când pluteam pe canalele nesfârşite care brăzdează pământul deltei într-un braţ sau altul, ieşeau în calea noastră lipovenii cu bărcile lor pescăreşti. Aceştia închegau discuţii fugare cu noi, semn grăitor de simpatia ce ne-o purtau. Ba, uneori ne aruncau bucăţi de pâine şi peşte prăjit: "Bogdaproste!" le ziceam noi, recunoscători. "Dumnezeu să primească!", răspundeau ei, făcând larg semnul crucii peste bărbile lor stufoase şi albe.

Adesea m-am întrebat ce-a putut să intervină în rosturile vieţii acestor oameni, altfel atât de credincioşi şi milostivi, încât proprii lor copii să se metamorfozeze în adevărate fiare – majoritatea miliţienilor, la această colonie provenind dintre tinerii acestui sat pescăresc din apropiere, Periprava.

Nu aflam decât un singur răspuns: noile idei, care preconizau dispreţul omului, dispreţ izvorât din ferocele principiu al luptei de clasă.

Desprimăvărarea răbufni pretutindeni cu marile ei aleanuri şi semne de înnoire. Ici-colo, prin ramurile sălciilor, câte o pasăre ciupea viermi. Pescăruşii, tot mai numeroşi, se roteau veseli prin văzduh, izbind în picajuri spectaculoase apa cu pântecul lor alb şi lunecos. În curând, sălciile se umpluseră de mâţişori, care alintau faţa apei cu puful lor. Pe nesimţite, un verde crud asaltă delta şi apa luă tot mai mult culoarea cerului.

În fund, departe, pe braţul Chilia, zeci de sirene, egrete sprintene şi pântecoase vapoare, anunţau triumful primăverii. Cenuşiul, cumplita noastră monotonie şi singurătate care ne dădu târcoale o iarnă lungă şi blestemată, agoniza acum, sub forţa invincibilă a luminii.

Într-o zi, câţiva cai schilozi şi buboşi s-au apropiat sperioşi de bacul nostru. "Sunt singurii supravieţuitori", zise cineva. "Ceilalţi putrezesc prin deltă", completă altcineva. "Ei, aş! În iarna asta am mâncat o herghelie întreagă!" Faptul că noi azi trăim, e numai meritul lor!

Isprăvisem şi căratul şi depozitatul stufului şi noi încă nu catadicseam să ne urnim din loc. Acum amurgurile purpurii care cotropeau zarea şi apa, ne incendiau sufletele pătimaşe de dor de ducă. Ochii erau dornici de zări largi, de marea galbenă, legănată, a tarlalelor de floarea soarelui sau de străduţele de paradis, ale Vâlcovului îndepărtat.

În febra acestor nostalgii, un zvon veni să ne otrăvească sufletele. Se zicea că vom rămâne toată vara aici, în deltă, pentru curăţatul şi triatul stufului. Aceasta era o treabă dintre cele mai migăloase. Fiecare fir era trecut prin mână, pentru a fi curăţat de frunze şi pus după categorii. Afacerea aceasta ne-ar fi costat rămânerea aici până în iarna viitoare, când începeam recoltatul noilor lanuri de stuf. Întotdeauna în închisoare zvonurile rele erau greu de combătut. Poate şi pentru faptul că se adevereau, aproape în toate cazurile.

Dar noi nu eram oamenii cărora le-ar fi stat bine cu câte un fir de trestie în mână, făcând plajă cât era ziua de lungă.

Era pe la începutul lunii aprilie când, într-o dimineaţă calmă, un remorcher sprinten dudui lângă bac. Apoi a început forfota. Coşmeliile de pe mal au fost demontate şi urcate pe covertă. Au fost apoi desfăcute odgoanele, au fost trase punţile.

Soarele urca de câteva suliţi pe cer şi pescăruşii jucau şi chiuiau prin văzduhul curat dimprejur. Apoi capacul metalic astupă şi ultima portiţă spre acest paradis. Ferecaţi în pântecul vasului, am simţit cum începem să plutim la vale. Sutele de zdrenţăroşi şi de flămânzi se întorceau acum din zările cenuşii ale uitării şi morţii.

Unul câte unul, bacurile cu deţinuţi au prins a pluti pe Dunăre, spre coloniile care le expediaseră.

7. Pe câmpurile Deltei. Irina

La colonie eram aşteptaţi cu nerăbdare, începuseră muncile agricole şi era mare nevoie de mână de lucru.

Nu peste mult timp de la sosirea noastră aici,"dreptul comun", care împărţea barăcile coloniei pe din două cu noi, fu pus sub cheie şi serviciile administrative au trecut în sarcina noastră, a"administrativilor". Era un mare câştig acest fapt, având în vedere că acum aveam posibilitatea să ne mişcăm, mai lejer prin colonie.

Munca specifică acum sezonului era praşitul. Cât era ziua de mare, alergam cu sapa peste câmpuri inundate de porumb, floarea soarelui şi rădăcini de stuf. În vara aceea a fost o adevărată dezlănţuire împotriva acestei plante, care nu vroia să se dea bătută. La început, miliţienii erau destul de potoliţi, îngăduindu-ne chiar să facem plajă dezbrăcaţi până la brâu. Dar acest lucru, mai ales pentru nişte oameni neobişnuiţi cu soarele, trebuia făcut cu rânduială, cu expuneri progresive sub razele fierbinţi. Odată dezbrăcaţi, nu mai aveam permisiunea să ne întoarcem la haine. Astfel că în scurt timp majoritatea dintre noi am contractat arsuri cu piele băşicată şi răni.

Când nevoia mâinii de lucru a devenit din ce în ce mai stringentă, s-au iuțit și cadrele. Așa se face că în miezul fierbinte al verii, ritmul de lucru era din ce în ce mai drăcesc.

Munca aceasta la câmp în plin soare și aer, care e uneori atât de reconfortantă, a devenit acum o muncă silnică, ca oricare alta. Și poate că acesta era și scopul ei. Sau mai abitir aici interesa practicarea silniciei în primul rând și abia pe urmă veneau celelalte aspecte ale problemei ? Dacă omul e un “animal leneș“, așa cum explică Troțki, atunci nu-i de mirare că silnicia devine o normă etică de conduită, în condițiile aplicării acestui principiu.

Din când în când ni se aplicau și acele“variațiuni“atât de necesare în activitatea omului. Foarte des, după întoarcerea de la câmp, eram duși în ponton la descărcat de bacuri și remorchere. Un șlep care poposea foarte des în pontonul nostru era“Chambord“, un vas pântecos și destul de vechi, de proveniență franceză. Dintre remorchere, cel care ne frecventa mai des era “Egreta“, un vas suplu foarte frumos colorat. Mai târziu, în serile care au urmat, un bac nelipsit aici era cel condus de brăileanul Popa, un om cu multă cumsecădenie, în comportamentul său.

Munca de hamal în ponton este într-adevăr istovitoare, ocolită de majoritatea oamenilor, dar ea avea, cu toate acestea, niște frumuseți inegalabile aici, cu altele. Uneori, întârziam pe malul Dunării până seara târziu, având în fața noastră Vâlcovul, cu amurgurile sale amplificate de unde și cu luminile sale tremurătoare răsturnate în apă. Prin fața acestei grădini de lumini, vapoarele cu catargele lor albe, purtând în vârf stele, treceau într-o parte și alta. Aici nu existau gări, trenuri, automobile și străzi arhipopulate, dar existau aceste fremătări de vapoare și sirenele lor melancolice. Cu fiecare plecare mă simțeam mai împuținat, cu fiecare strălucire de val mai bogat cu un cântec.

Din închisoare, mai ales din Aiud, veneau noi și noi“expirați“, toți privind colonia noastră ca pe un țărm salvator. Și, într-adevăr, era incomparabilă Periprava acelor vremuri cu Aiudul, aflat în plină reeducare. În partea de apus a coloniei, înspre Grind, se înșirau unele după altele, pe distanță de circa un km, magaziile, saivanele, grajdurile și depozitele fermei de stat. În capăt de tot se aflau zecile de pătule de porumb, printre care în fiecare toamnă se depozita recolta în grămezi nesfârșite. Aici, în acest sector lucrau foarte mulți deținuți, fapt ce a făcut ca împrejurul acestui spațiu acoperit de clădiri să fie întins un cordon de ostași care nu se ridica pe toată durata zilei. De aici numele de “Cordon“, dat acestui punct de activitate.

Deși specificul muncii în această colonie era – cel puțin în primii ani – recoltatul stufului și muncile agricole de sezon, existau și alte activități auxiliare, lucru care, în timp, a dus la repartizarea brigăzilor pe specialități.

Existau în primul rând brigăzile de câmp, cele care executau toate muncile de sezon, de la semănat la prășit și recoltat. Veneau, în ordine, brigăzile de grădină, brigada de ponton, brigăzile cu munci în cordon și, mai târziu, brigăzile de construcții. Majoritatea acestor brigăzi prestau, după cum se vede, munci în cadrul GAS-ului; pentru uz propriu coloniei, era folosit un număr mic de deținuți – la grădină, ponton, munci interioare. Când venea iarna și colonia expedia bacuri cu deținuți la stuf – pentru că nu în toate iernile s-a lucrat la stuf – toate aceste criterii de organizare cădeau. Se efectua obișnuita“vizită medicală“, cu care ocazie întreaga colonie – las la o parte unele excepții care țineau de preferințele conducerii – se împărțea după un singur criteriu: bun de stuf, sau nu.

Dacă îmi aduc bine aminte, înspre iarnă, colonelul, vechiul comandant a fost înlocuit cu căpitanul Fecioru, un om mult mai temperat, poate și datorită dispozițiilor primite, care puseseră oarecare ordine în dezmățul cadrelor.

Astfel, plutonierul Lungu – un om mătăhălos, cu obrazul pătrat și cenușiu – călăul numărul unu al Peripravei, își lăsă botul pe labe, mulțumindu-se doar să înjure sau, uneori, să facă instrucție cu noi.

În iarna aceea, a treia de la arestare, n-am mai plecat pe bac.

Recolta de porumb, depozitată printre pătulele din fundul coloniei era mare. Absența noastră de aici ar fi însemnat o întreagă recoltă distrusă.

Toată iarna, adăpostiți de vifor printre pătule, am dezghiocat foile știuleților de porumb și am însilozat legumele.

Foamea ne dădea din ce în ce mai mult ghes. Din nou începuseră să aibă căutare boabele crude de porumb. Într-o zi, am descoperit un știulete cu boabele foarte sărate. Gustul nu mi-a displăcut, lucru ce m-a făcut să-l consum aproape în întregime. Râcâind a doua oară în același loc, să iau alt știulete de curățat, mi-a căzut în mână un cuib cu câțiva șoricei golași și zgribuliți. Acum descoperisem și pricina sărăturii știuletelui meu.

Din iarna aceea îmi amintesc de câțiva prieteni buni, printre care Predescu Anastasie, din Craiova, fiul chestorului de poliție legionară din județul Dolj, care a fost ucis la închisoarea Aiud, Ion Halmaghi din Arpașul Făgărașului, studentul Lupașcu, de prin Alba, Puiu Dragomir din Sibiu, Nuțiu Leonte, Ionescu Grigore din București, cu care formam o echipă, întreținându-ne toată ziua cu fel de fel de amintiri și glume.

Multe zile mi-am petrecut în preajma domnului Costel Botez, absolvent al conservatorului din Iași, care cânta minunat și care m-a învățat o serie de arii din opere, în ritmul mișcării brațelor.

Uneori urmăream jocul tragic al graurilor, departe, peste pădurea Letea, care se apărau în acest fel de atacul uliului hrăpăreț. Se adunau ca un ghem,

se deşirau, se strângeau în stoluri mici, ca apoi acestea, rând pe rând, să dispară în pulberea de argint a pădurii. Toată preocuparea acestor păsărele, în traiectoria lor desenată pe cer ca o poveste fabuloasă, era de a nu se răzleţi, unele de celelalte, lucru ce le-ar fi adus pierzania. O experienţă de viaţă pe care o făcusem de atâtea ori şi noi, oamenii, deşi poate nu întotdeauna jocul nostru era atât de spectaculos ca al acestor păsărele.

Primăvara am pornit din nou la asalt înşiraţi cât vezi cu ochii pe câmpurile mocirloase.

Brigada noastră – formată în majoritate din oameni tineri – a fost închiriată, împreună cu altele, fermei. În această calitate eram conduşi la câmp de o brigadieră civilă, tânără, care, extrem de abilă, se învârtea toată ziua printre noi, făcându-ne "curte".

Aşa a reuşit să afle în discuţii banale, adresele de acasă la câţiva dintre noi. Apoi s-a făcut nevăzută, plecând, probabil, în concediu legal. Cu această ocazie a dat o raită prin ţară, vizitând cu precădere familiile deţinuţilor ale căror adrese le poseda. De aici câteva sute, de dincolo un costum, două de haine, până când şi-a făcut plinul. Pe lângă atâtea care ni se făcuseră, mai mergea şi asta.

La sfârşitul acelei primăveri, când am ajuns brigadă de ponton, eram arhisaturaţi de praşilă. Am fost preferaţi altor brigăzi la acest loc de muncă, pe motiv că eram o "brigadă tânără".

Munca aici era în salturi, după cum soseau bacurile care trebuiau descărcate. De aici, de pe malul Dunării, nu aveam să ne mai mişcăm până la sfârşitul toamnei.

Toată vara am cărat saci de porumb sau floarea soarelui, am descărcat lemne sau cărbuni şi am privit freamătul necontenit al catargelor albe. Uneori, ecouri de "Ave Maria" sau "Santa Lucia" răzbăteau până la noi. Atunci inima ni se umplea de o melancolie dulce, copleşitoare.

Vara aceea, într-un fel minunată, îmi aminteşte de micuţul Gigi, băiatul şleparului Popa şi al frumoasei lipovence Irina , care, toată ziua când ne aflam în casa lor plutitoare, venea să se joace printre noi. Am fost unul dintre prietenii lui cei mai iubiţi, printre care Nuţiu Leonte, lucru pe care îl făcea din iniţiativă proprie, sau îndemnat de alţii ? – să-mi aducă adesea felii de pâine încărcate cu unt, sau dulceaţă: "Papă!" Era un gest greu de suportat, mai ales pentru oamenii care aveau acasă copii. Drept răsplată, noi coboram cu el pe pajiştea din marginea pontonului şi îi făceam lănţişoare din cozi de păpădie.

După ce am aflat povestea destul de tristă a mamei sale, care era, conform acestei povestiri, fată de pescar, am compus, sedus de seninătatea ochilor săi, poemul "Irina (Fata pescarului)", pe care l-am păstrat până astăzi şi care figurează într-unul dintre ciclurile mele de poezii.

Într-un fel, începusem să invidiez copilăria acestui băieţel: să adormi legănat de ape şi mai ales de privirea acestei mame!

Toamna, când ploile au început să se ţină lanţ, am fost scoşi din ponton şi afiliaţi unor brigăzi care se ocupau cu consolidarea digului.

De acolo, din zilele acelea însorite de pe malul apei, luasem acum cu mine un chip tainic, niciodată ştiut de cineva: Irina. Chip aducător de pace, uneori râvnit, dar niciodată aflat.

8. Din nou "condamnaţi". Activităţile "educative"

Pe la sfârşitul lui septembrie 1961, o nouă comisie de la Interne poposi în colonie. Întrucât aceasta coincidea cu un eveniment important din viaţa noastră – expirarea celor trei ani de pedeapsă administrativă – peste tot se făceau fel de fel de pronosticuri. Cei mai mulţi dintre noi se şi vedeau echipaţi în haine civile şi păşind pe poarta coloniei, liberi. Într-adevăr, peste câteva zile de la sosirea acestei comisii, a plecat acasă un lot de foşti deportaţi, circa 15 oameni, toţi cu trei ani de administrativ ca şi noi. Midofski era şi el printre ei.

Foarte mulţi din colonie erau de părere că şi acest lot era format exclusiv din turnători. Chiar dacă această afirmaţie nu era întru totul adevărată, un lucru nu se putea nega, şi anume faptul că toţi din lot au fost aleşi pe sprânceană.

Acum, după ce noii "reabilitaţi" au părăsit colonia şi, într-un fel socotelile erau încheiate, şi noi, ceilalţi foşti deportaţi cu trei ani administrativ – care, de altfel, reprezentam peste 80 la sută din totalul deportaţilor – într-o bună zi am fost adunaţi la club, unde s-a dat citire noii pedepse – alţi trei ani – cu care ne blagoslovise Ministerul de Interne. O luaserăm aşadar de la început. Încă trei ani aici puteau însemna încă trei ierni la stuf, încă câteva sute de metri cubi de pământ săpaţi şi ridicaţi cu roaba, încă mii de saci ridicaţi din bacuri şi căraţi cu vagoneţii, încă atâtea clipe de nelinişte, de zile de închisoare, de extenuare, de frică etc. Şi totul pe degeaba. Mult a fost până m-am obişnuit cu gândul, până când a venit binecuvântata resemnare.

Resemnare? La urma urmelor, cine poate fi resemnat cu adevărat? S-ar putea ca atunci el să nu mai existe ca fiinţă cugetătoare. Dacă mi-ar fi fost aşa ceva cu putinţă, atunci, îmi era cu atât mai mult acum, când m-am decis să evoc nedreptăţile ce mi s-au făcut, şi nu numai mie. A mă fi resemnat însemna să mă împac cu neadevărul, nedreptatea, abuzul.

Termenul cel mai potrivit modului meu de a privi lucrurile era consolarea, lucru ce e cu totul altceva. Am adus în discuție acest lucru, pentru că atunci, la Periprava, s-a făcut mult tapaj pentru faptul că noi trebuie să fim niște resemnați în fața destinului. Evident, nu se putea face nimic în fața evidenței, dar eu, ca ființă înzestrată cu voință și cuget liber, am datoria să iau atitudine, să dau o replică, chiar și numai "conștiințională", în fața oricărui eveniment. Eu am crezut atunci, ca și acum, că noi nu ne-am "resemnat", ci consolat, prin ideea de așa-zisa "vocație a suferinței". Toți eram conștienți că suferim nevinovați, dar nu toți înțelegeam la ce ar putea folosi această suferință, în numele nevinovăției. Să nu se înțeleagă greșit, discuția se poartă aici numai în cadrul unei echități sociale și umanitare. Nouă, acestor oameni, primii care am fost victimele nedreptății și neadevărului, nu ni s-a îngăduit altă vocație decât suferința. Astfel, noi ne-am adus aportul la promovarea ideii de bine și de adevăr, în cadrul neamului din care facem parte și chiar în cadrul umanității.

Acesta era raționamentul pe care se întemeia ideea noastră consolatoare.

În perioada care a urmat, am cunoscut un declin fizic pronunțat. Am fost internat în infirmerie de mai multe ori și tratat ba de ulcer, ba de inimă, ba de colită.

Acestea erau însă accidente în viața mea "normală" de robot de zi cu zi și ceas de ceas. Toată toamna aceea și începutul iernii le-am petrecut executând îndiguiri de-a lungul Dunării, una dintre cele mai istovitoare munci de acolo, după "stuf". Iarna ne-a prins în colonie executând diferite munci de sezon, fie în"cordon"la magazii și pătule, fie la costrucțiile de locuințe care abia începuseră, unde lucram într-o echipă cu Predescu A. și Ion Halmaghi.

De obicei, seara ne adunam într-un dormitor sau altul, ascultând diferite conferințe pe teme literare: Ibsen, Cervantes, Pirandello, sau amintirile unor oameni umblați prin străinătate, ca de pildă domnul profesor Mândreanu, vorbind despre Roma, Neapole, Florența.

Destul de des, ne adunam câțiva "cu voce" într-un colț al dormitorului și cântam împreună – de obicei pe două voci – romanțe, canțonete, doine. Acesta era un obicei foarte răspândit în pușcărie, care aici, la Periprava devenise într-un timp aproape o modă. Prietenul meu nedespărțit din acea perioadă era studentul Nichi Crețulescu, din Piatra Neamț, care avea o seamă de compoziții originale, cărora eu le-am adaptat versurile.

Avusese norocul să se nască într-o familie de melomani, cu pian și vioară la dispoziție. Încă de mic cânta la pian și la vioară, împreună cu cele două surori ale sale.

În sfârșit, în colonia noastră luă ființă un club cu bibliotecă și ecran pentru proiecții cinematografice. De acum, o dată pe lună, caravana cinematografică poposea și la noi, în colonie.

Aveam acces și la ziare, dar numai la articolul de fond de pe prima pagină a "Scânteii", pe care unul dintre noi – de obicei brigadierul Păduraru – îl citea în fața celorlalți. După care urmau obișnuitele întrebări și comentarii, la care, ce-i drept, nimeni nu se prea îmbulzea.

Cât privește biblioteca, la început fusese mai bine dotată, numărând printre altele și cărți de beletristică, de autori străini. Atunci am avut norocul să apuc câteva volume de Dostoievski și Tolstoi, ca "Idiotul", "Demonii", "Învierea", "Anna Karenina". Cu timpul însă, nu știu din ce motive, toate cărțile de literatură străină au fost retrase, păstrându-se numai autorii români, cu precădere operele "progresiste". O excepție făceau autorii sovietici, ale căror lucrări umpleau multe rafturi ale bibliotecii.

Biblioteca ne stătea la dispoziție zilnic, unde, prin amabilitatea domnului învățător Ștefănescu, cunoscut încă de la Lătești – șeful clubului – eram serviți la discreție cu "Mitrea Cocor", "Bărăganul", "Așa s-a călit oțelul" sau "Departe de Moscova".

Oricum, înființarea clubului fusese un eveniment în viața coloniei.

Dar – peste tot exista acolo un"dar", și nu unul obișnuit, ci unul principial – și acest lucru se săvârșea nu gratuit, pentru simplul nostru amuzament, ci în virtutea unui principiu. Acest club, cu toate accesoriile sale venea să continue o operă de "reeducare", începută cu noi încă de la Culmea.

Ce are a face bătaia și timorarea cu o sală de lectură sau cu o ședință de prelucrare a articolului de fond? Are!

Convingerea mea, ca de altfel a foarte multor oameni de la Periprava, este că în răstimpul executării pedepsei administrative, deținuții au fost supuși unui susținut program de reeducare. Că în primul rând acesta a fost rostul "administrativului", să cuprindă tot ce constituia încă "elemente indezirabile", adunate de pretutindeni – închisori, domiciliu obligatoriu – și să le dea un ultim "șut". Așa se explică componența loturilor – alcătuite de altfel cu atâta zgârcenie – care plecau dintre noi, acasă.

Și poate acest program de reeducare ar fi continuat încă mult și bine, dacă nu surveneau, așa cum știe toată lumea, problemele puse de primăvara anului 1964, când toți deținuții politici din închisoare au fost "eliberați".

Acum, după ce trecusem prin şocuri violente, bătăi şi timorări în masă, tip Culmea şi Grind, alunecam uşor într-o altă fază a reeducării, a convingerii şi prelucrării ideologice. Şi acum, ca de obicei, începutul unei noi etape coincidea cu înlocuirea vechilor cadre de conducere ale închisorii respective; e uşor de ghicit raţiunea în numele căreia a fost uns căpitantul Fecioru, comandant al coloniei.

Pe parcurs, au venit, în fine – Doamne, cu câtă tergiversare! – scrisorile şi pachetele. Ele nu constituiau însă nici de data aceasta un "drept", cum de altfel am şi fost avertizaţi, ci un "stimulent" în activitatea noastră. Care activitate? Munca şi disciplina. Munca e muncă, ştie toată lumea, dar disciplina aici era un concept foarte larg, incluzând printre altele şi activităţile pe linie educativă. Politrucul coloniei veghea de altfel cu stricteţe la aceste activităţi educative ale noastre, impunând cine să prelucreze cutare carte sau cutare articol de ziar. Şi, bizar, preferinţele sale se îndreptau către oamenii consideraţi ca având un ascendent moral asupra celorlalţi. Nu se urmărea prin aceasta doar discreditarea, ci şi o dare de exemplu. Dacă a făcut cutare asta, care – vorba aia – e "om greu", eu de ce să n-o fac?

Aşa probabil îşi închipuia politrucul că vor gândi ceilalţi.

Când ziarele au anunţat împrejurările în care a fost asasinat Kennedy, politrucul a venit val-vârtej să ne prelucreze articolul cu pricina. "Să nu se înţeleagă greşit"– a ţinut el să ne pună în gardă –"Kennedy nu a fost un socialist şi un democrat după conceptul nostru marxist, totuşi, cu toate deosebirile de vederi, el a fost un conducător de stat care a militat pentru pace şi prietenie cu lagărul socialist".

Îmi aduc aminte de reacţia stârnită de această întâmplare. Majoritatea oamenilor din colonie priveau acum cu suspiciune întreaga acţiune politică a fostului preşedinte. Desigur, Kennedy a fost foarte bine intenţionat în toată cariera sa politică, dar simplul fapt că era privit cu oarecare simpatie de către politruc, care, oricum, exprima o opinie mai sus pusă, dădea loc la bănuieli.

Dar programul convingerii şi îndoctrinării ideologice nu se oprea aici. Uneori se recurgea la stratageme mai subtile, care puneau în joc imaginaţia şi sentimentul omului direct. Aşa s-a întâmplat când, de acolo, din "libertate" ne-a fost expediată o scrisoare "de dor şi inimă albastră" din partea inginerului Păiş, eliberat de câtva timp din colonia noastră. Acesta,

de cum a ajuns afară, în Bucureşti, s-a pus pe treabă, alergând în toate părţile să vadă cum şi ce s-a construit nou. Apoi a întocmit o scrisoare kilometrică, plină de hiperbole şi emfaze, care a fost citită şi dezbătută în clubul coloniei, până noaptea târziu.

Totul afară era inimaginabil, incredibil şi totuşi, a fost cu putinţă. În partea a doua a epistolei, autorul devenea dintr-o dată sentimental – aşa cum deloc nu făcea atunci când îl cunoscuserăm – plin de sfaturi şi promisiuni. Ne ruga fierbinte de a face "absolut totul" pentru a fi nişte oameni demni, de a fi liberi.

Desigur, era bine că omul ne informa şi poate că atunci în Bucureşti totul aşa să fi fost, dar de ce nu s-ar fi putut convinge fiecare dintre noi, de aceasta la faţa locului? Ce voia el să înţeleagă prin acel "absolut totul"? Gestul lui apărea acum ca un fel de momeală purtată pe sub nasul unor fiare ferecate în cuşcă, în intenţia de a le dresa.

Şi aceasta voia să însemne un fel de dialog "deschis" cu oamenii liberi!

Acum, când activitatea educativă era în toi, dormitoarele deveniseră adevărate săli de... şedinţă. Aproape în fiecare seară se citea şi se dezbătea câte o temă "literară". În tot acest răstimp al programului nostru "cultural-educativ", eram vizitaţi, ba de un miliţian, ba de altul, şi uneori chiar de politruci. Aceştia din urmă făceau tot mai dese "sondaje de opinie" în rândurile noastre, desigur, uzând de "subtilităţile" de care dispuneau ei.

Aşa a fost într-o bună zi întreaga noastră brigadă, scoasă în curte, în faţa barăcii, de către doi politruci care, după ce ne-au trecut în revistă pe fiecare în parte, unul dintre ei ordonă: "Preoţii, trei paşi înainte!" Pe atunci, existau în brigada noastră peste zece preoţi.

"Ei, ce-a fost înainte, oul sau găina?" li se adresă ofiţerul pe un ton glumeţ. Nimeni nu pricepuse la ce face acesta aluzie. Celălalt ofiţer, enervat de tăcerea celor din faţa sa, izbucni: "Există, bă, sau nu există Dumnezeu?! la treceţi voi, ăştia care ziceţi că există aşa ceva, în dreapta mea!"

În clipa aceea, izbucni din grupul din faţa noastră un om slab şi înalt, cu obrazul palid şi cu ochii albaştri şi se aşeză la dreapta politrucului."Cum te numeşti tu, bă?" holbă ofiţerul ochii la el. "Pârvu Iustin". "Aha! Preot, ai?" "Diacon călugăr". "Care mai e?" se adresă din nou acesta grupului de preoţi. În clipa aceea, încă doi preoţi trecură alături de părintele Iustin. "Îi vedeţi, mă?" arătă politrucul cu mâna spre grupul preoţilor rămaşi pe

loc, “ăştia v-au învăţat pe voi că există Dumnezeu. Dintre voi ăştia“– continuă el către grupul preoţilor – “care nu crede în Dumnezeu să treacă în stânga mea!“ Nimeni nu s-a urnit din loc. Măcar atâta satisfacţie meritam şi noi, laicii.

A urmat apoi o ultimă poruncă: “Voi ăştialalţi, bă, care credeţi în Dumnezeu?“ La început au trecut câţiva alături de părintele Iustin, apoi aproape întreaga brigadă. Politrucii nu găsiseră ceea ce probabil scontau să găsească.

La ora aceea, în colonie exista un grup destul de restrâns de adventişti – circa şapte, opt. Oameni dârji, hotărâţi să nu-şi profaneze ziua lor de repaus – sâmbăta – pentru nimic în lume, au avut multe de pătimit din partea administraţiei. Iarna, pe viscol şi ger, cu regularitate sâmbăta, erau ţinuţi în faţa porţii, cu capetele descoperite, cu lanţuri la picioare. Şi când te gândeşti că toate acestea se petreceau în plină perioadă de activitate cultural-educativă!

9. Din nou la stuf. De-a lungul iernii

Începutul acelei ierni ne-a prins muncind de zor la adăpostirea recoltei în depozite, sau pe şantierul de construcţii, care în ultimul timp se extinsese mult. Când am aflat din surse demne de încredere că “dreptul comun“ a plecat deja cu bacurile la stuf, toată lumea a răsuflat uşurată. Dar totul a fost numai o amăgire. Se vede treaba că dreptul comun n-a fost pe placul administraţiei acolo, la stuf. Astfel că ne trezim în plină iarnă pregătiţi, câteva sute din colonie, pentru a lua calea bacurilor.

Dunărea nu îngheţase pe o mare porţiune, astfel a fost posibilă transportarea noastră până în şlepurile părăsite de dreptul comun.

Există o deosebire între bacuri şi şlepuri, ultimele fiind de fapt folosite drept locuinţe pe perioada recoltării stufului şi nu bacurile, cum impropriu erau numite. Am fost transportaţi cu bacul doamnei Irina.

Când ne-a văzut pe Nuţiu şi pe mine, în fundul bacului, de la fereastra cabinei, a izbucnit în hohote de plâns. Nici nu-mi închipuisem că avea un suflet atât de milostiv.

Comparativ cu “bacul“ nostru de acum doi ani, am găsit un bac foarte bine amenajat, cu instalaţie electrică, cu sursă de curent locală, cu pereţii vasului bine căptuşiţi şi daţi cu var. Recoltatul propriu-zis a durat circa o lună, după care s-a trecut la transportul maldărelor de stuf.

Privită în ansamblu, “marea aventură“ aici, în singurătatea acestor zări cenuşii, a fost, cât de cât, mai acceptabilă decât precedenta. Au existat, desigur, munca aceea demenţială şi gerul, au existat şicanele miliţienilor şi ale brigadierilor civili, au existat inundaţiile care, anul acela veneau foarte de timpuriu. Am avut însă lumina electrică şi mai ales pachetul de acasă, cu pufoaicele salvatoare şi “pita cu slană“. O binefacere au fost şi cizmele de cauciuc, primite tot de acasă.

Îmi amintesc din iarna aceea minunatele hermine, cu trupul lor alb, mlădiu şi subţire, care alergau toată ziua prin faţa noastră. Blana lor a sedus de atâtea ori ochii lacomi ai miliţienilor, care nu de puţine ori au pus în alertă brigăzi întregi. Totul însă fără rezultat. Nea Ghiţă Militaru chiar s-a accidentat într-o astfel de escapadă.

Descinderea noastră la stuf a durat cam două luni.

În primăvara aceea începeam în mod serios o nouă carieră, aceea de constructori. Zic “în mod serios“ pentru că, până la părăsirea acestei colonii, nu voi mai face parte decât din echipa de construcţii sau de electricieni. Aici, am fost repartizat în aceeaşi echipă cu prietenul meu Predescu Anastasie.

Între timp, condamnaţii politici de la Grind au fost aduşi la Periprava peste noi. A fost o întâmplare cu urmări neplăcute. Noi, “administrativii“ şi “dreptul comun“, suntem puşi sub cheie, condamnaţilor politici revenindu-le muncile de interior.

Despre Periprava, satul fără biserică, localnicii povesteau că în timpul celui de-al doilea război mondial, biserica le-a fost rasă de pe faţa pământului de tunurile ruseşti – ştiam acum destul de multe lucruri, dar niciodată nu avusesem ocazia să o văd. Un plutonier din colonia noastră, originar din Periprava, luase iniţiativa de a construi aici, lângă lacul din centrul satului, un depozit pentru bărci. Plutonierul – despre care se spunea că obţinuse de câteva ori nu ştiu ce titluri mondiale la canoe – dorea să deschidă aici o adevărată şcoală sportivă. Cert este că a primit din partea coloniei o echipă de constructori care să execute lucrarea. Din echipa aceasta, compusă din vreo zece tineri, făceam parte şi eu.

De acum, în fiecare dimineaţă, luam drumul Peripravei şi ne întorceam odată cu amurgul.

Satul întreg se cuibărise în jurul unui lac adânc, de formă ovală, de o mărime apreciabilă. Exista o stradă principală, cu drumul larg şi nisipos.

Celelalte străduțe se împleteau în jurul apei, unele coborând până la Dunăre, în ponton.

Casele scunde, din chirpici, erau acoperite cu stuf împletit în modele, ca de altfel și gardurile curților.

Dunărea, cu valurile sale amenințătoare bătea perpetuu la temelia satului. Jocul acesta dădea Peripravei un tragism deosebit.

Bătrânii spuneau că, într-o primăvară din tinerețea lor, într-o singură noapte, întregul sat a fost ras de pe fața pământului.

Fiecare gospodărie avea în curte cel puțin o barcă, în care, la nevoie era îngrămădit tot avutul. Peste tot, prin curți și grădini, vedeai agățate de garduri și de crengile gutuilor, plase și unelte pescărești.

În zilele de sărbătoare și în cele însorite treceau prin apropierea noastră fete sprintene și surâzătoare, ținându-se de braț. Pătrunseseră până aici unele capricii ale modei, care s-au suprapus peste aliura lor de o frumusețe sălbatică și pură.

Era un spectacol unic în acele pustietăți, pe care noi îl împărțeam cu cel al pescărușilor care se aruncau din înalt ca săgețile și se cufundau în valuri, să apuce câte un peștișor cu ciocurile lor aprige.

Toată existența aici se întemeia pe un perpetuu masacru al peștelui. De câteva ori am urmărit coloniile de pelicani pornite la vânătoare de pește. Sute, poate mii de astfel de păsări albe și greoaie, inundau deodată din înlat valurile Dunării. Într-o gălăgie de infern, bătând zgomotos apa cu aripile, potopul de păsări se desfăcea într-un semicerc larg, care se strângea apoi tot mai mult, cu deschizătura spre mal. Zeci de kilograme de pește, cuprinse în acest spațiu nu mai aveau scăpare.

Peripravenii erau foarte neliniștiți de acești "pirați ai apelor" lor, care într-o singură zi le puteau distruge recolta de câteva luni.

Drumul Peripravei l-am bătut o bună bucată de timp, din vara aceea. În cele din urmă, mi-am luat locul în vechea echipă de construcții.

Lucram acum în perimetrul de construcții al GAS-ului, lucrări conduse de domnul Popa, un fost deținut de drept comun, care aici avea calitatea de inginer civil. Mai târziu, când acesta a fost – după toate zvonurile – arestat, deoarece – se spunea – ar fi folosit o diplomă de inginer falsă, locul său a fost luat de inginerul Tăuneanu, care se stabilise cu întreaga familie aici. Ambilor nu li se poate reproșa din partea noastră, a deținuților, nimic.

Au fost oameni care în situația lor, au făcut tot ce le-a stat în putință să nu ne facă viața mai amară.

Din perioada aceea datează câteva idile fugare, pe care am reușit să le încropesc aici.

Am iubit un timp chipul unei tinere lipovence pe care o întâlneam adesea printre locuințele din preajma șantierului nostru. O dată, chiar am rămas singuri într-o odaie și am reușit să schimbăm câteva vorbe. Mă privea cu niște ochi mari, aproape înlăcrimați, a căror strălucire mult timp aveam să o port în sufletul meu. Mai târziu, am aflat că era cumnata unui ofițer din colonia noastră, fapt care până astăzi mi-a plăcut să-l cred neadevărat.

Cu o fată, nepoata inginerului Tăuneanu, puteam ajunge mult mai departe, dacă totul s-ar fi petrecut în sensul avansurilor acesteia. O repulsie pentru vulgaritatea înnăscută a acestei femei și mai ales sentimentul de culpabilitate în fața atâtor suferințe m-a împiedicat să joc rolul impropriu, în atare împrejurări, al unui mizerabil amant.

Despre alte multe asemenea întâmplări pe care aș fi putut să le amintesc aici, nu mai vorbesc.

Cele amintite bănuiesc că au fost suficiente pentru a scoate în relief modul cum nouă ne era posibilă o reacție, în contextul existenței noastre, la o trăsătură umană, altfel atât de firească și îndreptățită.

Cazul studentului Rebreanu Vasile din colonia noastră, care s-a îndrăgostit de o contabilă și a căror idilă a provocat mult scandal, soldându-se cu câteva săptămâni de izolare, rămâne totuși o excepție. Poate această poveste de dragoste ar fi meritat o atenție mult mai mare din partea mea, având în vedere anvergura unor întâmplări neobișnuite pe care le conține – cum erau de pildă, acele strecurări ale fetei în colonie, sub oblăduirea unui locotenent care se "căznea" să-i facă curte, numai să-și vadă adevăratul iubit – dar contextul de idei la care mi-am limitat aceste evocări nu-mi permite acest lucru.

Acestea erau însă fenomene pe cât de insolite, pe atât de fugare.

Factorul permanent care ne determina existența era chinul nesfârșit, fie ca un rezultat al silniciei muncii, fie ca o absență într-o ordine morală a ființei – absență era marea uitare în care eram cufundați, absență era aleanul care ne mistuia, absență era, mai ales, conștiința acelei suprimări premeditate a personalității noastre, de ființe umane.

Într-o seară, în preajma "numărului" a evadat un om. Locotenentul major Ianinski, locțiitorul comandantului, l-a purtat toată seara atârnat de lanț, ca pe o fiară, prin fața brigăzilor. Era tânărul Toma Ioan, de la Făgăraș, care încă din închisoarea de la Aiud se îmbolnăvise de melancolie. După ce izbutise să depășească zona interzisă și cele două garduri de sârmă ghimpată, a fost reperat de santinelă, care l-a somat să se culce pe burtă.

Este de apreciat gestul soldatului, care deși ar fi putut să-l împuște, n-a făcut-o.

Ianinski, în schimb, matahala aceea de om cu fața pururi congestionată și-a manifestat acum din plin apucăturile de brută. În fața fiecărei brigăzi evadatul trebuia să-și repete povestea, după ce, în prealabil era lovit de mai multe ori cu lanțul de către însoțitorul său, pe unde se nimerea, sau răsturnat la pământ din câteva lovituri dibace. A zăcut apoi la izolare până au putrezit hainele pe el, cu mâncare o dată la trei zile și bătaie la discreție.

De ce a evadat ? repetau unii întrebarea lui Ianinski. De ce? De ce? Erau întrebări fără sfârșit și fără noimă, la care nimeni nu putea răspunde, căci după ce ai sărit în arenă precum băiețelul lui Ortega y Gaset, nimic din ceea ce faci pe urmă nu mai contează.

Căci dacă la prima întrebare n-ai putut da un răspuns "logic" și mulțumitor pentru o minte schematică, cum vei putea răspunde celorlalte ?

Jocul săriturii în arenă era pentru noi un joc ireversibil. Totul se petrecea într-o dimensiune apocaliptică: cine se afla în pușcărie, pușcăriaș să rămână pe vecie!

Toți "revoluționarii de profesie" văd astfel lucrurile, între ei și ceilalți "oameni" nici un dialog nu trebuia să existe.

Există în fiecare om o sete de libertate care, pe undeva, justifică totul.

Dar cum orice fel de dogmatism nu se arată câtuși de puțin receptiv la așa ceva, chestiunea libertății a devenit o chestiune de viață și de moarte. Și poate aceasta e singura problemă gravă, nu numai a unor foști pușcăriași, ci a întregului secol.

Într-un miez de noapte, întregul dormitor a fost trezit de un urlet de groază. Câteva clipe mai târziu, un tânăr cu trăsături delicate coborî din patul său și se apropie de mine. Mi-a pus tandru mâna pe frunte: "Regret, dar noi aici murim". Apoi a continuat: "Cel mai bun prieten al meu e turnător". Drăghici, elevul din Târgoviște, numai de 18 ani, înnebunise.

Era o tragedie repetată de zeci și sute de ori, o absență ca tot ce era aici, ireversibilă.

Peste câteva luni avea să plece acasă, fără nici un fel de veleități politice, precum venise – dar nebun.

10. La uzina electrică. Poveste monotonă

Toamna care a urmat și o lună, poate, din iarnă, le-am petrecut lucrând într-o echipă de instalatori electrici, condusă de maistrul Floca din Sibiu. Executam instalații interioare în locuințele pe care le construiam. Puțin mai târziu, a intervenit detașarea mea ca electrician, ajutor pe lângă electricianul coloniei, domnul Petrescu Titi din București.

Între timp, muncile de interior au fost predate nouă,"administrativilor", iar condamnații politici au fost puși sub cheie.

În acest fel, spațiul nostru de mișcare s-a deschis simțitor. Aveam acum acces peste tot prin împrejurimi, unde exista rețea electrică, adesea și în locuințele milițienilor.

În primăvara aceluiași an, 1963, avea să plece acasă titularul postului, domnul Titi Petrescu.

Și iată-mă electricianul coloniei, post pe care aveam să-l păstrez pentru scurtă durată, întrucât condamnații politici au preluat din nou muncile administrative. Revin în brigada de construcții, la instalații interioare.

Spre sfârșitul aceluiași an, condamnații politici părăsesc definitiv Periprava, reîntorcându-se la Grind.

Din nou muncile administrative ne revin nouă, poziție în care am rămas până la plecarea de acolo. Sunt din nou uns ca electricianul coloniei de către majorul Răileanu, cu care ocazie mă mut cu patul în interiorul uzinei.

Colonia avea uzina sa proprie, care furniza curentul necesar atât coloniei, cât și locuințelor milițienilor, ba chiar iluminatul pontonului și al locuințelor de la grădină, unde șef era majorul Olteanu.

În perioada cât am făcut parte din efectivul uzinei, am avut ca șef pe domnul Lavrici Anton, de la Brașov, meseriaș priceput. Toți componenții echipei noastre erau, de altfel, oameni minunați.

Îmi amintesc pentru că de aceștia mă leagă multe clipe "frumoase" petrecute aici. Domnul Nicu Mazăre făcea pușcărie din vremea lui

Antonescu şi venea aici de la Aiud. Era un meseriaş bun, dar şi un om de mare trăire interioară. Îşi cântărea fiecare cuvânt cu grijă, făcându-şi parcă din "negrăirea în deşert" suprema normă de viaţă, unul din cele patru canoane ale Sfântului Francisco d'Asisi.

Domnul Gligor Emil fusese cu mine în domiciliu obligatoriu, în comuna Lăteşti. Îşi lăsase în Bărăgan soţia şi un băiat de zece ani. Era întotdeauna cu zâmbetul pe buze, în ciuda faptului că situaţia familiei sale era dintre cele mai îngrijorătoare.

Vasilică Alupei, moldoveanul acela peltic, mic de stat, cu ochii plini de nevinovăţie, îmi era nespus de drag. Ataşamentul său sincer făcea dovada unui suflet care, în ciuda atâtor încercări, nu îşi pierduse candoarea înnăscută. Un om modest şi cumpătat la vorbă era şi tânărul făgărăşean Cârje Octavian, venit aici de la Aiud.

Toţi aceştia executau servicii interioare în uzină, în timp ce eu supravegheam reţeaua exterioară.

Dat fiind că acum aveam acces pretutindeni, mi-am putut crea în scurt timp relaţii cu personalul civil, afectat aici anumitor munci de specialitate.

Un prieten bun care lucra aici în "cordon", la grajduri, era Ion Păunescu din Bucureşti, la care poposeam adesea. La bucătărie, l-am cunoscut pe dl. Simion Lefter, cu care m-am împrietenit.

Acest răstimp de peste o jumătate de an a fost cel mai bun din toată perioada detenţiei mele, din mai multe puncte de vedere.

Izolaţi cu uzina, undeva, la extremitatea de nord a coloniei, împreună cu celelalte servicii de interior, eram scutiţi de o bună parte din şicanele şi mizeriile ce se abăteau asupra celorlalţi.

Orice percheziţie sau alarmă trecea de noi ca o simplă formalitate, fiecare miliţian căutând o formulă cât mai agreabilă de comportament, datorită interesului pe care i-l prezentam.

Aici îşi confecţionau diferite piese la strung, îşi reparau motoarele, îşi forjau diferite obiecte sau veneau să-şi strângă din seră un buchet de flori.

Când aveau nevoie de diferite obiecte electrice – becuri, întrerupătoare, dulii etc – începeau să-mi dea târcoale.

Ştiau că eu scot din magazie, periodic, diferite materiale de rulaj, pentru întreţinere. De aceea, orice percheziţie mi se efectua, avea drept scop dulăpiorul, altfel încuiat, unde aveam depuse aceste materiale.

Erau apoi desele restricţii de curent, care mi-au dat mult de furcă. Întrucât uzina nu poseda decât trei motoare, pentru a nu le solicita prea mult, s-a convenit ca pe tot parcursul zilei să nu funcţioneze decât un motor, care deservea doar strictul necesar – brutăria, atelierele, conducerea coloniei. De aceea bătălia se dădea pe "faza tovarăşului comandant". Toţi miliţienii doreau să fie racordaţi pe această fază.

De unde până mai ieri eram un simplu "bandit", dintr-o dată devenisem o persoană marcantă. Rând pe rând, miliţienii mă întrebau: "Ce faci, maestre? De ce mai ai nevoie? Spune-mi mie!"

Să vezi şi să nu crezi! Domnul major Mihăilă, cel care la cules de floarea-soarelui îmi învineţise fluierele picioarelor cu cizmele, deveni dintr-o dată tandru: "Ce faci, mă, băiatule? Dacă ai nevoie de ceva, să mă cauţi, auzi?" Apoi: "N-ai cumva un bec, două pe la tine? Ia să văd", îmi apuca el traista cu scule. Era de-a dreptul savuros domnul major, ce să zic.

Maiorul Răileanu era de altă părere: "Să nu te prind că le dai vreun bec. Dacă te ameninţă, să vii la mine".

N-am ascultat nici de unul, nici de altul.

Zilnic treceam acum pe la brutărie, de unde plecam cu câte o pâine, două, pe care le aruncam apoi peste gard confraţilor mei.

De la "grădină", aduceam castraveţi, roşii, morcovi. Mai erau apoi – lucru important – ştirile proaspete, culese de la "dreptul comun" sau de la "dreptul civil" şi pe care le şopteam apoi la urechile prietenilor. Chiar dacă a doua zi era plină colonia, important era să nu se afle sursa.

Un lucru extrem de important, de care profitam de pe urma postului era faptul că dispuneam într-o mare măsură de timpul meu. Eu singur îmi alcătuiam şi executam programul de lucrări, într-un mod convenabil.

De obicei, eram escortat de un singur ostaş, care se ţinea de mine unde aveam de lucru. Şi apoi, altfel se putea discuta între patru ochi.

Odată, am poposit cu un ostaş pe malul Dunării unde acesta, avid de umbra binefăcătoare a sălciilor, a trântit pistolul alături şi a tras un pui de somn. L-am trezit când un grup de grăniceri se apropiau.

Altădată, am mers cu un ostaş până la marginea pădurii Letea, unde am mâncat împreună pâine caldă de la brutărie, slană, castraveţi, ceapă, la iarbă verde. Lucru ce dovedeşte că între oameni e posibil un dialog atunci când nu sunt contaminaţi de idei preconcepute şi când apare un dram de încredere.

Dar uzina a însemnat ceva pentru mine şi din alt punct de vedere. Având, într-un fel, timpul la dispoziţia mea, o bună parte din acesta îl foloseam la citit sau luând diferite lecţii, cum erau cele de muzică de la domnul profesor Paralescu, sau cele de radiofonie de la domnul inginer Mircea Popa şi altele.

Domnul profesor Paralescu m-a uimit cu devotamentul şi promptitudinea sa. Uneori se strecura spre uzină în timpul alarmelor sau al percheziţiilor, numai să nu lipsească de la oră. Odată, a făcut şi izolare pentru aceasta. În primăvară, în forfota plecării acasă, când colonia îşi trăia ultimele clipe, el, în loc să alerge cu bagajul la club, a ţinut-o sfoară la uzină."De ce aţi mai venit ?" l-am întrebat."Pentru că v-am promis", a răspuns dânsul.

Odată, un miliţian l-a ţinut cu capul descoperit o dimineaţă întreagă în ger, numai pentru că refuzase să se recunoască vinovat. Parolismul său ajunsese proverbial:"Parcă ai fi Paralescu, aşa eşti de prompt".

Cu altă ocazie, acelaşi miliţian care-l chinuise pe Paralescu mi-a solicitat nişte becuri. Acelaşi lucru îl făcuse altă dată şi cu mine."Nu vă dau, iarna trecută m-aţi ţinut cu capul descoperit în ger, bolnav de sinuzită, câteva ore".

În podul uzinei mă retrăgeam adesea să citesc diferite cărţi care circulau în mod clandestin prin colonie. Astfel am citit aici pentru prima oară"Capitalul"lui Marx. Era de neconceput – nu-i aşa – că era interzis. Apoi"Istoria filosofiei"şi altele, cărţi procurate de dl. Bebe Popescu din Craiova.

Pe de altă parte, în meseria mea existau riscuri mari. Adeseori, în timpul nopţii, pe timp de ploaie, eram silit să urc pe stâlpi, să despletesc firele sub tensiune, pentru a nu lăsa "perimetrul" fără lumină.

Şi în câteva zile de iarnă n-am îngheţat – sloi în vârful stâlpilor, luat în plin de crivăţul Deltei ? Dacă riscam păstrând acest post o făceam doar pentru sporul acela de libertate, care parcă mă umaniza şi îmi dădea mai multă demnitate.

Odată, am fost prins de majorul State stând de vorbă cu condamnaţii politici de la Grind, lucru care m-a costat câteva zile de izolare. Nimic însă nu-mi părea acum în stare să mă facă să renunţ la crâmpeiul de libertate câştigat. Cu cât spaţiul din preajmă mi se lărgise, cu atât îl doream mai larg. Chiar când libertatea devine o himeră, doar faptul că o întrezăreşti şi o cauţi, îţi dă o dimensiune umană care te îndreptăţeşte să o meriţi.

Uneori, în zilele acelea de iarnă – ultima petrecută la Periprava – de cum ieşeam pe poarta coloniei, nu mă opream decât în ponton, acolo unde Dunărea îmi deschidea o fereastră tainică spre lume.

Revedeam Vâlcovul, cu casele sale dormitând sub nămeţi şi pădurile cu creştetul de marmură dimprejur, respirând pretutindeni o imensă tăcere. Şi de aici, până departe în Siberia, întreg colosul rusesc mi se părea o taină nesfârşită. O imensă tăcere care îmi umplea sufletul de spaimă. De acolo, din vastitatea unui cuget orgiatic, a venit totul. Şi nu se ştie dacă secolul nostru nu este secolul spasmului rusesc.

Într-o zi, pe când mă aflam pe malul Dunării, a trecut pe lângă mine micuţul meu prieten, fiul doamnei Irina.

O clipă am stat în cumpănă – să-i vorbesc sau nu ? El însă a trecut triumfător înainte, cu râsul său zglobiu, fără să mă ia în seamă. Cât de mare se făcuse şi ce repede uitase totul !

Această întâmplare îmi definea încă odată rosturile atât de crude ale propriei noastre existenţe. Să devii, prin uitare, să laşi totul în urmă, să păşeşti peste tine, fără ezitare şi regret. În rest, poate că nimic nu avea importanţă. Tot ce atingi de primprejurul tău e de o monotonie ucigătoare.

M-am întrebat adesea, ce sunt toate poveştile noastre de puşcăriaşi ? Unde se ascunde oare acel interes, atât de manifest la unii pentru aceste înşiruiri de întâmplări, de cele mai multe ori plate, fără acel cadru spectaculos al aventurii care e capabil să seducă şi să încânte ?

Nu, poveştile noastre n-au această calitate. Aici, undeva de la bun început a avut loc o crimă, şansa spectacolului a fost ucisă. Existenţa omului – cel puţin pe o dimensiune a sa – nu-i mai aparţine. Omul nu mai dispune integral de voinţa sa, el e o fiinţă dresată, ce trebuie să execute ceva în conformitate cu o voinţă străină.

Noi nu avem"aventuri", noi avem drame. Noi nu avem"istorie", noi avem tăceri şi uitări.

Istoria noastră e scufundată în adânc, tot ce alţii ne-au luat a fost prefăcut în mari şi neştiute dureri.

Cine a ajuns aici e poate fericit de a fi suportat "monotonia" unei poveşti atât de stearpă, de altfel, de pitorescul aventurii. El a trecut un hotar, cel mai greu dintre toate, de la tentaţia istoriei, la uitare, de la aventură, la rosturile şi dramele fiinţei.

11. Se rup lanțurile. Și a rămas dorul

Parcursesem o bună bucată din primăvara acelui an – 1964. După ce, aproape un an, avuseserăm drept comandant un maior, acesta, într-o bună zi, dispăru fără urmă, în locul lui apărând dintr-o dată pe firmament Ioanițiu.

Adusese oare cu el vechile apucături de la Culmea? Dacă lupul își schimbă părul, năravul …

Și totuși, era de observat că Ioanițiu nu se mai putea dezlănțui după pofta inimii sale. În ultimul timp a prins a circula tot mai mult zvonul că în curând vom părăsi colonia. Nu era pentru prima oară că astfel de știri ne "stricau" într-un fel "liniștea", dându-ne nopți de insomnii și reînviind povești îngropate în negura anilor.

Zvonul acesta avea însă o calitate, ce-l deosebea de toate celelalte: persista. Era ca un sunet care se întorcea amplificat de sute de ecouri. Câtva timp au existat scepticii, astfel"fobia"generală care prinsese deja teren putea fi, cât de cât potolită.

Curând și aceștia au trebuit să capituleze în fața valului de "optimism" care răvășise inimile, acea așteptare calmă, binefăcătoare, care își avea sorgintea în ideea consolatoare a unei suferințe rodnice, zăcea acum strivită de acea dorință irezistibilă, aproape bolnavă, de a lua lumea cu asalt, de a te lăfăi în toate favorurile libertății.

Unde era acum *binecuvântata speranță*, cea mai mare virtute a celor plecați din lume pe drumul morții ? Și dacă ne-a fost cu putință să străbatem calea atât de lungă a acestui calvar, faptul se datorează în primul rând acelui liman înflorit undeva, la orizontul spiritului nostru, care ne veghea cu chemarea sa statornică, în mijlocul și în ciuda tuturor vicisitudinilor timpului.

Speranța e singura luciditate a pușcăriașului. Copleșit de alaiul dorurilor renăscute, acum nu-mi mai aflam hodină. Serile, din ce în ce mai apăsătoare, mi le petreceam de obicei la ateliere, care se aflau într-o baracă mărginașă a coloniei și al căror șef era domnul Povicescu. Discuțiile atât de reconfortante purtate altădată aici cu domnul Bebe Popescu, autodidactul "tobă" de filosofie, erau acum imposibil de reluat.

Zilele mi le petreceam, fie la "grădină", unde brigadierul șef Berindei, altfel tare dispus să facă jocul administrației, punea ba pe unul, ba pe altul dintre "oltenii" săi, să cânte de răsuna câmpul: "Piatra, piatră de e piatră …" și

altele, fie și în "cordon", printre cei de la dreptul comun, bine informați întotdeauna și care mă țineau la curent cu ultimele noutăți.

Într-o zi, poposii la locuința unui brigadier care mă simpatiza pentru că îi dădusem o veioză cu cilindru învârtitor. Acesta pregăti la repezeală o mică gustare și desfăcu o sticlă de vin. Am rămas la taclale mai bine de un ceas, brigadierul, ostașul și eu, oameni altfel atât de deosebiți prin poziția socială. După câteva pahare de vin, brigadierului i se dezlegă limba și îmi vorbi despre "urgenta" noastră plecare acasă. Mi-a jurat că afacerea nu mai durează decât câteva zile, până se sfârșesc ultimele formalități.

Am pășit pe poarta coloniei împleticindu-mă pe picioare.

Apoi, la uzină mi-am chemat confrații și le-am reîmprospătat – pentru a câta oară ? – vestea plecării acasă. Și pentru că nici unul nu catadicsea să răspundă exaltării mele, le-am suflat pe rând câte o porție de duhnet de vin în nas. "Miros, sau nu, a libertate?" Zâmbeau unii la alții, în tăcere.

"Duceți-vă dracului cu toții!"am răbufnit în cele din urmă, făcându-mi loc cu mâinile prin aer.

Câteva clipe mai târziu, am adormit cu capul pe dunga bancului de lucru. Era primul meu somn, după atâția ani, eliberat de gândul frustrării și obsesia lanțurilor.

Cerul devenea pe zi ce trecea mai albastru și mai pur. În fund, sub zările largi, pădurea Letea semăna tot mai mult cu freamătul unui talaz verde. În spatele serei de flori, covorul moale de iarbă inundat de soare, ce se oferea cu pacea acelei zile calme, și zările te asaltau de pretutindeni, de pe câmpurile întinse, cu trâmbele lor de lumină. Doi fluturi albi, jucăuși, au trecut în zig-zag gardul de sârmă ghimpată.

Câteva clipe s-au învârtit în jurul creștetului meu, apoi, în același zig-zag au pornit peste câmpul de dincolo de zona interzisă.

Câteva clipe mai târziu, m-am prezentat la poartă și am cerut o escortă, pretextând o lucrare importantă în ponton. Aveam un sentiment de sufocare. Un șlep singuratic se legăna pe valurile dezlănțuite de trecerea vreunui vapor, lovind ritmic "pălămacii" înfipți în buza malului. De partea cealaltă, printre numeroasele catarge din față, casele Vâlcovului, policolore, dormitau leneșe sub un deșert de lumină maurică. Căutam pe cineva cu care să schimb o vorbă. Să mi se confirme iar: "Da, vei fi liber!"

Ca din pământ, alături de mine răsări Timofte, lipoveanul care ştia să privească atât de blajin.“Am mai dat o raită“– i-am zis – “cine ştie, poate plec, şi…“ “Ăsta să fie necazul dumitale“ îmi făcu el cu ochiul, cu subînțeles. Pe omul acesta îl văzusem de mulți ani aici, fiind un martor aproape nelipsit al marilor noastre mizerii şi al puținelor noastre bucurii. Prezența sa, întotdeauna reținută, fără măcar un gest aprobator la toate şicanele, ca şi la exaltările noastre, era asemuită în mintea mea, cu acea confruntare, cu noima şi cuvântul de ordine, care pândea întotdeauna în spatele propriei noastre vremelnicii. Mă legasem de el ca de un prieten bun, devotat, deşi simpatiile noastre reciproce erau mai mult figurate de gesturi, subînțelese. Acum îmi răsărise în cale atât de oportun, cu chipul său calm, dătător de încredere.

M-am întors la colonie încrezător în norocul care ne aştepta. Chiar a doua zi, sosi în colonie o echipă numeroasă de ofițeri de securitate. Fiecare regiune din țară îşi avea printre aceştia, unul sau doi reprezentanți. După câte aflasem, formalitățile scriptice de eliberare erau de mult încheiate. Misiunea ofițerilor era să ne treacă printr-o anchetă sumară pe fiecare, la care se discuta, printre altele, localitatea unde intenționai să te stabileşti şi motivul acestei alegeri.

O dată cu isprăvirea anchetelor – totul a mers extrem de repede – a început plecarea, care se făcea în loturi de până la o sută de oameni. Filiera era aceasta: oamenii erau luați în grupuri masive din dormitoare şi îngrămădiți în club. Aici se citea o listă de nume, cu un număr precis de componenți. Lotul era apoi izolat într-o baracă din apropierea porții, anume amenajată aici. Se efectuau, de obicei, două percheziții, una la sosire, alta la plecare, plecare ce avea loc numai după miezul nopții.

Surprindea de la început brutalitatea pe care o manifestau față de noi, de-a valma, milițienii şi securiştii. Peste tot oamenii erau bruscați, împinşi, înjurați, loviți. Noi, cei de la uzină, am primit ordin să nu părăsim clădirea, încuindu-se în acest sens uşile.

Eu însă eram hotărât să nu mai rămân. Mi-am luat rămas bun de la amicii mei şi am sărit pe fereastră, târând după mine bagajele înfăşurate în pătură. M-am afiliat apoi unui dormitor, unde am fost trecut pe listă, pentru club. Eram atât de sleit de puteri şi de emoționat încât, în clipa când mi s-a citit numele, pentru a mă ataşa grupului pentru club, m-am rostogolit cu bagajele la pământ.

Domnul Dumitrescu Adrian, fost ofițer de marină din Constanța, s-a repezit spre mine să mă ajute. “Ce vrei, mă ?“ s-a răstit milițianul la dânsul.

“E suferind”, arătă acesta spre mine.“Suferind pe paştele mă-sii!“ răcni milițianul şi în clipa aceea mă izbi cu cizma în coaste:“Scoală, dihanie!“

Totul devenise tropot, urlet, învălmăşeală de iad. De la club, de unde milițienii loveau pe puteri ca să “facă ordine“, am trecut în camera de carantină de la poartă. Aici intram pe mâna câtorva ofițeri de securitate, care aveau drept şef un ofițer scund, roşcovan, cu câteva şuvițe de păr căzute rebel pe frunte. Am aflat rapid că acesta era reprezentantul Internelor şi că avea grad de colonel. Poseda o energie incredibilă, tot timpul învârtindu-se printre noi ca un titirez, înjurând şi lovind cu o cravaşă sau bâtă, cu ce-i pica în mână, în dreapta şi în stânga. Abia acum am putut pricepe originea imboldului dezlănțuirii cadrelor din ultimul moment.

Peste tot, printre zecile de chipuri livide şi trupuri zdrențăroase, mişunau aceşti civili bine înțoliți şi cu fețe pomădate.

A urmat ultima percheziție, care îmi amintea de peripețiile Jilavei din vremurile „cele mai bune”, cu Maromet. După ce am fost dezbrăcați la pielea goală, roşcovanul, cocoțat pe o lădiță, ordonă: “Culcat!“ Şi cum barăcile aveau pământ pe jos, deodată zecile de trupuri goale au acoperit fața neagră şi rece a țărânii .“Vă eliberați, ai? Paştele mamii voastre de bandiți ! Să nu vă închipuiți că afară faceți ce vreți voi!“ Apoi, ca pentru sine: “Banditul tot bandit rămâne!“

Până la miezul nopții, ba unul ba altul, dorea să ne convingă că “noi suntem tari şi nu ne temem de nişte bandiți ca voi“, ca şi cum n-am fi plecat acasă, ci la o adevărată bătălie. Cuvinte revelatoare pentru viitoarele relații ce aveau să se creeze între noi şi securitate.

Aici eram noi. Dincolo era noaptea şi lumea.

Peste câteva clipe ne vom confunda în necunoscut, cu toate visele şi durerile pe care le-am adunat în această moară a veacului.

Spre ponton am pornit sub escortă, încolonați câte cinci. Pretutindeni, primprejur, țârâiau greierii şi cântau miile de broaşte ale deltei.

În fundul zării, flamura neagră a pădurii Letea scânteia uşor sub luna roşiatică, umedă ca o felie de pepene.

Departe, în dreapta, păta zarea cu alb şi negru, Periprava, satul de pescari fără biserică. Aici, într-un cimitir necunoscut ne-am lăsat morții, acoperiți cu nisip şi uitare, să putrezească în sicriele lor de stuf.

Un oltean aproape imberb, sedus de importanța misiunii sale, stătea zi și noapte la pândă. Din când în când, i se arunca câte un cadavru, pe care îl străpungea cu pironul în inimă.

Morților deținuți, regulamentul le interzicea hainele.

Ultima pradă care i s-a aruncat, îmi aduc aminte, a fost un inginer din Ardeal, Balint, care, bolnav de inimă fiind, a fost obligat să intre în fundul unui cazan imens, unde a murit asfixiat.

Și pentru că peste câteva zile urma să se elibereze, i-a venit în întâmpinare aici, la Periprava, soția împreună cu fetița; zile întregi a fost văzută apoi plângând în fața porții, cu fetița, de mână. Locul mormântului soțului său, a rămas însă până la sfârșit o taină. Cea mai ucigătoare și mai ingrată taină dintre toate.

Lângă ponton, un remorcher se legăna ușor pe valuri. O scară îngustă lega uscatul cu puntea vasului. Într-un capăt și celălalt așteptau milițieni care ne făceau vânt înăuntru: “Unu… doi… trei… “răsuna în noapte o voce cazonă. Șirul de zdrențăroși era mistuit încet de pântecul vasului.

O mână mă înpinge înainte cu brutalitate: “Treizeci și trei…“Am întors încă odată capul în urmă. Departe, sub lună, scânteiau câteva pete albe, îngrămădite într-o formă geometrică: Periprava, ultima verigă a unui lanț care mereu se încăpățâna să se rupă. De aici, fiecare am plecat împuținat cu câte ceva: unii fără tinerețe, alții fără suflet, unii fără lumina ochilor, alții fără Dumnezeu.

Au izbucnit motoarele. O mână a prins a flutura discret pe dunga malului. Era lipoveanul Timofte, cel din urmă fir al acestei povești pe care mă căzneam din răsputeri să-l rup.

Și din toate a rămas dorul. Pustiitorul dor.

Abia întorcând ultima filă a acestui manuscris am înțeles câte datorii mi-au rămas neîmplinite.

Primul meu gând se îndreaptă în aceste clipe spre toți aceia, deopotrivă pătimitori – sute și mii – al căror nume, dintr-un capriciu al memoriei sau, în aceeași măsură, din lipsa cadrului propice unor astfel de evocări, n-au fost menționați aici. Pe toți aceștia îi rog să mă ierte, asigurându-i, totodată, de întreaga mea devoțiune.

Am scris în goană – epuizând subiectul nici în două luni încheiate – asaltat în orice moment de teamă și incertitudine. Mi-am asumat totuși acest risc, convins fiind că datoria promovării adevărului e mai presus de “confortabilele“ mele interese personale.

Munți de adevăr așteaptă să fie strămutați din întuneric la lumină.

Dacă eu, tu, el, ne vom eschiva de la această datorie, cine o va face? Am simțit întotdeauna că prezența mea aici, în această lume, unde poți atinge o floare sau dezmierda un creștet de prunc, e un miracol.

Fiecare om are dreptul să știe cât de urâtă poate fi viața atunci când e desfigurată de ură, ambiții sau desconsiderarea semenului. Și dacă adesea crima se ascunde sub inocentul pretext al bucății de pâine, nu-i de datoria noastră să divulgăm la timp urâțenia, ce s-a dat drept frumusețe?

Au rămas de mult în urmă toate câte au fost, bucurii și regrete și azi mă aflu înconjurat de alte chipuri dragi. E poate și aceasta o dovadă că sufletul și inima mi-au rămas la fel.

“Nu-mi da, Doamne, niciodată întunecimea cugetului de a nu putea deosebi frumosul de urât și adevărul de minciună“, am rostit de atâtea ori. Veghea neîntreruptă la temelia acestui gând e poate singura bucurie curată pe care am reușit s-o păstrez, de-a lungul timpului și pe care nu văd nimic în lume cu ce aș putea-o schimba.

Făgăraș, noiembrie – decembrie 1970

Anexă

Redau mai jos, o parte din numele celor arestaţi sau implicaţi, morţi sau dispăruţi în rezistenţa făgărăşeană :

1. Juncu Iacob , ţăran din satul Râuşor. A fost arestat în noiembrie 1950 , la vârsta de aproximativ 55 ani. A murit în închisoare.

2. Juncu Ileana, soţia lui Iacob, arestată tot în noiembrie 1950. Este eliberată după circa două săptămâni.

3. Cosma Partenie, ginerele lui Juncu Iacob. Plutonier major activ, este arestat în noiembrie 1950, la vârsta de 30 de ani. Condamnat la moarte, este împuşcat la Braşov, în vara anului 1951.

4. Cosma Valerica, soţia lui Partenie. A fost arestată la vârsta de 26 ani, în noiembrie 1950. Este eliberată după circa două săptămâni.

5. Dragoş Gheorghe, subofiţer din satul Râuşor. Este arestat în toamna anului 1950, la 29 de ani. A fost eliberat după circa o lună.

6. Metea Toma, ţăran din Râuşor. Este arestat în noiembrie 1950. A fost eliberat după circa o săptămână.

7. Metea Elvira, soţia lui Toma. A fost arestată în noiembrie 1950 şi eliberată odată cu soţul său.

8. Metea Elena, fiica acestora. A fost arestată odată cu părinţii şi eliberată odată cu aceştia.

9. Metea Valentina, fiica Elvirei şi a lui Toma Metea. A fost arestată şi eliberată odată cu părinţii.

10. Roşca Ioan, din satul Râuşor, elev la liceul " Radu Negru " din Făgăraş. A fost arestat în primăvara anului 1951, la vârsta de 19 ani. A fost condamnat la 7 ani, dar a executat 10 ani de închisoare. A trecut prin reeducarea de la închisoarea Gherla.

11. Roşca Constantin, frate cu Ioan. Ţăran. A fost arestat în primăvara anului 1951, la 20 ani. A trecut prin reeducarea de la Gherla.

12. Pică Ghe. Ioan, din satul Râuşor şi elev la liceul " Radu Negru " din Făgăraş. A fost arestat în primăvara lui 1951, la vârsta de 18 ani. A fost condamnat la 15 ani de închisoare. Eliberat în primăvara anului 1964 , cu decretul de amnistie.

13. Dâmboi Victor, din Râuşor. Preot, mai întâi în comuna Şinca şi apoi în comuna Drăguş. A fost arestat în 1951, la vârsta de 28 ani. Eliberat în primăvara anului 1964 , cu decretul de amnistie.

14. Roşca Constantin , ţăran din satul Râuşor. A fost arestat în 1955 , la vârsta de 34 ani. A fost eliberat în 1964. A murit la câtva timp după eliberare, în urma unei boli de plămâni contactate în închisoare.

15. Pică Ioan Victor din Râuşor. Fost elev la liceul "Radu Negru", din Făgăraş. A fost arestat la 16 noiembrie 1950 , la vârsta de 17 ani. A fost condamnat la 8 ani, dar a executat 13 ani şi jumătate. A fost eliberat în primăvara anului 1964 cu decretul de amnistie.

16. Pică Ioan, tatăl lui Ioan Victor. Ţăran. A fost arestat a doua oară în decembrie 1950 , la vârsta de 50 ani. A fost eliberat prin 1954. A fost rearestat în primăvara lui 1959 şi condamnat la 9 ani închisoare, fiind eliberat în 1963.

17. Marcu Vichente, ţăran din Râuşor. A fost arestat în noiembrie 1950 , la vârsta de 26 de ani. A fost eliberat prin 1954.

18. Pîrău Toma, ţăran din Râuşor. A fost arestat în noiembrie 1950 , la vârsta de 18 ani. A fost condamnat la 4 ani închisoare.

19. Pică Nicolae (zis al lui Maxim), ţăran din Râuşor. A fost arestat în toamna lui 1950, la aproximativ 45 ani. A fost eliberat după circa două luni.

20. Pop Zachiu, ţăran din Râuşor. A fost arestat la 16 noiembrie 1950 , la vârsta de 30 ani. Deşi a fost condamnat la 10 ani închisoare, a fost eliberat abia în mai 1964, cu decretul.

21. Comşulea Aron, ţăran din Râuşor. A fost arestat în noiembrie 1950, la vârsta de aproximativ 45 ani. A fost condamnat la 10 ani închisoare.

22. Comşulea Nicolae, elev din Râuşor. A fost arestat la vârsta de 18 ani, în primăvara lui 1951. A fost condamnat la 12 ani închisoare. A trecut prin "reeducarea" de la Gherla.

23. Pică Valer, ţăran din Râuşor. A fost arestat în noiembrie 1950, la vârsta de aproximativ 46 ani. A fost condamnat la 4 ani închisoare, dar a murit într-un azil psihiatric.

24. Marcu Ioan, din satul Râuşor. Elev la liceul "Radu Negru" din Făgăraş. A fost arestat în primăvara anului 1951 , la vârsta de 19 ani. A fost eliberat după circa trei luni.

25. Ceocea Florea, elev la liceul "Radu Negru" din Făgăraş. A fost arestat în primăvara anului 1951, la 18 ani. A fost eliberat după circa o lună.

26. Barbu Ioan, din satul Săsciori. Elev la liceul "Radu Negru" din Făgăraş. A fost arestat în primăvara anului 1951. A fost pus în libertate după circa o lună.

27. Metea Remus, originar din comuna Ileni. Elev la liceul "Radu Negru". A fost arestat în primăvara lui 1951 şi eliberat după circa o lună.

28. Metea Romulus, frate geamăn cu Remus. Elev la liceul " Radu Negru ". A fost arestat în primăvara lui 1951 şi eliberat după circa o lună.

29. Stroe Stanciu, medic originar din Răşinari , Sibiu , funcţionând la spitalul din Făgăraş. Arestat în primăvara lui 1951 şi condamnat la 7 ani închisoare. I s-au confiscat casa şi averea şi la eliberare nu se mai întoarce în Făgăraş.

30. Roşca Matei, ţăran din satul Râuşor. A fost arestat în noiembrie 1950 , la vârsta de 25 ani. A fost condamnat la 4 ani închisoare.

31. Blebea Toma din Ileni. Elev la liceul "Radu Negru" din Făgăraş. A fost arestat în primăvara lui 1951 şi condamnat la 7 ani închisoare. A fost eliberat abia prin 1962, din colonia de muncă Periprava.

32. Cornea Dorel, din Ileni. A fost arestat în primăvara anului 1951, pe când era elev la liceul "Radu Negru" din Făgăraş, la vârsta de 17 ani. A fost condamnat la 4 ani închisoare.

33. Coman Ioan din Ileni. Elev la liceul "Radu Negru". A fost arestat în primăvara lui 1951, la 17 ani şi a fost condamnat la 12 ani închisoare. A trecut prin reeducarea de la Gherla.

34. Ghizdavu Simion, din Ileni. Elev la liceul "Radu Negru" din Făgăraş. A fost arestat în primăvara lui 1951 şi condamnat la 5 ani închisoare, la vârsta de 17 ani.

35. Pîrău Toma (Zis Porâmbu), ţăran din Ileni. A căzut în luptă cu securitatea, în Ileni , în şura unchiului său Cornea Dumitru, la vârsta de 27 ani.

36. Cornea Dumitru, ţăran din Ileni, unchiul lui Porâmbu. A fost arestat înainte de Crăciun 1950 şi condamnat la moarte. A fost omorât la Jilava.

37. Metea Victor, din Ileni. Absolvent al liceului "Radu Negru" din Făgăraş. Partizan de la vârsta de 20 ani, în munţii Făgăraş. A fost prins în 1956 şi condamnat la moarte. A fost împuşcat la Sibiu, în 1957.

38. Metea Victor-senior, ţăran din Ileni. Tatăl lui Victor – partizanul. A fost arestat în 1951, după ce a stat fugit un an. A murit la colonia Capul Midia de pe Canal, unde era director Liviu Borcea, marele călău al neamului românesc.

39. Barbu Toma, ţăran din Ileni. A fost arestat în toamna lui 1950 şi condamnat la 7 ani închisoare, la vârsta de 26 ani. A fost eliberat în 1962, după care a murit.

40. Barbu Ionel, frate cu Toma. A fost arestat în 1951 şi condamnat la 4 ani închisoare.

41. Cornea Maria, învăţătoare din Ileni. A fost arestată în toamna lui 1950, la vârsta de 20 ani. A fost condamnată la 5 ani închisoare.

42. Corşatea Toma, ţăran din Ileni. A fost arestat în iarna lui 1950. A murit la scurt timp de la eliberarea din închisoare.

43. Zară Ilie, ţăran din comuna Mândra. A fost arestat în noiembrie 1950 şi condamnat la 4 ani închisoare. Atunci avea aproximativ 48 ani. A murit după eliberarea din închisoare, la scurt timp.

44. Zară Nicolae, ţăran. Fiul lui Ilie. A fost arestat în toamna lui 1950. După circa o lună a fost eliberat.

45. Socaciu Traian, ţăran din Mândra. A fost arestat în noiembrie 1950, la 28 ani. A fost condamnat la 8 ani închisoare. La scurt timp după eliberare a murit.

46. Vlad Cornel, ţăran din Toderiţa. Arestat în primăvara lui 1951, la vârsta de 21 ani. A fost condamnat la 15 ani închisoare, a ieşit în primăvara lui 1964, cu decretul.

47. Vlad Ioan, ţăran din Toderiţa. A fost arestat în primăvara lui 1951, la vârsta de 21 ani şi eliberat după circa o lună.

48. Balaban Octavian, ţăran din Toderiţa. A fost arestat în primăvara lui 1951 , la vârsta de 21 ani. A fost condamnat la 7 ani închisoare.

49. Balaban Ioan, ţăran din Toderiţa. Arestat în toamna lui 1950, la 19 ani şi condamnat la 4 ani închisoare.

50. Balaban Vasile, ţăran din Toderiţa. A fost arestat la circa 45 de ani şi condamnat la 4 ani închisoare, în noiembrie 1950.

51. Balaban senior, tatăl lui Vasile. A fost arestat în noiembrie 1950, la vârsta de 74 de ani. A fost eliberat după câteva luni.

52. Duşa Dumitru, ţăran din Toderiţa. A fost arestat în noiembrie 1950, la vârsta de 25 ani. A fost condamnat la 6 ani închisoare.

53. Vlad Octavian, ţăran din Toderiţa. Arestat în primăvara anului 1951, la vârsta de 23 ani şi condamnat la 8 ani închisoare. A trecut prin reeducarea de la Gherla.

54. Vlad Valer, frate cu Octavian. Arestat în toamna anului 1950, la vârsta de 17 ani. A fost condamnat la 2 ani închisoare.

55. Mogoş Ioan, din Toderiţa. Absolvent al liceului "Radu Negru" din Făgăraş. A fost partizan, luptător anticomunist din Ţara Făgăraşului, de la vârsta de 21 ani. A murit împreună cu prietenul său nedespărţit Mazilu Nicolae, în luptă cu miliţienii, în comuna Pădureni – Banat, în iarna 1950-1951.

56. Mija Cornel, ţăran din Toderiţa. Arestat în primăvara lui 1951, a fost condamnat la 4 ani închisoare.

57. Toma Ioan, ţăran din Toderiţa. Arestat în primăvara lui lui 1951, la vârsta de 21 ani, din armată. A fost condamnat la 12 ani închisoare. După eliberarea din 1964 a fost internat de mai multe ori în azile psihiatrice. S-a sinucis în 1964.

58. Gabor Ioan, ţăran din Toderiţa. Arestat în primăvara 1951, la 20 ani. A fost condamnat la 7 ani închisoare.

59. Pridon Ioan, învăţător din comuna Părău. Arestat în noiembrie 1950 , la vârsta de 55 ani. A fost condamnat la moarte şi a murit schigiuit la Jilava, în anul următor.

60. Noară Nicolae, ţăran din Părău. Arestat în noiembrie 1950, la vârsta de 30 ani. A fost condamnat la 6 ani închisoare.

61. Noară (?), ţăran din Părău. Arestat în toamna anului 1950. Condamnat la 4 ani închisoare.

62. Oană Ioan, ţăran din Părău. Arestat în 1951 şi condamnat la 8 ani închisoare.

63. Cerbu Andrei, ţăran din Părău. Arestat în noiembrie 1950, la vârsta de 30 ani. A fost condamnat la 5 ani închisoare.

64. Chichernea Ioan, ţăran din satul Grid. A fost arestat în toamna lui 1950 şi condamnat la 4 ani închisoare. Avea 20 ani.

65. Ciurilă Gheorghe, învăţător din Grid. Arestat în toamna lui 1950 , la vârsta de 40 ani. A fost condamnat la 4 ani închisoare.

66. Urdea Gheorghe din Grid. Elev la liceul "Radu Negru" din Făgăraş. A fost arestat în primăvara lui 1951, la vârsta de 18 ani şi condamnat la 2 ani închisoare.

67. Halmaghi Ioan, medic din Veneţia-Făgăraş. Arestat în toamna anului 1950 şi condamnat la 4 ani închisoare.

68. Monea Traian din Veneţia. Ofiţer de cavalerie. Arestat în toamna anului 1950, la vârsta de 26 ani. A fost condamnat la moarte şi executat câţiva ani mai târziu.

69. Comşa Gheorghe, ţăran din Comăna-Făgăraş. Arestat în toamna lui 1950 la vârsta de 50 ani. A fost condamnat la 8 luni închisoare.

70. Sasu Ioan , din satul Hurez-Făgăraş. Elev la liceul "Radu Negru". A fost arestat în primăvara anului 1951, la vârsta de 18 ani. A fost condamnat la 4 ani închisoare.

71. Socol Silviu-Victor, din Berivoi. Urmărit de securitate a stat ascuns din primăvara lui 1948, până în primăvară lui 1950, când fuge în munţi , în grupul lui Gavrilă. A fost elev la liceul "Radu Negru". A fost prins în toamna 1950 şi condamnat la moarte. A fost împuşcat la Braşov.

72. Radeş Virgil, din Berivoi. Student la politehnica din Timişoara. A fost partizan în munţii Făgăraş. A fost prins în toamna 1950, în comuna Părău, la vârsta de 23 ani. A fost condamnat la 15 ani închisoare.

73. Novac Ioan, din Berivoi, absolvent al liceului "Radu Negru". A fost partizan în munţii Făgăraş. A fost prins în 1956, prin trădarea învăţătorului Grovu. A fost împuşcat la Sibiu, după ce a fost torturat în chip bestial.

74. Novac Petre, tatăl partizanului, din Berivoi. Tracasat de securitate, a fugit în munţi, la fiul său. A fost prins în 1951 şi condamnat la 10 ani închisoare.

75. Gavrilă Ion Ogoranu, din satul Netotu (azi Gura Văii). S-a născut în comuna Iaşi-Făgăraş. Inginer agronom. În 1948 fuge din Cluj, urmărit de securitate şi stă ascuns până în primăvara anului 1950. Urcă în munte în primăvara lui 1950. Şeful grupului era atunci Haşu Andrei. Apoi a urmat Gavrilă, care a fost până la fuga sa şeful "Frăţiilor de Cruce" pe Ardeal. La data când şi-a început activitatea de partizan avea circa 26 de ani. A fost condamnat de mai multe ori la moarte, în contumacie. Chiar la judecarea grupului nostru, a fost încă o dată condamnat la moarte. Din 1956, după trădarea lui Grovu a dispărut fără urme. E de presupus că stă ascuns de unul singur.

76. Gavrilă Gheorghe, ţăran din Netotu. Arestat în toamna lui 1950, la vârsta de 45 ani, a fost condamnat la 3 ani închisoare.

77. Ilioiu Ioan, din Sâmbăta de Sus-Făgăraş. Absolvent al liceului "Radu Negru". Urmărit de securtate, stă ascuns din 1948 şi până în 1950, când se retrage în grupul lui Gavrilă. Ilioiu şi-a început calvarul la vârsta de 19 ani. E prins de securitate în 1954 şi chinuit bestial, drogat şi hipnotizat, să-şi trădeze camarazii de luptă. Scapă din închisoare în 1964, cu decretul. E printre cei trei supravieţuitori ai rezistenţei făgărăşene, alături de Gavrilă şi Radeş Virgil, care au luptat ca partizani în munţi.

78. Sofonea Remus , din Drăguş. Absolvent al liceului " Radu Negru ", urmărit de securitate, fuge în 1948, primăvara. În 1950, primăvara urcă în munte. În 1955, rănit în luptele cu securitatea se refugiază în Viştea de Jos, în casa profesorului Borzea Olimpiu, cu Haşu Laurean, unde peste puţin timp moare.

79. Novac Gelu , din Făgăraş. Absolvent al liceului "Radu Negru". Fiul profesorului M. Novac, care a executat mulţi ani de închisoare. În 1948 fuge , urmărit de securitate , iar în 1950 devine partizan în munţii Făgăraş. Şi-a început calvarul la vârsta de 19 ani. A murit în luptă cu securitatea, prin 1954 , undeva prin părţile Devei.

80. Duminică Gheorghe, din Aluniş Olt. Student la Academia Comercială , urmărit de securitate se refugiază la Victoria-Făgăraş, unde lucrează la o întreprindere, cu buletin fals,

până în 1950, când fuge în grupul lui Mogoş. Este prins în toamna lui 1950 şi condamnat la moarte. Este împuşcat la Braşov.

81. Stanciu Nicolae, din Aluniş-Olt. Este student la Academia Comercială şi la facultatea de Drept din Bucureşti. Fuge împreună cu Duminică la Victoria-Făgăraş, fiind urmărit de securitate. Partizan în grupul lui Mogoş , este prins în toamna lui 1950 şi condamnat la moarte. Este executat la Braşov.

82. Borzea Olimpiu, profesor din Viştea-Făgăraş (Viştea de Jos). E arestat în 1955 şi condamnat la moarte. Nu este executat şi scapă din închisoare.

83. Şuvăială Gheorghe din Berivoi. Tehnician în Banat, Arad. Urmărit de securitate, fuge în grupul lui Gavrilă. Cade în mâinile securităţii şi este ucis la Sibiu, după ce a fost torturat barbar. Asta s-a produs prin 1957.

84. Haşu Laurian , din Breaza-Făgăraş. Student. Face parte din grupul lui Gavrilă. În 1955 se refugiază împreună cu Sofonea la Borzea, unde moare.

85. Cornea Marcel, din comuna Şinca. Student la Farmacie. Partizan în munţii Făgăraş. În noiembrie 1950 e împuşcat de securitate în comuna Părău, în casa învăţătorului Pridon, pe când dormea în pat cu Radeş Virgil.

86. Mazilu Nicolae, din comuna Leu, de lângă Craiova. Absolvent al liceului "Radu Negru". În primăvara anului 1950, devine partizan, luptător anticomunist în Ţara Făgăraşului. În iarna 1950-1951 cade în luptă cu miliţienii, în comuna Pădureni-Banat, alături de prietenul său nedespărţit Mogoş Ioan.

87. Mazilu Marcel, unchiul lui Nicu. Fost ofiţer. Arestat în toamna lui 1950, la 35 ani. E condamnat la 8 luni închisoare.

88. Muraru Traian, ţăran din Pădureni. În casa lui au murit Mogoş şi Mazilu. A fost arestat odată cu tragedia petrecută în casa lui, la vârsta de 40 ani. E condamnat la moarte şi ucis după câţiva ani la Jilava, alături de Pridon Ion şi Cornea Dumitru.

89. Simu Ioan, ţăran din Pădureni. Arestat odată cu Muraru, la vârsta de 50 ani. A fost condamnat la 4 ani închisoare.

90. Bărcuţean Ion, din comuna Felmer Făgăraş. Elev la liceul "Radu Negru". În 1948 fuge fiind urmărit de securitate. E prins în toamna lui 1950. E condamnat la 4 ani închisoare.

91. Cristea Vasile, ţăran din comuna Calbor, Făgăraş. Este arestat în 1951 şi condamnat la 5 ani închisoare.

92. Roşca Gheorghe, ţăran din Copăcel. Arestat în 1951, e condamnat la 8 ani închisoare.

93. Poparad Andrei, ţăran din comuna Recea-Făgăraş. Arestat prin 1951 şi condamnat la 6 ani închisoare.

94. Udroiu Costel, din Bucureşti. Contabil. Arestat la 20 ani, în toamna 1950. Este condamnat la 3 ani închisoare.

95. Boceanu Dumitru, din Făgăraş. Elev la liceul "Radu Negru". Arestat în 1951 la vârsta de 18 ani. E condamnat la 4 ani închisoare.

96. Guraliuc Vasile , refugiat din Bucovina şi stabilit în Făgăraş. Contabil în Victoria. Arestat în toamna lui 1950, la vârsta de 20 ani. Condamnat la 7 ani închisoare.

97. Gheran Ioan, contabil din Bucureşti. Arestat în toamna lui 1950 şi condamnat la 4 ani închisoare.

98. Cârlig Ioan, refugiat din Basarabia. Plutonier major activ. Arestat în noiembrie 1950, la vârsta de 30 ani. A fost condamnat la 5 ani închisoare.

99. Arsu Gheorghe, țăran din Râușor. După venirea rușilor în țară este arestat de mai multe ori, împreună cu tatăl meu. Fuge din nou în 1948, iar în 1950 devine partizan în grupul lui Mogoș, la vârsta de 46 ani. A fost prins în noiembrie 1950 și condamnat la 15 ani închisoare.

100. Munteanu Ion, armurier din Făgăraș. Arestat în noiembrie 1950, la vârsta de 28 ani. A fost condamnat la 15 ani închisoare.

101. Chiujdea Ioan, profesor din Berivoi. Fugit din 1948, intră în grupul lui Gavrilă în 1950. A fost prins în 1956, prin trădare. Este executat la Sibiu, în anul următor, după torturi inimaginabile.

102. Monea Ion, din Olteț-Făgăraș. Elev. Arestat în 1951 și condamnat la 8 ani închisoare.

103. Lelutiu Ioan, elev din Olteț. Arestat în 1951 și condamnat la 8 ani închisoare.

104. Cârje Octavian, din Olteț. Tehnician. Arestat a doua oară în 1951 și condamnat la 7 ani închisoare.

105. Greavu Nicolae, din Olteț. Student la teologie. A fost arestat în 1951 și condamnat la 7 ani închisoare.

106. Surdu Vasile, elev din Olteț. Arestat în 1951 și condamnat la 7 ani închisoare.

107. Grancea Aurel, țăran din satul Dridif. Arestat în toamna anului 1950, la vârsta de 26 ani. A fost condamnat la 6 ani închisoare.

108. Novac Gema, contabilă din Făgăraș. Sora partizanului Novac Gelu. A fost arestată la vârsta de 22 ani, prin 1951. A născut în închisoare. A murit la scurt timp după eliberare.

109. Novac Mihai, profesor din Făgăraș. Tatăl lui Gelu și al Gemei. Arestat în 1951, condamnat la 5 ani închisoare.

110. Bențea Aurel, din Hurez. Elev la liceul " Radu Negru ". Arestat în 1951, la 19 ani. A fost condamnat la 3 ani închisoare.

111. Neamțu Emil, din Hurez. Elev la liceul Comercial din Craiova. A fost arestat de două ori. Ultima oară a fost arestat în 1951 și condamnat la 4 ani închisoare.

112. Munteanu Iosif, comerciant din Făgăraș. Frate cu Ion Munteanu. Este arestat în 1951.

Nu a fost niciodată arestat elevul Cornea Sabin, din Grid, despre care se crede că a fost informatorul securității, de la început. De asemenea, securitatea l-a pus în libertate pe învățătorul Grovu N. care a trădat grupul de partizani din munți.

Dau mai jos numele unor frați de suferință arestați și condamnați, pe localități, așa cum i-am reținut eu. Marea majoritate sunt morți azi, dar amintirea lor trebuie să fie vie de-a pururi în inimile noastre.

Comuna Berivoi : Socol Virgil, Maga Virgil, Comanici Eugenia, Șuvăială Ilie, Coman V. Ioan, preot Radeș Gheorghe, Beleaua Andrei.

Satul Breaza : Polexea Ion, Vulcu Ion, Marin Ion, Oancea Victor, și fiul acestuia Virgil, fost ofițer, preot Năftănăilă Ion, Hașu Gheorghe.

Comuna Beclean : Roibu Pavel, Ursu Traian.

Comuna Cincu : Comșa Constantin, Comșa Nicolae (frate cu Constantin), Suciu Nicolae, Ignat Eugenia, Beleaua Nicolae.

Satul Copăcel : Mânea Gavrilă, Olteanu Matei, Manta David.

Satul Calbor : Cocoradă Gheorghe.

Satul Dridif : Opriș Ion, Urs Aurelia.

Comuna Drăguș: Rogozea Solomon (cumnatul lui Sofonea Remus).

Satul Dejani: Miloșan Pandele, Recean Liviu.

Oraș Făgăraș: Taflan Vasile, Boieru Ilie, Stuparu Laurențiu, Fulicea Alexandru, Răduleț Victor, Manciulea Petre, Șuvoială Cornel, Trâmbițaș Victoria (sora fraților Hașu , din Pojorta) , Ludu Mircea , Gușeilă Gheorghe, Cârstea Petru, Mateiaș Virgil, Bălan Ion, Șandru Vasile, Voicu Valeria (soția lui Cosma Partenie), Gânscă Eliseus, Maga Emilia, Țețiu Doru Nicolae, Popa Codrea Vichente, Moldovan Valeriu, Brescan Gheorghe, Boieriu Liviu, Pandrea Vasile, Cârstea Maria, Comănaru Dumitru, Fulicea Victoria.

Satul Felmer: Câlțea Vasile, Călin Vasile.

Cartierul Galați: Pirău Tereza, Tănase Grigore.

Satul Gura Văii: Gavrilă Ana (mama lui Gavrilă), Iaru Traian, Popa Aurel.

Satul Hurez: Opriș Dumitru, Bențea Aurel, Sasu Alexandru, Sasu Ioan, Neamțu Emil.

Comuna Hârseni: Manta Ion , Bălan Gheorghe.

Satul Ileni: Metea Gheorghe, Metea Ion (frate cu partizanul Metea Victor), Milea Valer, Puia Toma.

Satul Iași: Mareș Ioan, Lupu Aurel, Peptea Gheorghe, Florea Gheorghe.

Comuna Lisa: Șerban Maria (soția partizanului Pop Jan), Greavu David, Hașu Gheorghe, Moldovan Dumitru, Văcaru Vasile, Munteanu, medic.

Comuna Mândra: Zară Maria , Bera Gheorghe , Sima Elisabeta , Pică Ioan.

Satul Ohaba: Țepeș Iosif, Steavu Iosif, Mălin Nicolae, Roman Gheorghe.

Satul Perșani: Boieru Ion , Alecu Gheorghe.

Satul Pojorta: Ganea Ion , Drugă Gheorghe.

Comuna Părău : Buta Ion, Boamfă Ion, Șuler Iacob, Sansebeș Ioan.

Satul Rucăr: Geamănu Victor, Logrea Gheorghe, Fogoroș Livi , Lelutiu Viorel.

Comuna Recea: Petrișor Ion (cumnatul lui Gavrilă), Toanchină Traian, Rohat Maria, Han Teodor.

Satul Săsciori: Motoc Ion, Țețu Gheorghe.

Comuna Șinca Veche: Crișan Elena, Strâmbu Maria, Goilă Ion, Urs Nicolae.

Comuna Sâmbăta de Sus: Neagu Gheorghe, Comșa Nicolae, Florea Nicolae, Papaiov Ioan.

Comuna Șoarș: Grecu Ioan, Grecu Nicolae.

Comuna Șinca Nouă: Flucuș Ioan, preot.

Satul Șercăița: Idomir Nicolae, Bărbat Gheorghe.

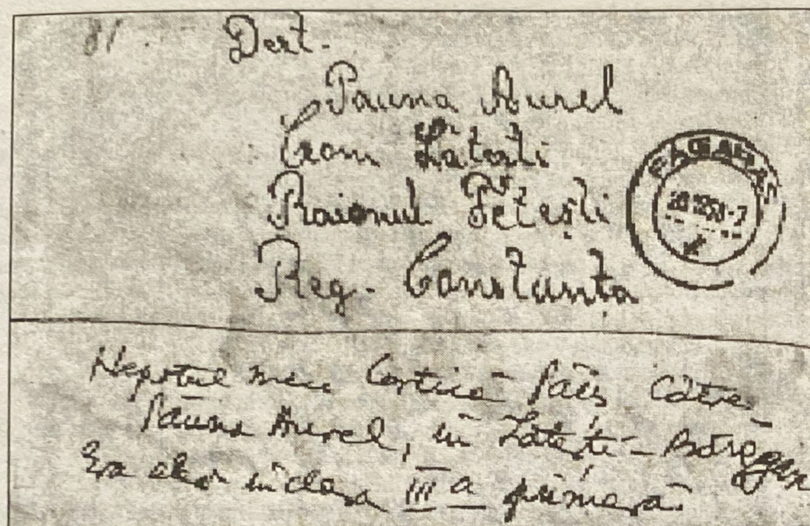
Satul Toderița: Șiljiță Aurel.

Satul Ucea de Sus: Silea Gheorghe.

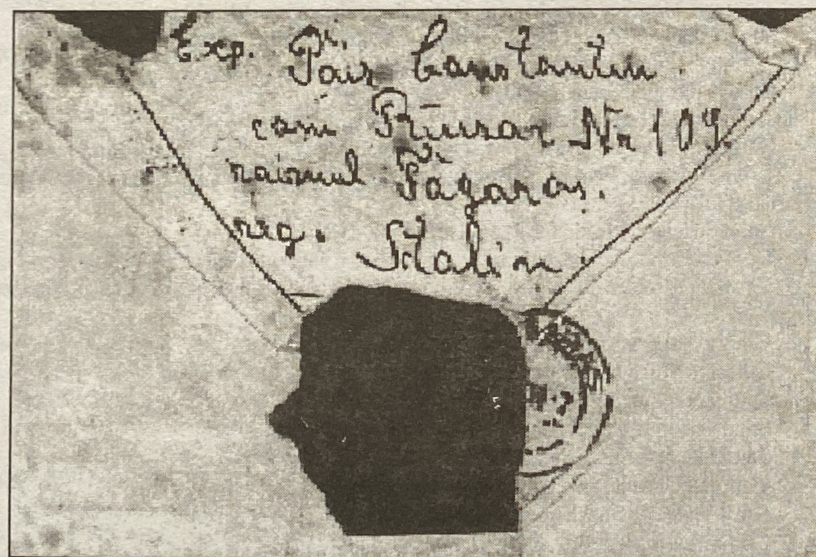
Comuna Ucea de Jos: Glăjar Ion, Bărbat Vasile.

Satul Viștea de Sus: Bucelea Vasile.

Comuna Viștea de Jos: Cârje Vasile, Stanciu Ioan, medic.

Dest.
Pauna Aurel
Com. Lățești
Raionul Fetești
Reg. Constanța

Nepotul meu Costică Păiș către Păuna Aurel, în Lățești – Borcea. Era elev în clasa III-a primară.

Exp. Păiș Constantin
com. Rucăr Nr 109
raionul Făgăraș
reg. Stalin

Eu la 17 ani
- 1950 - data arestării

Ioan Mogoș
- căzut în luptă - 1950

Nicolae Mazilu
- căzut în luptă - 1950

Toma Pirău
- căzut în luptă -1950

Mama lui Toma Pirău
- (Porâmbu)

Părintele Arsenie Boca
- Mănăstirea Sâmbăta

Marcel Cornea
- căzut în luptă - 1950

Gheorghe Hașu
- căzut în luptă - 1950

Victor Metea - căzut în luptă - 1957

Eu (stânga) Ion Ilioiu (mijloc) Victor Roșca

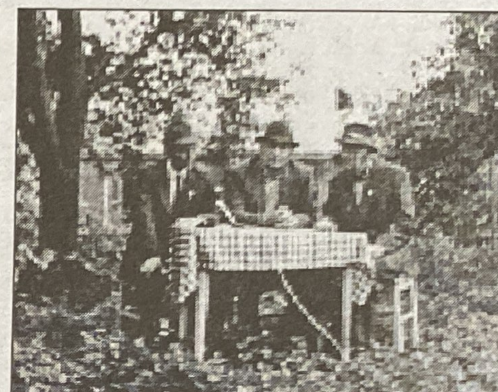
Ion Gavrilă student

Simion Ghizdaru (stânga), sora Maria, eu pe Bărăgan cu d.o.

Anișoara Păuna? (stânga) Aurică (fratele)

Eu (stânga), Ion Ilioiu (mijloc), Virgil Radeș - 1950 -în grădina dinFăgăraș

Virgil Mateiaș (mijloc) tata (al doilea din stânga)

Mătușa Maria (prima dreapta)

Tata (pe scaun).
Eu în 1964 după eliberare

Mama (dreapta), Leonte Nuțui (al treilea din dreapta), 1977

Soția, Gelu (mijloc) Leonard - la Crucea cu izvor, 1984

Eu, Pică Gh. Ioan „Cioiu" (stânga) 1964 după eliberare.

Soția Elisabeta, Gelu, eu - 1984

Eu la Crucea cu izvor

Dumitru Modovan (dreapta), Marcel Cazacu (mijloc), eu

Gh. Militaru - Motnău (al treilea-dreapta) 1994

Crucea - Monument Mănăstirea Sâmbăta - Făgăraş - 1995

Adrian Marino - 1995

Eu - 1965 - după eliberare

Eu (la 2 ani), tata, sora Maria, mama - 1935

Tipărit la:
PRIOGRAPH
Brasov, Str. Apullum nr. 14, Tel.: 068-416181
Tipografia unde clientul are prioritate!

"Omul nu este numai social. Cel puțin moartea sa îi aparține".

Albert Camus

Orice carte despre închisori, deportări și lagăre de concentrare este un mic infern.

Indiferent de înțelesul pe care îl vom da acestui cuvânt, asupra unui lucru, sper, vom cădea cu toții de acord: infernul e o stare dezumanizantă, negatoare a ființei noastre...

Am scris această carte din cea mai profundă iubire față de această Țară, unde mi-a fost dat să văd lumina zilei și sub glia căreia dorm moșii și părinții mei. Iată cel mai profund argument să nu confund niciodată Țara cu un partid politic sau altul. Recunoscând faptele meritorii, de oriunde ar veni, suntem obligați în aceeași măsură să demascăm nelegiuirea ori de unde ar veni ea.